

Druhé číslo našeho krátkého nultého ročníku (celkem vyjdou v roce 1999 tři čísla) vznikalo v extrémním časovém presu, jednak proto, že jsme paralelně ve třech lidech konali rozsáhlé organizační přípravy naší „spanilé“ jízdy anglickým double-deckerem po republice, jednak proto, že jsme všichni strávili čtyři dny na bitovském setkání českých a moravských básníků (více o něm přímo v čísle), kam jezdíme samozřejmě moc rádi, ale zároveň v roli organizátorů, tedy povinně. A nakonec jsme všichni postupně onemocněli; někteří to zvládli za pochodu, šéfredaktor ulehla na týden s horečkami.

Byla to dobrá zkouška.

Během měsíce mezi vydáním prvního (totiž minus třetího) a druhého (minus druhého) čísla Neonu jsme doplnili redakci o tajemnici Janu Kosteckou, takže už jsme dohromady čtyři, a přestěhovali jsme se z jedné místnosti do dvou. Chodí nám ohlasy na první číslo, rozšiřujeme řady externích spolupracovníků.

Objeli jsme republiku „neonovým“ autobusem, organizujeme Večery s Neonem: dvakrát Praha, dvakrát Brno, Bratislava, Ostrava, Olomouc, Opava... Dáváme rozhovory novinám, aby se vědělo, že tu jsme.

Vylepšujeme internetovou verzi Neonu (www.neon-mag.cz), která bude nejpозději od ledna 2000 nejen elektronickou replikou časopisu, ale také – na rozdíl od méně pružného, tištěného měsíčníku – aktuálním zpravodajem a zdrojem čerstvých informací o kulturním dění u nás.

A stejně jako v prvním čísle, i nyní se na Vás obracíme: pomozte nám tím, že si časopis – pokud se Vám líbí – výhodně předplatíte. Naše nabídka předplatitelské slevy je velkorysá (viz tiráž), protože jako úplně nový subjekt na celkově přesyceném trhu máme ztíženou pozici a abonenti jsou pro nás přímo životně důležití. Obě první čísla Neonu podle mne dokládají, že umíme udělat časopis, jaký zde chyběl.

Nyní ho chceme dostat k Vám, svým čtenářům.

Martin Pluháček
vydavatel

Stejně jako předchozí, první číslo (*Neon* -3), otevíráme i toto *Kauzou*, jež se tentokrát už výrazně blíží představě, kterou jsme o dané rubrice měli – bohatý soubor rozličných pohledů, které nasvědčují z různých stran scénu zadaného tématu. Původní příspěvky Jiřího Janatky a Petra Hrbáče (spisovatelů patřících k malé skupince obojživelníků – píšících dobře prózu i poezii) jsou přitažlivé zejména tím, že oba doktoři nestudovali filozofii, jak by se dalo předpokládat, ale medicínu. Jde tedy v jejich případě o vzácně se vyskytující druh tzv. exaktních humanistů. Rozhovor Ladislava Vereckého s někdejší šéfem protialkoholního oddělení u Apolináře, docentem Jaroslavem Skálou, i historky ze života slavných českých pijanů posouvají obecněji zadané téma k omamné látce v Čechách nejvíce zdomácnělé: k alkoholu.

Aniž bychom usilovali o sestavení monotematického čísla, vrátili jsme se v *Neonu* -2 ke knize, která nás zaujala už před dvěma roky, kdy vyšla: *Hospody a pivo v české společnosti*. Ta kniha mi připadá jako vhodný pandán k pivní estetice Urbanova Pivrnce: je totiž celá sestavená z příspěvků českých historiků, literárních vědců a filozofů, nezřídka akademiků, kteří se sešli na velké konferenci se zadáním identickým s názvem knihy. Do *Neonu* jsme převzali příspěvek historika Petra Čorneje, který dokládá, že mohlo jít o konferenci dosti zábavnou. Za celým souborem „pivních“ statí se ve své úvaze ohlédl Vladimír Fanta. V *Neonu* -2 jsme také zavedli volnou rubriku „afér XX. století“. S „aférami“ filozofickými se budou střídat „aféry“ historické a biologické. Vedle Petra Koťátka by měli rubriky „redakčně obhospodařovat“ ještě Petr Čornej a Stanislav Komárek.

Jiří Kratochvil, čerstvý držitel Seifertovy ceny za román *Noční tango* a náš stálý spolupracovník, se v rubrice *Knihy...* zamýšlí nad šesticí překladových titulů z poslední doby. Ve svém textu vpouští do pomyslného ringu dvojice jako Louis Ferdinand Céline a Alasdair Gray či Mircea Eliade a Terence McKenna a průběh klání komentuje tak, že výsledek hypotetických zápasů přestává hrát roli.

Rozhovorem a ukázkou z nové knihy představujeme blíže mladého prozaika Bohuslava Vaňka-Úvalského, o jehož románu *Zabisky* se domníváme, že by se snadno mohl stát kultovní knihou generace dnešních dvacetiletých. Každopádně Vaněk-Úvalský ve své knize přináší to, po čem kritikové volají téměř unisono: příběh s tahem na branku.

Ivan Diviš vojákem z povolání? Ano, jsou věci, které by jeden neřekl. A proto raději sledujte naši rubriku *Černé na bílém* – budete in.

Své „bohem létu“ dává česká a moravská poezie již čtyři roky na starobylém hradě Bítově. Aktuální reportáž doplněnou spoustou fotografií sepsal pro *Neon* muž nejpovolanější: původce a spoluorganizátor celé akce, básník Martin Reiner. Následující „Text a promluva“, přednáška, kterou Jaroslav Pízl proslavil na Bítově, snad dokládá, že básnická setkání oplývají i jinými kvalitami, než jsou modrý portugal a čerstvý vzduch.

Michal Viewegh se po létech vrátil k literárním parodiím. První z nich uveřejnil v *Neonu*.

National Geographic se věnuje literatuře zřídka, ale většinou to pak stojí za to. Rozsáhlý, po americku impresivní materiál o Waltu Whitmanovi jsme ještě chtěli okořenit špetkou vědy o Whitmanovu obrovském vlivu na světovou poezii tohoto století, ale rozměr časopisu nám to už nedovolil. Článkem Rostislava Šváchy o architektu Adolfu Loosovi, kterého jsme se vzdát nedokázali, jsme stejně přetáhli stanovený rozsah o čtyři strany.

Příjemné čtení.

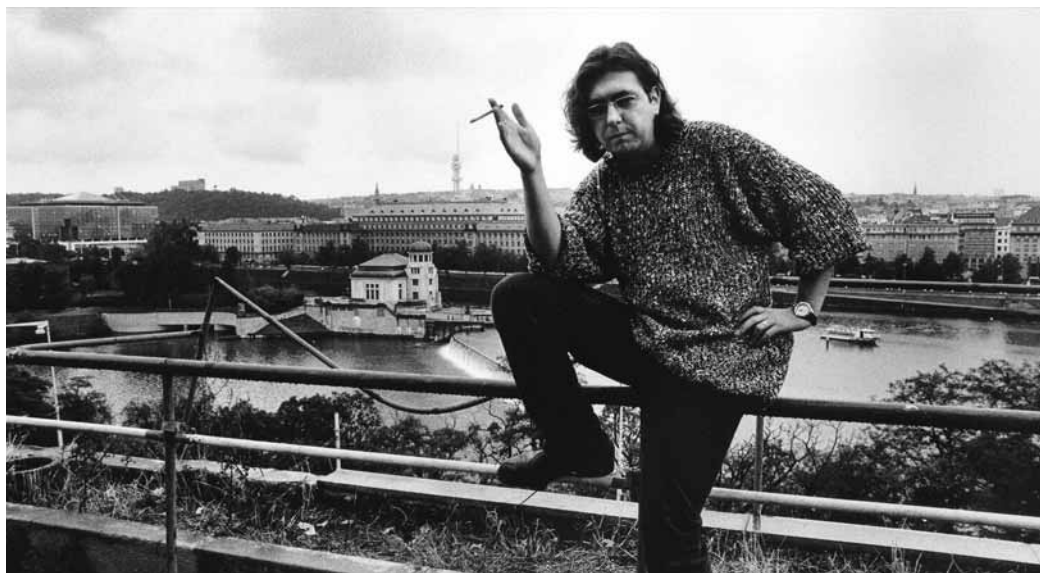
Bogdan Trojak
šéfredaktor

KAUZA

Omamné látky trochu jinak

Jednou z tezí je, že lidstvo jako mohutný sociální útvar by bez omamných látek nemohlo vůbec existovat. Přinejmenším se o takový experiment nikdy ani nepokusilo. Seskládali jsme do kra-
sohledu sklíčka nejrůznějších názorů na věc, ale resumé? Jen další otazníky.

KAREL J. BENEŠ

Nasraný chlap

Večerní rozhovor se spisovatelem Bohuslavem Vaněkem-Úvalským vedený na terasách zničené-
ho pavilonu Expo '58 v předvečer vydání jeho románu *Zabrisky*. Mimo jiné o tom, kudy vede
cesta z dětství k dospělosti a od srandiček k tragikomedii. Fotografie Bohdana Holomíčka.

Úvodní slovo / Editorial 1

Obsah 2

Kauza: Omamné látky trochu jinak

Jiří Janatka:

Psychomachie

neboli ohlédnutí spořádaného muže..... 5

Richard Rudgley:

Omamné látky v dějinách a kultuře 8

Ivan Diviš:

Popis intoxikace LSD 9

Ladislav Verecký:

Abstinence je někdy nudná..... 12

(rozhovor s doc. Jaroslavem Skálou)

Petr Hrbáč:

Na cestě do mlýnku 16

Ze života pijáků 20

(vzpomínky M. Dreva, L. Vereckého a J. Hiršala)

Edward Lear:

Velká kniha nesmyslů 22

Slavné Learovy lyeriky v překladu Antonína Přídala.

Petr Kořátko:

TWIN-WATERgate 24

V novém cyklu pracovně nazvaném „Vědecké aféry
XX. století“ začínáme na poli analytické filosofie.

Jiří Suchánek:

Ideový Kukulín 26

Břítý text kotelníka o tom, jak drobí ptáčkům posla-
nec Miroslav Ransdorf.

Dichtung und Wahrheit 27

Další zprávy ze života společnosti.

Jiří Kratochvil:

Knihy... z Archy 30

Náš přední prozaik komentuje šest knižních novinek
z překladové literatury.

Zasláno 32

Karel J. Beneš:

Nasraný chlap 34

Bohuslav Vaněk-Úvalský:

Zabrisky 38

Ukázka z románu.

MARTIN REINER

Hasicí emulze babího léta

Reportáž o čtvrtém setkání českých a moravských básníků a literárních kritiků na hradě Bítově, které v leccem překonalo ta předcházející. A pro nás příležitost představit na krásných fotografiích Ondry Slabého mimo jiné několik tajemných postav „ze zákulisí“ časopisu Neon.

ROSTISLAV ŠVÁCHA

Adolf Loos v síti kultury

Před sto lety byla architektura, reprezentovaná skvělými tvůrci, přirozeným tmelem dalších kulturních žánrů. Proč je tomu dnes jinak? O tom přemýšlí přední český znalec a popularizátor tohoto oboru doc. Rostislav Švácha. Text doprovází fotografie pařížského domu Tristana Tzary a návrh „jazzového“ domu Loosovy přítelkyně Josephiny Bakerové.

Bohdan Holomíček:

V ateliéru loutkaře Petra Kavana 43

Černé na bílém

Když jsme maširovali... 44

Kádrové posudky básníka Ivana Diviše z konce 50. let odhalují něco, co jsme ani netušili.

Vladimír Fanta:

Hospody a pivo v české společnosti 46

Úvaha nad jednou knihou, která dokládá, že zajímavé téma přiměje k zapáleným výkladům i vědce.

Petr Čornej:

Pivovar „V pekle“

a dějinné souvislosti jeho osudů 50

Kolik stál korbel piva ve čtrnáctém století? Odpověď zná přední český historik Petr Čornej.

Ivan Wernisch:

Zapomínání 55

Hospodská poezie v podání zapomenutých autorů.

Martin Reiner:

Hasicí emulze babího léta 58

Jaroslav Pízl:

Text a promluva 66

Poznámky k řečové interpretaci básnického textu doplněné unikátními snímky.

Michal Viewegh:

Dětský příběh 70

Literární parodie na motivy knihy rakouského spisovatele Petera Handkeho.

Edward Lear:

Velká kniha nesmyslů 73

Druhá várka lymetiků.

Joel L. Swerdlow:

Walt Whitman: Básník Ameriky 74

Laikova cesta za poezií ve stopách největšího amerického básníka a zakladatele moderní světové poezie.

Neon... na drátě

S kulturními aktualitami se hlásí naši zpravodajové

Ján Štrasser: **Slovensko** 84

Olga Hochweis: **Německo** 85

Boris Lupačev, Zygmond Horňák: **Rusko** 85

Xavier Galmiche: **Francie** 86

Wojciech Bonowicz: **Polsko** 87

Rostislav Švácha:

Adolf Loos v síti kultury 88

Omamné látky *trochu jinak*

Omamným látkám se v naší konvenční současnosti přiděluje zásadně jen jedno znaménko. Vždy je to buď plus, nebo minus. Černá, nebo bílá. Nahoře, nebo dole.

Původní, nové texty, které najdete v naší kauze, i ty starší, převzaté, jsou zajímavé především tím, že je napsali, příp. se týkají především lidí, již se vyskytují právě v obou hraničních pásmech vytyčeného tématu. Psychiatr z vojenské kliniky, legendární šéf protialkoholního oddělení u Apolináře – a na druhé straně samotní alkoholici nebo lidé zabývající se působením omamných látek v souvislostech kulturněhistorických. Přitom výsledek se zdá upomínat a odkazovat právě na široký prostor mezi oběma póly, na rozmanitost barevného spektra.

Povedlo se nám v konečném součtu nalézt nějaké podstatné odpovědi? Myslím si, že ne; že naopak vyvstalo něco nových otazníků – alespoň pro ty, kteří se předmětem naší kauzy nezabývají profesionálně – a že ty se nakonec ještě slévají do otazníku jediného, pěkně tučného a opilecky vratkého.

Notně rozostřeným zrakem bohužel nezahledám, co se za ním schovává, a jsem si jist nadále jen tím, čím jsem byl už na začátku téhle kauzy: Lidstvo jako celek, lidstvo jako mohutná sociální struktura by nemohlo bez omamných látek vůbec existovat, a za dostatečný důvod k této domněnce považuji prostý fakt, že bez nich dosud nikdy neexistovalo. Ovšem resumé?

Věřím, že oceníte celou kauzu především jako soubor chytrých a zábavných příspěvků na dané téma.

Martin Reiner

JIRÍ JANATKA

Psychomachie

neboli ohlédnutí spořádaného muže

*Rozevírali své obrovské soví zřítelnice, nos se jim prodlužoval a ústa strašlivě rozšiřovala.
Théophile Gautier: Klub poživačů hašiše*

Kauza: Omamné látky trochu jinak

Je léto, představme si nádherný, blankytně přezrálý konec léta, na vinicích zlatnou hrozný ryzlínek či tramínů, stromy jsou obtěžkány jablky a hruškami, v posečené trávě voní spadlé švestky a slívy, ale... – „šťáva vytékající z poraněného ovoce se hned kvasí na alkohol. Kapky této šťavy vyhledává se zvláštní oblibou hmyz, zvláště vosy, někteří chrobáci se opíjejí do bezvědomí“. Co naplat, taková je tedy příroda – upozorňuje nás se svým neodolatelným šarmem pan profesor Vondráček a zároveň dodává, že – když už to musí být, vážení chrobáci – čtvrtka bílého nebo červeného je právě tak dost. Šampaňského nikoliv, protože, jak říkával se zdviženým prstem, „šampaňské, to je víno polosvěta“. Odborníci na alkoholismus jsou mnohem přísnější: kdo propadne chrobáctví, kdo má sklon opít se do bezvědomí, musí trvale abstinovat, protože pít kontrolovaně, jako konzument, se už nikdy nenaučí.

Poraněné ovoce kvasí, roste mák, muchomůrky, konopí Cannabis sativa i kaktusy z rodu Anhalonium Lewinii. Taková je tedy příroda a my jen užíváme její dary, zkoušíme je, ochutnáváme, napodobujeme a učíme se překonávat její tvůrčí postupy. Drogy vždy byly, jsou a budou, a z logiky věci – jak s oblibou říkají jejich zjevní i skrytí příznivci – pak vyplývá, že nejsou ani dobré, ani špatné, že člověk má svobodu si je dopřát, a když na to doplatí, může si za to sám. Také proto, že nedal na ty zkušené. „Nekuřte za volantem,“ radí například ti opravdu znalí věci, „nikoliv kvůli tomu, že by marjánka zhoršovala vaši schopnost řídit, ale protože vás bude řízení auta rozptylovat a nebudete z ní mít takový požitek.“

(Pro pořádek: Názvem droga označujeme ne zcela přesně psychotropní, na psychiku působící látky, které mohou vyvolávat závislost. V širším slova smyslu k nim patří také nikotin a alkohol. Závislostí pak rozumíme stav, kdy jedinec zabuduje drogu do svých biologických, sociálních a psychologických zvyklostí, kdy se bez ní nedokáže obejít, kdy po jejím odnětí obvykle vznikají subjektivně velmi nepříjemné odvykací stavy a bývá tendence ke zvyšování dávek. K příznakům a projevům rozvinuté závislosti patří i závažné zdravotní a sociální důsledky – např. mozková atrofie, poškození mnoha jiných tělesných orgánů či systémů, AIDS, sérová žloutenka, kriminalita.)

Odpor vůči drogám bývá sdružován s jistou zapšklostí, myšlenkovou a pocitovou strnulostí, s předpojatostí a rigiditou, se snahou hájit represivními prostředky pozice establishmentu.

Někdejší bojovníci za střízlivost rádi kázávali o hrůzných následcích omamování (alkoholem či jinými jedy), s plnými ústy tohoto pěkného neutra, které se dvojjedinou změnou písmena „m“ může kdykoliv proměnit ve slůvko podobné, označující stejně strašlivou a odsouzeníhodnou neřest. Jejich tiskoviny zůstávaly ležet na půdách v objetí s Rodokapsy, Světazory a Pestřími týdny, aby v dalších generacích mohly vyvolat zábavu a potěšení. Jako by všichni ti Šimsové, Kálalové a další protialkoholní ligisté nevymýšleli ty své plakáty, na kterých se opilý otec sklání nad postýlkou s neduživým, souchoťnářským dítětem s vodnatelnou hlavičkou zbytečně, jako by nepsali ty své brožurky a pamflety nadarmo. Vždyť nám, jejich budoucím nálezcům, nám, vzdor nezdrženlivosti prarodičů a rodičů zdravým a nevodnatelným, vlastně pomáhali dostat se paradoxem zpětného rázu, popřením toho úzkoprsého fanatismu do volného, svobodného prostoru, mimo dobro a zlo, do volného prostoru zakouřených hospod! K prvnímu, třetímu a desátému pivu, k rumu a cigaretám, k bolestínsky příjemným kocovinám, k slastně vycmrndlému rannímu polehávání, které jsme si mohli kdykoliv okořenit listováním těmi komickými mravokárnými nesmysly! K tiché či hlučnější vzpourě, k úniku do fantazie, k rozluštění tajenky padesátých až osmdesátých let, tajenky režimního omamování (čti oblbování) paralyzované omamováním (čti oblbováním) převážně pivním!

Kdo by si občas nepřál uniknout trápení, hnusu a nudě, zapřít a popřít jednotvárnou či nesnesitelnou skutečnost, soukromou, veřejnou, komunisticky předlistopadovou i kapitalisticky polistopadovou skutečnost, nebo naopak překročit své hranice, omezení daná individuální existencí, krátkou úsečkou mezi zrozením a smrtí, kdo by se nechtěl snadno a rychle něčeho zbavit, vymanit se z tyranie paměti a emocí, kdo by netoužil získat něco navíc, nové, neobvyklé zážitky a zkušenosti? Co si vygumovat, zlikvidovat, opouzdřit se, ubránit, nebo naopak vyrazit vstříc dobrodružnému přesahu všednosti? Drogy představují právě ono snadno a rychle, ale otevírají prý i oblasti nedostupné koncentračním a relaxačním technikám, účastníkům kultů a mysterií, józe, mystice, umění, endorfinům sportovních aktivit či holotropnímu dýchání. Ať už drogy jsou, nebo nejsou výlučným klíčem k jakési třinácté komnatě, je nesporné, že prožitky, které vyvolají ve vztahu ke změnám stavu vědomí, emocí, smyslových vjemů a vnímání času, jsou sice analo-

gické těm, které lze dosáhnout jinak, nejsou však s nimi totožné. Potřeba úniku nebo přesahu je stará jako lidstvo, a stejně tak vždy existovaly životy ploché jak Polabí, nebo naopak rozbrázděné horskými štíty a propastmi, jejichž profil převýšení je žádoucí přirozenou či méně přirozenou cestou pozměnit.

Je pravděpodobné, že dispozice k experimentování s drogami není zcela totožná s dispozicí ke vzniku závislosti. Bylo by jistě lákavé vytypovat jedince, pro které takové experimenty mohou být relativně neškodné. Ve hře jsou ovšem také jiné, neméně významné faktory – společenské, biologické i psychologické. Možná, že ti potenciálně závislí jsou dokonce nasvíceni jakousi specifickou aurou. Někteří dealeři prý dokáží vytypovat oběť na dálku, odhalit svým sociálním radarem i odléčeného, léta abstinujícího toxikomana, který se chováním a oblečením nijak neliší od svého okolí. A pak už jen zbývá nasadit páku přemlouvání a nátlaku... Podle novějších poznatků souvisí vazba na drogy s neurotransmitéry, s látkami přenášejícími nervový vzruch, a to zejména s dopaminem, který formuje reakce na nové podněty, který se může podílet na vzniku chování zaměřeného na nové a neobvyklé (sensation seeking behavior). Lidé s převahou takového chování jsou zvědaví a zvědaví, nebojí se riskovat, touží po napětí a dobrodružství, po silných zážitcích, nemají dostatečné zábrany, špatně snášejí nudu. Na druhé straně chronické podávání drogy vede k adaptačním změnám neurotransmisí, často již nezvratným, s dopadem na genový fond. Dá se tedy předpokládat, že geneticky zprostředkované riziko závislosti se bude v populaci zvyšovat.

Zdánlivá hodnotová neutralita drog a názor, že silnou povahu obohatí, ale neohrozí, má jeden háček: zatímco alkohol vyvolá závislost u 3-5% pijáků, u morfinu je to 50% a u heroinu 80-90% těch, kteří jsou vystaveni jeho užívání. Stejně je to bohužel i s neškodností a nezávadností marihuany, která často startuje toxikomaničnou kariéru vedoucí později ke tvrdým drogám. Nehledě k tomu, že užívání drog už není exklusivní zábavou či vášní mimořádných osobností a úzké společenské vrstvy nebo exotickou orientální zvyklostí. Od De Quincého, Baudelaira, Gautiéra, z Klubů požívačů hašiše, z Umělých rájů a Serafinských divadel přes Timothy Learyho a Ginsberga postoupily drogy do škol k deseti dvanácti třináctiletým, stal se z nich v první řadě celosvětový kšeft, doména organizovaného zločinu, s obrovskými zisky na

jedné a zničenými životy, rozvrácenými rodinami a nezměrným strádáním na druhé straně.

Šedesátá léta se zdála být érou rozdaných karet a vyostřených protikladů, bylo třeba se rozhodnout kam přináležet, buď skutečně nebo aspoň tichou, co nejtišší sympatií, zda k aparátčíkům a policajtům, partajnímu komonstvu a vozatajstvu, ředitelům a podředitelům, prodejnému učitelstvu a úřednictvu nebo k „dětem květin“. Jak báječné a odvážné bylo zapálit si cigaretu s trávou před zraky příslušníka Pomocné stráže VB! At žije Vietnam a později Afghánistán, ať žije bratrská pomoc armád Varšavské smlouvy! Dnes je vše složitější, nesnadnější, dělicí čára jako by vedla jindy, klikatě, její poselství nám často připadají bezvýznamná a málo srozumitelná, hodnotový rozpor jako by se z povrchu přesunul dovnitř, ze společnosti do individuální psychiky. Odborníci na drogovou problematiku i zodpovědní publicisté by však měli mít jasno, obecně sdílený postoj – nejen kvůli mafiím či možné devastaci genového fondu – by měl být jednoznačně odmítavý. Jednoduše řečeno: všechny drogy jsou svinstvo, a proto to s nimi nikdy nezkoušejte!

Vývoj jedince připomíná vývoj druhu jen do jisté míry, děje se v jiném časovém plánu, s jinými zákruty, překážkami a odbočkami. Co je nahoře, to není dole, náš vnitřní mikrokosmos se vždy nerodí otiskem, převzetím hotového, ale v jakési psychomachii, v souboji protikladných sil, Jekyllů a Hydů, ctností a neřestí. Z pochybností však přecházíme k jistotě, z pochybného k nepochybnému, ke stupňování důrazu: váhat, odříkat a zříkat se něčeho, cosi předem vylučovat, cosi „zásadně“ nepřipouštět a veřejně exkomunikovat... Prožíváno a nahlíženo vlastním já a (více či méně svobodomyšlným) okolím: není okleštění repertoáru příležitostnou újmou svobody, není zároveň procesem „tuhnutí“, procesem vedoucím k neodvolatelné, definitivní a strnulé dospělosti, není přechodem od otevřeného

k uzavřenému systému? Odpor či tolerance ve vztahu k drogám jsou prvotně dány individuální zkušeností. Společenské změny jednoznačně mluví proti možnosti jejich sociální (včetně zákonné) tolerance. V ontogenezi podobného, vnitřně osvojeného postoje jsou zřejmě nejdál dvě skupiny s dostatečně vyhraněnou a dostatečně širokou zkušeností: profesionálové, kteří

se věnují závislým na drogách, a rodiče, jejichž děti této závislosti propadly. Přes úzké a těsné kontakty mezi „toxikomany“, přes často praktikované společné tripy či kouření marihuany je výsledný prožitek vždy autistický, je propadem do sebe sama. Potřeba jej s někým sdílet – v řádu vzájemnosti, in ordo amoris – proto poukazuje na jeho nedostatečnost. ■

RICHARD RUDGLEY

Omamné látky

v dějinách a kultuře

Velký a stále nedořešený problém v bádání o nástěnných malbách pozdního paleolitu představují často se objevující geometrické znaky. Existují lidé, kteří vidí pod těmito jednoduchými obrázky přímý odkaz na hmatatelné objekty, jako jsou obydlí, sítě nebo pasti na chytání zvířat. Mithen rozšiřuje svou teorii o významu figurativního umění a zahrnuje do ní rovněž některé z těchto takzvaných abstraktních obrazců. Tvrdí, že některé z těchto obrazů nejsou vůbec abstraktními znaky, ale znázorněním stop a otisků. Mezi příklady, jež uvádí na důkaz svého tvrzení, jsou rytina bizona a zobrazení koně. Tyto figury, pocházející z odlišných nalezišť, jsou pokryty jakýmsi abstraktními motivy, které podle Mithena představují příslušné otisky kopyt oněch zvířat. V těchto případech je jeho argumentace přesvědčivá, ale spousta dalších znaků dosud zůstává mimo dosah podobného naturalistického výkladu. Tmavé, vlhké a nehostinné jeskyně nebyly jak známo obecně využívány jako obydlí. Právě rozsah tohoto umění nabízí vysvětlení, že mohly být posvátnými místy, určenými snad pro různé iniciační a věštecké obřady prováděné prehistorickými šamany. Účel těchto velkolepých svatyní je stejně tak nejasný jako hieroglyfický jazyk oněch podivných znaků, doprovázejících vyobrazení zvířat. Pouhá metoda etnografických analogií, jakkoli sugestivní, nám sama o sobě nepomůže plně těmto znamením porozumět.

David Lewis-Williams se ve snaze vysvětlit tato znamení ponořil pod hladinu metody porovnávání kultur až na úroveň lidské nervové soustavy, o které se domnívá, že dala vznik těmto zobrazením. Své vysvětlení nastínil v článku uveřejněném v roce 1988, jehož spoluautorem byl Thomas Dowson, spolupracovník z Oddělení pro výzkum skalního umění při univerzitě ve Witwatersrandu v Jižní Africe. Autoři začínají následující poznámkou:

Za určitých okolností vytváří zraková soustava světelné vjemy, které jsou závislé na vnějším zdroji světla... protože vznikají v lidské

nervové soustavě; všichni lidé, kteří vstupují do určitých pozměněných stavů vědomí, je bez ohledu na své kulturní zázemí pravděpodobně vnímají. Tyto geometrické zrakové vjemy mohou být vyvolány různorodými prostředky. V laboratorních podmínkách jsou vyvolány stimulací elektrickým proudem a blikavým světlem, a ačkoli mihotavé světlo ohňů mohlo sehrát svoji úlohu v minulosti, je jasné, že vysvětlení pravěkých zkušeností musíme hledat jinde. Psychoaktivní látky vytvářejí tyto vjemy, ale vyčerpání, otupení smyslů, hluboké soustředění, hučení v uších, migréna, schizofrenie, hluboké dýchání a rytmické pohyby jsou dalšími příčinami.

Tyto zrakové vjemy jsou někdy nazývány fósfény nebo tvarové konstanty, ale autoři je shrnují pod společným názvem entoptické jevy. Existují četné entoptické jevy, ale článek se zabývá jen šesti základními. Jsou to – 1. pravoúhlá mřížka, která často přechází v diagonální nebo šestiúhelný vzorec; 2. soustavy rovnoběžných čar; 3. kruhové skvrny nebo krátké čárky;

4. klikaté čáry (vlnovky nebo lomené čáry); 5. křivky obklopující jedna druhou; 6. jemné větvené kresby nebo meandrické vlnovky. Tyto základní entoptické formy mohou být jednotlivcem vnímány různými způsoby. Tvar může být například úlomkovitý, nebo může být sloučen s dalším za současného vytvoření složitějšího geometrického obrazce. Pozměněné stavy vědomí, jež vyvolávají entoptické jevy a halucinační vize, se údajně skládají ze tří fází. V počáteční fázi se entoptické obrazce zjevují samy o sobě a nelze je vědomě ovládat. Tento stav ustupuje druhé, mnohem složitější fázi, ve které si jednotlivec přikrášluje entoptické tvary určitými významy uctívaného předmětu (např. klikatá čára může být vykládána jako podoba hada nebo blesku). V poslední fázi přichází posun od entoptických forem k významnějším halucinačním symbolickým představám.

Posloupnost těchto tří stadií byla poprvé ustanovena pomocí laboratorních pokusů s použitím LSD a meskalinu. Lewis-Williams a Dowson připouštějí, že tento model pravděpodobně

ENTOPTICKÉ JEVY		SKALNÍ UMĚNÍ SANŮ	
		RYTINY	MALBY
	A	B	C
I			
II			
III			
IV			
V			
VI			

KMEN KOSŮ	PALEOLITICKÉ UMĚNÍ			
	MOBILNÍ UMĚNÍ		PARIETÁLNÍ UMĚNÍ	
E	F	G	H	I
				
				
				
				
				
				

Entoptické obrazce skalního umění Sanů a Kosů v porovnání s pozdně paleolitickým uměním.

Pozn.: Parietální umění doslova znamená umění nástěnné, termín mobilní umění zahrnuje různorodé přenosné předměty (vrhače oštěpů, hliněné sošky typu „Venuše“).

nepředstavuje odpovídajícím způsobem všechny formy pozměněného stavu vědomí, vyvolané omamnými látkami nebo jinými prostředky, nicméně se domnívají, že popisuje široký rozsah podobných zkušeností. Citují Gerarda Reichel-Dolmatoffa a jeho práci o užívání omamných látek mezi amazonskými Indiány Tukano, na důkaz široké použitelnosti tohoto modelu. Zkušenosti Indiánů Tukano údajně odpovídají laboratorním výsledkům jak způsobem vnímání entoptických forem, tak i jejich výskytem ve třech stadiích.

Jsou tak vnímány dva odlišné typy představ, geometrické entoptické obrazce pocházející z universální funkce lidské nervové soustavy (prvky ovládané neurologickou cestou) a halucinační symbolika s původem v mysli jednotlivce nebo v jeho kultuře (psychologické a kulturní prvky). Autoři dále pokračují analýzou dvou etnografických příkladů jeskynního umění ve snaze rozpoznat tento neuropsychologický model na základě antropologických důkazů. Pro nás je důležité si povšimnout, že obě studovaná kulturní společenství (křováci Sanové, žijící v poušti Kalahari, a šošonský kmen Koso z území Velké kalifornské kotliny) zřejmě k vyvolávání vizí užívají omamných látek. V obou případech se zdá, že zanechali viditelný záznam ze svých spirituálních cest v podobě jeskynního umění. **Obrázek dokazuje, že entoptické obrazce sehrály svou úlohu v obou případech jeskynního umění kultur Sanů i Koso, a tato skutečnost přivádí autory k hypotéze, že srovnatelné geometrické znaky pozdního paleolitického umění jsou ve skutečnosti entoptickými obrazy vzniklé v pozměněném stavu vědomí.** Různé způsoby vzniku entoptických jevů zmíněné už dříve (otupení smyslů, vyčerpání, nemoci atp.) mají paralelu v šamanských výpravách za vidinami. Mircea Eliade ve své slavné monografii o šamanismu vyjmenovává celou řadu různých stavů, jež usnadňují spirituální výpravy. Mezi nimi se nacházejí fyzické choroby, dočasné nervové poruchy, tanec a bubnování až do úplného vyčerpání a rituální osamocení v jeskynních nebo jiných opuštěných místech. Lewis-Williams a Dowson usuzují, že jeskyně západní Evropy vyzdobené malbami, jež neplnily každodenní úlohu v pravěkém životě a do nichž byl obtížný přístup, by poskytovaly ideální místo pro iniciační a šamanské vize. ■

(převzato z knihy R. Rudgleyho vydané v NLN roku 1996, překlad Jiří Zavadil)

IVAN DIVIŠ

Možnost jiného světa

Záznam z intoxikace LSD

Přetiskujeme zde část textu, který vyšel v roce 1969 jako anonymní záznam v Sešitech pro literaturu a diskusi (známějších jako Sešity pro mladou literaturu). Dnes vychází text poprvé se jménem autora.

I. sezení

Cítím se sláb, pohyby zvolňují, mírně se mi točí hlava, rty se mi skládají do úsměvu, podlaha se kříví, lehká disproportionálnost všech předmětů. Těžké, ale současně lehké údy. Kamna se ode mne vzdalují. Písmena se ode mne vzdalují, vyjíždějí ode mne. Je to nepřijemné. Vznášení, ruce se mi chvějí, nic mne neposlouchá, svět se se mnou točí, zle se mi dýchá, vidím dvojité, chvěju se jak list, předměty se vybulují a kříví, jsou hyperbolické, zakřivují se na hranách a okrajích, vše je z šedivé lepenky, chce se mi to prožívat jen po svém, světlo se zdvojuje,

*jsem ozářen
přál bych si, aby můj život vzal zásadní obrat,
mám hořkou pachut v ústech, mám v ústech kobaltového ježka, nasypali mi do úst střelný prach,
cítím výčitky na M. Jdou ke mně světelné iluze
jako bych slyšel tichou hudbu –
líbezně bílé,*

se zlatým, krajkovým, lazurově zelenkavým lemováním ke mně ve vlnách stále mohutnějších pulsuje marnotratné světlo... Takové to musí být v Ráji, takový je Kristus uvnitř sebe, slabě se usmívám, přitakávám, jsem zajedno, slyším zvenku varhany, ty varhany jsou šeříkové a vysoké, uzounké, pocházejí z Rakous, ne z Rakouska, ale z Rakous, jsou to varhany rokokové, vyluzují na rejstříku vox caelesta, a ne na jiném, nejšeříkovější zvoucí pobízivou úpěnlivou hudbu, je to vábení paradízu, usměvavé a pobízivé, konec, konec je všemu trmácení, brána otevřena. Zavírám oči a vidím dracouny tkané v Chorásán lotosovýma rukama pokorných pružných poddajných milostnic, ovšem všechny ty dívky a výšivky nejsou ani nitky onoho světla, jež má základní hodnotu. Stále šíře se otvírají víry a pulsy a spějí ke mně.

Vlny světla. Ty vlny světla jsou nejkrásnější. Je to zlaté oranžové, pomerančové prozracené ozáření. Náboženství nabývá na ceně. Je bezpodmínečné.

Bylo odjakživa, bude navždy. Ono je klenbou, příporou, nosníkem. Je mi líto

promarněného času.

*Vidím rubínově a granátově,
rubín a granát mají ze všech drahokamů nejvyšší cenu. Měl bych se spíš trochu ovládat. Myslím na M. Uvědomuju si, že už je mu deset let. To je jedna z nejdůležitějších věcí na světě. Myslím, že to prožívám optimálně. Ze všeho mám radost. Jsem tichý a současně jásající a vznášivý. Kolem mne ropotá zbytečně povídání. Jaképak je asi světlo opravdu, jaképak je uvnitř sebe, jaká je jeho podstata? Proč je záření, a proč záření je takové, jaké je? Na rukou mám boláky a strupy, krvavé rubínové šmouhy, dlouhatánské šrámy rubínové krve, ale nejsou to stigmata, je to zločin. Jsou to stopy zločinů.*

Rány, strupy, boláky, jizvy. Ruší mne zvuky, chci vydělenou kój ticha, ruce mám samou krev. Z kerů a stromů vycházejí varhany a pochodují zahradou. Ruce mám potisknuty písmeny, literami runového písma provinění. Zezdola z města vnímám zvuky, jsou na svém místě, slyším letadlo, je tiché, pěnové, bodové, jak holubice letí, ale i ono je zaléváno světlem, jak by ne! Jsem solidární se všemi.

*Chci se soustředit jen na svou radost. Bylo by nesmyslné zapalovat si cigaretu, ničit si čistotu kouřením. Všechny zvuky, doléhající ke mně zvenčí, chápu jako harmonii, jako přirozenou souhru, teď nezáleží na slovech,
ale výlučně na oné radosti.*

To blažené, blahonesoucí, blahonosné SVĚTLO! Ke svému úplnému štěstí bych tu potřeboval vidět M. Rozpouštím se, ale současně jsem jak nikdy soustředěn. Vstříc světlu jdoucímu, slova jsou slabá, překypuju vděčností...

Škoda, že čas tak rychle plyne. Zastavit vše! ONA se na mně provinila. Nechci jí ubližovat, ale co to,

Kauza: Omamné látky trochu jinak

proboha, dělala za chyby, třeba by sem mohla na chvíli přijít, to je ten podstatný rozhovor, dokud ho spolu neodhovorme

nebudeme držet od něho klíč

tys mne o něco prázákladně nádherného ochudila, obrala, okradla, možná, že si to ani neuvědomuješ, jak tě to vychovávali? Jak tě to vychovávali, život se musí vidět v úhrnu,

NIC NENÍ ROZDROBENO A ROZDROLENO, naopak, všechny důvody k pesimismu odpadají, jenže my umíráme,

škoda,

že umíráme! Bohužel,

miláčku, jsme na světě jen jednou! Zas mne berou mohutné vlny jásavosti, radosti a kladu a přitakání a ponořování se do světla –

ONA BYLA VSEBEZAHLEDĚNÝ SOBEC,

EGOISM

Je to nejhnušnější, máme myslet jeden na druhého, v tom tkví smysl všeho. Je mi úplně krásně. Mávám na svého kamaráda, aby mi něco sdělil a napsal.

NAPIŠ MI SEM NA PAPÍR, CO MÁ PRO TEBE
NEJVĚTŠÍ CENU?

VŽDYCKY JSEM K ÚPLNÉMU NEVYSLOVENÍ MILOVAL SVOU ŽENU, nechápu čím to je, ale ano, já velmi dobře chápu v čem to je, ona voní něčím, co není **LEŽ**. Má žena znamená pro mne **URČITOU PRAVDU, URČITÝ PRINCIP, PRINCIP, KTERÝ NELZE ZRADIT**.

Já se v životě držím ještě jen tím, že jsem **nezradil to zásadní**, avšak to zásadní je **LÁSKA**.

Je to obrovský pocit potvrzující všechno. Je to to nejlepší, čeho se kdy lidé dopátrali. Pomýšlení na sexuální styk s **xy** mi připadalo nesnesitelné, nesnesitelně odporné, ale současně jsem jistě o něm zakázaně snil. **NEJVĚTŠÍ CENU MÁ MOJE ŽENA** a M., chtěl bych být nesobecký, a když se dívám na svůj pekelný život nazpátek, chápu, že se **nesmím** s ničím hazardovat. Vlastně jsem svou ženu okradl o deset let života a ona mi to odpustila, odpustila mi to proto, že se mnou žila a mne milovala, ano, držel jsem to podstatné, co jen lze v životě mít a držet... jsem to nechápal.

Nechápu, že může existovat **POKUŠENÍ**. Nevím, jak bych to vyjádřil, mám pocity, že mi nestačí papír, **URČITĚ BYL KRISTUS KRAJNĚ NESOBECKÝ**. Nevím, zda byl nadán nadpřirozenou mocí, ale patrně **ano**, možná že byl rubínovým středem nám známého vesmíru, středem všeho toho, na čem ve vesmíru **záleží**, ať je to jakkoli, my jsme na této zemi povinni si pomáhat. Musím to všechno zachytit, a mám málo času, tedy jak to vidím:

POESIE JEST

a musí se to

takhle napsat

mně se nechce do něho štourat nebo ho urážet, já jen najednou vidím nekonečnou **trapnost** všech jeho jednání. Byl by to takový příjemný správný kluk, řeklo by se. Kdyby se nebyl dal na naprosto zcestnou a prolhanou kolej. Na těch jeho... ale vůbec nezáleží. Všechno leží jen v duševní síle. XQ je velmi žádoucí a velmi krásná, to se bezpečně vytuší, ale nevyspal bych se s ní, a to proto, že se mi zdá, že FG je daleko prostší, FG musí vstávat ve 1/4 na 5 ráno a šlapat do mlhy. FG není možno podvést, a to nejen pro její krásnou schopnost milovat, ale hlavně proto, že **JÍ PROSTĚ NELZE PODVÉST, JÍ SE NESMÍ DO TVÁŘE PLIVNOUT**, protože plivnout jí do tváře, znamená plivnout do tváře životu a **PRAZÁKLADNÍ PROSTOTĚ**. Moje FG mi ztělesňuje **PRAZÁKLADNÍ PROSTOTU ŽIVOTA – ONA JE MOJE KVĚTINA**.

To, že jsem se opíjel

a ožíral a

chodil potmě kudyma –

ani nemohu říct, že je mi toho líto, ne, to já teď naprosto nechápu.

M. NESNESE ALKOHOL, VYSMÍVÁ SE MU, MÁ K NĚMU NAPROSTO ZÁPORNÝ VZTAH. Soustřeďuju se na ty nejprostší výpovědi, nezáleží na ničem jiném než na nejprostších **ANO** a zásadních **NE**. Naprosto nechápu, že jsem kdy pil. Nemohu říct, že je mi toho líto, mohu říct jen, že **to nechápu**.

Taky měla pro mne zásadní význam žena, která se jmenovala AH. Měl jsem s ní v Nymburce první sexuální styk. Okouzlo mě, jak řekla pojd' – to bylo gesto – skromné – a pak ještě jednou v lese, naposled – – – ale nezáleželo tolik na tělesné rozkoši. Pak jsem jednou za ní **putoval**, na **konečnou stanici** kamsi pod B. Stál jsem mnoho hodin a vyhlížel ji, zda vyjde. Velmi mnoho mi záleželo na tom, aby vyšla z domu a abych jí mohl vstoupit do cesty a říct **MILUJU TĚ**. Pravděpodobně je z ní dnes stará žena, zatímco já mám pocit, že jsem na **počátku všeho**. Nemám

ani víze

ani hysterické

ani patické

ani megalomaničké pocity či stavy,

nechci se nikomu mstít, vše se mi zdá v rovnováze. Rovnováha, ale **DO PLUSU**, to je to nejlepší, čím můžeme čelit **NICOTĚ**: mezi lidmi můžeme čelit **NICOTĚ** jen

ODVAHOU

KÁZNÍ

ano, přirozeně –

žil jsem pekelnicky,

vychýleně a nevyrovnaně

dvacet let

Je to dost zlé:

Tak najednou! Bolí

mne u srdce.

a zásadní **OHLEDUPLNOSTÍ** jednoho k druhému. Nechci, aby tyto chvíle odcházely, ale na dlouho snášet toto prožření není taky lehko snesitelné, protože jsem dělal chyby, a těžké. Někdy mne deprimuje, že si ani nedokážu vzpomenout na jména všech těch žen a jakoby lásek, teď chápu, že to žádné lásky nebyly. **VELIKÁ LÁSKA JE JEN JEDNA!**

Ale je škoda, že jsme se nemohli stýkat jako muž

a žena nebo jako bratr a sestra s X. V., ale to byla a je opravdu jediná sokyně FG: Já to nemohu odhadovat, ale snad by se mnou byla bývala X. V. taky nejmíň tak šťastna jako s tím, s kým žije teď. Jsem šťasten, že jsem neměl žádné extatické víze, žádní strašáci za mnou nechodili, žádné demony jsem neviděl, viděl jsem nejprostší vztahy, měl jsem to nejkrásnější prožívání. Nic nebylo disproportní, naopak, vše se k proporcím navrátilo.

II. sezení

Proti prvnímu podání LSD, jehož subjektivní průběh jsem se snažil vyličit v černém zápisníku **SI ESOS MUROS I**. mohu říci, že vstup do druhého pokusu byl rychlejší, ale i nepřijemnější. Bylo to tak. Ve čtvrt hodině nastoupily trapné vegetativní potíže, točila se mi hlava, měl jsem nesnáze s dechem, a tyto nesnáze trvaly poměrně dlouho a byly provázeny pocity nejistoty a úzkosti.

Od počátku jsem byl naladěný spíš nepsat nic a prožívat toxikaci sobečtěji, upnut na vlastní osobu. Chtěl jsem se dovědět. Taky se mi chtělo spát, přivíral jsem víčka, sedl jsem si do křesla, uvelebil se v něm, a jako by proti vůli zavřel oči. Akutní intoxikace trvala tři hodiny. Po celou dobu jsem byl pozorován a měřen panem D. K., který mne neopustil ani po „vystřízlivění“ a doprovodil mne domů. Z akutní toxikace jsem verbalizoval; tuto verbalizaci zachytil D. K. do psacího bloku, obnáší asi deset rukopisných stran. Je monotematická. Jsou to výkřiky o lásce. Je to hořekování vyhoštěnce. Je to zaklínání milenky,

aby neodcházela. Upínají se k fiktivní mladé, velmi mladé ženě. Vše má úpěnlivý, horoucí ráz. Bylo mi sděleno, že jsem se v křesle sesouval, měl křeče kolem úst, skřípěl zuby, zatínal a kroutil ruce. Na prsou jsem si trhal a uvolňoval košili. Měl jsem desetiminutový záchvat pláče, který mne probudil, a to proto, že mne chladily slzy na tváři a na úplně mokré dlani.

Byl jsem „do kořene bytosti“ proerotizován. Zažíval jsem nekonečné vidiny dívky, ale netělesně, neviděl jsem ani určitou tvář ani určité tělo. Několikrát jsem volal slova jako Nepál, Indie, Indie, afgánská princezna. Jindy jsem zas viděl ženu-dítě, vše rudě zbarveno. Zakusil jsem rovněž slabý a neurčitý průnik do dětství, cítil jsem se ohrožen a bylo mi zima, jako bych se byl koupal, stál na břehu řeky, měl sestru a toužil být

zabalen do froté ručníku – avšak to bylo jen matné.

Byl jsem pak rozpojen na muže i ženu, chápal jsem bisexuální povahu objektů i průniku zároveň. Slast neustále stoupala. Mám dojem, že jsem postupně ztrácel vědomí, sláblo povědomí osobnostní identity a časově místní orientace. Pohyboval jsem se na vzdáleném horizontu vlastní osoby, jako bych byl kráčel po okraji sama sebe, ale současně byl vším.

Erotické blaho stoupalo. Bytost toužila po orgasmu, na ničem jiném nezáleželo, nic jiného jsem nechtěl. Ve světelných vzdutích milostné povahy jsem byl vynášen výš a výš, zaplavován jasnem, na krátkou chvíli, již jsem si přál prodloužit do nekonečna, měl jsem pocity mystické jednoty a projednecnosti všeho se vším. Tyto pocity nebo zá-

Ivan Diviš před třiceti lety. Fotografie z básníkovy archivu.

žitky se centrovaly k srdci, nebo na hrudní jamku, a taky proto jsem si trhal dolů košili, abych „uvolnil Vstup“. Zážitky charakterizovalo intenzivní světlo - záření „zelenkavého modrojasu“, úbělové nedotčenosti a krystalčnosti, dokonale symetrické se sebou samými. Šlo o Nadhimaláje životního smyslu, Nadhimaláje pokryté panenstvími ledovci a ponořené do nepopsatelného blaženství přitakání a oslavování, pod kterým se hroustí tělo a v němž jsem sama sebe přistihl rozpřáhnout paže do kříže, přesvědčen, že trvat ty zážitky jen o něco déle, člověk by musel zemřít, ale rád, a právě v nich.

■

Kauza: Omamné látky trochu jinak

LADISLAV VĚRECKÝ (autor je redaktorem MF DNES)

Fotografie: MAFA – JIŘÍ TUREK

Abstinence je někdy nudná

(rozhovor s doc. Jaroslavem Skálou)

„V léčebně se básníci vyskytovali spíš jako ojedinělé případy, ovšem na záchytce představovali jednu z nejvýznamnějších skupin,“ vzpomíná průkopník a nestor české protialkoholní terapie, docent Jaroslav Skála.

Pár měsíců po promoci, tři týdny po nástupu na pražskou psychiatrickou kliniku – v září 1946 – odjel psychiatr Jaroslav Skála do Bruselu na mezinárodní konferenci o závislostech na toxických látkách. Tam pochopil, že alkoholismus je celosvětový problém, a začal se jím zabývat.

„Půjdeš ke Skálovi. Je u Skály. Skála ho vyhodil,“ řeklo se, a každý věděl, že je řeč o pražské protialkoholní léčebně u Apolináře.

Závislí ho nenáviděli i milovali. Hovořil k nim nevybíravou, ironickou řečí. Dodnes je tento triosmdesátiletý docent ve výslužbě obrovskou autoritou v oboru. Kyčelní klouby vyměněné, vidí už spíš jen v obrysech, ale mozek mu funguje perfektně. Určitě nejen proto, že už čtyřicet devět let abstínuje.

Mohl byste odhadnout, kolik pacientů jste měl během své klinické praxe v péči?

To vám mohu říct přesně. Důkladně jsme s mojí sociální pracovnící, paní Arnoštkou Maťovou, poznali třináct tisíc závislých. Tolik jich na klinice vydrželo celé tři měsíce. Deset tisíc mužů, dva tisíce žen, tisíc mladistvých.

Tvořili mezi nimi významnou skupinu literátů?

V protialkoholní léčebně u Apolináře, založené v roce 1948, ne. Tam se jednalo spíš o ojedinělé případy. Ovšem na záchytce, vzniklé až roku 1951 – to byla jiná. Statistiky jsme si vedli pečlivě. Vyplývá z nich, že nejpočetněji zastoupenou profesí na záchytce byli instalatéri a hned po nich se umístily citlivé duše – autoři veršů pro děti. Dětských básníků ovšem dohromady nebylo nikdy tolik co instalatérů. Jinými slovy: když se to zhruba spočetlo, ukázalo se, že na záchytce spočinulo mnohem větší procento dětských básníků než instalatérů. Ukázali se tam skoro všichni.

Nevím, jak o vás mluvili dětští básníci, ale Ivan Diviš, který se u vás léčil, na vás vzpomínal – pro mnohé jistě překvapivě – s úctou, ba s láskou.

Máte pravdu, asi si ke mně nějaký vztah vypěstoval. Tak před pěti měsíci mě přišel neohlášeně navštívit do mého pracovního apartmá u Apolináře a zastihl mě, jak odpočívám na lůžku. Byl bílý den. Básník začal máchat holí, hrozil mi jí a křičel: „Proč vy tady takhle le-

žíte?“ Bylo znát, že ho to velice rozrušilo – trochu pohoršilo, ale víc zděsilo. Znal mě jako člověka, který se snaží pomáhat druhým na nohy, prohání je, a teď mě poprvé viděl bezmocného.

Jinak ovšem musím říct, že když se u nás Ivan Diviš léčil – to byl ještě mladý, ne tak slavný autor –, nevěřil, že bych mu já mohl nějak pomoci.¹ Oslovoval mě sice bůhvíproč mistře, ale říkal: „Ten Skála mi nemůže nic dát a já mu nemůžu dát nic z toho svého.“

I já jsem dobře věděl, že nejsem vyladěný na jeho vlnu. Odešel z léčení předčasně. Mnohem později mě dost překvapilo, když jsem ho slyšel na Svobodné Evropě v jednom fejtonu velice chválit Apolináře jako instituci.

Stejně si nedovedu představit, jak tam vlastně vydržel, byť jediný den. On – komplikovaná, výjimečná individualita s rouhavým vztahem k autoritám – v léčebně, kde vládne disciplína, pořádek, řád.

Nebojte se, ono i té individualitě bylo v léčebně popráno – při psychoterapii. Ale pokud měl službu, musel mít Ivan Diviš hajzly uklizené stejně dobře jako prostý člověk.

Vážil si vás i proto, že jste prý ani jako autorita nejvyšší neskryval sebekritickou skepsi ke své vlastní léčebné metodě.

Jistě. Jestliže se v léčebně objevují deset let ti samí recidivující pacienti, nemůže být chyba jenom v nich, ale i v terapeutech. Dokonce tkví už jenom v terapeutech. A ty největší rezervy musí mít terapeut hlavní, který za všechno odpovídá, totiž já. To jsem často opakoval. Navíc jsem zdůrazňoval, že žádná léčba se nehodí pro všechny závislé. Účinná může být jen léčba, které člověk věří, ale ani ta zdaleka ne vždy. Tomu mě naučili *Anonymní alkoholici*, kteří poznali, že jejich systém nakonec zachrání tak deset procent lidí. A já jsem říkal, že jestli ten můj systém může zachránit pět procent, tak je to všechno. Ale na to jsem přišel až tak po patnácti letech klinické praxe. Zpočátku jsme nevěděli nic. Všechno jsme se museli učit na bedrech pacientů a k jejich škodě. Přesto mám za to, že jsme nešli tak úplně nesprávnou cestou. Dnes jsou v módě různé měkkí, načechnější přístupy k lidem v léčbě. Přiznám se, že cítím jistě zadostiučinění, když se dovídám, že nejlepší

výsledky má pořád americká klinika Betty Fordové, kde je režim ještě tvrdší, než býval u Apolináře.

Diviš nebyl jediný velký básník, který měl pro Apolináře velké uznání. Totéž cítil František Hrubín. Dokonce prý neváhal dát vlastní mélické nadání do služeb léčebny a produkoval v ní říkanky, jež se stávaly terapeutickým prostředkem.

To je pravda. Přišel k nám v roce 1952. Jeho básničky se připichovaly na nástěnku. Popisovaly třeba soutěž jednotlivých pokojů o nejvzornější pořádek. Jednu, takovou obecnější, mám na zdi zarámovanou. Citovat mohu jen volně. Každá sloka začínala stejným obrazem čehosi odpudivého. Třeba:

Housenky se každý štítí,

Ta má smutné živobytí.

No a pak se ta housenka zakuklí a je z ní krásný motýl. Poslední sloka nás poněkud přeceňuje:

Opilce se každý štítí,

ten má smutné živobytí.

Ať jsi pivař nebo vinař,

pomůže ti Apolinář.

Byly to pochopitelně texty pod úrovní jeho velkých sbírek, psal je spíš jako ten básník pro děti, ale jako užité umění fungovaly.

Ve své autobiografii dokázal František krásně popsat své služby na záchytce, které jsou součástí léčby:

„Starý si bídu strojí, mladého si bída strojí sama...“

A váš vztah? Byl jste vyladěný na jeho vlnu?

S Hrubínem jsme se osobně sblížili a prožili jsme spolu hodně. Byl jsem tehdy v oboru jen pět let a neuvědomil jsem si včas, že je to ode mě vlastně hrubá terapeutická chyba. Jezdili jsme v létě do Chlumu u Třeboně k rybníku Hejtmán. On s rodinou, já jen s dětmi. Byl jsem rozvedený a snažil jsem se jim o dovolené vynahradit, co jsem přes rok zanedbal. Tam jsem poznal Hrubínova syna Vítku, který se pak také dostal do závislosti na alkoholu.

Básník mi v sedmapadesátém napsal předmluvu k mojí monografii o alkoholové závislosti a její terapii, později dokonce k monografii o mně.

Snažil se vás někdy nějaký literát přesvědčit, že pije, jelikož mu alkohol pomáhá psát, uvolňuje a rozvíjí jeho fantazii?

Jen jednou na záchytce poměrně renomovaný básník. Byl tam častým hostem, léčit se nikdy

Kauza: Omamné látky trochu jinak

¹Ivan Diviš:

První vážný výzkum dělají Američané. Pracují na naložených mozcích, a to v submolekulárních strukturách. Je to práce heroů! Zatím dospívají k těžké domněnce, že to není ani věc mravního poklesu (to už vůbec ne), ani hereditární, ale vrozená. To je hotový převrat, to je revoluce, jejíž prapor rozvinují i já. Jestliže to prokážou, pak bude – při dnešním stavu farmakochemie – do týdne zhotoven prostředek, který pobírá pomůžou stovkám milionů lidí. Tomu říkám ESO.

(úryvek z dopisu ze 4. 6. 95)

²Truman Capote:

Myšlení umělce pracuje horečně, přímo zběsile; mnohem rychleji a citlivěji než u jiných lidí. Řekněme třeba, že zatímco většina lidí má deset vjemů za minutu, umělec jich má kolem šedesáti nebo sedmdesáti... Mám za to, že právě proto umělci tak často pijí, užívají prášky nebo něco jiného: aby se zklidnili, utišili na chvíli tu šílenou mašinu, která se bez zastávky žene vpřed. Víím, že to tak dělal Tennessee Williams. Musel užívat sedativa a pít, protože jeho mysl byla jedna z nejvnímavějších a nejhorečněji pracujících na světě. Nemohl proto ani spát.

(z knihy Lawrence Grobela *Rozhovory s Capotem*)

³Ivan Wernisch:

Alkohol mi nepomáhá psát. Alkohol mi pomáhá žít.

(z rozhovoru s Karlem Hvížďalou)

nešel. Vykládal mi o tom celé dvě hodiny. Nebyl ovšem strážlivý.

František Hrubín se o svých poznámkách, které si udělal v opilosti a o nichž si v tu chvíli myslel, že jsou geniální, vyjadřoval vždy s naprostým despektem.

Ale abych netvrdil, že alkoholový rauš nemůže žádnému umělci přechodně pomoci, připouštím: snad mu lze přiznat jisté zajímavé účinky na tvorbu moderních malířů, kteří se nezabývají precizní drobnokresbou, ale pracují spíš s kombinacemi barev základních tvarů, hrají si s jejich valéry... O tomhle jsem zas debatoval s výtvarníky. U Apolináře se jich vystřídalo taky pár.

Od Ivana Divíše jsem také nikdy neslyšel, že by pil proto, aby lépe psal. Pokud kdy uváděl nějaké „rozumné“ důvody, mluvil o možnostech alkoholu otupit nesnesitelnou citlivost, zastavit strašný myšlenkový trysk...

Tohle je časté tvrzení. Amerika má osm nositelů Nobelovy ceny za literaturu, pět z nich bylo závislých na alkoholu. A snad všichni uváděli zmíněný důvod.² Osobně jsem přesvědčený, že reálný impuls byl prozaičtější: zasáhla je v mládí strašlivá vlna nadržného postprohibičního pití. Jak říkávám, získali Nobelovu cenu, přestože pili.

Myslíte si tedy, že neměli více zraňující vnímání světa než většina ostatních?

To netvrdím, ale příčinnou souvislost bych tam nedával. Podívejte se: já piju, protože a abych... To je racionalizační systém každého závislého na alkoholu. A každý si vybuduje takový systém, na jaký jeho mozek stačí. Od naprosto primitivních po velice rafinované. Netýká se to jen alkoholiků. Člověk má sklon obehnat racionalizačními systémy každou svoji potíž. Na to přišel už Freud. Jedná se totiž o systém obrany: kdybyste ho dotýcnému jen tak vzal, patrně by se zhroutil úplně.

Dá se s tím tedy vůbec něco dělat?

Je to velmi těžké. Psychoterapeut musí v oblasti racionalizačních systémů pracovat nanejvýš opatrně, opakuji: i když tento systém ve svých důsledcích lidi drtí, v úvodní fázi léčby ho pořád ještě potřebují. Jde sice o to posunout člověka v přístupu k problému o kousek jinam, někam, kde by mu už racionalizační systém prospíval. Ale jak já rád říkám při výcviku terapeutů i sester: po určitou dobu musím být pacientovi použitelným blbcem a dělat, že mu to všechno věřím. On si však zároveň musí uvědo-

movat, že by se měl po čase dostat v náhledu problému trochu dál. Vytvořit takovou situaci je velké terapeutické umění.

Existují přece i inteligentní závislí jedinci, kteří si dobře uvědomují, jak na tom jsou. Studují lékařská repetitoria, a co se dozvědí? Že pokud se půjdou léčit, s daleko největší pravděpodobností se octnou v koloběhu křehkých abstinencí a zničujících recidiv, které je okamžitě přivedou ještě hloub, než byli.

Tak za prvé: pokud se někdo odmítá léčit s tím, že mu stejně není pomoci, jedná se opět o racionalizaci. Ale k té perspektivě: i přechodná abstinence má pro organismus velký zotavující význam, o rodinných a sociálních vztazích nemluvě. Potíž je v tom, že nikdy nevíme, která recidiva bude ta poslední. Při recidivě totiž může v organismu selhat kdeco. Že léčené lidi přivede recidiva okamžitě ještě hloub, než byli? Jak koho. Já jsem pacientům při propouštění vždycky mimo jiné přál, aby jejich recidiva – pokud k ní dojde – byla co možná bouřlivá. V tomto případě je mnohem větší šance, že je někdo rychle dopraví tam, kam v této situaci patří. Pozvolné, sebeklamné recidivy jsou mnohem nebezpečnější.

A co ti lidé, kteří tvrdí, že pijí – a nikterak málo –, protože jim to chutná? Protože pití piva v hospodě je nádherný obřad? Kult radostného, chandryprostého pití je v české literatuře tohoto století velice silný. Stačí otevřít kteroukoliv knížku Bohumila Hrabala. Tihle lidé si taky něco nalhávají?

Nikoliv nutně. Prozradí vám, co říkával u Apolináře jeden velký český malíř a přítel spisovatele, o kterém jste se zmínil. „Hrabal? To není pořádný alkoholik. Ten se nikdy nenechal chlastem uštvat tak, aby se válel pochcanej ve vlastních zvratkách. Hrabal – to není pravej našinec.“ Tak si totiž závislí v léčbě u Apolináře říkají.

No: pamětníci z řad Hrabalových přátel tvrdili, že i on se válil – ovšem pouze jako mladík. Časem se „naučil pít“. Troufám si tvrdit, že v mládí se párkrát zpila pod obraz velká většina naší populace. Ani ve starších generacích mnoho abstinentů nevidím. Kdo však třídí pijáky? Kdo to na ně ukazuje prstem a říká: tobě to projde, ty vyvázneš, ale ty – ty špatně skončíš?

Organismus. Lékařská věda toho čím dál víc svaluje na geny. Já ne tak docela. Léta jsme se

o tom dohadovali s profesorem Zvolským, který se zabýval genetikou na světové úrovni. Shodli jsme se, že genům bychom přiznali tak desetiprocentní podíl na vzniku alkoholových závislostí. Zbytek připisuji vlivu prostředí, tedy faktorům, jako je takzvaný rodinný stůl a tak dále. Není ovšem naprosto vyloučeno, že alkoholová závislost je vrozená. Není to po nikom, ale narodíte se s tím. Poslední dobou se totiž objevily i výzkumy, jejichž výsledky podporují tuto teorii.

Takže skončíme obvyklým způsobem? Že jedinou jistotou je celoživotní naprostá abstinence?

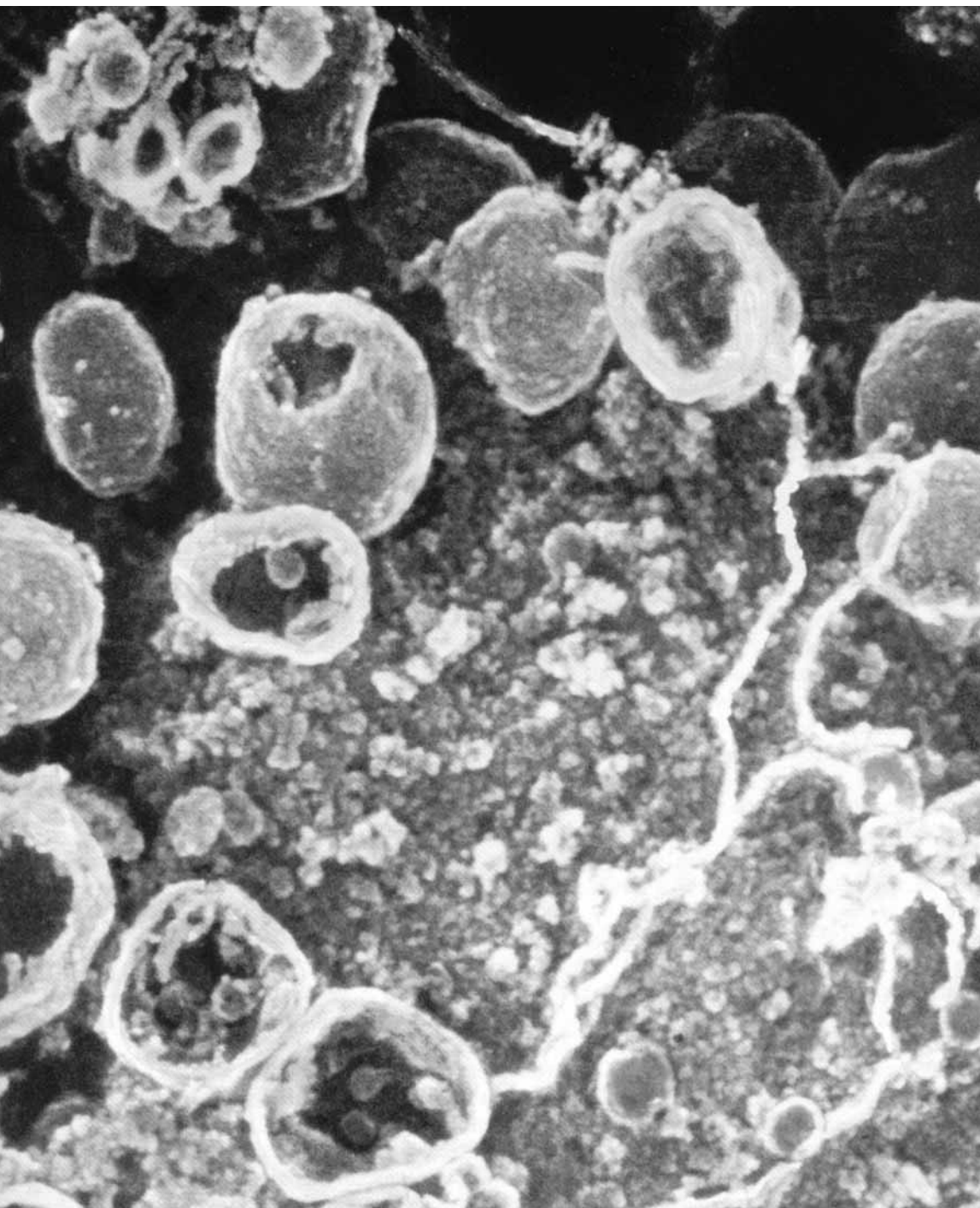
Víte, začal jsem abstinovat v padesátém. Nikoliv proto, že bych byl závislý. Řekl jsem si jenom: „Když už se tak snažíš zasahovat do osudů lidí, jdi do toho taky. Vyzkoušej si, co jim ukládáš a doporučuješ.“ A vydržel jsem. Kupodivu si však ještě vzpomínám na léta, kdy jsem se občas napil. Není sporu o tom, že život pijáka je pestřejší.³ Lidem, kteří se rozhodli pro

abstinenci, zdůrazňuji: Pozor! Někdy je nudná. Jenže život člověka s rozvinutou alkoholovou závislostí – ten je mučivý a naprosto pustý.

Jako kazachstánská step – mám-li použít příměru Ivana Divíše?

Pustší. Doporučuji například román Hanse Fallady *Pijan*. To je zobrazení života závislého člověka, s nímž se po své dlouhé terapeutické zkušenosti můžu zcela ztotožnit.

■

V dnešním světě stále účelnějších technologií se příznačně objevují amatérští specialisté s podrobnějšími znalostmi o přípravě a účinku látek, jimž čeština říká „drogy“, pro homeopaty je zase lék – v anglicky mluvících kruzích „remedy“ – jakákoliv substance nebo směs, která podle nich v nekonečně malé koncentraci ovlivňuje dalekosáhle organismus a především to, co nazývají mysl (mind). Klasičtí homeopaté jsou tedy jakýmsi novodobými čaroději (podle některých skeptiků iluzionisty v pravém smyslu slova!), kdežto experimentátoři s drogami a rádoby kyberpunkeri riskujícími konstruktéry a domněle jemnými mechaniky vlastního těla a především mozku, v němž si vypalují rozličnými patáky buňky a věří, že v dohledné době je nahradí čipy.

Počítače a jejich síť lze mimo jiné pokládat za zdroje jakýchsi modelů a metafor o fungování nervové soustavy, i když dosud nepřišel den, aby někdo mohl zvolat, že stvořil virtuální vůli a vědomí. (Patrně se ten den blíží dosti rychle: <http://www.creatures2.com> aj.)

Někdo má zřejmě dojem, že stroje se vyvíjejí tak překotně, že pokud si nenacpe do mozku drát a do měchýře mikrofon, ujede mu vlak a on zůstane ve stepi s holým zadkem (<http://www.stelarc.va.com.au>). Jenže ani holý zadek, ani ta step nemusí být za jistých okolností k zahoezení. Ve stepi roste spousta zajímavých kytek, třeba katrány (Crambe) anebo pelyňky (Artemisia). Stačí si zaskočit na pár maličkých pahorečků u Pouzdřan koncem léta a hořká, omamná vůně pelyňků pontských, Pančicových a omanů tuhých přivede mozek a vědomí do zvláštního, příjemného stavu. Když jsem před léty poprvé toto koncentrované klima okusil, stačilo pak, abych si doma pustil jistou Oldfieldovu instrumentálku a znovu jsem cítil pelyňky, omany a divokou astru. Tomuto jevu se říká idiosynkrazie.

PETR HRBÁČ

Na cestě do mlýnku

Klasičtí homeopaté jsou jakýmsi novodobými čaroději (podle některých skeptiků iluzionisty v pravém smyslu slova!), kdežto experimentátoři s drogami a rádoby kyberpunkeri riskujícími konstruktéry a domněle jemnými mechaniky vlastního těla a především mozku, v němž si vypalují rozličnými patáky buňky a věří, že v dohledné době je nahradí čipy.

Někteří lidé při poslechu hudby vnímají barvy, jiní vůně a vůbec při idiosynkrazii smysly všelijak podporují a provokují jeden druhý. Jistí učenci to pokládají, stejně jako dokonalou vizuální paměť, takzvaně fotografickou, za pozůstatky, atavismy z dob, kdy jsme byli zvířetější. Titíž učenci dokazují, že se jedná o schopnosti celkem vzácné, dnes již bezvýznamné a většinou nenávratně zakrnělé.

Nikoliv smysly, nýbrž rozum expandoval, nikoliv emoce, nýbrž střízlivý kalkul okupuje a projektuje nejbližší budoucnost. Nejsem si jist, jak je to se zrakem, protože ten ve dnešním světě vizuálních symbolů a ikon všeho druhu musí spíše šturmovat, ale čich a sluch jsou ohroženy jednoznačně a otupily se. Je to jistě příklad jednostranného rozvoje některých vlastností člověka. I ten zmíněný zadek, tolik důležitý jako zóna erotogenní a erotická, mají někteří z nás dobře a hezky vyvinutý díky tomu, že jsme na rozdíl od jiných primátů vzpřímenější a k chůzi a správnému držení těla je hýžděových svalů zatraceně třeba! (Ti pak, co mají zadek škaredý, zřejmě pořád sedí nebo leží...)

Jestliže rozum ztrácí podle Vonneguta¹ nebo Rolla² opodstatnění anebo kontakt s původní lidskostí díky rozporu mezi jeho expanzí a pokročilým krněním citového života, a zavádí nás vlastně do slepé uličky, nebylo by snad od věci, abychom na něj přestali být tak pyšní a pokusili se jej využít spíše na pořádání nedostatečných znalostí o ztracených a potracených schopnostech včetně smyslových. Svět námi nerozeznávaných zvuků a pachů by nás možná překvapil svou rozmanitostí a určitě i v něčem poučil! Jenže nejsme ani psi ani mušky octomilky, a tak je to asi jen pouhé přání. Sotva procento jedinců našeho druhu má dosud některou z těch schopností, jimiž oplývali srstnatější předchůdci člověka. Na druhé straně příliš hlučná města zamořená výfukovými plyny vymazávají i ty poslední zbytečky našich přístupových práv do sluchových a čichových světů, a jednou přijde den, kde se ani v horách u potoka tyto smysly nebudou s to obnovit. Ostatně rozšiřující se alergie, jejichž výskyt je dnes už téměř epidemický, jako by potvrzovaly stále příkřejší konflikt lidí s prostředím, které pro ně po tisíciletí bylo tím nejpřirozenějším.

Co tedy zbývá, co není ohroženo? Zdá se, že myšlení. To, že člověk zatím ještě pořád může myslet, nebo si to alespoň myslí. Co ovšem je vědomí a myšlení, nevíme. Někdy splývá tato otázka s problémem svobody a vůle. Těžko říct, jestli bude objasňování záhady lidské svobody

i nadále spíše zajímavé nežli skličující, neboť naše vědomosti o člověku a o tom, proč a jak „funguje“, stále narůstají a lze předpokládat, že se budou stupňovat i snahy o zneužití některých nových poznatků týkajících se například závislosti a principů dosahování slasti.

Samotná „informace“, v biologii nejčastěji skloňovaná a uvažovaná jako informace^{3,4} genetická, jistě patří mezi často skloňované paralely mezi světem počítačů a živých.

Ostatně rozvíjející se molekulární biologie před léty sáhla k terminologii z kybernetiky, aby se jí lépe uvažovalo o řízení a zprostředkování genetické informace v buněčných jádrech i mimo ně. Zatímco počítač pracuje díky instrukcím v programovacím jazyce, živáči podle instrukcí genetického kódu, které představují různé dlouhé a různé komunikující úseky DNA. Tento kód a tato informace prý ovládají absolutně vše. Biolog Richard Dawkins se stal populárním proto, že začal ve svých knihách dokazovat, jak DNA coby entita se schopností replikace stvořila celý živý vesmír, hledajíc způsoby a cesty, jimiž může své „záměry“ co nejdříve a nejšířji uskutečňovat.⁵ Z pohledu novodobých teologů by tato skutečnost musela znamenat, že DNA buď nahradila boha anebo je nejbezprostřednějším vykonavatelem jeho vůle. Nakonec i Dawkinsovy názory mohou být pozůstatkem „demiurgských“ tendencí v jeho vědomí či podvědomí.

Na matematicích a programátorech je, aby sestavili takové soubory instrukcí, které budou nějaké materii umožňovat replikaci s rozmanitostí příznačnou pro život. Pak se život stane skutečně věčným a splyne pojem umělého a přirozeného. Toto splývání je jakoby charakteristické pro kyberkulturu, ale vzhledem k tomu, že naše vědomosti o životě jsou pořád nedostatečné, je to jen virtuální proces. (Pro řadu forem života je typická vysoká agresivita, přejme si tedy, ať programátoři raději nepostupují příliš hbitě.)

Ovšem je ono virtuální „pouhé“? Je „jen“? Už samotné slovo mnohokrát v lidských dějinách osvědčilo mimořádnou sílu a vliv. Vlastně jen několik slov založilo slávu i nesnášenlivost celosvětově rozšířených náboženství. Oproti slovům či přesněji písmenům v genetickém kódu se zdánlivě nemusí tak často opakovat, ale myslím, že vezmeme-li do úvahy, jak často byla opakována (doslova do zblbnutí) i ústně, živými, a především stále nespočetnějšími mrtvými, zas tak výrazně za repetitivní strukturu, a tedy jistou strojovostí DNA zápisu ne-

zaostávají. Hle, vize, v nichž se nám ozřejmuje existence mémů (<http://pespmc1.vub.ac.be/MEMIN.html> aj.)! Kandidátem na mém je cokoliv, co si pomyslíme, pokud to má schopnost (tedy možnost?) se replikovat, vytvářet kopie sama sebe. A že jsme posedlí kopírováním, nemusím snad v době kopírek zdůrazňovat! Mém je především instrukce jako taková, za soubor mémů můžeme pokládat třeba i návod k čemukoliv. A co se reklam týče, tam to není nutné rozvádět. Dobře se replikující a perspektivní mémy oplývají totiž jednou příznačnou vlastností: vlezlostí. Snad ještě více nežli slo-

va a obrazy jsou vlezlé popěvky, útržky hudebního jazyka, ale hudba nedokáže přeorganizovat chování člověka k tak neuvěřitelně konkrétní účelnosti, jako jsou obraz a slovo. Tím, že tyto vlezlé, parazitární informace napadají idylu neporušenosti, která může panovat v duševním životě člověka, zastávají zde někdy podobně odpudivou roli jako recyklovatelná láhev od limonády vyhozená místo do odpadkového koše do lesa. Recyklovatelnost je vůbec zajímavý, novodobý jev především v hudební oblasti. Útržky a zbytky, často již pokleslé na úroveň odpadků, jsou recyklovány (samplerovány

Kauza: Omamné látky trochu jinak

ny a resamplovány) a využity v nové hudební produkci (DJ's apod.).

Z důvodů výše uvedených si představuji paměť každého člověka jako skladiště mémů, které čekají na svou příležitost. Většina z nich se jí vůbec nedočká, jiné plíživě otravují duševní zdraví, ale některé mohou okupovat paměť, vědomí a vůli jiných lidí, aniž si dělají „starosti“, zda to těm lidem způsobí případné vážné problémy (například mém „Práce šlechtí a sex škodí“ v prostředí dnešních zápasů proti tzv. rasismu).

Není však předpoklad, že geny mají jakousi virtuální dobu, příliš přímočarý a mechanistický? Není svět lidské představivosti a vůbec psychiky složitější a svobodnější? Koneckonců darwinisté jen rozvíjejí několik svých základních metamémů, myšlenku, že důležitější je zápis (co je psáno a hlášáno) nežli to, co se dočasně děje a bere na sebe přechodnou podobu (např. člověka). V tom se pak vlastně příliš neliší od náboženských fundamentalistů. Nelze taky předstírat, že umíme vést hranici mezi duševním zdravím a poruchou kdykoliv a u kohokoliv. Etnologové vyváděli, že u rozličných přírodních národů hrají důležitou úlohu v ovlivňování jejich vědomí psychotropní látky, samozřejmě taky přírodního původu. V ustálenější, „kulturnější“ podobě nejde u těchto lidí primárně ani tak o ovlivňování vědomí, nýbrž o více či méně složité rituály, například zasvěcovací, iniciační. Požití psychotropní látky tedy není věcí momentálního plezíru, ale cíleného, přísněji regulovaného výběru. Proč domorodci nemají k dispozici heroin nebo LSD (zajímavé je, že obě látky byly původně vyvíjeny jako léky v německém jazykovém prostředí)? Protože neznají technologii nutnou k jejich výrobě. Proč běloch a vůbec civilizovaný člověk tolik trpí vedlejšími účinky návykových látek a sociálními důsledky jejich konzumace?

Protože jeho kulturní prostředí ho spoutává systémem jiných doporučení a tabu nežli Papuánci či Indiáni. Uvědomuji si, že tyto otázky a odpovědi jsou hrubě zjednodušující, ale koneckonců každý model (představa) je dočasný a tudíž nesprávný, a mně se zdá, že o vyšší agresivitu kulturního modelu bílé civilizace vůči životnímu prostředí nemůže být pochyb. Papuánci sice taky nejsou dobráci, ale zdají se být ve svých sukních z trávy bezmocnější.

Skutečně? Nežijí spíše více v souladu s přírodou a s těmi jejími tajemstvími, jejichž znalost umožňuje její věčnou obnovu a tedy i přežití jich samotných?

Poslední otázka exponuje několik zapeklitých problémů. Tak za prvé nevíme pořádně, co je to ten soulad, přesněji řečeno – neznáme „vyšší“ smysl toho souladu. Za druhé neznáme ani smysl té věčné obnovy. A co se týče přežití sladěných Papuánců, můžeme předpokládat, že jejich průměrný věk nebude nijak vysoký. Znáte to: ta hygiena a tak.

Další problém vidím v tom, že ostrovy jsou čímisi nestandardním. Ostrovy jako takové i ostrovy posledních zbytků dřívějšího animistického a mytického myšlení v postmoderním světě. Jenže možná právě proto, že je postmoderní, že se možná stal postmoderním nevyhnutelně, je jakási komunikace s těmi zbytky „staršího“ myšlení paradoxně snadná, ačkoliv si nemůžeme být jisti, že správně rozumíme tomu, co určité rituály znamenají. Co totiž znamená správně rozumět?

V běžné komunikaci je to snad jakž takž jasné. Když nebudu umět finsky, stěží pochopím smysl vět v této řeči. Ale mám-li něčemu rozumět v obecnějším smyslu, potřebuji k tomu výklad, interpretaci, potřebuji srovnání, ověření, což může trvat různě dlouhou dobu, od zlomku sekundy po celé roky, pravda? A tato doba se může ukázat jako osudně dlouhá. Neporozuměl jsem, nepochopil jsem a s tím jsem umřel. To je ale osud každého člověka bez výjimky. I toho nejchytřejšího.⁶

Odlišnost v přijímání reality mužem spatým s takzvanou přírodou zpopularizoval ve svých knihách údajný americký antropolog a jistě velmi dobrý spisovatel Carlos Castaneda (<http://www.latinolink.com/news/news98/0818acas.htm> aj.) Jeho indiánský čaroděj (don) Juan Matus, hlavní hrdina úspěšných Castanedových knížek, mu prý vždycky radil, že napřed musí „zastavit svět“, tedy zbavit se těch návyků, které způsobují, že vidí to, co vidí.⁷

Ačkoliv se don Juan přírodním zdrojům psychotropních látek nevyhýbal (kaktus, houba, durman), halucinační projevy otravy z požití těchto darů přírody ve mně nadšení nebudily.

Zato pokus o filtraci nesprávných a zavádějících obsahů ve vědomí a paměti učiněný „jen tak“, vlastní vůlí, pokus o „zastavení světa“ ve vědomí a vnímání čaroděje, to na mě dojem udělalo. Naše smysly nás totiž skutečně neinformují pravdivě a dostatečně.⁸ Smyslové orgány člověka jsou už svou stavbou v něčem nedokonalé (i když zatím nenahraditelné) a výsledky své práce předávají mozku. Ten z nich teprve generuje a komponuje obrazy a zvuky,

ba i smysl čili význam. Castanedův don Juan tedy jako by věděl, nakolik se konvence, návyky a snad i ty mémy podílejí na pohodlném a přízemním chápání reality. Věděl však také, jaký otřes může nepřipravenému způsobit více či méně úspěšný pokus o zmíněnou filtraci vědomí a vnímání od těchto předsudků a „nastavení“.

Od malička přijímáme od svého okolí nejen ty zkušenosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro naše přežití, ale také skryté a zjevnější pokyny, jež dílem představují „návod“ ke správnému užívání příslušné kultury a dílem zprostředkované zájmy lidí budujících svou moc a vliv. Castanedovu čarodějovi se odfiltrováním těchto pokynů a jejich nahromaděných a srostlých smetišť a pastí naskytla iluze svobody, otevřel se mu prostor, v němž si mohl, věru, dopřát volnější pohyb, i to létání, pro čaroděje a čarodějnice tak příznačné. Nemusím tedy požívat drogu, abych se svým vědomím něco zásadního provedl. Je to ovšem těžší, chci-li dosáhnout natolik dramatických nebo alespoň srovnatelně hlubokých změn bez zevní chemie. Ví se, že máme i (pocitovou) chemii vnitřní, totiž tzv. endorfiny, resp. enkefaliny atp. Zatím neexistuje spolehlivý a vyčerpávající přehled jejich funkcí a účinků a hned tak jej mít nedeme. Nejde jen o tu biochemickou, imunologickou či vývojově srovnávací práci, která se musí na tomto poli udělat, ale také o to, že každá doba přichází se svým výkladem, se svým rámcem a silovým polem příslušné interpretace. Nejzákladnějším výkladem přijatelnosti, ba dokonce přijemnosti fyzické námahy, např. sportovní, jsou dnes právě endorfiny. Ovšem pouhá „libost“, nemluvíme teď o libidu, není asi dostatečně ušlechtilou motivací. Mělo by to být něco „lepšího“, např. touha po poznání, jenže myslitelé jako Lyotard ukázali, že idea pokroku nás zaskočila právě svou iluzivností.

Co do té doby, než budeme mít endorfiny „zmáknuté“ na povel, zbývá lidem, kteří si chtějí nejen uchovat nezávislé myšlení, ale využít i exploze poznatků doléhajících do nedokonalých uší a nevyužitých mozků? Inu, asi je dobře, že příslušnou dobu vždycky bude oddělovat a oddalovat nějaké to „než“. Nicméně cestu ke svobodnějšímu člověku lze paradoxně vidět i v jeho menší informovanosti. Prosím vás, věříte tomu, že dokonale informovaný člověk je skutečně svobodný? Já vím, nezdržuje se překonáváním překážek, které umí obejít nebo dokonce zrušit, ale musí také dávat neustále

pozor, zda jeho dokonalým informacím nevypršela záruční lhůta. Není na tom lépe pasák ovcí hledící do středu tlakové výše? Anebo je dokonce spokojenější ten, kdo neví, že jeho myšlenky nejsou jeho vlastní?

Tento paranoidní předpoklad může založit velké patálie, na jejichž konci stojí diagnóza duševní choroby, ale je to taky předpoklad obecně lidsky platný a pravdivý. Nikdo z nás nemá jen vlastní myšlenky, všichni jsme „infikování“ cizími, často i čerstvě zkonstruovanými mémy. Na druhé straně – proč to těm zlomyslným mémům trochu nezesnadnit?

Je také otázka, jaký bude svět nejbližších let, protože už před dvaceti lety někteří futurologové⁹ předvíдали těžko řešitelné potíže plynoucí z omezených schopností člověka adaptovat se na stále překotnější změny vyvolané hlavně technologickým pokrokem. Na toto téma bylo v poslední době sepsáno nemálo úvah, nastiňujících prohlubující se konflikt mezi evolucí biologickou a technologickou, resp. kulturní¹⁰, ale zajímavý je v tomto ohledu jeden z vedlejších projevů industrialismu, totiž masovost. Masový konzum, masový vkus v českém jazyce

jakoby ironicky poukazují k etymologické souvislosti nechtěně doložitelné výjevy z amerického hororu *Hellraiser III*, kde můžeme vidět zejména ženské postavy zbavené kůže a dosahující jakéhosi difusního, celoplošného sexuálního styku neomezujícího se jenom na onu vytouženou dutinu, ale přijímající bolest (i slast?) celým tělním povrchem, lesknoucími se fasciemi, chvějícími se svaly, cévami i nervy.

Hellraiserovská metafora naznačuje, že mémy ošetřující volní (a mimovolní) zpracovávání slasti mohou docílit i toho, že člověk se nechá pomlít v mlýnku na maso, neboť touha po intenzitě takového zážitku překoná vše. (Na druhé straně sebepoškozování nemusíme nutně chápat jen jako zkratovou reakci patologického typu, ale třeba i jako důsledek nespokojenosti s vlastním hardwarem u zvláště technicky zaměřených jedinců...)

Masově tedy raději ne, doporučoval bych individuálnější přístup i postup. Jenže vrzání onoho mlýnku se rozléhá nad světem stále hlasitěji a pomáhá ho roztáčet stále více lidí.

Doporučené čtivo:

1. VONNEGUT, KURT: *Galapágy*. Tatran. Bratislava 1987.
2. ROLLO, VLASTIMIL: *Emocionalita a racionalita aneb jak ďábel na svět přišel*. Slon. Praha 1993.
3. VYSOKÝ, PETR: *Nejdůležitější principy kybernetiky (Padesát let kybernetiky)*, Vesmír 77, listopad 1998, s. 627. (<http://www.cts.cuni.cz/vesmir>)
4. MARKOŠ, ANTON: *Cultura contra natura*, Vesmír 76, listopad 1997, s. 624-625.
5. DAWKINS, RICHARD: *Řeka z ráje*. Archa. Bratislava 1996.
6. BOHM, DAVID: *Rozvíjení významu*. Unitaria. Praha 1992.
7. CASTANEDA, CARLOS: *Cesta do Ixtlánu*. Volvox Globator. Praha 1996
8. VITUS B., DRÖSCHER: *Magie smyslů v říši zvířat*. Praha 1970.
9. TOFFLER, ALVIN: *Šok z budoucnosti*. Práce 1992.
10. ŠMAJS, JOSEF: *Ohrožená kultura*. Zvláštní vydání. Brno 1995

Ze života pijáků

Skutečný příběh z konce jednoho odpoledne na konci

Koncem jednoho odpoledne na konci šedesátých let Ivan Diviš pozval k sobě domů Pištora a Wernische. Všichni tři už měli dost vypito, a proto si u Paukrtů na Národní třídě koupili už jen pár láhví vína, ne víc, než kolik kdo pobral, jednu nebo dvě si nechali otevřít, aby cestou mohli upítet, a jelo se tramvají do Kbels.

Divišův dům, to byla jednopatrová dřevěná nouzová stavba na menším, oploceném, dobře udržovaném pozemku s několika ovocnými zákrsky (zdá se, že tam Ivan tajně sádkoval a zahradničil!), vypadala tak trochu jako kovbojský srub někde na stráni nad Sázavou.

„Ano, tady do té trávy mezi stromy si často v noci lehnu a přemýšlím,“ pravil Ivan Diviš, „a tam nahoře,“ ukázal na okno, „tam nahoře je jediné místo na světě, kde můžu tvořit.“

A zavelel: „Jdeme do pracovny!“

„Všimněte si,“ pokračoval, když vystoupili po schodech, „že to tu mám lepší než ten krtek na Kampě. O hodně lepší. Koukejte, jak široký je tu rozhled, dýchejte můj vzduch.“

A oba hosté přistoupili k širokému, několikadílnému, dokořán pozotvranému oknu, rozhlíželi se po Kbelských – a v dálce Praha, vlevo řada čínžáků, vpravo nějaké polnosti a sloupky vysokého vedení – a dýchali.

„Dost! Kam pořád čumíte,“ řekl Ivan Diviš. „Tady,“ napřáhl ruku k hromadě navršené na podlaze, „to všechno jsou spisy o velehorách. Příští rok jedu do Tibetu. Vás oba ovšem беру s sebou, ať chcete nebo nechcete.“ Obrátil se k Wernischovi: „Máš svůj vlastní cepín?“

„To se rozumí, že mám,“ odpověděl Wernisch.

„A ty?“ zadíval se Ivan Diviš přísně na Jiřího Pištora.

„Jak bych mohl existovat bez cepínu,“ odpověděl Pištora. „Vedl bych jen ubohý, zbytečný život.“

„Tady je psací stůl,“ řekl Ivan Diviš. „A tohle,“ oběma rukama nadzdvihl štos papíru, „to je Nanga Parbat české poezie. Napsal jsem to dneska v pět ráno.“

„A kde je záchod?“ zeptal se Pištora.

„Co?“ zamrkal Ivan Diviš překvapeně. A jako by se pohoršil: „Záchod? Tady se chčije z okna, kamaráde. A dělá se to takhle!“

Odstrčil Pištora, postavil se k oknu, rozepnul kalhoty, vypjal se na špičkách a přes parapet přepadl ven, na zahradu.

Téměř okamžitě přidupal po schodech zpátky.

„Co... kde jste se tu vzali?“ strnul ve dveřích. A žasl:

„Co... co děláte v mém domě?! Jak to, že jste si dovolili... Kdo vás sem pustil?!”

„My... Vždyť přece...“

„Ven! Vratte básně, který jste ukradli, a okamžitě se odtud pakujte, syčáci, nebo vezmu hůl!“ rozkřičel se Ivan Diviš a rudl.

„Já vás umlátím! Kde je sekyra, kde je můj stiletto?! Zabiju vás oba!“ křičel.

„Jenom ne cepínem, prosím,“ řekl Pištora. Měl to být vtip, ale s Ivanem Divišem v té chvíli nebylo možno žertovat.

Marsel Drevo

Dva básníci

Když byl v roce 1989 vyznamenán Cenou evropských spisovatelů Moravan Jan Skácel, zasvěcenice to vůbec nepřekvapilo. O něco překvapivější bylo, že mu československé úřady povolily cenu osobně převzít.

Po oracích se k lyrikovi počali trousit gratulanti, většinou kolegové. Mezi nimi i Lawrence Ferlinghetti, ano, ten Ferlinghetti, jež před dvěma lety odmítli v Holešovicích naložit pražští taxikáři, protože jim v pouličním osvětlení nápadně připomínal nádražního váguse.

Po několika zdvořilostních frázích položil Ferlinghetti Skácelovi za jazykové spolupráce náhodných svědků profesionální otázku, týkající se techniky básnické práce.

„Kolik jointů marihuany spotřebuješ na jednu básničku?“

„Ani jeden,“ odpověděl po pravdě zaskočený Skácel.

„Já vím, já vím. Takže kokain, co? Stačí jedna lajna? Myslím na básničku.“

„Ale vždyť my u nás takové věci vůbec nemáme!“

Doyen beatníků vytřeštil nechápavě oči.

„A jak to teda děláte?“

Skácel sraštil obočí a chvíli přemýšlel.

„Tož, my pijeme víno, také pivo, kořalku...“

Ferlinghetti se na něj zpytavě, tak trochu nedůvěřivě zahleděl a vnitřním zrakem přítom pátral ve své paměti. Po chvíli mávl rukou a konstatoval: „A to taky jde.“

Ladislav Věrecký

Smrt si jde pro básníka

Na to, jaké megadávky alkoholu konzumoval, dožil se Oldřich Vyhřídá pozhnaného věku.

Když kráčel – maličko pomočený – cestou z Klubu spisovatelů

domů kolejištěm Národní třídy, jak Mojžíš za sebou vodíval stádo vyzvánějících tramvají. Nebyl to jediný rituál pramenící z jeho závislosti. S balíkem autorských výtisků své nové sbírky pod paží přicházel vždy do básnické redakce Československého spisovatele, aby knížky věnoval bývalým kolegům. V druhé ruce nesl tašku s baterií vodek, což mělo svůj praktický význam.

Usedl a začal pít. Po chvíli vytáhl pero a rozevřel první svazek. Hrot pera se pětcentimetrovou amplitudou rozkmital nad stránkou. Vyhlídal se usmál a zavrtěl hlavou: „Ještě ne.“ Tyto pokusy opakoval zhruba každých pět minut. Trvalo to však pokaždé zhruba půllitr vodky, než se dokázal podepsat.

V posledních letech života nejednou telefonoval ze Strašnic na Národní Janu Pilařovi, že umírá a přeje si, aby ho přítel přijel podržet v hodině smrti za ruku. Národní umělec tímto úkolem pověřil některého z podřízených básníků.

Jednou přišla řada na Vladimíra Janovice. Přijel do Strašnic, zvoní, zvoní – a nic. Že by už byl Oldřich po smrti? Mám zavolat záchranku nebo policii? Ozvaly se domovní dveře a na schodech se zjevil Vyhlídal v pyžamu a s lahví v ruce. Došla mu vodka, tak si na to umírání skočil za roh pro další.

Ladislav Věrecký

Pana Hrubína už zase nesou

Sblížili jsme se především na flámech v podobě jakéhosi venkovského kumpánství. Do něho se Hrubín vůbec rád projektoval ve vztazích k lidem v hospodách: „Pojď sem, ty starej kořalo! Voba jsme venkovští drni!“ V dobách jeho téměř notorického alkoholismu mu dělal anděla strážného většinou Emanuel Frynta. Dával pozor, aby Hrubín neutratil všechny peníze, které měl při sobě. Hrubín šel z nakladatelství, nesl si honorář či zálohu a cestou všechno pinknul. Jednou U Šupů mi házel do polévky stokoruny: „Tak takhle drahou polívku jsi, Josko, ještě nejed!“ – Přišla kelnerka a Franta mi šeptá: „Teď ji překvapím!“ – „Co jste měl?“ ptala se vrchní. – „Čtyři deci a dvakrát polévku.“ – „To dělá dvaatřicet korun.“ Hrubín sáhl do kapsy a dává jí pět stovek. „Tak to je dobrý!“ Kelnerka se jevila, básník byl spokojen. Jeho cesty z flámů domů bývaly mnohdy dramatické. Byl-li u toho Fikar, zařídil taxíka do Farského ulice. A v domě prý říkali nájemníci: „Pana Hrubína už zase nesou.“ Flámy s ním bývaly i nebezpečné. Měl dvojí druh opice: erotickou a politickou. Buď vyzýval přítomné dámy ke kohabitaci nebo pronášel výroky proti komunistům. Jednou to U Šupů odnesl i Biebl. Hrubín na něj přes celý lokál křičel: „Kosto, jsi hodnej člověk, velkej básník, ale stejně jako komunista budeš viset tam na břehu Oharky! Mám tě rád, ale bude to, jak říkám!“ Druhý den po vystřízlivění se vždycky svých výroků děsil. Zvával také k návštěvě své náhodné kumpány. Někteří z nich, protože Hrubínovo jméno znali z jeho dětských knížek, skutečně dorazili. Ode dveří je musela vyprovodit paní Jarmila. Franta se vzadu v kamrlíku třásl hrůzou a studem. Za pár dní se však všechno opakovalo.

Josef Hiršal

33 nových básní Ivana Blatného

*V krásné bibliofilské úpravě Jiřího Šindlera
vyšly dosud nepublikované básně Ivana Blatného.
Vhodné jako dárek!*

Omezený náklad, cena 300 Kč

KNIHU NAJDETE U TĚCHTO KNIHKUPCŮ:

Jiří Seidl, Štěpánská 26, 110 00 Praha 1

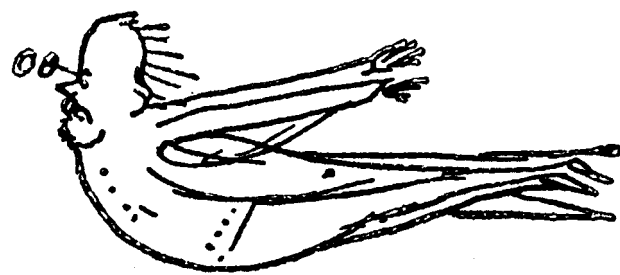
Řehoř Samsa, V Jámě 3 (pasáž U Nováků), 110 00 Praha 1

Barvič & Novotný, Česká 13, 602 00 Brno

Archa, Bartošova 12, 760 01 Zlín

OBJEDNAT JI MŮŽETE TÉŽ U DISTRIBUČNÍ FIRMY

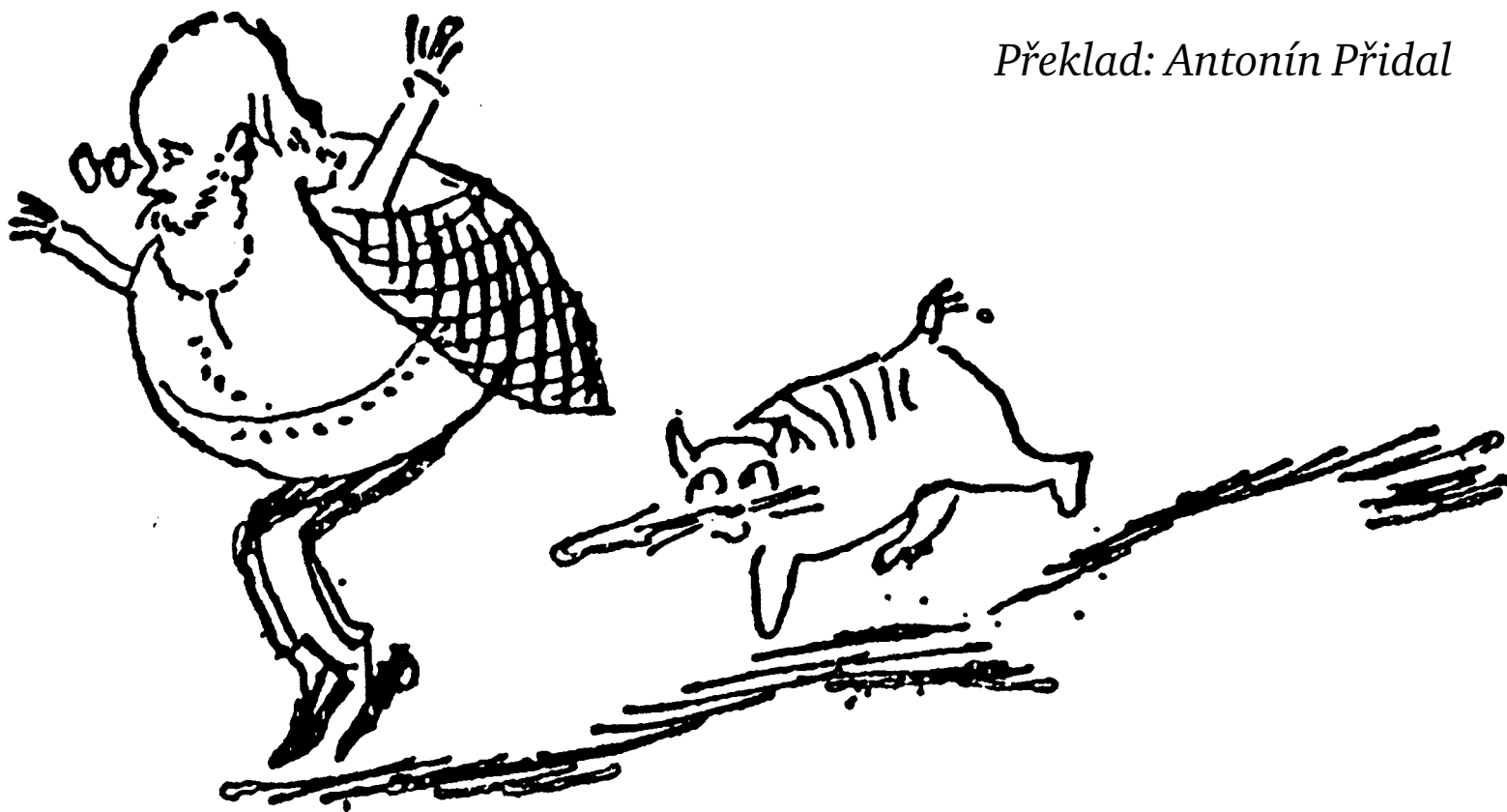
KOSMAS, Lublaňská 13, 120 00 Praha 2

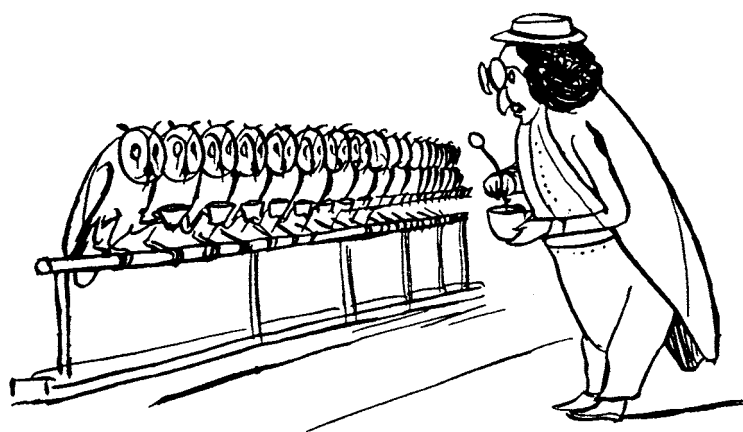

Edward Lear

Velká kniha nesmyslů

Překlad: Antonín Přidal

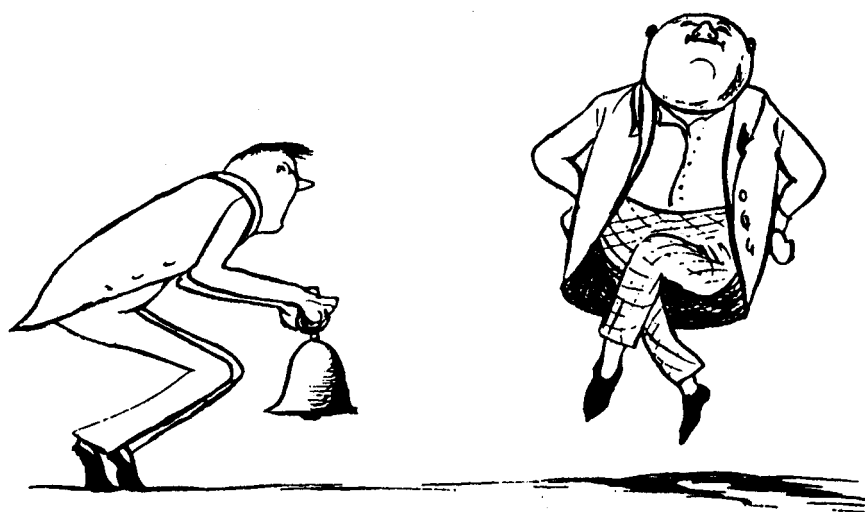

Jeden dědek z Mandalaje
vedl sovy k pití čaje.
Říkával: „Žrát myši
nemá žádnou výši!“
ten laskavý dědek z Mandalaje.

Byl jeden dědeček z Budína
výrazný vztekloun a prudina.
Rozdupal na kusy
džbány a ubrusy
kdekomu z okolí Budína.

Byl jeden starý pán z Ávily,
kterého ze všech stran chválili.
S doprovodem zvonku
tančil polehounku
k radosti všech obyvatel Ávily.

Byl jeden staroušek z Gothaje,
často si odskočil do háje.
S havrany a strážlíky
četl si tam klasiky,
ten pokojný staroušek z Gothaje.

PETR KOŤÁTKO

Twin-Watergate

Rozhodně by neměl vzniknout dojem, že práce analytického filosofa spočívá ve vymýšlení a komentování bizarních historek. Nicméně je pravda, že analytičtí filosofové občas konstruují fiktivní příběhy a situace, a to jen proto, aby v nich nějaká obecně přijímaná teze či definice mohla být přistižena při naprostém selhání a usvědčena z neplatnosti. Kdybych to měl přirovnat k něčemu důvěrně známému, řekl bych, že tyto příklady fungují jako kompromitující fotografie. Zatímco ale fotografie vykoná své dílo, jen když zachycuje reálnou situaci nebo alespoň budí ten dojem, filosofická vyprávění, která mám na mysli, otevřeně prezentují své příběhy a situace jako fikce. To jim (občas) dodává jakousi poutavost, aniž by to snižovalo jejich výpovědní sílu: samotný fakt, že určité fikce jsou logicky možné (nezahrnují logický spor), dokazuje nepravdivost jistých tezí nebo nepoužitelnost jistých definic. A za druhé: zatímco fotografie v rukou vyděrače bývá předmětem lictací, ve filosofii se nesmlouvá: napadenou tezi či definici nezachrání nic na světě kromě důkazu, že kompromitující příklad je irelevantní (neplynou z něj zamýšlené důsledky), nebo dokonce inkonzistentní (přece jen obsahuje logický spor).

KARTEZIÁNSKÝ OBRAZ MYSLI

Pozice, proti níž se povede útok v příštím odstavci, se někdy označuje jako internalismus, jindy jako karteziánský obraz mysli – na počest otce novověké filosofie René Descarta (Cartesia). Můžeme ji shrnout do jednoduché teze, že naše myšlenky (myšlenkové obsahy našich přesvědčení, přání, záměrů, obav, atd.) jsou plně určeny naším psychickým stavem. Známeli psychický stav nějaké osoby, máme všechno, co je třeba k identifikaci jejích myšlenek: nepotřebujeme znát navíc žádná externí fakta (fakta o vnějším světě). Představme si dvě osoby, které se nacházejí v identickém psychickém stavu, zatímco jejich vnější prostředí se v nějakém ohledu liší. Podle internalistů tyto osoby nutně zastávají stejná přesvědčení (záměry, přání, atd.), protože je vyloučeno, aby rozdíl ve vnějším stavu světa sám o sobě (t.j. bez toho, že by vyvolal rozdíly v psychických stavech obou osob), způsobil rozdíly v myšlenkových obsahích. Tím se ještě nepopírá, že to jsou fakta reálného světa, která rozhodují o pravdivosti či nepravdivosti našich přesvědčení, o splnění našich přání, atd. (kdo chce zavrhnout tento předpoklad, musí podniknout nějaké další filosofic-

ké kroky). Tvrdí se jen, že myšlenkový obsah našich přesvědčení, přání atd. je plně lokalizován v interní psychické sféře nebo, dáte-li přednost přímočarému jazyku anglosaské filosofie, „thoughts are in the head“ (myšlenky jsou v hlavě).

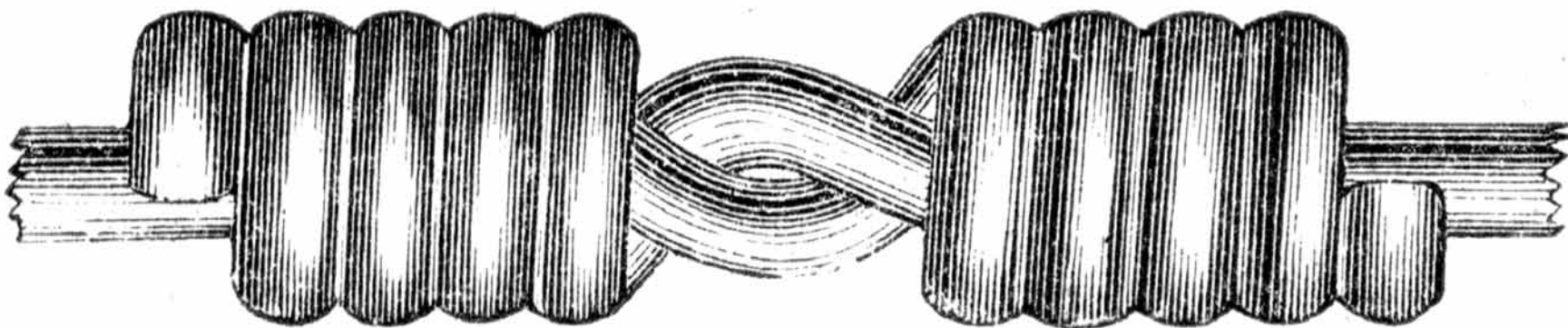
Kdo by snad popíral něco tak evidentního, nezaslouží si nic lepšího než označení externalista.

EXTERNALISTICKÝ PROTIARGUMENT

Autorem následujícího příkladu je Hilary Putnam, profesor Harvardovy univerzity, jedna z klíčových postav současné americké filosofie a přední externalista. Příklad proslul pod názvem Twin-Water, případně Twin-Earth, my budeme mluvit o duplikátu vody a o duplikátu Země. Jedna z verzí příkladu zní takto:

Expozice:

Představme si, že ve vesmíru existuje duplikát Země. Vše, co existuje tady, předměty, instituce, přírodní krásy, vy i já, má (až na jednu výjimku) dokonalou repliku tam. Váš dvojník na duplikátu Země vás věrně kopíruje nejen fyzicky, ale i psychicky: ve stejném okamžiku zakouší totožné psychické stavy.

Zápletka:

Přece jen je zde drobný rozdíl: všude tam, kde se na Zemi vyskytuje voda, najdeme na duplikátu Země kapalinu, která má všechny pozorovatelné vlastnosti vody, naši dvojníci ji označují slovem „voda“, ale namísto H₂O má podivnou chemickou strukturu, kterou bude pro naše potřeby zastupovat zkratka XYZ.

Katastrofa:

Vyslovíte-li vy i váš dvojník větu „Voda má složení H₂O“, stanou se dvě různé věci: vy pronesete pravdivé tvrzení o vodě, zatímco váš dvojník pronese nepravdivé tvrzení o kapalině, kterou označuje slovem „voda“, ale která má, jak víme, strukturu XYZ. A pokud vy i váš dvojník zastáváte přesvědčení, které byste vyjádřili uvedenou větou, platí o nich totéž co o tvrzeních: liší se obsahem i pravdivostí.

Shrneme-li to, máme vše, co je třeba ke zpochybnění karteziánského obrazu mysli: dva kvalitativně identické psychické stavy, jimž odpovídají dvě různá přesvědčení. Rozdíl v přesvědčeních tedy nelze odvodit z psychických stavů. Tím padá obecný princip, že obsah našich přesvědčení se plně vymezuje v interní psychické sféře. Jinými slovy, i kdybychom věděli do nejmenších podrobností, co se odehrává v hlavě nějaké osoby, nestačilo by to k tomu, abychom identifikovali její přesvědčení (přání, záměry, obavy atd.): k tomu musíme znát relevantní fakta o vnějším prostředí. Nemá smysl si něco namlouvat: naše myšlenky se nevejdou do naší hlavy.

Pokud někoho odrazují kosmické rozměry Putnamovy fikce, ať se zamyslí nad tímto příběhem ze života :

Docent filosofie sedí v lokále A. V příhodné chvíli se svěří přátelům: „Z tohoto podniku mě předevedčím vyhodili.“ Krátce nato společnost přechází do lokálu B. Docent je v bezvědomí odveden s sebou. U stolu procitne, a aniž by zaznamenal změnu prostředí, prohodí k přátelům: „Z tohoto podniku mě předevedčím vyhodili.“ Obě promluvy odrážejí identické psychické stavy: ani sám filosof by sebedůkladnější introspekci nenašel žádný rozdíl. Přesto se v první z nich mluví o lokále A a v druhé o lokále B a podmínky pravdivosti obou promluv se evidentně liší. Totéž se týká filosofových přesvědčení: filosof vyjádřil dvě různá přesvědčení, i když se domnívá, že vyjádřil jen jedno.

Koho unavuje představa stěhování z A do B,

uvítá tuto variantu: představme si, že lokál se nemění, ale v přestávce mezi oběma promluvy odbije půlnoc. Těžiště příkladu se přesouvá z výrazu „tento podnik“ na výraz „předevedčím“, princip je tentýž.

Mezi důsledky externalistických argumentů je mi obzvlášť nepříjemný tento: mají-li mé myšlenky vnější parametry, které mi nemusí být dostupné, nezbyvá mi, než rozloučit se s představou, že má vlastní mysl leží přede mnou jako otevřená kniha. Nejde už pouze o temná sklepení mého podvědomí: v této chvíli se mi upírá neomezený přístup do horních pater, k obsahu přesvědčení, přání či záměrů, které explicitně vyjadřuji ve svých tvrzeních, prosbách či slibech. Spolu s tím je zpochybněn privilegovaný status výpovědí, v nichž sám sobě připisuji přání, přesvědčení, záměry, atd. (typu „Chtěl bych vidět Paříž.“). Vypadá to, že v principu nemají vyšší hodnotu než výpovědi, v nichž mi přesvědčení, přání nebo záměry připisují jiní (typu „P. K. by chtěl vidět Paříž.“). Jinými slovy, padá takzvaná autorita první osoby.

Devadesátá léta přinášejí úlevu: šíří se varianty externalismu, které jsou postaveny na jiných argumentech a neohrožují autoritu první osoby (Akeel Bilgrami označuje svou pozici jako „individualistický externalismus“). Pokud jde o internalisty, od samého začátku měli co říci k externalistickým argumentům (nejvýmluvněji tak učinil John Searle) a dodnes nevzdávají svou věc. Diskuse pokračuje.

Vybraná literatura:

HILARY PUTNAM: *The Meaning of „Meaning“*, in: H. P. Philosophical Papers, Vol. 2, Cambridge University Press 1975;

HILARY PUTNAM: *Meaning and Reference*, in: A. W. Moore (ed.), *Meaning and Reference*, Oxford University Press 1993;

AKEEL BILGRAMI: *Belief and Meaning*, Oxford, Blackwell 1992;

JOHN SEARLE: *Intentionality*, Ch. 8, Cambridge University Press 1983;

Další literaturu viz v autorově stati Davidson o autoritě první osoby, *Filosofický časopis* 2/1999. ■

POZOR!
Na trh přichází dotisk literárních parodií
MICHALA VIEWEGHA

N á p a d y
l a s k a v é h o
č t e n á ř e

Knihu najdete u svého knihkupce, nebo si ji můžete objednat u výhradního distributora knih Michala Viewegha, jímž je firma
BETA Dobrovský,
Květnového vítězství 332, 149 00 Praha 4, tel.: 02/791 38 30, 791 07 33

POZOR
Nový román našeho předního prozaika
čerstvě oceněný prestižní Seifertovou cenou.

Jiří Kratochvíl
Noční tango

Požadujte knihu u svých knihkupců, nebo distributorů
KOSMAS, Lublaňská 34, 120 00 Praha 2, tel.: 02/291925
BETA Dobrovský,
Květnového vítězství 332, 149 00 Praha 4, tel.: 02/791 38 30, 791 07 33

JIŘÍ SUCHÁNEK

Ideový Kukulín

Cynikův pohled na instituci voleb je ten, že volby jsou slibotechna a nejlákavější sliby přitáhnou nejvíce hlasů. Už naše poměrně krátká zkušenost s demokracií však ukázala, že všechno je složitější – viz strana nejstranovatější, komunistická.

Při našich volbách dochází k zajímavému paradoxu, který kupodivu zůstává celkem bez povšimnutí: komunistickou stranu volí lidé, kteří jejím slibům nevěří. Její současný program předčí humanismem a sametovostí nejen Václava Havla, ale i prcíny barokních andělíčků – a s touto líbeznou vidinou kontrastuje fakt, že typickým voličem komunistů je nenávisťný fotr, jehož žlučovitá slina po odplivnutí zanechá v podlaze díru.

Rozdíl mezi komunistickými voliči a tvůrci jejich stranické taktiky a strategie se zdá být udivující. Zatímco IQ průměrného komunistického voliče zpravidla nebývá vyšší než číslo jeho bot, komunistický poslanec dokáže o demokracii mudrovat celé hodiny a jen tak mimochodem ještě katolíky poučí o eucharistii, existencialisty o odcizení a Baťovi vysvětlí, jak měl dělat cvičky. A co tyto zdánlivě tak odlišné typy soudruhů spojuje? Láska. Tak jako správný křesťan miluje své nepřátele, správný komunista miluje svou vševysvětlující ideologii nenávisti. Váže je citový vztah z mládí, kdy se s marxismem báječně vyvztekali.

Ctností komunistů je věrnost. Podle jejich názoru by komunismu stačila pletová maska, a bude zase pomilováníhodný jako za mlada. Proto si vydržují ideové Kukulíny – lazebníky, jejichž úkolem je kadeřit formulkám z doby královny Viktorie módní příčesky a přesvědčit svět, že oslí uši politikovi sluší. Z frekvence veřejných vystoupení soudím, že neúspěšnějším Kukulínem je komunistický poslanec Ransdorf.

Kdo o soudruzích tvrdí, že jsou stejná verbež jako dřív, ten zřejmě nepostřehl radikální proměnu jejich slovníku. Zatímco předválečný poslanec Gottwald předváděl mravy řeznického psa, poslanec Ransdorf si osvojil slovník slimáka v diplomatických službách. Jeho cestička k beztrždnímu ráji je lesklá a kluzká jako Mar-

Brněnský autor (1942), pracoval u vypalovací pece ve Sfinxu, u dopravy podniku Domáci potřeby, jako nemocniční zřízenec a v různých kotelnách – v jedné z nich pracuje dodnes.

V roce 1995 vyšla jeho kniha Nenápadný půvab dialektiky. Naše ukázka je z jeho nové knihy Kdyby se Václav Havel zbláznil, která vyjde na podzim v nakladatelství Petrov.

xova dialektika. Kde poslanec Gottwald sliboval svým protivníkům zakroutit krkem, tam poslanec Ransdorf hovoří, jako když drobí ptáčkům:

„Rozdíl mezi socialisty a komunisty je v tom, že komunisté překračují současný rámec společenské racionality. Nechtějí jít jen cestou reforem, ale chtějí překročit společenský rámec...“

Není to hezky řečeno? Komunistické „kroucení krkem“ stálo dost lidských životů a utrpení v lágrech, přesto se skutečně vejde pod sametový termín „překročení společenského rámce“. Společenský rámec demokratické společnosti jsou její psané i nepsané zákony. Ze zkušenosti víme, že marxistické odhodlání překračovat společenský rámec znamená doslova odhodlá-

ní překračovat hromady mrtvol. Zdá se však, že ani Ransdorfovým parlamentním oponentům nedochází, že vlastně říká totéž, co jeho bolševičtí předchůdci, jen s větší dávkou dialektického slizu. Cituji:

Nosné jádro marxismu: Vývoj civilizace šel na úkor přirozeného světa lidí, ale tak to dál nejde. Je zde šance na úplně nový typ racionality, který překonává pouhou manipulativnost. Přestává platit pojetí instrumentální, dochází k proměně vědeckého paradigmatu.¹

Slova instrumentální manipulativnost paradigmatu prozrazují, že informativní hodnota Ransdorfova řečnění spočívá často jen v tom, že se dozvíme, která slova mezi intelektuály právě frčí. Zbavíme-li však jeho rétoriku intelektuálního blafání, zjistíme, že „nosné jádro marxismu“ zůstává tvrdé jako skála, na níž se staví církve. Stejně jako v Marxových dobách slibuje Ransdorf udělat s dějinami krátký proces a začít úplně znova. Což je snad největší vítězství dialektiky nad rozumem: Konečný cíl veškeré levicové utopie, takřkajíc její „Endlösung“, je předdějinný začátek. Takže začátek je konec a naopak. Marxista svou „úplně novou racionalitou“ bourá všechno staré jen proto, aby mohl nastolit to nejstarší: návrat do kanibalských rájů beztrždní společnosti. Civilizace se prý vyvíjela nepřírozně, jelikož byla ponechána přirozenému vývoji. Můžeme se potom divit, že například opice prolajdačily celé vývojové epochy, aniž projevíly sebemenší zájem o polidštění prací? „Ale tak to dál nejde,“ říká Ransdorf a nabízí nám „úplně nový typ racionality“.

Je ale skutečně tak nový, i když je vyšňořen pentličkami slov jako paradigma? O „úplně nový typ společenské racionality“ se už pokoušel Lenin, Stalin, Mao Ce-tung, Pol Pot a spousta jiných vrahů, včetně zatím posledního z nich, šéfa Světlé stezky Guzmána, který si nechal říkat „čtvrtý meč marxismu“. Ransdorfovi je to stále málo. Rád bych věděl, kolik Gulagů a Kamboží bude ještě třeba, aby i marxista pochopil, co chápe obyčejný člověk. ■

¹ Stanice Vltava 20. 2. 1991

Řetězové čtení veršů JIŘÍHO KUBĚNY-PAUKERTA se má konat ve dnech 1. 11. 2000 až 1. 6. 2001 v prostorách státního hradu Bítov. Seznam aktivních účastníků se nám zatím nepodařilo získat, víme jen, že již od letošního června na hradě bydlí pretorijský zpěvák protestsongů Mzizi Ducamba.

Cenu fair play od českých čtenářů získal nedávno kritik MARTIN HYBLER, kterému se podařilo v knize Jiřího Kratochvila Siamský příběh efektně vyložit „jistou zmatenost textu, o níž se nás autor snaží přesvědčit, že není zmateností“.

Jelikož „Kratochvilovým indikacím nechybí jistá svůdnost“, podařila se mu mezi Siamským příběhem a Nesmrtelným příběhem „bez obtíží vystavět určitá symetrická komplementarita, vágně založená na sexuální diferenciaci“.

„Nu, zaplaťpámbů za ty dary!“ volá asi nyní čtenář spolu s námi, ale není času nazbyt, takže přesuňme se honem s Martinem Hyblerem ke Kratochvilovým zvířatům, která jsou „paradigmaty metaforu vůbec“. Zde se totiž ukazuje, že „ze setkání s možností animální inkarnované metaforiky vychází lidství jako sekundární produkt, jako negativita ne-zvířecího, ale zato mluvícího těla, schopného zvířata pojmenovat“.

Ale budiž: hlavní asi tak jako tak vždycky bude, že „v těchto sekundárních hyperbolizačních deformacích se Kratochvil vedle gastronomicko-chemických postupů nechává inspirovat především jednoduchými geometrickými vztahy“, takže „zbytnělé a do jakéhosi abstraktního estetična či metafyzického statutárně povznesené drby pak okolo sebe šíří tajuplný opar neurčitého polyvalentního ‚znamenání-něčeho‘, potažmo ‚všeho‘...“

Martinovi Hyblerovi jménem českých a moravských čtenářů děkujeme i my. A na druhé straně opravdu musíme Jiřímu Kratochvilovi adresovat jednu nepřijemnou otázku na tělo: Proč se, pane spisovateli, stále pokoušíte dělat své texty zmatenější, než opravdu jsou?!

Foto: O. Slabý

Při nácvičce řetězového čtení veršů JIŘÍHO KUBĚNY-PAUKERTA došlo k neštěstí. Pohotový fotograf zachytil autora právě ve chvíli naprostého zděšení, krátce po výpadku elektrického proudu v hradním sále. Pretorijský zpěvák Mzizi Ducamba vysublimoval do proslulé bítovské tmy – a trénink musel být na několik hodin přerušen. Jiří Kuběna-Paukert se nyní obává, že termín zahájení akce je tímto zdržením vážně ohrožen.

Dozvěděli jsme se, že KAREL HVÍŽDALA připravuje ke knižnímu vydání „dvojinterview“ neboli „troj-rozhovor“ s populárními televizními umělci PŘEMKEM PODLAHOU a ANTONÍNEM PŘÍDALEM. Kniha se bude jmenovat – jak jinak – Receptář na každý den. Už se těšíme.

„Určitě bych udělal stejně dobré věci, jestli ne lepší,“ odpovídá IVAN KLÍMA reportéru Neue freie Zeitung Markusovi F. na otázku, zda by, kdyby se mohl ještě jednou narodit, napsal znovu to, co napsal. – „A bylo by toho míň, nebo víc?“ ptá se reportér. „Možná víc,“ říká Ivan Klíma, „protože teď už vím, čím se při tvorbě nezdržovat.“

V únoru příštího roku začnou v Praze vycházet ještě jedny LITERÁRNÍ NOVINY. „Proč ne? Ta značka není chráněná, a pak – když si může Literárky vydávat Jakub Patočka z hnutí Duha, proč bychom nemohli i my,“ prohlašuje inženýr Stanislav Pascálek, jeden ze stávajících mluvčích Spolku přátel českého krysáříka.

Dopingové aféry ve světě velké atletiky už překvapit nemohou. Jaká hrůza a děs však musejí jmot prostého občana, když se doslýchá, že v poslední době se rozmáhá užívání podpurných prostředků i ve světě malé literatury... Nejnovější ediční počín nakladatelství Host, společná básnická sbírka TOMÁŠE REICHLA a ROBERTA FAJKUSE dostala název, který vyvrací jakoukoli pochybu nejen o podmínkách, ale snad přímo příčinách jejího vzniku: Již vzhůru, Bruféne, v obzoru vzpláň! Oč hůře, že jistotu v tomto ohledu neskýtají ani literární vědci. Jeden z nich – šéf katedry českého jazyka a literatury na Masarykově univerzitě v Brně, docent JIŘÍ TRÁVNÍČEK – se o velké přestávce evidentně předávkovoval testosteronem... a výsledek? Vrh se na poezii! Ne však v té roli, v níž ho známe a rádi vidíme, tedy v roli predátora, ne: Jiří Trávniček začal sám zpívat, začal slovem slavit zázrak bytí. Zde je alespoň krátká ukázka z docentovy původní tvorby:

Intelektuál	Administrativa		Schizofrenik před zrcadlem
1 650,-	a/1	1/a	2 + 2 = 4
	b/2	2/b	
	c/3	3/c	
	d/4	4/d	

Inu, jak řekla nadšená studentka pana docenta Zuzana S.: „Brilantní a skutečně ryzí. Myslím si, že pan doktorr všem pisálkům konečně ukázal. Mám ho za to moc rráda.“

Spisovatel PETR CHUDOŽILOV, jenž na podzim r. 1966 v zadním nebo předním voze pražské elektrické dráhy (buď na lince č. 9, cestou z Národní na Žižkově nebo na lince č. 20 cestou z Malé Strany na Větrník) zanechal aktovku s rukopisem své úplně nové sbírky povídek, se naším prostřednictvím obrací k veřejnosti: žádáme případného poctivého nálezce, aby se co nejdříve přihlásil v redakci Neonu.

PĚVECKÝ SBOR ČESKÉHO PENKLUBU v těchto dnech začíná nacvičovat Vlajku s pruhy a Již mou milou do kostela vedou. „Je to pro náš zájezd do Nové Trkvice,“ říká sbormistr ŠLUPKA-SVĚRÁK. „Zájem o účast je velký, zpívat chce kdekdo, zkoušíme střídavě na stadionu na Strahově a na starém letišti ve Kbelích. Všichni ovšem do Srbska nepojedou, nemáme tolik autobusů – bude se losovat.“

Členové přípravného výboru Plesu laureátů literárních cen SVA-TAVA ANTOŠOVÁ, BLAŽENA HOUZOVÁ, PETR BORKOVEC, JIŘÍ KACHNÍK a KAREL ŠIKTANC prý nabízejí k dispozici své funkce, neboť se nedokázali s Kanceláří Pražského hradu dohodnout na uspokojivé ceně za pronájem Vladislavského sálu. – „Tisícovka je pro ně moc?“ diví se pracovnice dotyčné kanceláře Růžena V. „Kdyby každý laureát dal jenom korunu, měli by dvakrát tolik.“

Podle ředitele nakladatelství Mladá fronta VLADIMÍRA PISTORIA mají někteří mladí autoři básnických sbírek velmi přemrštěné finanční nároky. „A čím jsou mladší, tím jsou horší – nakonec ještě budou všichni chtít za své knížky honorář. Asi je přestanu vydávat, a bude to.“

Slipy IVANA JIROUSE jsou k vidění v podolské restauraci U zeleného prasete. „Pan spisovatel si je tady zapomněl jednou, když se u nás zastavil na pivko. Tak jsme je pověsili na zeď, že jo, místo tý zelený kůže, abysme tu měli nějakou opravdovou zvláštnost. Ale jsou bílý, to víte, chodí sem hygienik, museli jsme je napřed vyprat,“ říká majitel a provozovatel podniku Jan Ch. „No uvidíme, co nám to udělá s návštěvností. Možná to tady trochu přejmenuju.“

A black and white photograph of an elderly couple standing in a field of white flowers. The man, on the left, wears a dark jacket and a cap, and holds a large scythe. The woman, on the right, wears a striped shirt and a patterned skirt, and holds a long wooden staff. They are both smiling at the camera.

Část redakce moravského katolického věstníku Host na letní makové brigádě v Tišnovské Nové Vsi.

Autentičnost a konstrukce

V té šestici knih, co jsem si vybral, jsou dva romány tak neporovnatelné, že právě tím cosi vypovídají o celku literatury našeho století. Na jedné straně LOUIS FERDINAND CÉLINE se **Smrtí na úvěr** (z franštiny přeložili Jaroslav Zaorálek a Anna Kareninová, Atlantis, 350 s., 420 Kč), románem, který už patří ke zlatému fondu světového písemnictví, a na druhé straně skotský prozaik ALASDAIR GRAY s románem **Něco z kůže** (z angličtiny přeložil Tomáš Hrách, Argo, 232 s., 229 Kč), který už nese mnohé znaky dejme tomu postmoderní prózy. Smrt na úvěr uzavírá célinovský soubor, jehož vydání inicioval a spolu s Velvyslanectvím Francouzské republiky finančně podpořil Milan Kundera. Ale největší zásluhu má nesporně překladatelka Anna Kareninová. Tři Célinovy románové špalky přeložila sama a *Smrt na úvěr* patří k těm dvěma, jejichž už třiašedesát roků starý Zaorálkův překlad přiblížila současné češtině. K čemuž hned spěchám dodat, že kongeniálně přeložit Célinea je úkol, jakého se mohla s úspěchem zhostit opravdu jen první dáma českého překladu.

Vedle Célinova románu vypadá ten Grayův jako pouhá salonní literatura, ale budme spravedliví, tak by dopadl leckterý prozaik, porovnáván s touhle na první pohled nestvůrnou knihou. A pokud máte nevímjak bohaté literární zkušenosti, ale nesetkali jste se dosud s Célinovým dílem, budete možná první desítky stránek číst s nechutí, ale pak vás to stejně zasáhne, nemůže nezasáhnout. Céline je mohutná erupce krve, spermatu, moči, zvratků, životodárných šťáv i výkalů, a přestože se vždycky bránil mínění literární kritiky, že ve svých knihách vyslovuje to nejosobnější a nejintimnější, rychle seznáte, že patří k autorům, co proměňují své tělo a krev na literaturu, a že je jedním z nejvýraznějších představitelů té literatury, co „kšeftuje s vlastní intimitou a bolestí“, řečeno slovy amerického prozaika Jamese Donleavyho. A zvláště ve *Smrti na úvěr* je to až do očí bijící: ta děsivá perzifláž toho, čemu Němci říkají Bildungsroman a my výchovný či vývojový román. Célinovo dětství, dospívání a mládí je tady rozpáráno, vyvrženo a pověšeno za nohy jak při zabíjačce. A už se poohlížím po Célinově českém příbuzenstvu, abych vám to setkání usnadnil. Samozřejmě Hrabal vstřebal ledasco ze Célinea, ale vstřebal hrabalovsky, k nepoznání. A Karel Misař se k němu hlásil a opravdu jeho novela *Pasták*

a první třetina románu *Periferie* je snad takový „měkký“ a hodně učesaný Céline. Anebo jedna intimní kapitola z Vaculíkova románu *Jak se dělá chlapec*. A Jáchym Topol se domnívá, že Célinovi je blízká teď čerstvá prvotina Ivana Landsmanna *Pestré vrstvy*, ale tu jsem nečetl, nevím. A protějškem Célinea je pak literatura, která pouze konstruuje zajímavé příběhy. A tady je, pohleďte, srovnání Célinea a Alasdaira Graye opravdu instruktážní, neboť to, co bohatě přebývá Célinovi, se zas nedostává Grayovi a naopak. Céline není konstruktér a přetvářet svůj život v příběhy ho prostě nezajímá. Jeho „příběhem“ je jeho styl, jehož syntaktickou a grafickou podobou jsou věty tříštěné třemi tečkami a sémantickou pak neustálá fragmentarizace výpovědi, proud, co strhává a nese vše. Grayovou předností je oproti tomu právě nápaditá, umná a vtipná konstrukce. Mozaika víceméně samostatných kapitol-příběhů je zde vsazena do příběhu rámcového, jakéhosi lesbického sadomasochistického rituálu (upřímně řečeno, nudného rituálu, rámcový příběh je tou nejslabší částí celku). A příběhová mozaika nás pak seznamuje s momentkami ze života účastnic rituálu. A většina kapitol má charakter žánrových obrázků, anebo spíš vtipných parodií na žánrové obrázky. Nezbedným autorským kouskem je pak epilog, který zas ledasco zpochybňuje, variuje a převypráví. Pozornému čtenáři neutečou ani autorovy ironizující sebecharakteristiky. Když například jedna z Grayových hrdinek praví o jakémsi jiném románě, ale se zřetelnou narážkou na román, v němž právě ráčí přebývat: „žádné mužské postavy, žádná zápletky, žádné vyvrcholení, pouze jakýsi kradmý pohyb k čemusi temnému a sexuálnímu“, je to samozřejmě i „sousto pro literární kritiky“, kteří nepochybně shledají, že ani Grayův román nemá žádné pořádné mužské postavy (jen ženské hrdinky) a žádnou zápletku a žádné opravdové vyvrcholení, pouze jakýsi kradmý pohyb k čemusi temnému a sexuálnímu, ale přesto (dodávám já) stojí za přečtení.

Shrňme. Z mého pohledu oběma těm románům cosi chybí. Zajímá mě především literatura, v níž je přítomna jak autentičnost, tak i zajímavě konstruovaný příběh. A vůbec nejraději, když se obojí prostupuje tak dokonale, že je od sebe takřka neoddělitelné.

Jiří Kratochvíl (40) se narodil v Brně a žije v Moravském Krumlově. Je spisovatelem na volné noze a za svůj poslední román *Noční tango* právě obdržel prestižní Seifertovu cenu.

Mýty na konci století

MIRCEA ELIADE, **Mýty, sny a mystéria** (z franštiny přeložil Jiří Vízner, Oikoymenh, 196 s., 198 Kč). TERENCE MCKENNA, **Návrat archaismu** (z angličtiny přeložili Alexandr Neumann a Blumfeld 2000, DharmaGaia a Maťa, 344 s., 258 Kč). Ty dvě knížky jsou hned natříkráte spřízněny. Za prvé už tím, že v obou případech jde o dodatečně uspořádané soubory esejů, přednášek i (v McKennově případě) rozhovorů. Za druhé pak tím, že autory obou knížek jsou významné osobnosti a dalo by se říct duchovní vůdcové, guruové rozdílných generací. Ale už na první pohled je jasné, že McKenna, americký etnobotanik a „kultovní postava psychedelického revivalu 90. let“ je Eliadovi, rumunskému spisovateli a historikovi náboženství, vzdálen nejen generačně, ale také hledáním a nacházením trochu jiných cest k témuž cíli. A konečně za třetí jsou ty dvě knížky spřízněny společnými tématy: archaickým myšlením, šamanismem a úvahami o konci historie. Jenže u McKenna je základní tezí celé knížky přesvědčení, že „pokud člověk ve svém životě nikdy nepozná psychedelický zážitek, nemůže být vyzrálou lidskou bytostí, plně si vědomou všech možností, jež v sobě realita skrý-

foto: Ondřej Slabý

vá“. A to je zajisté cosi, na co by Eliade nikdy nepřistoupil.

Řekl bych, že *Návrat archaismu* (a tím se taky liší od knihy Eliadeho) je především literatura. Těch 17 kapitol esejů, přednášek a rozhovorů má literární půvab hodně bizarní imaginace. A kapitoly tematicky totožné s kapitolami v Eliadeho knize jsou pak svými východisky i závěry velice blízké u nás hodně populárnímu Carlosu Castanedovi a jeho „učení dona Juana“. A ta totožnost a blízkost není samozřejmě vůbec náhodná a vypovídá cosi o trendech v současné světové kultuře. Ale když čtete opravdu pozorně, zjistíte, že tou nejzákladnější myšlenkou jak v knihách Castanedových, tak v *Novém archaismu* McKennově je kupodivu to, co nejpřesněji vyslovil už Eliade: „Ten, kdo nám odhaluje smysl naší vnitřní záhadné cesty, musí být cizinec jiné víry a jiné rasy. To je hluboký smysl každého pravého setkání a to by mohl být výchozí bod pro nový humanismus v celosvětovém měřítku.“

McKenna mě ale nedokáže přesvědčit tam, kde tvrdí, že právě „psilocybin je zdrojem hlubokého poznání (gnosis), tedy toho hlasu, jenž byl v duši západního člověka přinejmenším na tisíc let umlčen“. A za důkaz nepovažuji ani to, že psilocybinové halucinogenní houby nazývají indiáni teonanácatl čili „maso bohů“ a používají jich k šamanským extázím, jimž věnuje rozsáhlou kapitolu (*Smyslová a mystická zkušenost „primitivních“ národů*) také Eliade. Jenže právě Eliade patří k těm, co varují, že „pokud

člověk není schopen dosáhnout extáze bez drogy, potom kultura, jejíž je součástí, se pravděpodobně nachází v dekadentní fázi“.

Ale McKennovo zaujetí psychedelií, to není jenom jeden z nových mýtů (jak o nich mluví Eliade v kapitole *Mýty moderního člověka*), ale to už je přímo nové náboženství, jak to konečkonců prozrazují i McKennovy bizarní biblické parafráze, například: „Milujme houbu, tak jak houbu miluje nás!“ A tak McKennova fascinace houbami nepochybně souvisí s tím, čemu Eliade říká „hierofanie“, vyjevení posvátna. A tady už McKennovo proroctví, že „houby obsahující psilocybin dokáží proměnit lidský druh, a to účinkem informace, která skrze ně přichází“, má charakter nového evangelia (jehož prvním věrozvěstem byl Timothy Leary). Mě ale na tom „evangelium“ nejvíce zaujalo McKennovo přesvědčení, že „naše realita je ve skutečnosti stvořena z jazyka a lingvistických struktur... které se pak vlivem psilocybinu začínají rozpouštět a umožňují nám vnímat nevyslovitelné“. Kousek dále se pak mluví o „vizuálních lingvistických postupech“ a o něco dříve se zase praví: „Postupujeme od slyšeného jazyka k viditelnému jazykovému modu. Nový svět Logu se uskuteční právě v tomto prostředí vizuální komunikace.“ A do tohoto ranku patří i McKennova charakteristika psilocybinu jako „nejorganizovanější vizuální informace“. Takže bude opravdu příští století dalším intenzivním pohybem od slova k obrazu a projeví se to nejen vsehahlejícím videoprůmyslem a panstvím video-

kultury, nýbrž také v mnohem hlubších vrstvách a ve vizuální komunikaci na všech úrovních? Což je pak o to zajímavější, že McKenna nástup „vizuální komunikace“ spojuje i s ústupem toho, čemu jsme říkali racionalismus, a s renesancí náboženství v těch nejpřekvapivějších podobách. A tady zase stojí za připomenutí, že francouzský spisovatel André Malraux napsal: „Jednadvacaté století bude stoletím náboženství, anebo nebude vůbec, ale ono bude, a to díky Eliadovi a jeho učení.“

Ty dvě knihy, Eliadova a McKennova, chtějí být čteny zaráz, a to nikoli pouze jako korektiv McKenny Eliadem, ale také jako živý dialog, i když se vám na první pohled může zdát, že to nejsou rovnocenní partneři.

Ale zpět k literatuře. Za zmínku totiž ještě stojí, že Eliade v kapitole o mýtech moderního světa tvrdí, že „mytické archetypy přezívají v nejlepších moderních románech“. A vůbec klade důraz na „mytologickou povahu literatury“. Přičemž mytologickou povahu neupírá ani literatuře pokleslé, jmenovitě detektivkám.

Ruth Rendellová a Zinaida Gippiusová

Eliadovu představu, že mytologickou povahu může mít taky kolportážní literatura, přímo vzorně naplňuje anglická detektivkárka RUTH RENDELLOVÁ, kterou ostatně zajímá víc C. G. Jung než kriminologie a kriminalistika.

Její psychotriller **Od deseti k pěti** (z angličtiny přeložila Petra Klůfová-Štechová, Motto, 294 s., 139 Kč) nabízí příkladné „moderní vtělení démona“, jak kriminální příběhy s psychopaty pojmenovává Eliade. Přiznám se, že čtu velice málo detektivek a thrillerů, ale Randelovou skoro vždycky. Mám slabost pro „královnu thrillerů“, žijící prý jako v exilu kdesi na anglickém venkově. Umí psát živé postavy a ještě je obdařit archetypální výbavou, takže příběhovou osudovost cítíte přímo mrazivě. A kromě toho jsou v jejím thrilleru rozesety odstavce vzhledem k ději zcela redundantní, ale zato neskonale půvabné. (Ale bohužel jsou tam taky rozesety překladatelské zmetky typu: „Na rtech měla její nádherný, pečlivě krocený úsměv.“)

Dekadenti, symbolisté, ba i někteří budoucí akméisté, to je společnost, do níž nás uvádí kniha **Vlkodlaci – Stříbrné povídky** s podtitulem **Tajemné povídky autorů „stříbrného věku“** (z ruštiny přeložili Miroslav Staněk a Dagmar Jaklová, Volvox Globator, 238 s., 229 Kč). A povím rovnou, že co je v tomto výboru živého, je tak nejspíš na úrovni toho nejlepšího ze současné pokleslé literatury. Vždyť takovou Sljuzkinovu *Dámu v modrém* by mohl klidně napsat Stephan King, stejně jako Kuzminovu *Souhru náhod*. Ale víc než galantní poklonu si zaslouží „lvice symbolistických salonů“ (dožívající pak v pařížském exilu), básnička a prozaička Zinaida Gippiusová, jejíž expresionistické příběhy by mohl ilustrovat Edvard Munch anebo zajisté některý ze secesních mistrů. V tom povídkovém souboru je zhruba všechno, co bylo příznačné pro ruskou prózu počátku století, ale marná sláva, je přece jenom znát, že jsou to autoři druhé garnitury. Když totiž uvážíme, že v tomto čase publikovali už také Ivan Bunin a Leonid Andrejev a že také oni psali i tajemné a hrůzné povídky... ty ovšem dodnes patří k tomu nejlepšímu ve světové literatuře. Takže na konto *Vlkodlaků*: to, co bylo ve své době exkluzivní, ano, přímo stříbrné, dožívá dnes ve své umělohmotné pokleslosti na slušné úrovni magazínových povídek. A řekněme, že je to pořád ještě docela přijatelný výměnek pro tak obstarožní autory. A jest si nám jen přát, aby třeba i současným českým „stříbrným autorům“ se jednou dostalo takového vejminku. ■

Knihkupectví Archa najdete ve Zlíně na adrese Bartošova 12

Zasláno

Není to tak dávno, co svým krátkým, vtipným komentářem k pořadu ČT Katovna otištěném v domovském Respektu Jiří Peňás ponoukl „potrefeného“ Vladimíra Justa k rozsáhlé stížnosti adresované šéfredaktorovi zmíněného týdeníku. Proč si toho Peňáse trochu neohlídáte, divil se kritik, jehož oborem – jak všeobecně známo – také není zrovna poklona.

V premiérovém čísle Neonu napsal Peňás v rubrice Knihy od... komentář k několika knižním novinám – a už tu máme protestní notu od jedné z obětí Peňásova glosování, od mladé spisovatelky Věry Chase.

E-mail Věry Chase ale nebyl jedinou reakcí na to, co se na stránkách Neonu -3 odehrálo. Na vzorném dopisním papíře s předtištěným jménem odesílatele a adresou (papír barvy chamois, tisk blankytne modrý) přišla náležitě rozkacená reakce brněnského čtenáře Miroslava Korčáka.

Zatímco drobné překlepy a přebrepty v textu Věry Ch. jsme opravili, přesvědčení, že nebyly součástí autorského záměru, Korčákových dopis necháváme celý v původním znění právě pro subtilní půvab nechtěného.

red.

Recenze pana Peňáse

uveřejněná v Neonu (-3/99) mě pleskla přes obličej tak silně, že jsem se rozhodla udělat to, co sama v sobě spíše považuji za nepatřičné, a svému kritikovi odpovět. Se zarudlou a trochu oteklou tváří se člověk snadno chová nepatřičně.

Kdybych pana Peňáse neznala, musela bych si myslet, že jsem mu – musí to být jen pár dní, ne víc – schválně vytrhla zub. Tvrdí o mně, že trpím „literárním snobstvím v jeho pokročilé fázi“ a že „to nelze číst“, „to“ je v tomto případě původně kniha povídek, ale v páně Peňásově sevržení z ní vytéká „text, který se táhne jako vazká hmota, různě se přitom vlní, kudrnatí a jako olejnatá skvrna proměňuje“ a který vzhledem ke svému charakteru pochopitelně „vůbec nic neříká a nesděluje, protože všechno je tu podřízeno rituálnímu účelu vytvářet fantaskní text a demonstrovat, jak to autorce beze zbytku vychází“. Tím však hutný odstaveček, který mi kritik věnoval, zdaleka nekončí, neb se ještě dozvídám, že vedle snobství trpím i „hypertrofií plkové mánie“ a že jsem vybavena jakýmsi „chňapavým orgánem“, který se zdá luxovat své okolí a vše do sebe nenasytně vsávat (nutno říci, že pan Peňás se nasátí asi vždy obratně vyhnul, ačkoliv se, tuším, sám také v mé blízkosti několikrát naskytnul). A v posledních větách mne konečně obviňuje, že se snažím sdělit „Cosi“ a naznačit „Něco“, že nedbám na čtenáře, že píšu nudně a jaksi živelně, nekontrolovaně, a závěrečnými slovy „nakladatel se vždycky najde“ vyjadřuje svou hypotézu o tom, jak se dnes vydává (nebo alespoň v mém případě): nakladatelé hladoví po knihách a investicích do špatných

a nudných autorů a autorek postávajících všude kolem, a špatné texty nám, špatným literátům, přímo rvou z ruky, což vlastně ani nemusí, protože my, špatní a potažmo bezpátevní literáti, bychom se jim do jejich honosných kanceláří stejně vecpali.

Co se mých chorob, jako je snobství a plkání, týče, nemohu se vyjádřit, ráda bych si myslela, že jde o špatný odhad... podobně špatný jako kritikovy představy o způsobu mého psaní a mého arogantního nezájmu o čtenáře. Nesnažím se sdělit ani „Cosi“, ani „Něco“, prostě (a jinde méně prostě, přiznávám) sděluji příběhy, a to co nejpečlivěji (vzhledem ke svým standardům, samozřejmě). Nenechám se „trkat“, ani nejsem schopna plodit hromady textů.

Předchozími odstavci jsem se pokusila naznačit, že je poměrně snadné vyplodit ironický šízavý text, který rozveselí mrchožrouty. Já ale kritikovu roli vnímám jako poněkud hlubší, měl by být zprostředkovatelem informací jak pro čtenáře, tak i autora. Ty lze podávat pouze jako emoce, tedy „mně se to líbí“, a čtenáři znalí kritikova ducha si již vzhledem k sobě rozkódují, zda se dílo bude líbit i jim, anebo jako fakta sesbíraná v souvislosti s dílem a doprovázená originální analýzou recenzenta. Obojí je však záhodno podávat s glancem, břitkostí, ale i velkorysostí, a hlavně s noblesou (a pokud možno i s nějakým cílem).

Když o mně pan Peňás napsal poprvé, vzal si na mušku můj román. Jeho postoj byl sice velmi kritický, ale recenze byla napsaná nejen vtipně, ale i právě s oním glancem, nebylo z ní cítit nic zkaženého, a na pár místech mě potěšila i hezkými postřehy. Zdálo se mi, že to, co píšu, rozhodně není jeho oblíbený styl, ale proti tomu nelze nic namítat, jen snad doporučit,

aby se příště do takových knih, jsou-li mu nemilé, nepouštěl; takže jsem recenzi nechala proplout svým životem bez ztráty „patřičnosti“.

Ne však tentokrát. Považuji totiž jeho text nejen za fakticky mylný, ale i hrubý a potupný. Skoro mi připadá, že jsem mu svou knihu násilím vnutila do lebky. Nebo že by to za mě udělali u Seidla? Asi. Jiné vysvětlení pro ten zlý, urážlivý tón nemám. Je škoda, že pan Peňás dostává tolik knih zdarma. Kdyby tomu tak nebylo, možná by si kupoval ty, které ho spíše potěší než rozladí, ty, které jsou blízky jeho vkusu. Takhle se to přeci dělává, ne? Kupujeme si knihy pro radost. U beletrie by to tak mělo být stoprocentně.

Pokud se pan Peňás o toto potěšení nechává ochutnat padoušskými nakladateli a knihkupci, kteří ho ládují splašky literatury, jak to občas z jeho sardonických recenzí vypadá, je to škoda. Život může být docela krásný, když se mysl chvíli věnuje něčemu pozitivnímu.

Někdy se mi zdá, že lidé čtou výrazně více recenzí než knih jako takových, ba někdy se ke knihám ani nedostanou a baví se o nich pouze zprostředkovaně, tedy pomocí informací z recenzí získaných. V takové době může být těžkotonázní recenze pro knihu také ranou smrtelnou. Proč ne, je-li špatná? Ale copak jsme ve svých hodnoceních neomylní? Nikdy. Nemůže se stát, že recenzent zabije knihu, kterou ve skutečnosti vůbec nepochopil? Má kritik takovéhle pochybnosti? Nebylo by snad snobstvím z jeho strany se domýšlet VŠECH záměrů a motivů autorových?

K tomu, aby si čtenář mohl vychutnat knihu, musí svému autorovi věřit. Místo toho, aby se zabýval pochybnostmi o umu a úmyslech literáta, se nechá vtáhnout do děje, nedůvěřivá tykadla nechá ležet vně. Je to jeho autor, zná ho, může si to u něj dovolit. Taková situace u autorů, kteří za sebou mají jen jednu dvě knihy, logicky nemůže nastat. Anebo přeci jen? Nejspíš ano: Občas se nějaký odvážlivec poddá neznámému autorovi a vyplatí se to – možná je objeven budoucí klasik. Bez téhle důvěry se moc špatně přesvědčuje. Špatně se vypráví, špatně kouzlí. Tuhle důvěru jste mi, pane Peňási, nikdy nedal. Byl jste celý zatatý a na stráž. Nečetl jste, vy jste konal inspekci.

Tímto tedy končím, nemám více argumentů, kromě svých textů, které by měly náš spor o slovo rozhodnout. Dovoluji si připojit dvě povídky ze zmiňované sbírky, třeba se pro jednu najde v ringu místo.

S pozdravem
Věra Chase

„Vážení“,

jsem častým čtenářem Tvaru, Literárních novin i kulturních příloh Mladé Fronty Dnes a Lidových novin, ale díky za časopis, kterým jste nás právě „obdarovali“! V nenávisti a nesnášenlivosti je všechny daleko předčíte! Těm, kteří jste ho napsali, nic v naší kultuře není dost dobré, nač si jen vzpomenete, na co vám náhodnou padne oko, na to plivnete. Ludvík Vaculík? Tfu! Ivan Klíma? Tfu! Pavel Kohout? Tfu! Tfu! Marek Vašut? Tfu! Katolické farářství? Tfu! Alenka v řiši divů? Tfu! A že se možná přiblíží konec světa? Taky tfu.

Jenomže si uvědomte, že byste měli plivat především sami na sebe. Napřed se podívejte, co jste kdo náhodou zač, koho to mezi sebou máte, a pak všichni hezky jeden druhému plivněte do očí. Nebo ještě lépe: Jiří Peňázi, klidně vražte silnou facu Wernishovi, jen se nebojte, však on vám ji hned zase vrátí, zasloužíte si ji oba. Lidé, kterým se posmíváte, jako je třeba náš největší žijící zemědělský spisovatel Bohumil Hrabal, a k jejichž tvůrčí práci nemáte vy ani nejmenší úctu, kterým dáváte za vzor vrcholu všeho psaní takové duchovní zmračenosti, jakým je car Osten s vyhnulým mozem nebo americký žid z Rakouska-Uherska Philip Roth nebo například ten zvrhlík s myším ocásem, jsou stokrát a tisíckrát lepší, než když vy všichni se najednou sejdete dohromady, protože alespoň v něm nikoho nepošpinili, neurážejí, nezhanobují tichou, poctivou práci druhých. Sprostota z vás kape jako třeba z toho na konci, který se ani nepojmenoval, a přitom si osobuje právo špinit památku velkého moravského básníka Skácela, jako by i jeho umění bylo všechno jenom hašteření a opilost, a jinak nic.

Hašteření a opilost, to je vaše! Nemůžeme se, čtenáři, už dočkat, kdy se na stránkách staronového neonu objeví „verše“ a „básně“ Ivana Werniše, nedávno konečně s pořádkem a zaslouženou ostudou vyprovozeného z Literárních novin, kde házel do koše českou literaturu a dělal to tak hodně dlouho! Zatím se musíme „spokojit“ s jeho celostránkovou! fotografií, ale proč je ta arogantní podoba právě vedle nenápadně skromného článku o světovém spisovateli Milanu Kunderovi? Snad proto, aby bylo jasné, koho vy považujete za většího a světovějšího? Zeptejte se v Paříži, v New Yorku, ve Velké Británii, ale i třeba také v Praze nebo v Brně, koho tam znají.

Nebo „básník“ Andrej Stankovič! Ten, když měl jednou v Divadle na provázku besedu se čtenáři, na kterou se zájmem přišlo také několik starších lidí, usínil při ní na jevišti! Divíte se potom, že také vychvaluje zrovna toho cara Ostena? Vždyť on v něm možná vidí i svůj vlastní vzor! Proč tedy také neodejde do psychiatrické léčebny?

A další z titelů cara Ostena Martin Reiner by si také měl uvědomit, že mu už asi také začíná vyhnávat mozek.

Michala Viewegha slovníček pro začínající spisovatele znamená, že každý, kdo se na spisovatele Michala Viewegha jen trochu káravě podívá, se do takového slovníčku dostane. Možná i já teď, když řeknu, že s něčím tak nafučeným, jako je Michal Viewegh s křivým neupřímným úsměvem, jako by tu snad celá naše literatura byla odjakživa vždy jen kvůli němu a všichni kritici museli psát stohy papíru jen o něm, jsem se snad ještě nikdy za celý život nesetkal.

A všechny ty vaše ostatní útoky, jako že se vztekले vrháte jeden na druhého: Slomek na Viewegha, a potom zase Viewegh na Slomka, jako by si nemohli ani přijít na jména, to je samý podvod. Kdyby se člověk sebral a rozjel se teď do Prahy, uviděl by, jak si tam zrovna ti dva spolu někde v restauraci družně objednávají a vysmívají se nám, že jsme pitomí, protože jim ty jejich pitomosti čteme. To je tedy dobré – oni si píšou pitomosti, a my proto pro ně máme být ti pitomí!

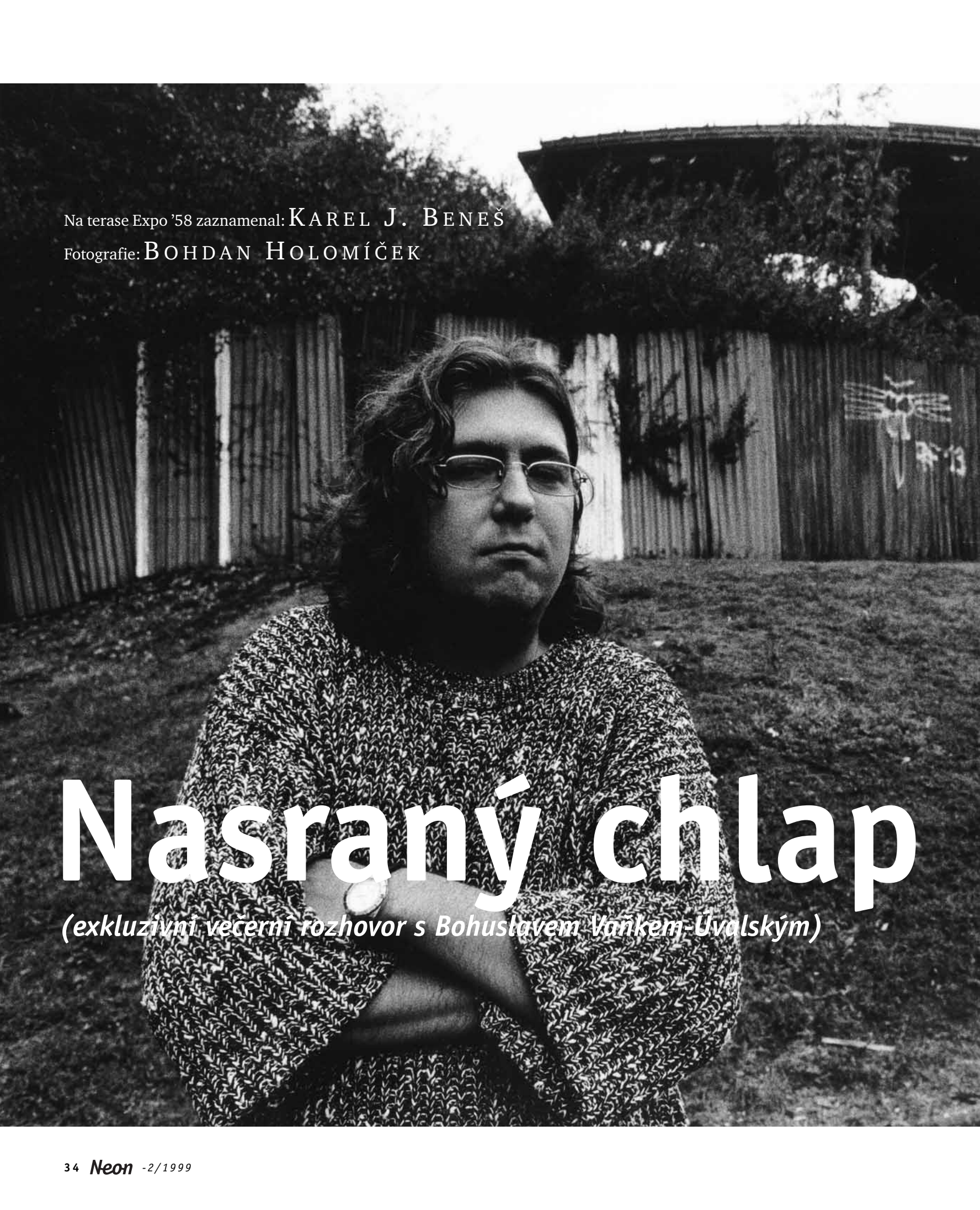
Ale vždyť i malé dítě by si všimlo a v okamžiku poznalo, že ten člověk, který na straně 86 stojí ve Velkých Pavlovicích hned vlevo na kraji, není a nikdy nemůže být Vladimír Iljič Lenin!

A teď ta největší, hlavní nehorázná záležitost vašeho prvního čísla Neonu: výlet do Kratonoh. Docela stačí, když se pozorně podíváte té podivné „velrybě“ do tlamy a uvidíte, že je celá uměle nakaširovaná a že je to obyčejná divadelní rekvizita nedbale odlitá na Barandově z nějaké lehké umělé hmoty, asi z polystyrénu, čerstvě nalakovaná, něčím vyztužená a sestavená v kostele svatého Jakuba v Kratonožích, kam byla přivezená jen na ten den k vyfotografování. Zřetelně jsou na ní vidět špatně začíštěné švy, které ten nešťastný podplacený a podnapilý farář, který tam stojí a hrozí mu, že spadne, má přímo nad hlavou. Drzost a arogance je slabé slovo. Jestli se nechal někdo inspirovat dnes tak módní keltskou kulturou, tak to určitě nebyl žádný místní truhlář, ale původce podvodu Petr Odillon Strdický ze Stadice! Co tím vlastně sledujete?

Co sledujete tím vším?

Já vám to povím: za vším jsou nějaké divné rupy majitele nakladatelství a vydavatele listu Martina Pluháčka. Ten, než by dal peníze na rakovinu nebo třeba na záchranu některé z mnoha ohrožených našich uměleckých památek, když už se tedy chce věnovat kultuře, myslí si, že na sebe nejvíce upozorní s nepřirozeným rámcem.

S pozdravem
Miroslav Korčák

Na terase Expo '58 zaznamenal: KAREL J. BENEŠ

Fotografie: BOHDAN HOLOMÍČEK

Nasraný chlap

(exkluzivní večerní rozhovor s Bohuslavem Vaňkem-Uvalským)

Stojíme na terase v blízkosti trosk pavilonu Expo '58 a shlížíme dolů na Vltavu. Na hladině osvětlené lampami vylupuje osmičky bukanýr v luxusním motorovém člunu. „Chlap si musí dopřát takový potěšení, protože pak to samý dopřeje svým dětem,“ procedí trochu sentimentálně, trochu hořce spisovatel Bohuslav Vaněk-Úvalský. Je to za večer první mírnější věta z úst člověka, který obývá nevelkou mansardu v Nuslích. Dělí se tam o místo s přítelkyní, králíkem Cyrilem a zbytky neprodaných knih, z nichž postupně vyvanuje kariéra nakladatele mladé české literatury. Koupelnu si ovšem vyzdobil táhlými svislými pruhy v říšském stylu a také cigaretu, kterou teď sprovokuje ze světa, vyfukuje noblesním způsobem hodným Jeana Paula Belmonda v Godardově filmu *U konce s dechem*. Za našimi zády sviští skeletem kdysi slavného pavilonu vítr, v médiích se hlásí intelektuální výkvět k zodpovědnosti za vývoj v zemi a aspirant na třicítku opřený o zbytek zábradlí spřádá manifest nasraného chlapa. Tradiční „breptýz“ se spisovatelem podle osvědčených novinářských kuchařek je v tuhle chvíli předem odsouzený k nezdaru. Vaněk se chová jako výbušnina. Exploze se šíří izotropně – všemi směry.

Asi nemá cenu mluvit o věcech, které považuješ za minulost. I svůj poslední román Zabriscky, jak tvrdíš, jsi už překročil. Jak si představuješ, že by měl fungovat v téhle společnosti spisovatel, aby nemusel hrát roli věčného outsidera škemrajícího o granty?

Musel bys předem vymezit, kdo je spisovatel. Já to nevím. Jsem to já? Jenom proto, že jsem napsal pár knížek, které mi vyšly tiskem, jsem spisovatelem? Přemyslu Svorovi vycházejí taky knížky... a v jakých nákladech. Je tedy on spisovatel? Ale on nežebrá o granty. Jeho špatně odvedená řemeslná práce ho bohatě uživí. Tady je potřeba položit otázku, zda tradiční představa chudého spisovatele, který je morálním svědomím lidstva, odpovídá realitě. Podle mě je to kravina. Vytáčí mne český pohled na umělce. Když se mu něco podaří, citujeme ho, jeho myšlenky, vtipy, fotky jsou náhle společným vlastnictvím. Copak to nezní krásně? „Ano, já jsem ze země, z níž pochází Hrabal...“ a „Poslouchej, tohle složil Janáček...“ Ale na druhé straně je umělec společností šikanován. Jsou to malé diskriminace, ale jsou. Začíná to už třeba v rozpočtech. Co škrtneme? Kde ubere? No jistě, první je vždy kultura... Tady je důležitý grunt, prase, všechno, co se dá nahmatat. Duchovní statky? Ty nejsou vidět, tak trádá. Krademe nápady, protože to jsou jen nápady. Když chceš něco dělat, abys byl permanentně na válečné stezce.

Levné krváky a mýdlové opery ze života smetánky vycházely vždycky, ale opravdové postavy a příběhy v nás žijí dodnes. Dnes ovšem ten prostor z valné části obsadila obrazová média. Jakou stezkou se musí ubírat válečník pera, pokud nechce zůstat uzavřený v ghettu? Měl by si koupit nohy a prolízt svět. A v tom světě koukat a koukat. Nasávat všechny podně-

ty jako houba. Hlavně ať nespěchá. Ty dobré věci se přihlásí v pravý čas samy. (zamyslí se) To vypadá chytře, to tam napiš... (směje se) Inspirace sama není ovšem tak důležitá jako zranění. Taky mít na mysli konkrétní cíl. Když už ho nejde naplnit, alespoň se k němu přiblížit... Pak najít svoji parketu: vyhovuje ti vixlajvant? Krvák? Jo, piš ho! Řešíš ohromný téma? Jasně, natrhni čtenářům mozek! Chceš vydělat? Fajn, pořiď si image šikovného, vtipného, naoko plachého spisovatele s vykulenejma bulvama a čtivosti podříď vše... Pak si tiše sedni k oknu a pozoruj svoje stopy na své cestě. Když vyblednou dřív, než umřeš, je to s tebou blbý.

Nesčetněkrát omílaná otázka tvůrčí identity. Ale ve Tvém románu Zabriscky je na pořadu dne Hra. Velmi realisticky se tam řeší otázka, že společnost se stále dělí na ty, kdo vědí, že vědí, a ty, kdo nevědí, že nevědí. Neříkej, že jde jen o to, plácát si svůj tvůrčí bobek?

Aha. Chceš vědět, jak jsem na tom u *Zabrisckého* s přesahem? To znamená, jestli jsem uspokojil zároveň svoji ješitnost a přitom hmátnul k věčnosti, ano? Tak to umí jenom opravdoví géniové a ryzí blbci. No, a my ostatní si plácáme svoje běžné bobčky tu s menší, tu s větší tušenou nadčasovostí... A když už se tady narodí nějaký frajer, radši nakonec žije v Paříži, nebo si ten život při krmení holubů odřekne. To je moc hořký...

Jakou hru tedy rozehráváš ty, válečník na stezce a zároveň hráč? Vědoucí, nevědoucí?

Nevědomost je požehnání... Od malička se utvrzuju v tom, že lidská existence je založená na hře. Napřed dětské hry, pak hry o sbalení holek, o co nejelegantnější fláknutí školy... Ta restaurace za náma není zplundrovaná. Je nádherná, plná číšníků v livrejích. Je letní večer,

temně modrá obloha, cikády a tak. Představíš si to?

No, abych pravdu řekl, jde to špatně...

Zkus to. Sedíš proti nádherný slečně, kterou jsi před pěti minutama sbalil na nábřeží. Objednáváte si, ona umí ty věci s očima, udělá tě už jenom tím. Karty jsou rozdány. Máš zbraně, svou ošuntělou eleganci, humor, ale hlavně taktiku. A ona ty finty. Hrajete tu nejstarší možnou hru. Víte to oba, a nakonec je vlastně i jedno, jak dopadne. Jste, řekněme, zasvěceni do této hry. Vidíš Belmonda na plátně a máš příjemný mrazení. Říkáš si, do háje, takhle to mít v paži. Ve všech rolích je dokonalej, věříš mu padoucha i Bob Sen Clarka v *Muži z Aca-pulca*. Je tam všechno – zvládá srandu, je v ní tragika, ta malá kapka outsiderství, se kterou se můžeš ztotožnit, věříš mu, je chlap. Ve skutečnosti jenom skvěle hraje svoji Hru. Můj praděda, Jožka Vaněk-Úvalský, si někdy v roce 1910 napsal do poznámkového bloku: „Tuto hru nelze vyhrát. Pouze se ctí musíš odvést svoji partii.“ Takovou hru hraju já. Je nejvyšší z her.

Tvá partie je v běhu. Pravidla nejsou pevně daná. Můžeš do nich zasáhnout, vybočit z nich, nastavit latku psaní. Jaká je ta lačka a jak vysoko chceš doskočit? Je tvým cílem úspěch, nebo potěšení, že jako Zabriský, hlavní hrdina románu, jsi schopný napsat cokoli a v libovolném žánru? Jeho lačka je ovšem jediná – přežít.

Ale moje taky! Přežít! To je jediný, co se tady dá dělat. Přežívat... A pravidla? Tady vůbec nejsou pravidla! Nám se jejich zbytky podařilo za posledních deset let úplně zlikvidovat. To už není hra... Bordel je to!

A taky trochu hysterie a malosti. Kde je noblesa?

Ve Strakově akademii. Mají ji tam zamčenou v bedně mezi použitýma holínkami... (típne cigaretu) Je to tím, že nemáme moře. Taky tím, že dementní praotec Čech vyfuněl na tak nesmyslnou muldu, jako je Říp. Vždyť to vypadá jako pивní bachor. Není to ani kopec. Proč nevyšlehl na Milešovku? Chlap má lízt na hory, ne tajtrdlíkovat na haldách. Voskovec v rozhovoru pro Tigrídovo Svědectví řekl, že každý člověk nebo národ se někdy dostane do situace, kdy musí udělat odvážný nebo neodvážný rozhodnutí. Mluvil o osmatřicátém, ale kolik odvážných rozhodnutí jsme za celou dobu své exis-

tence učinili? Jednodušší je sklopit oči. Nechat to na jiných. Ještě jednou Voskovec: „Otrok má pak jedinou šanci jak se dostat z vazalského postavení: přežít svého pána. Jenže i potom zůstane otrokem.“ Jo. Zalkne se ve svobodném prostředí svobodou. To se nám stalo: jsme zablokováni ubohou malostí. Nečitelní jako ten Říp. Opravdu ho nemám rád!

Říp jako stigma, haha. Viděl bych daleko výraznější mýtus. Švejka. Nezdá se Ti, že tenhle tvor je tak trochu český guru?

Okamžitě bych ho dal na index. To je přeci neštěstí, aby se něco takového stalo pro národ jeho Batmanem. Podle mě jsme ten text vůbec nepochopili. Mimochodem Jožka Vaněk-Úvalský, který už tady byl zmíněn, patřil svého času k Haškově suitě. Trošku chlastali, ne? To si pak už děláš srandu ze všeho...

Dá se v takové souvislosti vůbec mluvit o humoru?

Sranda očisťuje... Díky tomu jsem přežil vojnu. Chodil jsem po kasárnách a dělal „hu“. Takové malé tiché „hu“. Za tři dny to dělali všichni. Měl jsem z toho hlínu, protože si představ buzerák plnej po zuby vyzbrojených týpků, kteří se naklánějí k sobě a dělají malé něžné „hu“. Pak jsem odjel na dovolenou a pustil to z hlavy. Po týdnu se vracím do Příbrami a úplně neznámý vojín mi kousek od Uranu povídá: „hu“. Hned víš, že je všechno v pořádku... Nebo jsme měli jít do nějaký soutěže armádních zájmových sborů. Náhodou jsem našel u politruka česko-švédský slovník a dvě knížky Karla Maye. Takže jsme uvedli Vinnetoua ve švédštině... mimochodem, víš, jak se řekne švédsky uff, uff? Jähr, jáhr! Nejsou Švédi géniové? Jak v tom můžou přemýšlet? My jsme se na pódiu bavili, chrčeli jsme jako zjednaný, ale v hledišti seděla nějaká generalita. Byl z toho průser, ale nám bylo dvacet. Museli jsme se řezat smíchy, abychom si nepřipustili, že nás učí zabíjet...

Nemyslíš, že je to typ defenzivního humoru? Trochu obrana, trochu léčení. Ale malé české, byť něžné „hu“ nikoho ve světě nepřesvědčí, že máme na víc.

Mluvil jsem o něčem jiném. O humoru jako sebereflexi, ne o tvůrčí metodě.

Ale je to tvoje tvůrčí metoda.

Jenže mé knihy nestojí na vtipnosti za každou cenu. Vyprávěl mi známej, jak přišel o kamaráda. Vjížděli na hlavní. „Zprava volno,“ zněla

poslední spolujezdcova slova. Podal to jako vtip. A je to vtip? Nevím... Tragikomika je jenom jeden ze způsobů jak vyprávět mimořádně pohnutý příběhy. A o příběhy snad v psaní jde, ne?

Myslíš, že i styl humoru se mění? Taková Česká soda je vystavěna na šokování.

To se spíš mění společenské normy. Před dvaceti pěti lety byli Šimek s Grossmannem na mediálním vrcholu černého humoru. Dneska je to Čtvrtníček se svojí sodovkou. Ale za čtyřicet let mi budou vnoučata říkat: „Dědku, Soda? Ale no, no, no.“ Všimni si, jak jsem tolerantní... Ale fakt je, že skeč má jepičí život. Přinejlepším se z něj stane citát jedné generace: „Kachny, kachny, kachny, a támhle máme... kachny.“ Cítíš tu sounáležitost? My víme, oč jde, smějeme se už jen tomu. Jsme spiklenci randy a kdo neví, musí z kola ven. Je to dobrá hra.

Vím, že pěníš, když tě někdo nazve humoristou...

(prohrábne nohou střepy ze skel restaurace) Nemám to slovo rád. Cítíš tu mělkost? To jsme my, v Čechách, humoristi. Tak teď jsme se pobavili a teď pojďme dělat vážnou práci. Ten, kdo dělá srandu, není dobrý spisovatel. Musíme pořád řešit velký témata, do všeho kafrat... Já mluvím o srandě, sebeironii, ne o jalovém vtipkování. Suchý to měl v jednom textu: „Já jsem ten člověk, co vám znásilní bránici, a v děsný úctě chovám klauni a komici... jsem panák fackovací, račte si uhodit, ale jsem ten, co taky vrací, tak kdo chce marodit?“ Díky, já s humorigy netančím.

Vraťme se k Zabriskymu. Uprostřed se láme děj. Pítoreskní postavičky periferie se vytrácejí, hrdina zůstává sám se svou přítelkyní Ledou. Mám pocit, že spojuješ vztah se ženami se zvláštním druhem tesknosti, patosu nebo melancholie.

Poznal jsem příliš nádherných žen... Některé byly pro hry, jiné na prohry. Mám v sobě felliniiovskou melancholii. Pítoresknost těch vztahů. Ženy jsou nádherné. Rozhodně je ve mně smutek, že je nestihnou všechny potkat. Je srandovní, kolik z nás chlapů tady blbne se svalovinou. Všechny ty zduřelé paže a hrudníky, které mají prezentovat sílu. Pán tvorstva vylézá z Porsche, v němž před chvílí drtil holky na stopu, a jeho dáma mu povídá: „Teď sjedeš pro brambory.“ Chlap řve jako mamut, prská, nadává a pointa? Jede... Ženy jsou silnější než

chlapi. Jsou o krok před náma. Mají nějaký radar. Úžasně nebezpečné zařízení! Ony prostě vědí... Zabriskey si to v knížce odskákal za mě.

Takže v budoucích společenských elitách převládne ženskost?

Spíš bezpohlavnost. Struktura společnosti se díky novým komunikačním médiím radikálně promění. O tom je *Zabriskey*. (připálí si) Elity sem vůbec netahej. Myslím, že mají se sebou dost starostí. V hlavách jim hučí příliš impulzů... Ale jsou to dobré elity. Zvláště, když se tak samy pojmenovávají.

Vraťme se k sexu.

Mluví o sexu. Vždyť se stal v médiích velmi frekventovaným tématem. Vždyť jsou v tom nádherný prachy! Sleduju ženské časopisy, jsou úžasný. *Cosmopolitan* je nejgeniálnější časopis pod sluncem. Nikdo jinej nemá ženský tak pod kontrolou jako on. Ty nádherný návody: jeden den jez jenom tresku, druhý den k lehkému obědu lososa s plátkem ananasu pokapaný šlehanou guaranou z Argentiny, večer čerstvé jahody, brusinku, skopové žebírko a budeš taky *Cosmo*. V Čechách! Tak to má být. Oskáče si to spousta chlapů. (směje se) Hledal jsem si podle jednoho návodu svůj G-bod a našel ho. Můj G-bod leží šest kilometrů od mé levé ruky. Když večer usínám na zádech v Nuslích, masírují mi ho na dálnici v Průhonických tiráky... Tomu říkám hukot!!

G-bod? To je něco ve vagině? Vidím ji, jak zastřešuje civilizaci jako nějaké tropiko. Viewegh se s ní pere jako s tématem, Jandourek zkrušený celibátem šílí s rukou pod tričkem svých hrdinek a Úvalský dobyl stránky Cosmopolitanu. Nemyslíš, že mužská civilizace ztrácí půdu pod nohama?

Podle mě jsem z nich na tom nejlíp. Já vaginu neřeším, já ji přijímám. Ostatně, proč bychom měli ztrácet půdu pod nohama? Nikdy jsme ji pevnou neměli. Vždycky se všechno točilo podle vůle a intrik ženských. Takže si v klidu sednu na trávník před reálné dívčí gymnázium, budu kouřit a v pohodě pozorovat ty mladý krásný holky, jak koketují se svejma vrstevníkama, smějou se a jsou šťastný, že jsou. A že ten život dají dál. Když mě tam najde nějaký známý, dám mu bafnout z cigarety a půjdeme vyzvednout děti ze školky. A bude se stmívat a my zajdeme k rybníku, dáme si se ženou víno, jednu dvě partičky petanque jako kdysi a pak v klidu zajdeme.

Zas ta melancholie. Neříkej, že tím vyautuješ psaní?

Možná. Občas se táhnu jako lemra. Mám dny, kdy vypadám strašně, a pár hodin, kdy svítím jak kometa... Ve dvaceti jsem na papír řadil samý vtipný texty. Chtěl jsem se bavit: *Poslední Bourbon* byl sranda, *Nářez brouků na palouku* a ty ostatní knihy taky, ale ve třiceti ty věci kolem vidíš jinak. Jsem unavený malejma, nikam neústícíma bojema o základní existenční věci. Být stále ve střehu a čekat podrazy. Denně vyrazíš do ulic a říkáš si, koho oddělám a kdo oddělá mě. Dusí to. Nemáš sílu a chuť psát. Jenom levně utrácet vypůjčený čas...

Únava? Vraťme se tedy naposled ke hře – Vysoké hře. Členové téhle skupiny považovali literaturu jen za prostředek, který v pravou chvíli odhodí. Ale tvým cílem není mystické splnutí?

Každý ráno chodím do práce tím samým průchodem. A každé ráno v tutéž dobu potkávám

v tom průchodu školku. Paní učitelka říká: „Havrdo, nesyč! Nováku, nedělej lokomotivu...“ A Havrda fakt syčí a ti ostatní fakt houkají jak o život. Můj smutek vyplývá z toho, že vyrostou. Že to skončí. Dokážu si představit, když jsi mluvil o *Le Grand Jeu*, jak maminka René Daumala říká: „Daumalku, jsi slušný chlapec... Neber ty omamné látky a nekamarad s tím syčákem *LeComtem*...“ a ve stejný okamžik paní *LeComteová* říká: „Gilbertku, vážně neza kládej Vysokou hru, metoda neustálého rozrušování smyslů, Gilbertku, není to, čím by ses měl žít. Chlapci, chlapci, co z vás bude?“ Oba našťastí maminky neposlechli a fakt si soustavně rozrušovali smysly, až se jednou rozrušili úplně... Literatura není o hezkých knížkách. To je o penězích, ne o psaní... Mně jde o jediné, – vytěžit ze sebe maximum. A že jsem unavený? Zasmrádající bahno malého českého rybníka je horší soupeř než šavlozubý tygr vytočený do červena.

Bohuslav Vaněk-Úvalský

Zabrisky

(ukázka ze stejnojmenného románu)

20.

Přesunul jsem se se svým vehiklem do centra. Všude chodily holky v krátkých sukničkách, popíjel jsem u automatu kávu, pásl se pohledem. Zmačkal jsem kelímek, hodil ho do kontejneru a celé dopoledne se procházel po prosluněných ulicích. Pod Wilsonovým nádražím jsem se zavěsil za muže krácejícího v reklamním válci. CINZANO, CINZANO, četl jsem stále dokola. Krásný den jsem podpořil dvěma dogmaty, prošel pod magistrálou, ohnul to na Žižkov k CESTĚ DO HLUBIN NOCI. Zase mne ovládl nasládlý zápach Moricovy kavárny, cezený dvěma skřípajícími ventilátory. Projel jsem letmým pohledem sál a zahřálo mne u srdce. Pátečníci byli na svých místech. Vzal jsem si dozadu noviny v držáku, Morice požádal o cinzano, sirky a westky. Nasadil jsem si sluchátka. Na mušce debatérů byla vyčerpanost světa. Nádherné téma.

– Média a zase jen média, zahuhňala sluchátka.

– No těbůh, zavrtěl jsem hlavou a přes pult si rozložil noviny.

– Média vytvářejí dějiny, určují, co bude zásadním tématem určitého časového úseku. Už není ani důležité, jestli se popisovaná událost skutečně stala. Manipulace s realitou je jedinou hybnou silou ve společnosti.

– Jasně, řekl jsem, – natrhni médiím zadek.

– Jsme napojeni na dokonalý řetězec obludných spiknutí.

– Ještě líp, fandil jsem.

Od včerejška mne drtily cyberkrasavice. Nádherný mediální majstrštych. Báječné spiknutí. Polkl jsem doušek cinzana.

– Nemůžeš věřit ničemu, pokračoval hlas, – je docela možné, že i knihy, které čteš, píše někdo jiný a inzerovaný autor je pouze dobrým reklamním tahem k udržení mediální přehlednosti produkce a zárukou prodejnosti titulu.

– Ale chlapi, podotkl jsem ve své kukani, – to jsme si nedomluvili.

– Nebo si vezmi třeba jen coververze filmů, remixy hudby. Jde o to něco sdělit? Je vůbec ještě co nového nacházet? Nebo už jde jen o součást byznysu?

– Tfu, řekl jsem. Zmínka o vydělávání mne rozlítostnila. Pitt Bul mi visel krásný balík nedosažitelných pohledávek.

– Snažím se tu pojmenovat problém vzniku nového pojmání světa v důsledku nových kontextů. Mám pocit, že společnost klasického uspořádání vyčerpala všechny možnosti a že díky počítačům a komunikačním sítím stojíme na prahu něčeho zcela nového, nepoznaného. Mluvím o virtuální realitě, o cyberprostoru, který vyrůstá z vyčerpaného světa.

Vyčerpalo mne to. Vykouřil jsem westku a odpoil mikrofony. Doma mne čekala děvčata se zaručeně realistickými cyberprsy.

21.

– No vida, pronesl Pitt Bul z oblaku naducaných masařek, – takhle se mi líbíš. Dobrá práce.

Listoval papíry, na nichž se skvěly perly z mojí klávesnice.

– Co peníze? nadhodil jsem ze setrvačnosti.

– Copak jsem tě vzal někdy na hůl? nakrčil se, – dočkáš se. Mimocho-dem, udal jsem tvého Kunderu.

Tak Kundera byl udaný. To to vzalo obrat.

– Komu? řekl jsem se zájmem.

– Hlídej si tu svoji ješitnost, poradil mi Pitt, – můžeš se zklidnit, Mistr to není.

– Tak to mě nezajímá.

– Jistě. Tebe zajímají peníze.

– Kolik?

– Deset? zkusil to Pitt.

– Cože? Deset? Kolik je tvoje mizerná provize?

– Šest, navrhl Pitt.

– Cože? Tys to prodal za mizerných šestnáct tisíc?! Víš, jak dlouho jsem to psal? Tři roky!

– Za deset, upozornil mě Pitt, – těch šest si беру z toho. Ostatně, myslím, že si nemůžeš vybírat.

Oněměl jsem. Zase mě dostal.

– Budeš dobrý Hráč, ucedil jsem.

– Ty znamenitý dubler. Jsou tu samá plus. Máš talent, nemáš charakter. Umíš řemeslo, ale zas máš škraloup. A hlavně: umíš se ho bát.

Ve faulech zezadu byl Pitt nedostižný. Dopil jsem pastis, cinkl o stůl desetikorunou.

– Co je přes deset, je pro tebe.

Pokrčil rameny.

– Moc dobrá práce, poklepal na obálku s cyberkočkama.

Jako by nic neřekl. Sbalil jsem se a šel.

22.

Před penzionátem stála Leda. Byla v černém roláku s úzkou černou sukní, v ruce kuffík. Ani se nehnula.

– Rád vás vidím, řekl jsem a kopl vší silou do dveří svého peugeota. Zaklaply se a zůstaly tak. Dobrá práce.

– Já ne, odtušila Leda.

– Vráťte se ještě dnes? Mohli bychom zajet na večeři.

– Pokračujte, pravila chladně. Odrážovala na kraj parkoviště a tam opět ztuhla.

Výkyvy v jejím chování mne ničily. Pokrčil jsem rameny a vlétl do nárůče Doris, číhající za recepcí.

– No jo, pan Zabrisky, vypálila mi v ústrety, – víte vy, co je novýho? Víte, co se tu semlelo?

– Nevím, pokrčil jsem rameny. Stalo se to mou novou disciplínou. Nevědomost je požehnáním.

– To je to, zašeptala rozčileně Doris, – nic. Jsem z toho celá paf, tady se ale lautr nic nestalo. To vám, pane Zabrisky, čilou ženskou jako já vykolejí. I tady děda je z toho celý bez sebe.

Děda si hlasitě pšoukl. Byl bez sebe již celou řadu let. Pro přežití vedle Doris to byla jediná možnost.

– Taky sem vám poslala Fatimu do krámu, aby objednala na tu naši slávu nějaký ty chlebičky a taky rakvičky a věnečky a takový ty pamlsky, já vím, co se sluší. Budeme mít vínko, pane Zabrisky, chutný sladký vínko, doveze mi ho jeden známej obchodník, to se rozumí, se slevou, dobrý vínko, chutný a sladký. Hned jsem do toho taky zapojila Nováka, ťukala jsem na něho, že jsem jako Fatimce zapoměla říct, aby taky objednala humrový jednohubky, humři nesmí ve slušný společnosti chybět, pane Zabrisky. Novák vám byl ve slípech, kdybyste viděl ty jeho nohy, to sou krásný nohy, takový výtvarný, ty se něco našlapaly světa, kdy dáte peníze do fondu?

– Kolik jste to říkala? Čtyři stovky?

– Šest, pane Zabrisky, měla jsem s tím děsnou režii, no že je pánbůh nade mnou, jak já se s tím nadřela. Musela jsem nechat vyprat záclony, vyčistit křesla, na podlahu dát bistról, abysme to měli jako ze škatulky, teď do toho ty jídla, vy toho sníte jako sloni, teď budu platit nějakou tu výzdobu a všechno se zdražuje...

– Dobře, zabrzdil jsem ji a vybalil tisícikorunu, protože jsem menší neměl.

– Pane Zabrisky, vy ste takovej štedrej, sbalila Doris střelhubitě bankovku, – já věděla, že ubohou ženskou nenecháte na holičkách, celých tisíc korun, ste kabrňák a fakt vám to sluší, učiněnej sekáč!

– To jako z druhý ruky? ušklíbl jsem se a nechal roztékající se Doris vlastnímu nepěknému osudu. Nikdy neplatte malým lidem velkými bankovkami.

Posadil jsem se k počítači. Hlavou se mi honily rozličné myšlenky. Kolik energie člověk zmarní přemýšlením o pitomostech? Dělej, co máš, říkával můj otec. Měl zatracenou pravdu. Jenom šlo o to zjistit, co mám dělat.

Večer jsem seděl v Grill baru. Pil jsem pastis. Měl jsem na sobě svou nejelegantnější košili se stříbrným proužkem. Moc mi to slušelo. Chlap si namluví leccos.

– Dáte si ještě něco, blyštivej? pravila mi servírka.

– To samý, беруško.

Z boxu za mými zády se vyklonil chlap.

– Jste volnej?

– Podle toho na co.

– Potřebuju pomoct.

– Obsazeno, řekl jsem.

Podrbal se na hlavě a přisedl. Chvíli jsme na sebe koukali.

– Mám problém, řekl.

– Hm.

– Promlouvá ke mně hlas, řekl pomalu.

– Tak si vypněte rádio, poradil jsem mu.

– Vy mi nerozumíte, řekl.

Napil jsem se pastisu.

– Ten hlas, povídá chlap po chvíli, – mi pořád říká: udělej to, udělej to. Nedá se to vydržet.

– Aha, sdělil jsem mu.

– Pořád mne ponouká. Udělej to. Pak zase: udělej to. Udělej to. Stále dokola. Udělej to. Udělej to. A znovu: udělej to.

– No tak to udělejte.

– Už mě to taky napadlo.

– Udělejte to a bude to.

– No jo, když on ale neřekne co!

Byl to opravdu těžký oříšek.

– Piju bez ustání nervový čaj, povídá zase.

– Ano? začal jsem se zajímat, – pomáhá?

– Když ho vypiju, oslovuje mne hlas Vladimíre.

Pustil jsem na jazyk doušek pastisu.

– Je to na předpis?

– Co?

– Nervový čaj.

– Ale ne, to koupíte všude.

Sáhl do kapsy a vyloupl z platička jeden dogmatil. Nádherný soulad. Srdce mi zaplesalo. I já sáhl do kapsy a vyloupl z platička jeden dogmatil. Spřízněnci jsou lidé, s nimiž byste nejraději neměli nic společného. Další z božích vtípků.

– Udělej to, ozvalo se od vedlejšího stolku.

– Slyšíte?! zbledl můj společník, – už je tu zase!

Raději jsem šel.

23.

– Co bys říkal, zívá Pitt Bul, – kdybys psal za někoho, kdo neexistuje?

– Na to čekám. Bob Sen Clark literárního nebe.

– Bude to dáma. Jméno Sarah Cool, třicet dva let, blond vlasy, prsa číslo tři, její specializací budou vztahové romány. Cílová skupina ženy středního věku. Dobrý?

– Jméno už blbější být nemohlo.

– Doba to žádá. Bude mít poradnu pro ženy. Mediální kampaň je rozvržená do třech měsíců.

V první vlně jdou články pro dámské časopisy. To už se rozjelo. Následují rozhovory a spoty.

O to se nestarej, to už je natočený. Ve třetí vlně vyjde její román Žila jsem mezi muži. To je tvoje práce. Pak nastoupí kosmetika s její značkou, oblečení styl Cool a spousta věcí kolem. Na disketě máš všechno, co bys chtěl vědět o Sarah Cool, a bál by ses na to zeptat.

– Je tam jistě i spousta věcí, které bych vědět nechtěl.

– Přirozeně. Žádný exhibice, Zabrisky. Kniha je jen součástí celku. Není cílem, jenom prostředkem k rozšíření vlivu Sarah Cool.

– Je tam opravdu všechno? I jak to má ráda?

– Všechno, Zabrisky. Máš tam i hotové recenze na Žila jsem mezi muži. To pro případ, že bys příliš používal vlastní imaginaci.

– Kdy dostanu peníze za cyberdámý?

– Až odevzdáš Sarah Cool.

Zatracená Coolová. Zase mi to zkomplikovaly ženské.

– Termín uzávěrky, to by tě mohlo zajímat, máš za tři týdny. Pět dní je na připomínkování v agentuře. Do měsíce to bude v tiskárně.

– Tři týdny. Děkuju pěkně.

– Ty si poradíš. Čekám pěkný, pikantní profesionální příběh. A špetku sentimentu prosím.

– Kdo mě přesvědčoval, že je nový věk? Abych zahodil starý krámy?

– Co bylo včera, dnes již je slepou uličkou, usmál se.

Sbalil jsem disketu. V manipulování s lidmi nebylo možné ustát ani na minutu. Mohli by zvlčit.

– Dobře, řekl jsem.

– A propos, nechceš přijít na párty?

– Za tím je nějaká čertovina.

– Je a není. Mohl by ses stát mým Hráčem. Ty a já proti sobě, po tom jsi vždycky toužil, ne?

– Mně to stačí takhle, řekl jsem.

– Hra je otevřená všem. Není to ohavně demokratické? Vyšší společnost zve i trosky tvého typu, zamysli se nad tím.

Coca-Cola je nejdemokratičtější pití, četl jsem kdesi, pije ji negr na ulici, stejnou hltá prezident USA. Monopolům jde o všechny duše. Nakopl jsem dveře u peugeota, nasedl a odjel.

24.

– Zdravíčko, řekl jsem Dorisinu dědkovi slunícimu se ve svém kolečkovém křesle na rampě před Živým dechem.

– Prdlajs, odsekl mi dědek.

– Á, pan Zabrisky, vytančila zpoza pultu Doris, – to jsem ráda, že jste tady, tak se hned šupačte převlíct do svátečního, pojedem nakupovat!

V hale za recepcí se kývala Fatima v příšerně strakatých šatech z dederonu. Výbuch na hlavě měla doplněný o slaměný tralaláček. Divoce fialová růž a zelené stíny kolem nevnímajících očí. Hodil jsem si věci do pokoje. Nedotčené závěsy a ještě jiné indicie prozradily, že se tu Leda neobjevila. Zkusil jsem zaklepat na dveře jejího pokoje, ale nikdo tam nebyl. Nechala mě v tom. Šel jsem do recepcie. Novák si vzal čisté montérky a vyrazili jsme.

– Víte, Fatimka je celá nesmělá, světila se mi Doris cestou k mé popelnici, – zdráhala se ty krásy ode mě oblíct, málem jsme se popraly. To víte, to je takový to divčí škádlení. Že je jako poupátko?

– Vy jedete s náma? řekl jsem s jistou nelibostí v hlase.

– Pane Zabrisky, řekla laškovně, – přeci si nenechám ujít takový námluvy. Že jsem ale Fatimku zmalovala, no umím to eště, to ženská nezapomene.

Odfoukl jsem si a počkal, až se všichni usadí. Pak jsem obešel vůz a pozabouchal dveře.

– No a nejezděte jako širón, řekla Doris.

25.

Vrátili jsme se pozdě. Měl jsem odemčený pokoj. V jeho přitlmí seděla Leda.

– Poslyšte, řekla potichu, – uděláme malý obchod, jo? Za tuhle whisky mě tady necháte sedět.

– Co je to za špatný obchod, když platíte předem? zabručel jsem.

– Potřebuju to.

– Hm, řekl jsem a na stůl postavil krabici nervového čaje. Bolela mě hlava z Dorisinych řečí. Nezavřela pusou celou cestu. Šel jsem natočit vodu do rychlovarné konvice.

– Můžu vám s něčím pomoci? řekl jsem pak Ledě.

– Ne.

– Máte nějaký problémy, ne?

– Bych řekla, že nějaký problémy má každý.

– Ne každému nabízím pomoc.

– Si ji nechte pro sebe.

– Jistě, řekl jsem.

– Máte sirky?

Připálil jsem jí.

– Je to divný, řekl jsem, – ten krátký čas, který jsme dostali k životu, má v sobě moc velkou porci beznaděje.

– Za tu whisky bych si ráda koupila i vaši zavřenou pusu, víme?

Některé situace byly k nezaplacení. Zalil jsem nervový čaj horkou vodou, zapnul počítač a pustil se do Sarah Coolové. Spousta lidí netušila, že ji kdy k životu budou potřebovat. Že se bez ní neobejdou. Stane se chvilkovým prototypem jediného správného chování. Ženy budou chtít být jako ona. Odskáče si to spousta chlapů.

26.

– Hra na druhého je jedna z nejsložitějších her, pravil brýlatý chlapec čekající před Živým dechem na bicyklu, – musíš k ní znát správné rozpočítadlo. Komu jednou vyjde, že je druhý, nese si to s sebou celý život.

– Co to ty děti pořád mají, podivil jsem se, – chceš bonbón?

– To nesmím, řekl a šlápl do pedálů.

Na konci ulice poplašil Pejřilova kolopsa. Dostal smyk a vletěl do pan-gejtu.

– Zatracenej parchante, ulevil si Pejřil.

Pes štěkal z pangejtu jako o život. O život šlo pořád. Pejřil ho šel nasa-
dit zpátky na vozovku.

Nakopl jsem dveře peugeota.

– Berete to hákem do džungle? vyklonila se z okna Leda.

– Jo.

– Sem hned dole.

Sedl jsem si do auta a čekal. Otevřely se dveře a na zápraží vyšla Doris, strkající před sebou křeslo s dědou.

– Zdravíčko, povídám.

– Á pan Zabrisky, koukám, že jste si vzal na sebe koženkový kraťasy, jako nosil před válkou tady děda, sekne vám to, co vám mám povídat, učiněnej Tarzán.

Kolem Doris se prosmýkla Leda.

– Á slečna Leda, no dobrý jítro přeju, to určitě jedete k vodě, taky co jinýho, že jo, když je takový pěkný počasí, i vy jedni dva.

– Jedem? řekl jsem Ledě.

– Jasnačka.

Zabouchl jsem dveře.

– A přivezte mi náký škeble, pokřikovala rozpustile Doris.

Objel jsem kolopsa a odbočil na hlavní. Leda si nasadila černé brýle.

– Jak je? povídám.

– Brnkačka.

– Včera to tak nevypadalo.

– Včera bylo včera.

– Prima den, povídám, – napsal jsem dvacet stran.

– Ste nákej bujnej, máte rádio?

– Trandák. Vzadu.

Leda ho vzala a chvíli v něm ladila.

– Rádio jedna, dobrý?

– Pro mě za mě.

– Kam pádíte?

– Do knihovny. Potřebuju materiál. Dneska se bude skvěle krást.

– Že se na to nevydlábnete.

– Kam pádíte vy? povídám.

– Jen tak. Vegáč, ne?

– Žádná ženská nedělá věci jen tak, povídám.

– Ste nák chytřej.

– Zvu vás na oběd.

– Co s tím jídlem pořád máte?

– Jedna z posledních slastí, pokrčil jsem rameny.

– Tady mi zastavte.

– Co to jídlo?

– Možná jindy. Tak zatím.

Zavřel jsem zevnitř dveře a sledoval Ledu. Kráčela k Branické rybárně. Od stolku na ni mávl rozložitý elegán. Zamířila k němu. Ve hře na druhé-
ho jsem bezpečně vítězil.

27.

– Nechceš tiskárnu? nakoukl do mého pokoje Bebe.

– Prosím tě, povídám, – máš mi nosit pěkně odvazový story, ne tis-
kárny.

– Je fungl nová, usadil se v křesle, – máš kolu?

– Ne.

– Eponka, kámo, pro tebe za bohovskou cenu.

– Kdes ji vzal? řekl jsem podezřívavě.

– To neřeš, tu stříkačku mám ještě taky. Mohla by se ti hodit.

– Už jsem ti k tomu něco řekl.

– Změň názor, kámo, vyzval mě Bebe, – někdo po tobě čmucha.

– Co to plácáš?

– Pěkněj ranař. Dva metry, černý brejle. Zprudil pár přespolňáků. Měl
by sis dát bacha.

– Jak víš, že chtěj zrovna mě?

– Vím a nevím. Mám svý špicly, kámo, a tady v bedně mi to pálí. Tos
nepostřeh?

Postřehl jsem, že používá slang podobný Ledinýmu. Že mu narůstají
křídla. Že má pod palcem pěknou síť dětských informátorů, čórkařů
a místních bijců. Na čtrnáct let solidní práce. Z něj už nějaké náměty,
stovku za kus, nekoukaly.

– Nevím, řekl jsem, – jestli ti to v tvůj bedně spíš nepřipaluje, ale i tak
ti děkuju za informaci. Kolik mě bude stát?

– Až ode mě koupíš stříkačku, smažeme všechny dluhy, řekl blaho-
sklonně.

– Moje řeč, podotkl jsem a vyprovodil ho ze dveří.

– Stavím se za tebou, kámo.

– Zkus se míň dívat na televizi, poradil jsem mu, – tady v Modřanech
dají lidi spíš na podtrhy než na pistole.

– Časy se mění, kámo.

Zavřel jsem dveře. Vyhledal lahev koňaku. Chystal jsem se ji ztrestat,
když do pokoje vplula Leda. Odtrhla mi lahev od úst a mohutně se na-
pila.

– Jak jste na tom s časem?

– Bledě. Mám hodně práce.

– Sbalte se, jedem utrácet.

– Jak, utrácet?

– Strašně.

– Pomátla jste se?

– Mám narozky. Chci si udělat radost, víme?

– Proč to mám pořád odnášet já? zabručel jsem.

– Proč ne?
 Napila se koňaku.
 – Brzděte, řekl jsem jí, – mám práci.
 – Vy nikdy ženským neřeknete ne, ušklíbla se, neumíte to.
 Měla pravdu. Neuměl jsem to. Sešli jsme do haly.
 – Ale pane Zabrisky, divila se Doris, kampak? A se slečinkou? To si pěkně vyhodíte z kopýtko. Já kdybych mohla, hned jdu s váma. Co stará ženská z toho života má? Já se uměla v kole protáčet. Kolika chlapům já pomotala hlavu. Jo, kdybych mohla.
 Naštěstí nemohla.
 – Chcete něco přivít? zeptala se Leda.
 – Ani ne, slečinko, ste móc pozorná, kdy dáte peníze do fondu?
 – Vy po mně chcete prašule?
 – No bůžinku, na tu naši slávu, ne?
 – To nepude, Leda na to, – páč tady zrovna nebudu. Tak jakýpak cavyky. Jdeme.
 Doris se zatvářila kysele.
 – Ale že vám to oběma sekne, skoro jako Švorcový a Moučkovi, řekla otráveně.
 Pálilo slunce, sem tam se po obloze líně převalovaly naducané beránky. Trávili jsme příjemný den přejížděním mezi krámy a zábavními podniky. Kapal ze mě pot.
 – Musím si koupit ventilátor, povídám Ledě v jednom baru po čtvrté sklenici pastisu.
 – Proč jako?
 – Nesnáším horkej vzduch. Válí se po mých věcech. Leze do mě. Vždycky jsem v létě plnej horkýho vzduchu, nesnáším to. Pryč s horkým vzduchem.
 – No vy zase vypadáte.
 – Jedeme pro ventilátor, rozhodl jsem, – na ventilátorech se nesmí šetřit. Mám utkvělou představu. Do každýho rohu místnosti postavím otevřenou ledničku. Obložím se suchým ledem. Mrožema. Pozvu Jágra.
 – A jeje, řekla Leda, – vy zase budete plácát celý večer, co?
 Naskládali jsme se do auta.
 – Kde je volant? řekl jsem podezřívavě.
 – U mě, řídím já.
 – Tak to ne. Kategoricky protestuju. Tohle fáro potřebuje pevnou mozolnatou ruku, ne ty vaše pracičky.
 Leda otočila klíčkem v zapalování. Vyjeli jsme.
 – Žádný podtrhy, řekl jsem, – jedeme pro ventilátor.
 – Klídek.
 Dírama v podlaze foukal čerstvý vzduch. Zbožňuji klimatizované bouřáky.
 – Stát, zavelel jsem.
 – Co máte?
 – Táhletu restauraci chci poznat.
 – Ta je pěkně masná.
 – Máte narozeniny. Šupem.
 – Bych zaparkovala.
 – Rychle.
 Sedli jsme si na červeně čalouněné kopie rokokových židlí. Zaměřil jsem svou pozornost na veliký ventilátor v rohu místnosti. Vzrušoval mne.
 – Smím vám nabídnout? naklonil se k nám decentní číšník.
 – Ventilátor, řekl jsem.

– Prosím?
 – Co stojí tamten ventilátor?
 Číšník se usmál.
 – Šampaňské, řekla rychle Leda, – a ať je báječné.
 – Přemýšlejte o tom, řekl jsem.
 Číšník zavrtěl hlavou a odešel.
 – Co vás to bere? řekla Leda.
 – Nevím, řekl jsem, – mám pocit, že ho potřebuju.
 – Máte oheň?
 Připálil jsem jí. Sobě taky. Cigarety v tom vedru hořely dvakrát tak rychle. Leda jistila sál pohledem.
 – Znáte někoho?
 – Sem myslela, ale není to on.
 Přišel číšník, obsloužil nás.
 – Ještě jste si to nerozmyslel? zeptal jsem se.
 – Nechte toho.
 – Pět tisíc, řekl jsem.
 Číšník odešel.
 – Jsem kapinku pod parou, řekl jsem, – kapinku.
 – Kapinku, jo?
 Pozvedl jsem šampaňské.
 – Na vás. Na poctivej studenej vzduch.
 – Na vaše psaní.
 – Ne, to musím odmítnout. Zkyslo by mi v puse. Spíš na vaši práci.
 – Kdybyste radši mlčel.
 – Dáme si kotletu?
 – Jo. S pomfrity.
 – Víte, co udělám, řekl jsem u jídla, – nebudu se o ten zatracenej větrák dohadovat. Já ho prostě štípnu.
 – Fakt toho nechte.
 – Jasně, štípnu ho.
 Mohutně jsem si zavdal ze sklenice.
 – Se mi zdá, že to cvaknem a zmizíme.
 – Správně, holčičko, pfú. Rozplyneme se v hříšné mlze. Jenom to lupne.
 – Účet, řekla Leda.
 – Pojď sem, žabáku, řekl jsem číšníkovi, – můžeš si tu vrtulku přidělat na hlavu. Cesta do pekla je dlážděná neprodanými ventilátory.
 – Pane?
 Zamotala se mi hlava. Probral jsem se až v peugeotu. Leda to nemilosrdně brala přes díry po příjezdové cestě k Živému dechu.
 – Proboha, vykoktal jsem, – nedrncujte se mnou.
 – Byste zasloužil.
 Něco se mi nezdálo.
 – Proč mám tak rozervanou košili? řekl jsem opatrně.
 – Sme vás nemohli naložit do fára. Trošku ste vyváděl, víme?
 Mlčel jsem. Další restaurace ztracená. Břicho mi skákalo sem tam. Leda zastavila. Vypotácel jsem se ven a opřel se o auto. Otevřela zadní dveře a vytáhla větrák. Vrazila mi ho do ruky.
 – Dárek od přítele, podotkla.
 – A sakra.
 – Ste děsný zvíře, ušklíbla se, – pět číšníků vás nemohlo zkrotit.
 Ploužil jsem se zvadle ke vchodu, opíraje se o ventilátor.
 – Prdel, řekl nám dědek na uvítanou. Živý dech potřeboval čistý vzduch jako sůl. ■

Bohdan Holomíček na návštěvě v ateliéru u loutkaře Petra Kavana, Malá Lhota, 1988

dokládající, že několik měsíců strávil v Benešově jako voják z povolání. Detail, který byste ve slovnících a oficiálních životopisech hledali marně.

je vyučen knihkupcem. Ihned po n
sil v Závodní škole práce do k
nčil závěrečnou zkouškou.

vní stránce je hodnocen
1 nebyl samostatný

byl vznětlivý, unáhl
se pro své povýšení ke
v našem závodě měl nepo-
řádky tuto mapracoval.

strany. Celkové jeho jednání nenasvědč
příspět našemu zřízení. Soudruh Diviš
radnou Praha 9. Koncem roku 1958 bylo
aby dávky Stopethylu byly jmenovanému po
oddělení, protože s. Diviš se do poradny
různé výmluvy. Toto bylo prováděno až do
léku předány do závodního ambulatoria k da
23.10.1959 z našeho
Příloha

23.10.1959 z našeho závodu odešel na v
Přiložené Vám předáváme kádrový materiál a
potvrďte jeho převzetí.

Čest práci!

Referent Tryznová

Telefon 829 41 dom. linka 579

ST 15-1376-59-V

NÁRODNÍ PODNIK, KBELY U PRAHY

PAL, národní podnik — KBELY U PRAHY.

Svaz čsl. spisovatelů
ideově tvůrčí odd.

SVAZ ČS. 173
Došlo 14. II. 1961

Telefon: Praha 82941-46
 Železniční stanice: Satalice
 Bankovní spojení: Státní banka
 československá, pobočka Praha
 sever, Praha 4, Mlýnský náhon 15, k. ú.
 Střelov 300 01, 00-023.
 C. úpisu: Praha 248 (00248)

Náš dopis

Kbely, dne

10.2.1961.

psudek - s. D i v i š Ivan.

Čest práci!
roz.: NORMAL
národní podnik
Závod Jana Svermy
Stráž nad Nisou
Kádrové oddělení

PAL, národní podnik
Kbely u Prahy

VÚ 6175
Benešov u Prahy
Věc: Kádrový posudek
na s. Diviše Ivana

Soudruh Ivan Diviš byl v době listopad-prosinec 1955 na
včasně jako poddůstojník z povolání.
K náskl jednotce nastoupil 1.5.1957 do funkce podd. z pvy.
Svou práci po stránce administrativní vykonával dobře, neboť měl
dobrý základ pro civilní zkušenosti o práci v armádě a o radu
nástal, i když jsem s ním neustále bojoval, jak nedostatky přenášel
na vojáky, kterým důvěřoval, až je znal a tím došlo k se střetám.

Jeho osobní život byl neurovnatý, též rodinné poměry nejsou
nejlepší a toto vedlo jmenovaného k tomu, že používal alkoholu, který
měl na jeho špatný vliv a to hlavně v zaměstnání při výchově lidí.
Při takovém postavení se jednou dostal až k lži a krádeží zároku a byl
léčen v protialkoholické stanici a poté propuštěn do zálohy neodolal
se pro službu v armádě.

Jeho povahové vlastnosti jsou dobré, pokud jde při vědomí, jakmile
polije alkoholi, nikoho nemá správné místo a brzy ho kolektiv ca-
soudil.

V našem kolektivu nenášel správné místo a brzy ho kolektiv ca-
soudil.

npor. L o s k o t Václav v.r.
Rozhodk:
Vojenský útvar 6175
Brno

npr. L o s k
 Razitko: 6175
 Vojenský útvar
 Benešův u Prahy

.PAL,
národní po
Kádrová evl:

Komu: Liaz, nár. podnik
Liberec

31. 8. 1955
Vyřizuje Steklý

Věc: Kádrový posudek

Ivan Diviš, nar. 18. 9. 1924, přišel do našeho závodu 4. 6. 1954, ze závodu odešel 7. 12. 1954.

Pracovní morálku měl špatnou. V práci na revolverovém soustruhu ani ve funkci kontrolora se neosvědčil, hlavně pro svůj nevalný poměr k práci. Brzo po nástupu si stěžoval na špatný zdravotní stav a také po dvou měsících práce začal marodit (19. 8. 1954) a ve stavu nemocných byl až do rozvázání pracovního poměru. Politicky organizován nebyl, neprojevoval své politické názory, byl opatrný, ale celkové jeho jednání nesvědčilo o valném poměru k lidově demokratickému zřízení.

Povahově byl nervózní, roztěkaný, jeho jednání nebylo příliš přímé a chování nevzbuzovalo důvěru.

Z našeho závodu odešel na vlastní žádost.

To je naše informace na Ivana Diviše, jak jsme ho za několik týdnů práce u nás poznali.

S pozdravem
Čest práci!

NORMAL
Národní podnik
Závod Jana Švermy
Stráž nad Nisou
kádrové oddělení

Komu: PAL, národní podnik
Kbely u Prahy

8. 11. 1957

Věc: Kádrový posudek na s. Diviše Ivana

Soudruh Ivan Diviš byl v době listopad – prosinec 1955 na cvičení jako voják v záloze a po této době se rozhodl, že zůstane v armádě jako poddůstojník z povolání.

K naší jednotce nastoupil 1. 5. 1957 do funkce podd. z povolání. Svou práci po stránce administrativní vykonával dobře, neboť měl dobrý základ z civilního zaměstnání, hůře to již bylo po stránce vychovatelské, sám neměl zkušenosti o práci v armádě a o radu nestál, i když jsem s ním neustále hovořil, jak nedostatky zlepšit, náprava se nestala. V práci nebyl stálý a svou odpovědnost přenášel na vojáky, kterým důvěřoval, ač je neznal, a tím došlo i ke ztrátám.

Jeho osobní život byl neurovnaný, též rodinné poměry nejsou nejlepší a toto vedlo jmenovaného k tomu, že používal alkoholu, který měl na něho špatný vliv, a to hlavně v zaměstnání při výchově lidí. Při takovém počínání se jednou dostal až k lékařskému zákroku a byl léčen v protial-

koholické stanici a poté propuštěn do zálohy nehodící se pro službu v armádě.

Jeho povahové vlastnosti jsou dobré, pokud je při vědomí, jakmile požije alkoholu, nikoho nezná a nechce se podřizovat.

V našem kolektivu nenašel správné místo a brzy ho kolektiv odsoudil.

npor. Loskot Václav v. r.
Vojenský útvar 6175
Benešov u Prahy

Komu: Svaz čsl. Spisovatelů
Ideově tvůrčí odd.
Národní ř. 11
Praha 1

10. 2. 1961

Věc: Kádrový posudek – s. Diviš Ivan.

Soudruh Ivan Diviš, nar. 18. 9. 1924, bytem Praha 9, Na trojích honech 88, nastoupil do našeho závodu 24. 10. 1957 a pracoval jako soustružník ve strojovně cechu II.

Jmenovaný je vyučen knihkupcem. Ihned po nástupu do našeho závodu se přihlásil v Závodní škole práce do kursu soustružníků, který 15. 10. 1958 ukončil závěrečnou zkouškou.

Po pracovní stránce je hodnocen jako průměrný pracovník, i když se vyučil, nebyl samostatný.

Povahy byl vznětlivý, unáhlený v jednání, mezi spolupracovníky nebyl oblíben pro své povýšenecké vystupování. V poslední době jeho zaměstnání v našem závodě měl nepravidelnou docházku do zaměstnání, i když si později tuto napracoval.

Politicky v závodě nepracoval. Není členem žádné politické strany. Celkové jeho jednání nenasvědčovalo tomu, že by chtěl přispět našemu zřízení. Soudruh Diviš byl léčen protialkoholní poradnou Praha 9. Koncem roku 1958 bylo kádrové oddělení požádáno, aby dávky Stopethylu byly jmenovanému podávány přímo na kádrovém oddělení, protože s. Diviš se do poradny nedostavoval a měl vždy různé výmluvy. Toto bylo prováděno až do 10. 2. 1959, kdy byly dávky léku předány do závodního ambulatoria k dalšímu podávání.

23. 10. 1959 z našeho závodu odešel na vlastní žádost.

Přiloženě Vám předáváme kádrový materiál a na přiložené návratce potvrďte jeho převzetí.

Čest práci!

PAL, Kbely
referent Tryznová
Národní podnik
Kádrová evidence

VLADIMÍR FANTA

Fotografie: BOHDAN HOLOMÍČEK

Hospody, pivo a my

Lid v celém království je pijácký, obžerství oddaný, pověřčivý a chtivý novot.

Aeneas Sylvius Piccolomini, *Historie česká*

Ústav pro českou literaturu AV ČR v roce 1994 překročil svůj vlastní akademický stín: konferenci Hospody a pivo v české společnosti (výběr tématu chtěl bezpochyby kus odvahy v zemi plné samozvaných moralistů) uspořádal v pražské pivnici Formanka. Těžko říci, nakolik volba prostředí ovlivnila zájem o tuto akci, pravdou ale je, že pozvání přijali přední čeští literární vědci, historikové, filologové a dokonce muzikologové. Nechyběli ani zahraniční hosté: uvedme alespoň tehdejšího velvyslance Polské republiky v ČR Jacka Balucha (referát *Kterak jsem se naučil pít pivo v Čechách*) a japonského bohemistu profesora Toru Anamiho.

Sborník příspěvků z konference – rovněž pod názvem *Hospody a pivo v české společnosti* – vydala v knižní podobě Akademia s vročením 1997. Velmi příjemným spojujícím prvkem příspěvků je viditelné osobní zaujetí tématem, které jinak v podobných textech najdeme jenom zřídkka. Jako by samo zadání změnilo autory v sehranou hospodskou společnost, ve které je pravidlem hovořit s nadhledem, láskyplně a srozumitelně. Vznikla tak zajímavá publikace pro literární a pivní gurmány. Jednotlivé texty, ačkoli jsou většinou zaměřené na konkrétní téma, totiž zároveň vypovídají o vztahu české společnosti a pivní kultury. Jací tedy jsme, respektive jak nás vidí autoři nahlížející oknem hostince?

Jan Jiroušek ve své stati uvádí téměř čtyřicet námátkou vybraných názvů, kterými národ označoval a označuje svou svatyni: bráčko, bunzírna, hospoda, hostinec, hrncovna, hrnkovna, huntovna, kasíno, knajpa, krčma, kvelb, nalejvárna, nálevna, nasávárna, násosna, násrkovna, občerstvovna, osvěžovna, pajzl, palermo, pila, pinvice, pivnice, pivovar, pohostinství, poustevna, putyka, restaurace, rezervace, salú(ó)n, sekyrárna, šenk, šenkovna, taverna, uterus, útelek, varta.

Těžko si představit jiný národ, který by pivo uctíval ve své nejposvátnější opeře. A nejen to: pivo je také oblíbeným tématem poezie umělé, lidové i pololidové. Pokochejme se například *Novou písní vlasteneckou při dobrém pivě*, kterou ve sborníku cituje Eva Ryšavá:

*České je vždy hezké, hezké je vždy české,
přísluví nám takové dali slavní předkové.
České děvče mítí, české pivo píti,
hoj! radosti takové maj jenom Čechové.*

Naivní? Možná. Ale co jiného sděluje třeba Jaroslav Seifert ve slavné pafrázi vlastenecké písně?

*Ach, Čechy krásné, Čechy mé
– v hospodě skryté vyhrávají,
v hospodě, kterou nezříme,
ach, Čechy krásné, Čechy mé,
a ještě krásnější jste v máji.*

Kde se bere v Čechách a na Moravě taková láska k restauračním zařízením, k příjemné společnosti a družnému hovoru? Nebo jinak: co vlastně takový hovor zúčastněným přináší? Jak správně poznamenává Jiří Kraus, funkcí hospodského rozhovoru je „dávát věcem smysl a kolektivně přijímaný výklad, začleňovat je do skanzenu vlastního světa“. V hospodě nejen znovu procitujeme své zážitky, ale vytváříme je, dáváme jim novou tvář – vesměs pro nás příznivější a lichotivější. Proto také lze jen těžko vést podobné debaty za střízliha: alkohol tady funguje jako katalyzátor, který otevírá stavidla proudu vědomí, umožňuje překvapivé řetězení asociací a pohled na banální věci v nezvyklém úhlu – nebo alespoň dodává účastníkům hovoru iluzi, že právě toto se u jejich stolu děje. (Každý, kdo se někdy ocitl u podobné rozkošaté debaty a byl přitom z nějakého důvodu nucen zůstat střízlivý, si asi vzpomene na to, jak rychle se u něj vystřídalo překvapení, nuda a omrzelost. Nepít znamená nerozumět kódu, ocitnout se na nesprávné lodi.)

Plytkost hospodského blábolení několikrát krásně zachytil Jan Neruda. Co dodat k následujícímu popisu (ve sborníku jej cituje Marie Mravcová):

Rozprava skoro doslova pak, jaká předevedírem. Klikež mluví o zadělaných drobečkách z kapsy, o dvou policajtech, kteří ročně jednou vedou hostinského do koupele, o vařeném kuřeti z vařeného vejce, a hostinský mu nadhodí formičku na pokroutky. Ale smích při každém vtipu jako předevětretem... Přec něco nového. Karlíček najednou vyzval Löflera: „Dělejme čuňata!“ Aplaus.

A dělají čuňata. Oba dva vstříci proti sobě pěstě pod stolní ubrus, pohybují jimi, jako když čuňata hýbou se v pytli, a kvičí k tomu tak přirozeně, že obraz je úplný. Vidím jen Karlíčkovu tvář, oči se mu radostí nad děláním čuňat jenjen jiskří.

Dá se tedy shrnout, že k hospodě máme vztah nejednoznačný. Objevil se už v mladší obrozené generaci, která jako první začala v Čechách vidět zemi, kde se místo práce pro národ žvaní v pivnicích. Hospoda se stává vhodným prostředkem pro národní sebesmrkačství. Vladimír Macura v této souvislosti cituje Sládkovu *Mělnickou baladu*:

*Ba ještě div, že lid je živ,
kde tolik hradů, tolik piv
a nikde na džbán skutku!*

Jak je to tedy? Jsme pivní bohové, nebo pivní troubové? Je to jednoduché. Záleží jen na tom, kdo zrovna v hospodě sedí. Pro rozumného a míry znalého člověka je pivo skutečně tím opěvovaným nektarem rozjařujícím myšlenky, který „vše psoty a trampoty žene na zmar“. Pitomci nepomůže ani svěcená, natož půllitr. Krásně to vystihl ve své úvaze *Páně Broučkův vztah k pivu* Josef Peřina:

Kolik uměleckých manifestů, vědeckých a literárních děl se začalo rodit právě zde pod bílou ochrannou čepicí zlatavé chmeloviny, kolik vynikajících myšlenek se zde zrodilo, kolik vědomostí vyměnilo, ke kolika odvážným činům zde došlo odhodlání! Pivní společenství však může mít i opačnou podobu, může se skládat z tupých nekulturních individuí, pro něž je jediným cílem opojení a těžký spánek beze snů. Mezi těmito krajními póly však můžeme nalézt celou škálu podob pivních společností, jejichž podobu formuje společenská situace.

Jasně nám vyplynulo, že nejcennější funkcí hospody je funkce sociální. Nejde jen o to, že se tady dozvíme novinky a informace, které bychom jinde nezískali (od Karla Havlíčka Borovského podnes funguje hospoda jako jeden z nejcennějších zdrojů pro novináře – a taky pro fízly), nejde jen o to, že za hospodským stolem seženu řemeslníka, půjčku i tip na nové zaměstnání. V prvé řadě totiž hospody fungují jako hráz proti strašidlům osamělosti. Brněnskou stolní společnost, ve které jsem před několika lety vysedával, začal jednoho podzimu navštěvovat ušatý mladík trochu přitroublého zevnějšku. Debaty, které jsme vedli, šly vesměs mimo něj, příliš hlasitě se smál každému, i špatnému pokusu o vtíp, ale vynikal neodbytností: protože nikdo nevěděl, jak se jmenuje, a nikdo ani neměl chuť to zjišťovat, přiklí mu přátelé přezdívkou Tajtrlík. Jednoho dne nás překvapil delším projevem asi tohoto smyslu: já vím, že mi říkáte Tajtrlík, mně to ale nevadí, mně je tady s vámi dobře. Od té doby se stal stálou součástí našeho kroužku – aniž bychom o tom museli mluvit, pochopili jsme všichni, že jej k nám zahnal dlouhé večery, osamělost na přeplněných kolejkách a prostá touha patřit ke kmeni, lhostejno k jakému.

Do hospod se ale chodí nejen kvůli pohodě a hladce plynoucí debatě. Nesmíme zapomínat, že dobrá hospodská hádka, správně a bez zá-

ludností vedený konflikt je kořením pivních hovorů. Jde snad o poslední možnost, kdy si dva protivníci mohou (a musí) své účty vyřídit tváří v tvář, bez pomahačů, odkázání jen sami na sebe: podařená hospodská hádka nás vlastně vrací do doby soubojů. (V minulosti jim také nezřídka předcházela: vzpomeňme například na scénu ze slavné knihy F. G. Bengtssona *Zrzavý Orm*, kdy se dva pivem rozzuření Vikingové rozhodnou na vánoční hostině u krále Haralda Modrozuba vyřešit svůj spor o zlatý náhrdelník mečí a čerstvě pokřtěný král jejich návrh uvítá jako příjemné zpestření svatvečera; jen přikáže sluhům, aby dali lavice stranou a zametli z podlahy kosti.)

Jakýmsi utlumeným, přefiltrovaným obrazem těchto dávných soubojů může být i „boj o slovo“, který jistě dobře zná každý, kdo navštěvuje restaurace pravidelně: každý účastník se jen třese na chvíli, kdy druhý domluví, aby i on slyšel svůj hlas, aby i on dal k lepšímu to, co v dané chvíli pokládá za nezbytné. Cože,

zase mě někdo předběhl? Proboha, vždyť já to zapomenu, a je to taková hezká historka!

Hospodské škorpení vypovídá ještě o jedné nesmírně podstatné vlastnosti světa pivnic, putyk a knajp. Zatímco od dětství přes školní věk, rodinu a zaměstnání jsme příslušníky předem dané hierarchie, sociálních kast, hospoda je instituce tvrdě rovnostářská. Popelář se tady může pustit do sporu s univerzitním profesorem a záleží jen na něm, jak jej zvládne. A pokud nás někdo svým skuhráním vytrhne z příjemné diskuse a my jej pošleme do háje – co jiného to je než nejčistší demokracie v praxi?

Náš výčet hospodských fenoménů by ovšem nebyl úplný, kdybychom zapomněli na zasvěcovací rituál. Každý, kdo se někdy v hospodě domáhal piva před dovršením osmnáctého roku života, vystavoval na odiv své první vousy a děsil se nerudného pokynu „Můžu vidět občanku?“, ví, o čem mluvím. V mé generaci prodělávala většina mladíků toto zasvěcení mnohem dříve nežli iniciaci pohlavní: nelegál-

ně získaný půllitr byl chladivou útěchou v době, kdy krutá příroda dočasně urychlila vývoj našich vrstevnic a my, sužováni hormony, jsme od nich najednou sklízeli jen pohrdání.

Možná vás právě napadlo, že jsme naši argumentaci v jednom ohledu trochu zjednodušili. Teze, které zde předkládáme, nejsou totiž obecně platné: dá se dokonce říci, že platí jen pro padesát procent národa. Hospoda vždycky byla – a zůstává dosud – především prostředím mužů. Svět ženský je už od přírody hospodě nepřátelský, maximálně ji blahosklonně toleruje. I dáma, která za studií vymetla kdejaký pajzl, se tváří zamyšleně, stanou-li se manželovy pivní výlety podle jejího názoru příliš častými. Dobroslava Moldanová, rozebírající obraz hospod v díle českých spisovatelek, to konkrétně:

Muži tu žijí kus svého života, který je ženám do značné míry nepřístupný, ne-li přímo nepřátelský. A patří-li k němu i alkohol, karban a lehké ženy, je konglomerátem toho, co ohrožuje rodinu a všeobecnou mravopověstnost.

Mírumilovnější pohled na hospody nabízí její spisovatelky v obrázcích z venkovského života. Pro autorku zamilovaných románek Vlastu Javořickou je chození do hospody na vesnici cosi krásně samozřejmého. Citujeme z příspěvku Dagmar Mocné:

Pivo je tu stejně přirozeným nápojem jako voda či mléko. Věčná mentorka Javořická se nad touto povážlivou skutečností kupodivu nijak nepohoršuje. Nejenže dovolí svému příkladnému hrdinovi notně si přihýbat z půllitru, nýbrž dokonce se znalecky a se zřejmou rozkoší vyjadřuje o kvalitě čepovaného nápoje: „A pivo, to měli u Jandů prvotřídní. Brali je sice pouze z vrbického pivovaru, ale bylo tak dobře chlazené a čepované, že všem mužům velmi chutnalo.“

Na další z hospodských mysterií výstižně upozorňuje Blanka Hemelíková v příspěvku *Kávnový svět Popelky Biliánové*:

Hospoda je speciální místo s tajemstvím, jež spočívá v tom, zda šenkýř ještě nalije či nenalije.

Hostinec, beztoho pojímaný jako studnice pomíjivosti, se na konci otevírací doby stává obrazem definitivního konce. Týká se to okamžiku, který znalci označují slovem ježek: je tím míněna chvíle, kdy unavený vrchní začne demonstrativně dávat židle na stoly nohama vzhůru. Citujeme Jana Jirouška:

Chci se pozastavit nad fenoménem, který se v české próze 20. století vyskytuje v souvislosti s hospodským prostředím a který bych nazval fenoménem výry v odklad definitivnosti. Co je to

definitivnost? Něco ukončujícího, co jeví tendenci mít všeobecnou platnost, uzavírat nějakou konstelaci či proces, vymezovat prostor a čas. Je to také srážka s objektivní realitou, s bezprostředností skutečna, s absolutnem, je to singularita teď a tady. A má to být zřejmě i poslední objednávka, poslední pivo, ono „končíme, zavíráme“, nebo onen okamžik pravdy, kdy je potřeba zaplatit a odejít.

Nemůžeme se také alespoň okrajově nezmínit o české hospodě jako fenoménu politickém. Nebojte se, nemám v úmyslu lát hospodským mudrlantům, kteří nad sklenicí během půl minuty vyřeší každý problém, nad kterým vlada už deset let přešlapuje. Spíš bych rád připomněl „blanickou legendu“, která kolovala v 80. letech a jistě i dávno předtím: totiž že vlada, která v Čechách zdrazí pivo, padne. Nešlo o pouhý bonmot – svědčí o tom skutečnost, že když se komunističtí pohlaváři skutečně po dlouhém váhání pro tento krok rozhodli, byly

v celé zemi v pohotovosti bezpečnostní složky, takže situace trochu připomínala výjimečný stav. Krásný příklad sepětí piva a politiky, ne?

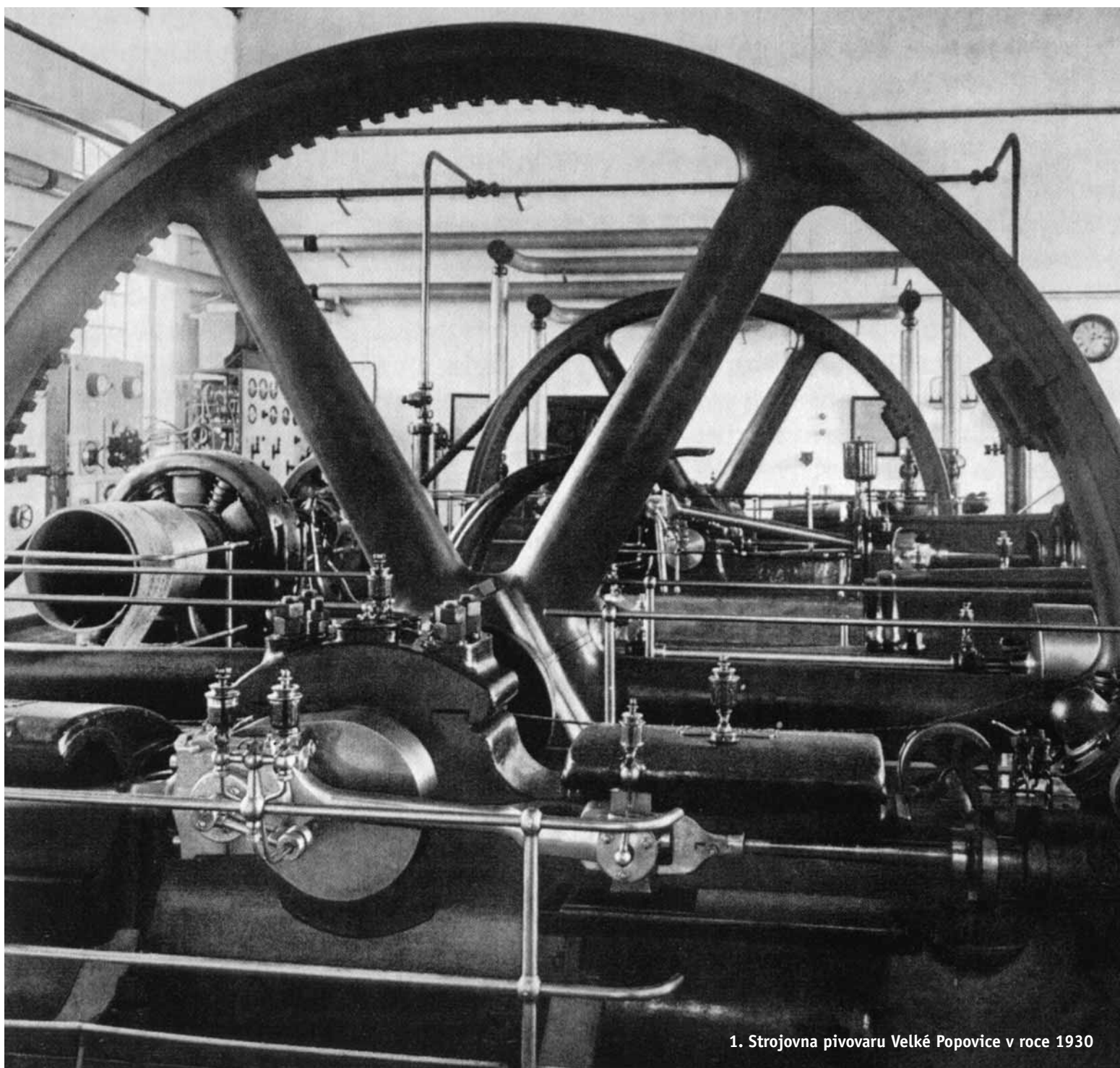
Co ovšem nedokázali komunisté, zvládá bez problémů volný trh. Zdražování a změna životního stylu způsobily, že například na venkově je fungující hospoda skoro raritou. Na tuto situaci upozorňuje ve sborníku několik autorů: skoro by se dalo říci, že Češi mají o své hospody strach. Přesně to vystihl Jiří Kraus:

Porovnáme-li počet hospod ve městě i na vesnici v nepříliš davné minulosti a dnes, smíme vyslovit obavu, že vymírající umění psát dopisy se zařadí vedle stejně vymírajícího umění vést hovor, který dokáže pravidelně udržovat neformální kroužky přátel majících odvahu k přiznání, že mají volný čas a chtějí ho trávit společně. Abychom místo družného posezení mezi blízkými lidmi nedávali přednost jenom pití lahvového piva o samotě nebo v mlčenlivém kruhu rodiny doma u televize.

Autora můžeme ještě doplnit. Úplnou zkázu hospodské rozpravy přináší kombinace zmíněných fenoménů: televize a hospody. Mezi nejhorší zážitky pisatele těchto řádků patří návštěva restauračního zařízení v malé podhorské vesnici před dvěma lety. V jindy rozjásané putyce mě přivítalo ledové ticho a dokonce několik vzteklých zasyčení, když pod mýma botama příliš hlasitě zavržala prkna podlahy. Zděšeně jsem se zastavil a hleděl na apokalyptický obraz: dvacítká horalů seděla u sotva upitých piv, oči obrácené k televizi nad výčepem, a nábožně sledovala doktorku Quinnovou.

Uzavřeme tuto stať dalším citátem z osvědčeného Jana Nerudy. Myslel jej sice jako hořký povzdech, ale ve světle předchozích řádků je možno v něm najít zrnko naděje:

Český duch může sice na čas bloudit, rozmach mohutného jeho křídla může ho zanést někdy třeba až na kraj světa, ale k pivu vrátí se on najisto vždycky zase! ■

1. Strojovna pivovaru Velké Popovice v roce 1930

PETR ČORNEJ

Pivovar „V pekle“ *a dějinné souvislosti jeho osudů*

V popeleční středu 21. února 1420, krátce před úsvitem, ve chvíli, kdy skončila nejbujnější noc roku a začínal čtyřicetidenní půst, přepadli husité Sezimovo Ústí a bez potíží obsadili město, jehož opilí a tancem zmožení obyvatelé vyspávali únavu. Praktické jednání (ovládnutí významné lokality bez rizika ztrát) se v počínání husitských radikálů snoubilo s morálním rozměrem. Ztrestali hříšníky a zhýralce, jimž prázdné marnění času a rozkoše těla byly bližší než myšlenka na spásu vlastní duše. Připočteme-li k této události, která bezprostředně vedla k založení obce „věrných bratří a sester“ na Hradišti hory Tábor, výpady Petra Chelčického proti pití „hustého piva“, doprovázenému tak nízkými jevy, jakými jsou hra „v šachy, vrhcáby neb v karty“, zálibou v nepatřičných krmích (koření, huspeniny, rozkošné herynky), hovadským smilněním a dlouhým spánkem, dojdeme k závěru, že to s pivní kulturou v husitských Čechách nevypadalo právě nejlépe. Vždyť i udatný hejtman Jan Žižka zařadil v slavném vojenském řádu „opilce“ spolu s „lháři, zloději, kostkáři, loupežníky, plunděři, lajci, smilníky, cizoložníky, smilnicemi a cizoložnicemi“ mezi „zjevné hříšníky“.

Nezaměňujme však činy pramenící z vypjaté atmosféry eschatologického očekávání, výzev moralistů či slova normativních textů s historickou realitou. Pivo bylo od nepaměti českým národním nápojem (ostatně slovo pivo je, na rozdíl od substantiva víno, slovanského původu) a Češi slyneli jako jeho vyznavači, ctitelé a znalci. Přitom pivo nepili jen pro pití samo. Už známý veršovaný disput *Podkoní a žák*, sepsaný na přelomu 14.-15. věku, nám osvětluje důležitou společenskou funkci krčmy, do níž si ce příchozí vstupují s výkřikem „Paní, nalí piva!“, ale zároveň s vědomím, že

„...ktož rád do krčmy chodí,
častokrát se jemu přihodí,
žeť zvie příhody někaké
a k tomu noviny také.“

„Krčmenné“ posezení u piva tak do značné míry suplovalo roli kazatelny, neexistujících masmédií a – snad se vážení učenci neurazí – i vědeckých sympozií, neboť výměna názorů se u korbele oroseného moku odehrávala upřímně, bez salonních ohledů a kuloárových pomluv. Pravda, vzrušené diskuze leckdy přerostly ve fyzické potyčky, zato dělící čára mezi vítězi a poraženými bývala většinou zřetelná. Rovněž za slovy neznámého vaganta, tvrdícího, že Čechové „jsou zloději, ochlastové, žroucí“,

tušíme slušnou konzumaci piva i k němu náležejících pokrmů.

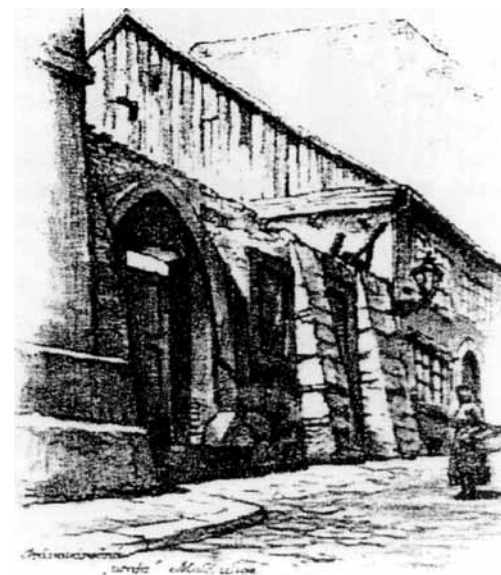
Zakořeněné zvyky českého lidu nemohli změnit ani rigidní husitští kněží, ani sám Žižka. Nepřemožitelný rek navíc geniálně pochopil, že energii načerpanou z piva lze napřít správným směrem. Stačí tu odkázat na pasáž z jeho známého listu Domažlickým: „A myť k vám bůhdá brzy přijedeme. Jedno mějte chléb, pivo, obrok koňům připravený a všickni braň vojenskou, neb již jest čas netoliko proti domácím, ale proti cizozemcům.“ Zřejmě i válečnickova prostá slova přispěla k tomu, že v našem historickém povědomí zakotvil trocnovský zeman jako uvážlivý státník, jako vojevůdce mající k svým bojovníkům vskutku otcovský vztah i jako opravdový Čech, tedy v podobě fixované V. V. Tomkem, Aloisem Jiráskem, Otakarem Vávrou a nezapomenutelným Zdeňkem Štěpánkem, jinak předním štamgastem druhdy proslavené pivnice U tří pštrosů.

Ačkoli Žižka věděl, kudy vede hranice mezi pitím piva pro nutnou obnovu tělesných sil (resp. pro povzbuzení bojechtivosti) a samoúčelným vojenským ožíráním, ne všichni jeho podřízení znali svou míru. Chtě nechtě si musíme přiznat trpkou pravdu, že i „boží bojovníci“ bývali opilí. Stalo se tak kupříkladu v srpnu 1419, kdy smrt krále Václava IV. vyhlížela jako předzvěst rychlého skonání pozemského světa, v májové Praze roku 1420, v srpnu téhož roku na Zbraslavi, při výpravě táborů a Mikuláše Sokola z Lamberka do Rakous či během sirotčího tažení do Uher v roce 1431. Při detailnějším pohledu ovšem zjistíme, že v pozadí všech příběhů lze nalézt společného jmenovatele, totiž nemírné požívání alkoholických nápojů, na které průměrný český člověk nebyl zrovna zvyklý. Při ničení kartouzského kláštera před Újezdskou branou, při očekávaném příchodu křižáckých vojsk ku Praze i při plundrování kláštera na Zbraslavi okusili prostí husité vzácná klášterní vína, importovaná z rakouských, uherských a středomořských oblastí. Mnohým bratřím se ve stavu slastného vytržení jistě zdálo, že se už octli ve vytouženém nebeském království, o jehož příchodu blouznili táborští kazatelé. Nic nepomáhala usnesení zakazující nadměrné pití. Následky pak bývaly kruté. Pars pro toto: Okamžitě po návratu ze Zbraslavi zaútočili táboři nepředloženě na Vyšehrad, jehož dobytí vypadalo v opilecké euforii více než snadné. Na zneškodnění jejich výpadu však početné královské posádce stačilo několik přesných tref kameny.

Tyto smutné zkušenosti jako by dávaly za pravdu předrevoluční básni, v níž anonymní autor, náležející asi do okruhu pražských univerzitánů, varoval Čechy před rostoucí oblibou vín, zvláště cizích, jejichž konzumaci řadil k přesvědčivým důkazům pravdivosti známé středověké teze o všestranné zkaženosti stárnoucího světa:

„Zrůdných choutek neznalí,
sil jste byli plní,
teď jste jejich vasaly,
jste, ach, porobení.
Šumí v číši perlivá
vína z galské révy,
bez nichž pojišť pečiva
již se hloupě jeví.
Zřizujete vinice,
vzoru Franků dbáte,
milujete děvčice
pivo vyléváte.“

Klášterní sklepení však vydala svá tajemství poměrně brzy, a tak se většina husitů musela vrátit k pivu, které bylo již v předrevolučním období sedmkrát až desetkrát levnější než víno.

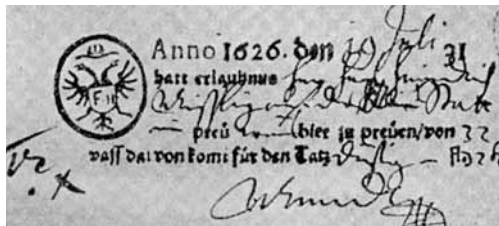

2. Kresba právovárečnického domu s typickými právovárečnickými vraty v Malé ulici v Plzni

Cenu dovážených vín pak od roku 1420 zvyšovala blokáda, uvržená na obchod s „kacířskými“ Čechy. Katolické České Budějovice, monopolně ovládající obchodování s rakouským a znojemským vínem, sudy s lahodným nápojem do husitských oblastí nedodávaly a produkty domácích vinic a sklepů nepatřily zrovna k nejchutnějším. Přesto touha po kvalitních, byť

cizáckých vínech husitské válečníky, snažící se napodobovat snobské zvyky aristokracie, neopouštěla. Cílem jejich vojenských tažení podnikaných od podzimu 1425 do Podyjí a Malých i Bílých Karpat, byla především snaha získat zásoby dobrého vína.

V okolí Bratislavy i v Dolních Rakousích se těmto pravidelným vpádům (konaly se obvykle v září až listopadu) říkalo „české vinobraní“. Jakkoli zní uvedené označení žertovně, pěstitelům vinné révy a místním konzumentům la-

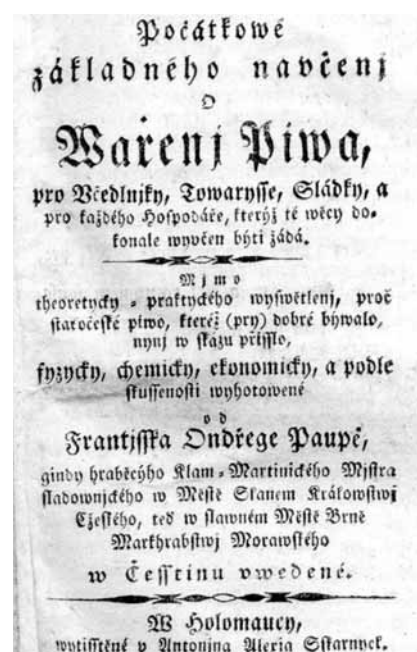
3. Pivovarská boleta z roku 1626

hodného nápoje při nich do smíchu nebylo. Cenné svědectví o řádném táboření vojáků v klášteře Altenburku roku 1427 podrobně líčí konkrétní obrazoborecké skutky (svržení varhan z empory na kamennou podlahu chrámové lodi, zničení kostelních zvonů i hodin, rozbíjení soch a obrazů svatých meči a kopími atd.), k nimž husité čerpali sílu ze šesti sudů nejlepšího vína, jímž si ve dne v noci „prolévali chřtány“. V roce 1431 se dokonce rakouští šlechtici spojili se svými poddanými a nedaleko Waidhofen uštědřili vojsku husitského předáka Mikuláše Sokola z Lamberka drtivou porážku. Češi se zkrátka měli držet své tradice. Buďme však právi historické skutečnosti a smířme se s drsnou pravdou: některé husity zmohlo i pivo. Kněz Antoch si dokonce písemně stěžoval sirotčímu hejtmanovi Jírovi (zřejmě z Řečice) na jakéhosi Kříže, prostého vojáka, který v Jablonném spolu s několika svými druhy nalezl v hnoji (!) uschovanou bečku piva a vydatně si přihnul. Potom poničil obrazy v kostele, a kdyby nevyšel na věž, přišel by o život. Byli to také sirotci, kteří po obsazení hradu Lichtenburka (Lichnice) používali nalezených listin místo sena, jež tehdejšími lidem nahrazovalo náš toaletní papír. S jistou nadsázkou lze snad říci, že tyto a podobné činy předznamenaly konec slávy revolučního husitství, jež nezadržitelně špelo k Lipanům.

Dosti již bylo dějinněfilozofických oklik, a proto se zeptejme přímo: Jaké bylo v husitských Čechách pivo? Na jednoduchou otázku

nemohu dát vyčerpávající odpověď. Předně nejsem chemikem ani znalcem výrobních postupů, takže se musím odvolat na mínění zemřelých i žijících vědeckých celebrit. Zikmund Winter rozlišoval tři základní druhy piva: bílé, vařené z pšenice, staré, dělané z ječmene, a odvary, pořizované po várce starého resp. bílého piva. Těmto odvarům se říkalo mladé pivo nebo výstižněji patoky. Ovesné pivo stejně jako pivo z míchaných sladů české prameny prakticky nezmiňují. Naproti tomu Josef Janáček ve své stěžejní práci o pivovarnictví v českých královských městech (na základě údajů chovaných v lounském archivu) soudí, že mladá piva nebyla vařena pouze jako patoky, nýbrž pivovary je vyráběly i jako samostatný druh piva. Pojmenování stará piva (tj. pšeničné hořké a ječné hořké černé) by tak označovala ležáky, zatímco mladá piva, zhruba o 50% levnější, nápoje méně náročné na techniku výroby. V Janáčkův prospěch hovoří i starší názor V. V. Tomka, který míní, že starým pivem nazývali naši předci ležák, tedy déle zrající pivo, které v případě dobrého uskladnění (rozumí se v chladných prostorách) vydrželo přes léto. Tomuto postřehu přitakávají nejen nynější sládci, jimž vděčím za sdělení, že ledovaný ležák vydrží po tři měsíce, nýbrž také Michael Jackson na stránkách proslulé *Encyklopedie piva*. Ten mimo jiné uvádí, že metoda výroby ležáku, založená na spodním kvašení (podstatu tohoto procesu pozdně středověcí sládci, postupující pouze na základě zkušenosti, neznali), je poprvé zaznamenána v mnichovských pramenech roku 1420. Zatímco v Bavorsku měli sládci k dispozici přirozené místo pro uskladnění, totiž jeskyně a převisy v alpském předhůří, museli se jejich čeští partneři spokojit se sklepy, které se v případě potřeby daly hloubit do skal. Aby vše nebylo tak jednoduché, nutno dodat, že v německých oblastech (zvláště během léta oblíbená) pšeničná piva se dodnes vyrábějí svrchním kvašením a podle středověké terminologie tedy patří k mladým pivům. Značí to, že ječná piva byla opravdu stará a pšeničná mladá.

V husitských časech patřila produkce piva stále ještě k nejpřednějším výsadám královských měst, ačkoli též vrchnosti poddanských měst (stačí uvést třeboňský pivovar, doložený již v roce 1379) a kláštery pokládaly vaření piva za své *ius dominii*, tedy soukromoprávní záležitost. Vyráběly je tedy pro svou potřebu. Pivo se ve 13. a počátkem 14. století mohlo vařit ve všech domech, jejichž majitelé měli měšťanské právo. Brzy však došlo ke specializa-

4. Titulní list knihy o vaření piva z roku 1801

ci, která se projevila oddělením činnosti sladovníků a vlastních pivovarníků, zabývajících se přímo výrobou piva. Pokusům sladovníků získat monopol na vaření piva učinili na sklonku 14. století přítrž český král Václav IV. a na Moravě markrabí Jošt Lucemburský. Ti rozhodli, že pivovarnictví je obchod, nikoli řemeslo. V praxi to znamenalo, že pivo mohli nadále distribuovat pouze právovareční měšťané, kteří ovšem zadávali výrobní úkony specializovaným řemeslníkům a sami si ponechávali jen šenkování, pokud i tuto činnost nepronajímali. Tento stav vydržel v českých zemích až do druhé poloviny 15. věku.

Kvalita jednotlivých piv vykazovala ovšem značné rozdíly. Na Moravě se těšilo oblibě pivo jihlavské, v Českém království potom kadaňské, rakovnické a pražské. Pozoruhodné je, že si Hilarius Litoměřický, duchovní vůdce českých katolíků a nesmiřitelný odpůrce husitství, ve své chvále města Plzně stěžoval na zdejší pivo. Věděl, o čem mluví, neboť v nedobytné baště katolicismu nalezl na několik let útočiště: „Jediné bych si přál,“ vyzývá Plzeň, „aby ses rozhodla přeměnit tvoje pivo, které ti Bakchus – snad ještě v rauši – vaří trpké jakoby z divokého chmele, v lahodnost a vydatnost pšenice Cereřiny, abychom je mohli s rozkoší popíjet, jako si pochutnáváme na tvých koláčích.“ Vzápětí pak připomněl osud kanovníka Jana Zula, jenž „pro špatnou jakost nedokvašené chmeloviny“ onemocněl ve svém plzeňském azylu „těžkou žlučnickovou kolikou“, která ho dokon-

ce inspirovala k sepsání básně. Ale ani husitská Praha, byť se její piva dala pít, nevycházela v porovnání s konkurencí nejlépe. Už v roce 1390 musel Václav IV. povolit do hlavního města import piv odjinud (žitavského, svídnického a částečně též turnovského), piv, která byla chutnější než pražská a navíc se prodávala zhruba ve stejné cenové relaci. Dovoz žitavského a svídnického piva neustal ani za revoluce, ač se naň vztahovala blokáda. Husitům nepřátelská města, ležící na hornolůžickém a slezském teritoriu Koruny české, zkrátka nehodlala přijít o významný zdroj příjmů. Zdá se však, že od roku 1425, asi v souvislosti s ovládnutím silnice mezi Českou Lípou a lužickým pomezím sirotky, dovoz žitavského moku slábl. Obě uvedená piva jezdívali do Prahy nakupovat i členové Zikmundovy karlštejnské posádky, která získávala sůl mimo jiné prostřednictvím obchodu s českými katolickými městy. Marná byla snaha pražských právozářníků soustředit prodej svídnického piva do jediného šenku a v ostatních čepovat výhradně pražské produkty. Hlas lidu požadoval kvalitu.

Problém sui generis představuje cena pivního moku. Údaje se zachovaly náhodně a torzovitě, vše navíc komplikuje rozdílná kvalita piv vyráběných v jednotlivých pivovarech, stejně jako kolísavá cena obilí, přímo reagující na úrodné a neúrodné roky. Proto berme následující čísla pouze orientačně. V roce 1390 se 1 pinta, tj. cca 2 litry starého pražského piva, prodávala za 6 haléřů. V převodu to znamená, že jeden půllitr (z tak malých nádob se ovšem nepilo) stál 1,5 haléře. Zhruba stejná byla cena

žitavského piva, zatímco půllitr svídnického se vyšplhal na 2 haléře. Na prahu husitské revoluce dosáhla cena starého pšeničného piva 3,5 haléřů za půllitr. Rekvizice zásob v klášterních sklepích pak cenu piva v husitské Praze prudce srazily dolů, na jaře 1420 se půllitr opět prodával za 1,5 haléře. Neúrody v druhé polovině třicátých a počátkem čtyřicátých let vyhnaly cenu až na 4,0-4,5 haléře, ale již za krále Holce, tj. Ladislava Pohrobka, byla za groš nejen ovce, nýbrž zlevnilo též pivo. Po roce 1460 se pak cena piva ustálila v Praze na 4-5 haléřích za půllitr, zatímco na venkově se pohybovala kolem 3,5 haléřů. Časté hádky o kvalitě pivního moku vyřešily pražské městské rady šalamounským usnesením. Při obchodování měšťan „své pivo chváliti může, jak nejlépe umí“, ale „pivo spolubratrovo nesmí haněti“.

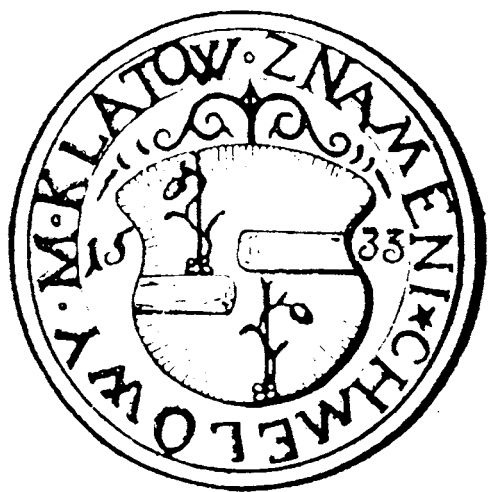
Všechny zde uvedené cifry ovšem velmi málo vypovídají o tehdejší životní úrovni. Ani v tomto případě nemohou být naše soudy vzhledem k neúplnosti podkladů kategorické. Zajímá-li nás, kolik půllitrů piva si za měsíční mzdu mohl zakoupit obyvatel Prahy v první půlce 15. století, potom je třeba říci, že plat byl tehdy (nešlo-li o úkolovou práci) stanoven na týden, a tudíž jsem musel výši měsíční mzdy propočítávat. Zde jsou výsledky: V letech 1410-1430 (inlace, byť ji křesťanský středověk nepřipouštěl, činila v tomto období cca 12-15%) si za měsíční plat mohl nádeník najatý na sezónní zemědělské práce zakoupit asi 100 piv, posel a tesařský mistr 192 piv, mistři lukrativnějších řemesel téměř 400 a jízdní zoldnéř 390-480 kvalitních piv. Životní minimum činilo teh-

5. Kopie výučního listu sladovníka z roku 1675

dy přibližně 28 grošů měsíčně, což (v přepočtu 1 groš = 14 haléřů) obnáší 112 piv. K průměrnému životu v Praze stačila pak dvojnásobná částka, tj. cca 1 kopa grošů měsíčně. Komparace s dnešní situací je obtížná, poněvadž jiné, podstatně silnější bylo středověké pivo a zásadně se lišil i tzv. cenový spotřební koš (v porovnání s nynější situací byly levné zemědělské a drahé řemeslnické produkty, vysoké byly i nájmy).

Z předchozího výkladu plyne, že pivo a pivovary zaujímaly v každodennosti husitských Čech významné postavení. Bylo by proto s podivem, kdyby neovlivnily tehdejší politiku a veřejný život. Ilustrativní příklad poskytují propojené osudy staroměstských domů, stojících na levé straně Týnské uličky, procházíme-li ji z Dlouhé třídy směrem k bočnímu, tj. severnímu, nádhernou gotickou plastikou zdobenému portálu chrámu Panny Marie před Týnem. Zde, přímo na rohu Dlouhé třídy a Týnské uličky, nacházíme dům čp. 612, vedle něho dům čp. 611, zvaný podle domovního znamení U tří per, a hned vedle rozsáhlou novogotickou stavbu (čp. 628), zbudovanou roku 1894 na místě starého středověkého objektu, zvaného později U černého jelena (roku 1610 se tu narodil malíř Karel Škréta). Bezprostředně za rohem, tam, kde se Týnská ulička lomí od chrámu k Malé Štupartské, sousedí s čp. 628 dům čp. 627. Od 15. století všechny čtyři domy změnily svou podobu, ale jejich starý původ dokládají zachované románské sklepy.

Na počátku 15. století náležel dům čp. 612, zvaný U stříbrné hvězdy, Janu Ortlovi, objekt čp. 628 Mikuláši Nindertheimerovi, stejně jako dům čp. 611. V něm se tehdy nacházela sladovna, pivovar i šenk. Příznačné bylo pojmenování tohoto pijáckého ráje – říkalo se mu V pekle či Peklo (latinsky Ad infernum resp. Infernus). Je to týž pivovar a táž hospoda, ze které přináší Čechovu Matěji Broučkovi vynikající nápoj. Důležitost tohoto poznatku stoupne v okamžiku, když zjistíme, že na Starém Městě pražském máme k roku 1410 doloženo 36 sladovníků, ale překvapivě jen 2 pivovarníky, tedy lidi, pro něž vaření a prodej piva bylo profesí na plný úvazek. Dům čp. 627 držel Prokop Lang, zvaný též Langnikl, a po něm jeho potomci.

6. Znamka klatovského chmele z roku 1533

Předrevoluční události a revoluční víchry dokonale proměnily vlastnické vztahy. Objekt čp. 612 (U stříbrné hvězdy) získal od dědiců popraveného měšťana Johánka Ortlova Pešík z Kunvaldu, který jej držel spolu se svým bratrem Jankem. Oba patřili k předním osobnostem husitské Prahy a ještě za revoluce zasedli mezi staroměstskými konšeli. Dům čp. 628, zkonfiskovaný uprchlým německým měšťanům, koupila i s Peklem od staroměstské obce vdova Dorota Podjistebská, jež už roku 1432 (či krátce před ním) prodala oba domy Benešovi Charašovi z Hostivic. To vše bylo bez problémů.

Zlom nastal, když si toto exponované místo, v blízkosti Velkého rynku a v sousedství hlavního kališnického chrámu, zakoupil Jan Velvar. Tento muž se na dějinné scéně objevil jako „deus ex machina“ právě v roce 1428, kdy mu staroměstská obec prodala dům čp. 627. Od té chvíle se datuje strmý Velvarův vzestup, podmíněný i jeho přátelskými vztahy k Janu Ro-

kycanovi, na jehož faru a do jehož chrámu to měl ambiciózní měšťan doslova „přes ulici“. Jan Velvar takřka přes noc vyrostl v nejpřednějšího politika Starého Města pražského a v jednu z nejvýznamnějších osobností husitských Čech vůbec. Nacházíme jej ve funkci staroměstského konšela i mezi obecními staršími, mezi členy husitské delegace jednající roku 1432 o tzv. Soudci chebském, v poselstvu k basilejskému koncilu i při všech klíčových rokováních o kompaktáta i o podmínkách přijetí Zikmunda Lucemburského na český trůn. Vždy ruku v ruce s Rokycanou, vždy odhodlaně hájícího zájmy husitského Starého Města a vždy nekompromisně naladěného vůči případným restauračním (zde rozuměj ve významu politickém) krokům. V průběhu roku 1432 koupil vlivný Velvar i objekt Peklo, bezprostředně přiléhající k domu U stříbrné hvězdy bratří z Kunvaldu. Pro dějiny Starého Města, Prahy i celého husitství to byl klíčový moment. Velvar totiž v Praze neměl větší protivníky než Pešíka a Jana od Stříbrné hvězdy. Zatímco se Velvar snažil i po Lipanech legalizovat výsledky revoluce v co nejširším měřítku, bratři z Kunvaldu se naopak vydali cestou umírněných kališníků, navázavších spolupráci s katolickou šlechtou. Jakou roli v tomto nepřátelství sehrál pivovar, není snadné říci. Velvar jako Rokycanův stoupenec byl povinen, alespoň na veřejnosti, podporovat antipijácká opatření duchovního vůdce staroměstských husitů. Výstav a fungování pivovaru v první polovině třicátých let totiž neznáme. Jisté je pouze, že byl v provozu a musel vzhledem k svému umístění výrazně ovlivňovat produkci a konzumaci piva v staroměstském prostředí a tím pádem i přinášet slušné peníze. Nezapomeňme na těsné sousedství Ungeltu, kde sice za revoluce poklesl kupecký ruch, ale přesto pořád zůstal významným bodem Starého Města.

Přijetí Zikmunda Lucemburského českým králem a panovníkův příjezd do Prahy v srpnu 1436 znamenaly Velvarův politický pád. Král jmenoval do nové staroměstské rady Pešíka a jeho bratra Jana učinil dokonce podkomořím. Velvara programově opominul. Za blíže nevysvětlených okolností odprodal Velvar Pešíkovi Peklo a s hořkostí sledoval měnící se politické klima. Rokycana před Zikmundovým hněvem raději uprchl z Prahy, ale Velvara před nemilostí nezachránila ani císařova smrt. Poněvadž stanul v opozici vůči novému králi Albrechtovi Habsburskému, byl spolu se svými přívrženci 21. ledna 1438 zajat a uvězněn na Karlštejně.

Ani po propuštění roku 1440 se na Staré Město, kde Pešík z Kunvaldu obsadil na devět let purkmistrovský úřad, vrátit nemohl. Bývalý soused nelenil a protiprávně dal Velvarovi zabrat veškerý pražský majetek, který důsledný husita získal z nejrůznějších odkazů. Všeho do času. Obsazení Prahy Jiřím z Poděbrad v září 1448 donutilo Pešíka k útěku a Velvar, jenž brzy znovu zasedl mezi konšely, se opět ujal svého jmění, mimo jiné též domu čp. 627 a podle Tomka i pivovaru V pekle. Tolik poučný příběh, který ukazuje, že sousedské spory o majetek a pivo měly pro politický život státu často větší dosah, než tušíme.

Spějme rychle k závěru. Myslím, že můžeme konstatovat jedno klíčové zjištění. I přes naléhání moralistů neztratilo pivo v husitských Čechách nic na své přitažlivosti. Ač snad někteří jednotlivci podlehl hlasu kazatelů a poněkud omezili spotřebu oblíbeného nápoje, uchovalo si pivo mezi alkoholickými nápoji svou prioritu. Bylo tomu tak částečně i proto, že se dovoz kvalitního vína do husitských oblastí ztenčil. Oprávněnost tohoto soudu potvrzují i slova dvou diplomatů, kteří navštívili porevoluční Čechy. Jorge de Ornos, biskup v katalánském Vichu popisoval v listopadu 1437 své drsné zážitky z pražského okolí: „Tu noc, protože už bylo pozdě něco dělat, jsem se uložil v jedné venkovské chalupě, kde jsme stěží sehnali víno a zvířatům oves. Co horšího, víno nemají, jak pravila Panna Marie, Matka boží. Piva bylo dost, nikdo z nás si však takové pití nemohl nijak oblíbit, ale raději jsme volili vodu. Tu noc jsme spali u ohniště na seně místo na lůžkách.“ Jeho věty ladí s tenorem slavného italského humanisty Eneáše Silvia Piccolominiho, jenž se v Čechách ocitl roku 1451 a své postřehy vtělil do díla *Historia Bohemica*: „Pivo pijí místo vína, nazývajíce je cerevisia, ježto se vaří z obilí (ex Cerere)... Víno, které se urodí, jest trpké, bohatší pijí dovážené z Rakous nebo Uher... Lid v celém království je pijácký, obžerství oddaný, pověřivý a chtivý novot.“ Je tedy nutné přiznat, že obraz pivnímu moku a obžerství holdujících Čechů nebude asi pouhé topos středověké literatury, nýbrž spíše věrná reflexe skutečnosti 15. století. ■

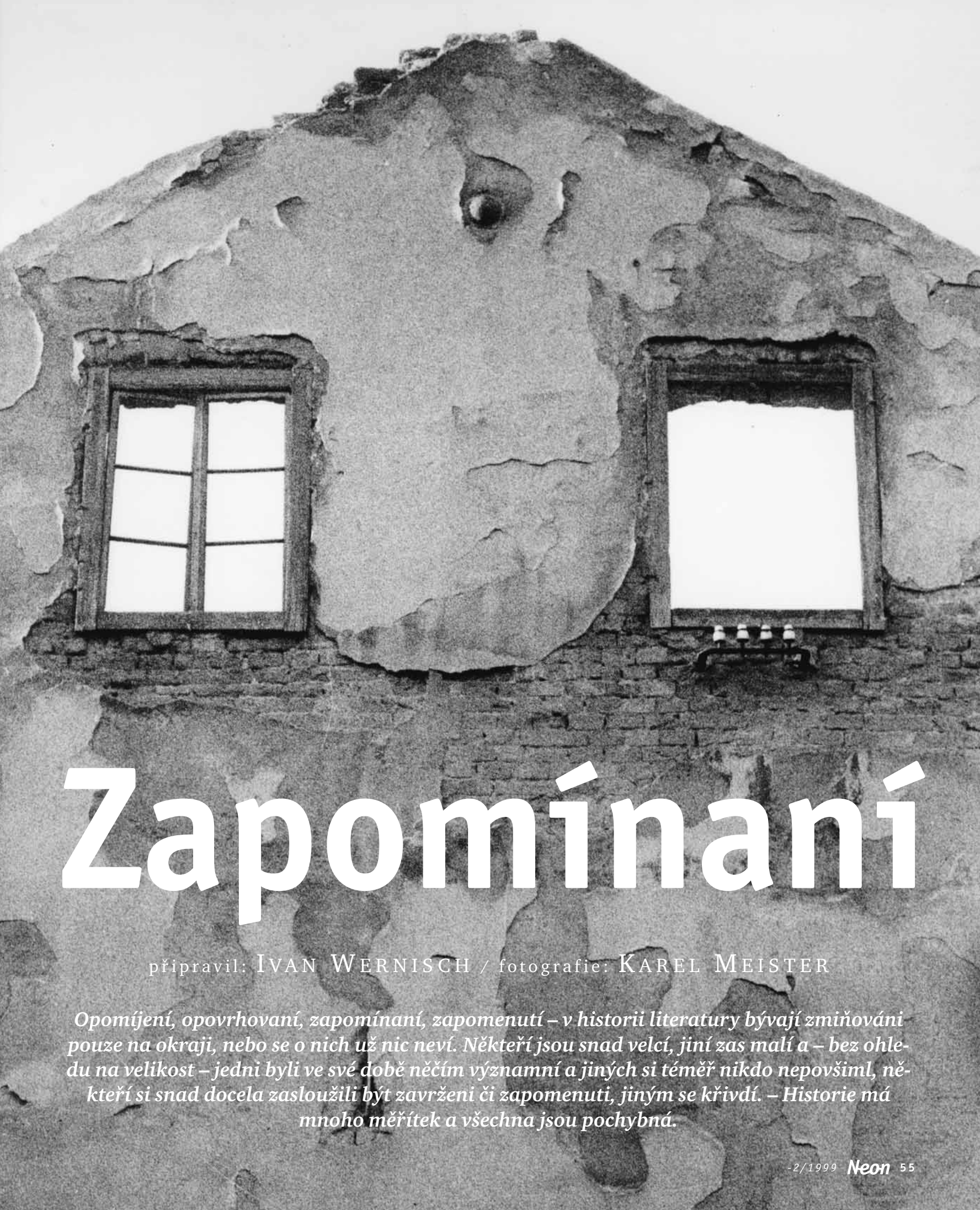
Použité ilustrace z knihy České pivo autorů Gabriely Basařové a Ivo Hlaváčka.

obr. 1 z archivu Pivovaru Velké Popovice, a. s.

obr. 2 z archivu Pivovarského muzea v Plzni

obr. 3, 4 a 6 z archivu G. Basařové a I. Hlaváčka

obr. 5 z archivu VÚPS, a. s., Sladařský ústav Brno

Zapomínání

připravil: IVAN WERNISCH / fotografie: KAREL MEISTER

Opomíjení, opovrhování, zapomínání, zapomenutí – v historii literatury bývají zmiňováni pouze na okraji, nebo se o nich už nic neví. Někteří jsou snad velcí, jiní zas malí a – bez ohledu na velikost – jedni byli ve své době něčím významní a jiných si téměř nikdo nepovšiml, někteří si snad docela zasloužili být zavrženi či zapomenuti, jiným se křivdí. – Historie má mnoho měřítek a všechna jsou pochybná.

FRANTIŠEK ŠIMEČEK

Z písní

Ten mok že jedem úmorným
a mladé sžírá síly?
Jen vzplát vám srdce plamenem,
však byste také pili.

A nedbali těch rozumů,
když květy hynou mládí -
jen když se v hlavě rozsvítí
a na prsou to chladí.

(Obrazy života 1870)

LEO FREIMUTH

Po dvou letech

Muzika hraje, hospoda
duní až chvěje se zdivo.
Přišel sem výkvět národa
milovat a pít pivo.

Párky se baví, vyráží
a mizí do zahrady.
Celičkou spoustu těch visází
již před loni viděl jsem tady.

Ty, jež do počtu chybily,
našel jsem v okamžiku –
idylu vedle idylly –
v zahradě na trávníku.

V zahradě pod tou jabloní
se různé věci stanou,
však mnohá panna z předloni,
div, že je letos pannou.

Kdyby ti tohle někdo řek,
dojista nevěřil bys mu.
Však to je truchlivý následek
nového malthusismu.

Když člověk na to vzpomene,
vzplakal by, dobří lidé,
co zdravého českého semene
do roka na zmar přijde.

(Lucerna 1907)

JAROSLAV NAUMAN

Neděle

Neděle, dneska je neděle:
budem zas za pecí zívát?
Hej, peníze máme, celou mzdu,
a nám se chce užívat, zpívat!

Knihy a sady a výlety
na všední dny jsou dost dobré –
na cirkus půjdeme se podívat,
na pídimužiky a obry.

Prodány lístky? – Stůj co stůj
dneska cos musíme užít –
ať praskne třeba oko i zub,
ať musíme zítra už dlužit.

Šantány, pivo, muzika,
dupárna, prach a špína,
oblaky kouře, že pálí zrak –
toť přec je neděle jiná!

„Malou a velkou“, řetkvičky,
kelnerky – veselou múcu –
„Půjdeme, anebo nepůjdeme?
Že zůstanu doma zas z trucu!

To potom užijem neděli,
že vás to omrzí, jářku! –“
„I pro mne a za mne, na týden
bude zas dluhů a nářku. –“

Řezavá muzika, pivní smrad,
břečkami nalité břicho –
týden pak kafe a chleba jen
a jako po bouřce ticho –

Dluhy a děti a alkohol,
hadry a dřina a nouze -
jen když se zadost učiní
zvřířecí, nedělní touze!

(Dlažbou i mechem, 1911)

JOSEF HOLÝ

Veselý slepý

Bědná jsem slotu,
fuj do života!
Zbytečný jsem na tom světě černém,
zpívám po tátovi, po mizerném,
hraju rád, hejhá, chaso,
zmáčknu rád bujné maso.

Hlavu mám pustou,
holku chci tlustou,
zahrajte mi na mou milou duši,
roztrhejte muzikantské uši,
ještě mi lejte jednu,
dříve než zkysnu, zhebnu.

Nakašlu na vodu,
rozházím hospodu,
zlaté slunce taky pro mě svítí,
na mé zatracené živobyti,
pít jen chci, hejhá, děti,
duši chci ukřičeti.

(Skalné pláně, 1919)

BARTOŠ VLČEK

Hospoda

Miloši Jirkovi

Na rohu ulice, na rohu náměstí
pro chodce znuděné tu hospoda na štěstí,
zelený štít.
Párky a rohlíky na tabuli
svorně se k sobě tulí;
na druhé obraz máš, co můžeš pít.

Zívají okna. V nich zřejmě je napsáno:
Bohème, nemáš tu na růžích ustláno,
vejdi či nevejdi, přece se navrátíš,
malému městečku daň svoji zaplatíš,
ještě si pozveš kamarády.
Jinde jsi hýřil vtipy a smíchem.
Zadušen tichem
staneš se fádním tady.

Pak se tě zmocní melancholie.
Budeš se ptát:
Tak se tu žije?
Už věříš, že tyto místnosti
vrahů a nevěstek nehostí?
Že do těch prokletých zákoutí
odvahu najde vniknouti,
jen kdo má žízeň či hlad?

Roh tvoří s ulicí náměstí.
A je to podivné rozcestí:
Nikdo se nezmýlí.
Proč chtěls tu najítí putyky stíny?
Buď skromným, jako jsou jiní:
vejdouce střízlíví,
ven vyjdou opilí.

Opij se, bohème. To duši užíví.
A potom nezaplať účet.
Možná, že najdeš v chvíli vzrušené
na zemi srdce hosené;
možná, že z koutů, kam nevidí oči,
uslyšíš mučené duše skučet;
možná, že světla jak na kolotoči
vířící,
z nichž jedno pro druhém se v propastech
ztrácí,
dají ti, bohème pijící,
ke krásné baladě
inspiraci.

(*Slavnosti večerní*, 1923)

JOSEF TROJAN

Deštivý večer v podolském hostinci

Slyš, řehačka hovoru, pivo uvadá.
A ty jsi kostlivec obklopený stíny.
Slyš, pes usnul v trnoží, šenkýřka otvírá ústa,
má chlapík u stolu pěst, růžová kořalka rtů.

Objímáme ženy, vítr jde lokálem
a venku je ticho, kde zůstala děla,
ty kouříš cigaretu, necítíš vůni lip?
Tvůj šat se rozpadá, a kde jsou kosti tvé.

Je země zkroucena jak kočka,
teď, slyšíš, musí zaznít polnice,
kočka protáhne hřbet, jsme v tiché hospodě,
země se narovná. Až spadne tíživý hostinec,

ve kterém jsme musili mluvit
jen o čekání, naslouchat tichu,
zatím co jak kočky zkroucení toužíme
skočit po krku cizince, dříve, než dopadne jeho
dráp.

(*Večery v dešti*, 1938)

Edič. pozn.: První dvě básně byly publikovány časopisecky, další jsou vybrány z básnických sbírek.

Freimuth Leo,

1877 Sedlice u Blatné – 1942 koncentrační tábor Osvětim; zpočátku anarchista, častý návštěvník Neumannovy olšanské vily, literaturou se obíral do

1906, kdy dosáhl titulu inž. chemie. Básně publikoval v *Moderní revue*, *Moderním životě*, *Novém kultu*, *Rudých květech*, *Šibeničkách* aj. – Překládal z němčiny (H. Heine), uspořádal *Sborník protiklerikálních veršů*.

Holý Josef,

1874 Košík u Rožďalovic – 1928 Brno; středoškolský prof. v Brně, politik. Sbírký: *Památník a Skokády* (1897), *Padavky* (1897), *Vašíček Nejlů* (faustovské epos z české vsi, 1899-1901), *Elegie* (1903), *Panenčiny knížky* (1905), *Adamovské lesy* (1905), *Mračna* (1908) aj. – Také dramatik.

Nauman Jaroslav (Jaroslav Horný),

1881 Praha – 1962 Budňany-Karlštejn; vrchní magistrátní komisař v Praze. Sbírký: *Písně malost-ranské* (1907), *Dlažbou i mechem* (1911), *My a jiné básně* (1918). – Prozaik, publicista (popularizační brožury *Umění člověka diluviálního*, *Umění člověka primitivního*, stať *Květ národa Mistr Jan Hus* aj.), redigoval dětský časopis *Sokol* a *Besídku Volné myšlenky*.

Šimeček František,

1842 Mlýny u Soběslavi – 1877 Praha; vstoupil do kláštera, studoval teologii, 1869 z kláštera odešel, na Nerudovo doporučení byl přijat do redakce *Nár. listů* jako soudničkář. Zemřel na souchotiny. 1954 vyšel výbor z jeho veršů *Dejte mi v ruku břítký meč!* (uspoř. F. Bařha).

Trojan Josef,

1905 Praha – 1965 Praha; herec, pak redaktor *Práva lidu* a *Nár. práce*. Sb.: *Zvon země* (1926). – Prozaik, dramatik, překládal z francouzštiny. Vydal příručku *Jak sborově recitovati*, uspořádal výbor z českých humoristických povídek.

Vlček Bartoš,

1897 Růžďka u Vsetína – 1926 Brno; učitel v Lipníku n. Bečvou, za války těžce raněn na italské frontě, propagátor čs.-italských kulturních styků. Sbírký: *Slavnosti večerní* (1923), *Vzpoula samoty* (1923) aj. – Prozaik, dramatik, překládal z italštiny.

NOVINKA!

Kultovní román
Bohuslava Vaňka-Úvalského

ZABRISKY

Požadujte knihu u svých knihkupců,
nebo u distributorů
KOSMAS, Lublaňská 34, 120 00 Praha 2, tel.:
02/291925
BETA Dobrovský,
Květnového vítězství 332, 149 00 Praha 4,
tel.: 02/791 38 30, 791 07 33

NOVINKA! PŘÁVĚ VYCHÁZÍ

rozsáhlý autobiografický román
někdejšího hrobníka a kultovního autora
knih *Veselá bída* či *Exhumace*

Václava Kahůdy

Houština

Požadujte knihu u svých knihkupců, nebo
se obraťte přímo na distribuční firmu
KOSMAS, Lublaňská 34, 120 00 Praha 2,
tel.: 02/291925

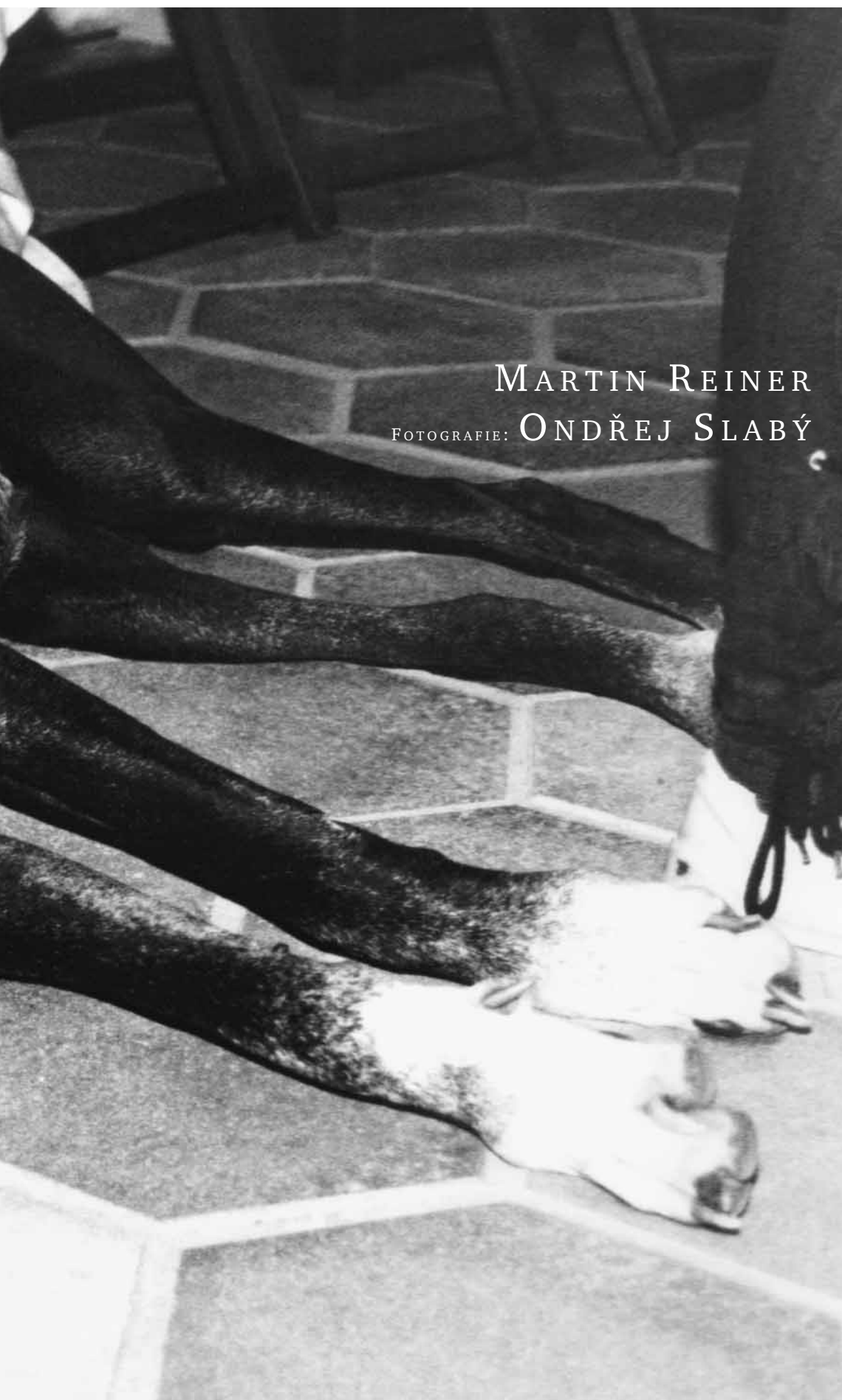

Hasicí emulze babího léta

Ve dnech 23. - 26. září 1999

proběhlo na hradě Bítově čtvrté setkání českých a moravských básníků a literárních kritiků

Kosti posledního bítovského feudála, sebevraha barona Jiřího Haase se už obrátily v prach, Národní kulturní komise, která po roce 1948 zařadila Bítov do souboru „památkových objektů s kulturně výchovným posláním“ zabouchla dveře po své poslední schůzi... a na Bítov začali jezdit básníci.

MARTIN REINER

FOTOGRAFIE: ONDŘEJ SLABÝ

Bítov je raně feudální sídlo, písemně doložené poprvé v letech 1061 až 1067, které dominuje půvabné krajině zvlněných plošin protékané Dyjí a Želetavkou. Dnešní novogotický hrad se tyčí na ostrohu, prakticky na soutoku obou zmíněných řek a má za sebou – jak by ne! – bohatou a místy pohnutou minulost.

Někdejší hraniční hrad sehrál v dávné minulosti důležitou roli při zastavení postupu německé kolonizace na sever. Později, jako jeden z mála tehdejších moravských hradů, významně úřadoval v konfliktu Moravy s českým státem, který vyústil ve vytvoření Markrabství moravského. Ústředními postavami sporu byli český kníže Bedřich a jeho rival Konrád Ota, původně znojemský kníže, který však již r. 1181 držel ve svých rukou všechny tři moravské úděly: Brno, Znojmo i Olomouc. Když se Bedřich konečně rozhodl potříit protivníka zbraněmi, svěřil vojsko svému bratru Přemyslovi, a to následně zpusťošilo bítovskou i znojemskou provincii. Vyplenilo kostel v Pavlově u Mikulova i klášter v Dolních Kounicích, odkud se ovšem řeholnice včas uchýlily právě na Bítov, který dobyt nebyl.

Věky šly a majitelé, případně správcové Bítova se střídali. Nejvýznamnější mezi nimi byli patrně Bítovští z Lichtenburga, kteří měli hrad v lénu už od konce třináctého století. O dvě stě let později, 13. července 1498 se tehdejší král Vladislav Jagellonský zřekl všech svých nároků na dosavadní léno a udělil rodu Bítovských z Lichtenburga hrad do svobodného dědičného držení. Moravští Lichtenburgové ovšem vymřeli po meči již v roce 1572.

Dalším významným majitelem Bítova byl Fridrich Jankovský z Vlašimi, který obratným politickým manévrováním v době stavovského povstání a potom po Bílé Hoře získal velký majetek, a zajistil tak sobě i potomstvu bezstarostnou budoucnost.

Vítězstvím v pozůstalostním sporu se nakonec roku 1755 dostává Bítov do rukou starého německého rodu Daunů, kterým hrad patřil ještě na počátku tohoto století. Posledním majitelem Bítova pak byl podivínský velkopřemyslník baron Jiří Haas z Hasenfelsu, majitel slavných západočeských porcelánek ve Slavkově a Karlových Varech. Svůj titul si „koupil“ za několik vagonů porcelánu a brzy po svém příchodu proměnil takřka celý hrad v zoologickou zahradu. V prostoru někdejšího zámeckého divadla zřídil velký psinec. Se svou nejoblíbenější lvicí dokonce spával a 11. května 1945 se na Bítově zastřelil.

Ještě v roce 1945 byl hrad převeden do správy československého státu a stal se majetkem Národního pozemkového fondu Ministerstva zemědělství.

V roce 1979 byla zahájena generální oprava objektu, která se protáhla do roku 1991. Tehdy bylo veřejnosti znovu zpřístupněno alespoň smutkem dýchající hradní nádvoří a kaple. V roce 1993 pak mohli návštěvníci vstoupit po čtrnáctileté pauze znovu i do hradního paláce.

Bítov je hezká vesnice, mimořádná zejména tím, že celá povstala z půdy bítovského dvora Vranče teprve koncem dvacátých a počátkem třicátých let našeho století na základě urbanistického projektu pražského architekta J. V. Říhy. Její starší jmenovkyně, trs baráček roztroušený okolo vyhublé Želetavky, vzala za své během dvou let (1934-36), kdy se stala částí dna Vranovské přehrady. Někdejší podhradí tak připomíná už jen hřbitov na protějším břehu monumentálního hradu, který voda nepohltila ani 24. dubna 1936, kdy dosáhla hladina přehrady svého maxima.

Fotografie, na které s Jirkou Kuběnou uvádíme sobotní diskuzní odpoledne, mě ponouká k malému zamyšlení na téma naší bítovské dvojedinosti: pořadatelé a hostitelé na jedné straně, přednášející a básníci na straně druhé. Tentokrát měl situaci podstatně těžší můj kolega, protože v jeho sršatém příspěvku létaly hromy blesky na hlavy přítomných přátel. Hostitel takto nesmí, básník však v dané chvíli nemohl reagovat jinak. Pro mě bylo zase během vyostřené besedy obtížné několikrát polknout následující názor.

Je více než jasné, že oslavné vyvolávání našeho největšího novodobého literárního kritika F. X. Šaldy (a nebyli jsme ho ušetřeni ani letos!) hned tak neutichne. Básníci (ne všichni), kteří během diskuze poněkud provokativně tvrdili, že kritiku nepotřebují, zatímco kritik bez básníka poněkud ztrácí smysl, by jistě aplaudovali kritickému duchovi měřitelnému s F. X. Š., ale kde ho vzít a přitom nekrást? Přednášky, jež na Bítově za uplynulé čtyři roky zazněly, opakovaně dokazují, že k tomu, co učinilo Šaldu velkým, mají téměř bez výjimky blíže někteří současní básníci než kritici.

Šalda měl vzdělání, intuici či kreativní nerv a měl styl. Dnešní kritici tak ještě nejspíše disponují prvně jmenovanou kvalitou, dál už to bývá horší – až strašné. Básníkům většinou nechybí vhléd a styl – a když se věnují pouze tématu, které je léta zajímá, pak nedopadají zle ani stran první kategorie.

Páteční přednášku profesora Suchomela jsem neslyšel, ale podle řady následných komentářů udělala čest jménu přednášejícího. Byl jsem zato přítomen předčítání Dr. Křivánka a musím konstatovat, že otravnější soubor frází jsem už dlouho neslyšel. S čímž souvisí další problém našeho pořadatelství. Pokud si přednášky objednáváme předem, obracíme se zpravidla na lidi, jejichž možnosti a schopnosti známe. Pokud se ovšem zároveň snažíme dostat deklarovanému „Bítov všem“, ihned riskujeme, že přednáška bude standardní nudou z literárně-vědeckých konferencí.

Díky Bohu tedy alespoň za Milana Exnera a Martina C. Putnu, duchy kritické, u nichž však nelze tak zcela pominout fakt, že zároveň literaturu píší. Slibuji, že nového Šaldu budeme vyhlížet i z cimbuří našeho Neonu.

Chlapecký úšklebek jednoho z hlavních podněcovačů a inspirátorů našeho časopisu, duchovně košatého Blížence Petra Stradického ze Strdic. Po jeho boku dušinka nakladatelství Petrov, Barbora Sládečková.

Šéfredaktor Bogdan Trojak s přítelkyní, mladou zlínskou básníčkou Markétou Horákovou.

Bítov je metafora. Metafora setkání, metafora střetů, dlouhých nočních pijatik a snad i duševního a duchovního vzepětí. Tuhle metaforu prozatím známé hlavně my, kluci a holky od literatury, a proto se tímto textem vracím zase na úplný počátek všeho.

Jiří Kuběna, originální básník a hradní kasatelán k tomu, má k Bítovu velmi intimní vztah už více než čtyřicet let a daří se mu pomocí silných slovních lektvarů přenášet tu zvláštní bítovskou šalbu a mam i na jiné. Ještě v době, kdy byl hrad zavřen a podlahy, po nichž se dnes šourají desetitisíce návštěvníků, upomínaly svými obnaženými trámy veliké zvířecí kostry, seděli jsme spolu v malé chatce u Želetavky, pustý hrad se neviditelně tyčil v bezhvězdné noci kdesi nad námi, a my se tenkrát v létě roku 1989 bavili o tom, že by se měly věci literatury a poezie měřit výhradně uměleckým a ne ideologickým metrem, majíce přitom na mysli **oba** konce pomyslné hole.

V září roku 1996 jsme pak poprvé svolali na hrad Bítov básníky a představitele literární kritiky – a pozvali jsme zástupce všech směrů uměleckých a právě i ideologických, když už si dal někdo tu práci... Bylo z toho setkání natolik břeskne, že Lautréamontův deštník a šicí stroj na operačním stole, tahle surrealistická ikona vší imaginace, působí v jeho světle jako konvenční zátiší. Léta vězněný skandalista a jeden z otců českého undergroundu, básník Ivan Magor Jirous, se nakrucoval, nahý, jak ho patrně Pánbůh stvořil, před stolem, u kterého seděl – zpočátku ještě s úsměvem na tváři – autor *Atomového plédu* a jeden z hlavních představitelů oficiálního básnického proudu let sedmdesátých a osmdesátých Karel Sýs. Slipy si při té skvělé příležitosti serval i jurodivý katolík Luděk Marks, martyr vizuálně podobný svému slavnějšímu jmenovci – a to už šlo do tuhého. Naháči přiměli Karla Sýse a jeho spolustolovníky zpívat písně vpravdě seabemrskáčské a zatímco naše cudná fotoreportérka zvěčňovala zpoza rododendronů mírně povislá pozadí obou minesengrů, prohořívala „opečovávaným“ hostům líčka barvami studu a vzteku.

Druhý den práskla katolická avantgarda ztělesněná Martinem C. Putnou dveřmi po vystoupení Pavla Švandy, bývalý surrealista Petr Král, který dorazil na Bítov až z Paříže, to schytal od papeže papežtějšího Ivana Slavíka, Ivan Diviš rozdával rány svou laskavou holí na všechny

strany a Tomáš Mazáč žádající při veřejné diskuzi Jirouse, aby mu netykal, byl označen – dámy prominou – za čuráka.

„Já su kriminálník a tykám každému, ty č.,“ řekl lyrik I. M. J., – a pak jsme se všichni rozjeli zpátky do svých domovů.

Bítov se koncem roku objevil mezi kulturními událostmi roku v MF DNES i v Lidových novinách, a přestože krev (po které se tradičně volalo), pokud vím, netekla, české a moravské básnictvo si na Bítově svou katarzí prošlo.

Na druhém setkání, v roce 1997, hlavní exponenti prvního ročníku většinou chyběli – a čtyři bítovské dny tak byly už trochu víc o poezii. Někteří novináři, jejichž lačným báchorům (v duchu reklamního sloganu) „jeden kousek nikdy nestačí“, sice nadepsali své hodnotící komentáře sloganem „Čekání na Jirouse“, ale fakt, že letos poprvé na Bítově takřka nestačila ubytovací kapacita, se zdá svědčit spíše o tom, že Bítov může fungovat i bez pravidelného pánského striptýzu.

Ostatně, show pokračuje, jenom žánry se mění. Letos kupříkladu se nechal jeden z mladších příznivců poezie, jehož život nepochybně protéká korytem metafor, ošálit adjektivem *vodní* a nastříkal několika kolegům z branže do očí agresivní hasicí emulzi z *vodního* hasičáku. Následně dostal po papuli, organizátoři uhradili znovunaplnění a revizi použitého přístroje – a je zase o čem psát, když už samotná poezie je jen matnou a nezajímavou hroudou na česko-moravském duchovním úhoru, není-liž pravda?

A jaký tedy byl Bítov '99?

Byl především nádherně slunečný a teplý. Petr Chudožilov brázdil bazén u hotelu každý den – a nezůstal osamocen. Na počasí máme na Bítově opravdu docela štěstí; vzpomínám na to velké první setkání, kterému předcházely snad tři týdny neúprosných plískanic. Ještě v den příjezdu bylo škaredě, páteční ráno ale bylo už ve znamení třeskuté modři, oteplilo se a pěkné počasí vydrželo až do závěrečné Svatováclavské mše.

Lidí letos přijelo tolik, že vůbec poprvé vstoupily do hry tradičně přichystané záložní ubytovací prostory. Po dvouleté pauze dorazili i dva z hrdinů prvního *Bítova*, Ivan M. Jirous a Martin C. Putna. Putna měl hned v pátek dopoledne výbornou přednášku o Hölderlino-

Náš fotograf, autor těchto snímků, osmnáctiletý Ondřej Slabý a jeho ještě mladší přítelkyně na hradní party.

Vpravo Bedřich Vémola, garant a tvůrce grafické podoby časopisu Neon. Vlevo člen pracovního podpalubí nakladatelství Petrov Jan Kubový.

V.I.P. jatá hrud' laureátky Ceny Knižního klubu, pražské básnířky a prozaičky Věry Chase. Kalný zrak varnsdofského básníka a milého společníka Milana Hrabala.

Brněnský botanik, hudební skladatel, originální myslitel a nenapodobitelný básník Petr Hrbáč tiší mladou básnířku Věru Rosí.

vě „věčném jinochovi“, když své vystoupení ještě okořenil jemnou prací s figurantem. Z Bítova ale odputoval předčasně, zhnusen ušmudlaným pudlem Kerinou, malým černým nohledem básníka Leoše „Bacona“ Slaniny, který mu po ránu s apatickou vytrvalostí olizoval tvář. Jirous naopak dorazil až v sobotu odpoledne a přednášel pouze ve vinném sklípku manželů Mrázových. Prý břitce a vtipně. Na parkovišti za hotelem později tancoval s několika dalšími básníky lambadu, to už se schylovalo k ránu... Poprvé v čtyřleté historii bitovského setkávání vkročil na „Hrad básníků“ lisabonský František Listopad, s nímž (o němž) režisér Jiří Němec právě natáčí obsáhlý dokument. Ten bude patrně stát za to; osud básníka, který zůstal po roce 1948 v Paříži, kde tehdy pracoval jako zpravodaj Mladé fronty, viděl světovou premiéru Beckettova *Čekání na Godota* a později se z něj stál známý portugalský prozaik a divadelní režisér, je totiž mimořádně zajímavý. Tradičně několik přihlášených básníků na poslední chvíli vyřadily nemoci, takřka rovnou z nemocnice naopak dorazili ostravský Petr Hruška a pražský Jaroslav Čejka, kterému pouhý týden před bitovským setkáním vyšla v Petrově po mnohaleté pauze nová básnická sbírka.

Na úvodním rautu vedle tradičního kuběnovského živijó a jazzové trubky bitovského poštmistra Vladimíra Kunderát nechyběla ani v minulém čísle Neonu slíbená dogma Marie, která je společníci brněnské básnířky a mé někdejší nakladatelské kolegyně Jany Soukupové. Chlebíčků snědla čtrnáct, přidala si sedm kremrolí a dopadla tak, jak ji zachytil náš fotograf Ondra Slabý.

Přednášky měly poprvé stejné téma pro oba dny; byla jím *Interpretace básně*. A stejně jako účastníků, také textů se sešlo více než kdykoli předtím. Za všechny zde přetiskujeme výjimečnou stať Jaroslava Pížla, doplněnou speciálně pro náš časopis pořízeným souborem fotografií, které názorně ilustrují některé teoretické vývody našeho předního básníka. Všechny zbylé přednášky budou jako obvykle pojmuty do bitovského sborníku, který vyjde na jaře příštího roku.

Vzhledem k zúženému zadání jsme i odpolední besedy shrnuly v jednu – a páteční odpoledne uvolnili pro internetové zákoutí, jež na místě provizorně zřídili vydavatel internetového časopisu MagazLín František Horka a básník Jiří Dynka. Oba vyjádřili druhý den svou spokojenost s tím, že se debaty okolo internetu

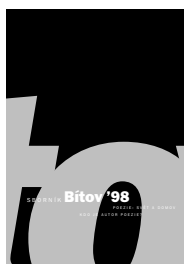
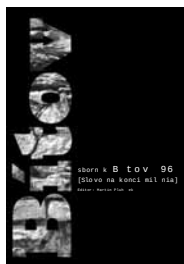
pomalu ale jistě přesouvají od otázky *zda vůbec* k otázce *jak nejlépe*.

Doprovodný večerní program se poprvé obešel bez divadla. Průvodní deklamace mladých vinařů na páteční řízení ochutnávce vín ovšem neměly k pindarovské poezii mnohdy daleko a víno ve sklenicích taky „jen hrálo“. Kdo naopak málem nehrál, byl Karel Plíhal, kterému jsme na sobotní vystoupení nedokázali opatřit správnou aparaturu. Nakonec vše – alespoň pro nás, diváky a posluchače – dopadlo dobře, protože jsme s výborným Plíhalem absolvovali unikátní akustický koncert. Myslím, že opravdu stál za to, ovšem seděl jsem ve třetí řadě... nevím, jak věc viděli v dalších řadách za mnou.

Nedělní zádušní mše za Ivana Diviše, Karla Křepelku, Miloše Vacíka a Ladislava Nováka, kolegy, s nimiž jsme ještě na loňském *Bítově* debatovali a popíjeli, byla dojemnou a poněkud smutnou tečkou za čtvrtým básnickým setkáním.

Tři bítovské sborníky vybavené bohatou fotodokumentací, vám prozradí více o krátké historii básnického setkávání na starém hradě.

Dostanete je u svého knihkupce nebo přímo u distribuční firmy KOSMAS, Lublaňská 34, 120 00 Praha 2, tel.: 02/291925

Básník a výtvarník Pavel Herot z Martinkova letos na Bítově opět řádl jako tajfun. Kolegyni sežral mokusín a v pátek ráno ve společenské místnosti nám svým falzetem neustále kazil zpěv ruských dumek.

Básník, nakladatel a pražský blatnolog Bohdan Chlíbec přemýšlí i u kulečníku.

**PŘEHLED
BÍTOVSKÝCH PŘEDNÁŠEK**

PÁTEK 24. 9. 1999:

1

MILAN SUCHOMEL
A co teorie

2

MARTIN C. PUTNA
Hölderlinův věčný jinoch

3

BOHUSLAV VANĚK-ÚVALSKÝ
*Král výklopných přístrachů
Ostrochin Vrábel*

4

MILAN EXNER
Symbol a interpretační metoda

5

JAROSLAV PÍŽL
Text a promluva

SOBOTA 25. 9. 1999:

1

PETR HRBÁČ
„Arktis“ a „Stmívání“

2

MARIAN PALLA
Chaos a interpretace básní

3

VLADIMÍR KŘIVÁNEK
*Tajemství básně v zrcadlech
interpretace*

4

MARTIN REINER
*Princip rýmového karambolu
v pozdní lyrice Ivana Blatného*

5

JIŘÍ KUBĚNA
Právo Na Hlas

Dýmkaři svorní a takřka neodluční. Brněnský básník Zeno Kaprál (vlevo) s lisabonským básníkem Františkem Listopadem. Mámivá vůně tabáku.

Literární vědec Mirek Zelinský stihl na Bítově režírovat televizní natáčení Salónu českého, pečovat u půvabnou adeptku literární vědy Šárku Nevidalovou a ještě se slušně nadlábnul.

JAROSLAV PÍŽL

Text a promluva

(Poznámky k řečové interpretaci básnického textu)

Dámy a pánové, vážení kolegové, milí přátelé.

Dovolte, abych k ústřednímu tématu letošního bítovského setkání literátů a jejich kritiků, jímž je interpretace básnické skladby a výklad poezie, přičinil poznámku patrně poněkud vybočující.

Lze očekávat, že vzhledem k tématu, povaze tohoto setkání a rovněž vzhledem k ustáleným způsobům vnímání poezie bude při této příležitosti zcela jistě zmíněna řada možností jak interpretovat básnický tvar na úrovni literárně-

vědných kategorií a exaktní teoretické reflexe. Je tedy pravděpodobné, že společným jmenovatelem těchto příspěvků bude apriorní předpoklad racionálního nebo, chcete-li, intelektuálního charakteru této interpretační aktivity. Dovolím si během následujících minut obrátit vaši pozornost k interpretačnímu procesu jiného druhu.

Přijmeme-li alespoň na dobu trvání této přednášky představu básnického textu jako technického záznamu inspirované promluvy (faktické nebo vnitřní) a přijmeme-li zároveň představu této promluvy jako výrazu momentálního, na-

příklad emocionálního rozpoložení autora, získáváme prostou sekvenci *text-řeč-emoce*. Její převrácení do podoby *emoce-řeč-text*, kdy emoce je východiskem promluvy a skrze ni se realizuje v podobě textu, lze chápat jako elementární model tvůrčího procesu.

Interpretace v tomto případě značí proces uvědomování si významů v textu obsažených, jejich, řekněme, rozeznání skrze řeč, a posléze evokaci onoho původního emocionálního pohybu, který byl faktickým důvodem vzniku textu. Je zřejmé, že na rozdíl od interpretačního kroku popsaného v úvodu, bude předmě-

tem našeho zájmu nikoli uchopení básnického textu především prostřednictvím kroků racionálních či intelektuálních, tedy mohoucnosti psychické, ale prostřednictvím komplexnější mohoucnosti *psycho-somatické*, tělové, s důrazem na úlohu intuice. Disciplínou, která se v rámci dramatického školství zabývá navozováním a cvičením takové celostní osobnostní kondice, je, jak již možná tušíte, tzv. *umělecký přednes*.

Pro účely této přednášky si dovoluji vzdát se onoho problematického adjektiva v jejím názvu. Mám za to, že je bezděčným výrazem mnohaleté, řekněme kvazi-tradiční orientace tohoto předmětu na navozování jakéhosi paušálního uměleckého dojmu namísto zájmu o *přednes*, tj. o *přednost neseného*, jinými slovy o *sdělování*.

Když dovolíte, pokusím se charakteristiku této disciplíny ještě krátce doplnit.

Přednes – nebo také *řečová výchova* – vnímá text jako soubor odkazů na konkrétní elementy smyslové a duševní zkušenosti interpreta. Ten aktivací své pocitové paměti tyto odkazy realizuje ve formě představy tak intenzivní a intenzivně sdělované, že ji posluchač – v tomto smyslu stejně aktivní – může spoluprožívat. Právě tato představa představuje velmi dynamickou formu interpretace daného textu. Ideální výkon přednášejícího má tedy za následek posluchačovo vytržení z běžné dimenze jeho bytí: posluchač vidí to, co přednášející říká. Typickým atributem disciplíny, jejím základním nástrojem, je pak *věcnost*: interpret se nesoustředí na otázku *jak*, ale na to, *co* říká.

Mezi textem na jedné straně a jeho vědomým, psychosomaticky pravdivým rozeznáním na straně druhé zeje však propast, kterou je třeba překlenout. Všichni tu situaci známe: básnický text, je-li čten na veřejnosti, je velmi často neutralizován bezděčným příklonem k mechanickému projevu – čtoucí si přestává uvědomovat obsahy slov a smysl textu, a jestliže si toto vědomí přece podrží, přestává se sdělovat. Opouští svůj přirozený intonační a výrazový rozsah a v podvědomém strachu z hlasové a emocionální expozice jej zásadně redukuje, eventuálně inklinuje k nápodobě některé z řečových manýr, které jsou s interpretací poezie konvenčně spojovány. Výsledkem je v každém případě vytvoření citové distance, která blokuje sdělení. Podaří-li se vám vybavit si zpětně inertní atmosféru, v níž – až na několik málo šťastnějších okamžiků – proběhl zde na Bítově předloni rozsáhlý blok autorského čtení, víte, co mám na mysli.

Problém je v tom, že text a promluva představují hlubokou polaritu. Má-li se napětí mezi nimi přirozeným způsobem uvolnit skrze řeč, musí být interpret schopen z textu předem intuitivně izolovat jeho řečové gesto, jakousi esenci konkrétní významové, stylové, komunikativní, emocionální a energetické kvality textu. Za předpokladu ovšem, že text takový klíč ke svému vlastnímu otevření obsahuje.

Co my tady s tím?, ptáte se možná v duchu.

Zesnulý Ivan Diviš tu před dvěma lety hovořil o svém fascinujícím zážitku z cesty po Francii. Šlo o jakousi venkovskou slavnost, v jejímž rámci probíhalo klání v improvizovaném přednesu a zpěvu veršů. Několik skupin improvizátorů spolu tímto způsobem vedlo dialog v otevřené krajině, jejich výkony byly průběžně hodnoceny jakousi porotou složenou ze znalců tohoto umění a vyneseny soud opět průběžně ovlivňoval a spoluvytvářel celé dění.

Vyprávění, které zde před dvěma lety zaznělo zdánlivě jen jako vypravěčovo exotizující postesknutí, pro nás, jak se domnívám, může mít ještě další význam. Mimo jiné totiž dokládá kromobyčejnou řečovou mohoucnost aktérů, přesnost a přesvědčivost jejich kritiků a také otevřený a poctivý ráz jejich vzájemné komunikace, to vše v míře, která je, bohužel, patrně zcela mimo měřítko toho, co známe jako běžný literární a publicistický provoz. Je svědectvím o tvorbě vyvěrající z inspirovaného bytí a reflexí vyvěrající z autentického zájmu.

Na otázku *Co my tady s tím?* lze tedy dát vícero odpovědí.

Řečová interpretace básnického textu, jeho rozeznání prostřednictvím vědomé a psychosomaticky pravdivé promluvy je velmi celistvý způsob interpretace. Svou snahou o realizaci citového a energetického potenciálu básně míří interpretace tohoto typu k její podstatě, k vyvolání onoho vlnění mezi slovy nalézajícími se ve smysluplné konstelaci, které chápou jako poezii. Kdybychom chtěli – možná nikoli nutně – popsat hlavní rozdíl mezi psychickou a psychosomatickou interpretací básnického textu, mohli bychom volně s Exupéřem říci, že ta druhá jaksi odmítá rozebrat dům na jednotlivé kameny, aby zjistila podstatu ticha a klidu, které dům poskytuje, a namísto toho se snaží evokovat a sdělit ono ticho a klid.

Intenzivní vyslovení a uslyšení básnického textu, to jest jeho tělová reflexe, která v rámci přednesu probíhá, může pomoci zodpovědět otázky, na které čistá teorie odpověď nalézt nemusí. Učinit zkušenost tohoto druhu může

pro teoretika též znamenat, že se směrem k textu začne tázat ještě jinak než dosud – možná nejen po tvaru a váze takřečených kamenů, ale též právě po povaze onoho ticha. Tázat se možná smysluplněji než *Co to je za mizernou botu, když ji nemohu navléci na své kopyto?*, jak tomu nezřídky je. Tázat se tak, aby nebylo skrze změť duchaplností vůbec nemožné zahlédnout elementární *líbí* či *nelíbí*. Možná s větší mírou autentického vhledu, s větší schopností vcítění, sebereprojekce do struktury básně – namísto do textu kritiky. Možná ale samozřejmě také s přesnějším vědomím důvodů, proč ta která báseň takové vcítění neumožňuje.

Na druhou stranu: mnozí z přítomných autorů si jistě pracovně čtou své básně nahlas a používají tuto techniku jako možný způsob prověřování jeho patřičnosti, toho, zda právě tento či jiný detail do celkového tvaru patří. Opět platí to, co bylo již o významu řečové reflexe textu uvedeno: sebezpozornější vizuální zkoumání psaného textu nemusí vést k takovému vyjevení eventuelního nedostatku, které může nastat při jeho vyslovení. Papír, jak známo, snese téměř vše a počítačový monitor, vzhledem k dokonalé vizuální formě textu, ještě víc, ale vyslovení nepatřičného vám vždy poněkud zhořkne v ústech – jste-li ještě naživu. Platí však samozřejmě, že veškeré procesy nahlížené z hlediska psychosomatické kondice mají zcela individuální charakter a jsou jistě autoři, kteří text při vizuálním čtení zkrátka slyší – promluva a její interpretační a reflektující efekt se může realizovat jak fyzicky, tak mentálně, jak jsem zmínil již v úvodu. Jde ale především o to, aby promlouvající dokázal sám sebe autenticky vnímat, aby si onu eventuelní pachut nepatřičného byl s to uvědomit.

Dovolte, abych tyto poznámky dovedl k závěru.

Mým cílem v žádném případě nebylo, abych zde uvedl na scénu jakýsi univerzální návod k použití. Šlo mi jen o to, umístit do středu vaší pozornosti alespoň dočasně určité náměty, v daných souvislostech nepříliš frekventované. Domnívám se, že věci samotné, to jest poezii, její interpretaci a její reflexi, by mohlo být ku prospěchu i třeba jen malé rozšíření ustáleného repertoáru představ, které s touto oblastí běžně spojujeme. Jsem přesvědčen, že čím širší bude tento repertoár, čím více budeme schopni rozšířit standardní pohled na věc, tím větší díl z ní budeme moci spatřit.

Neon Michala Viewegha

Dětský příběh

(na motivy stejnojmenné novely Petera Handkeho)

(1)

V den narození vytoženého dítěte stál Dospělý u fotbalového hřiště poblíž porodnice. Bylo slunečné nedělní dopoledne, jaro, a on se zálibným pozoroval nejprve sytě zelený trávník, bílé lajny, bahýnko v brankovišti, z něhož stoupala pára, a potom i celé utkání mladších žáků. Jeho žena, která mu byla podle jeho přesvědčení souzená a která se mu odedávna přibližovala v tajemných kruzích, byla tou dobou stále ještě sama na hekárně, kde předtím strávila noc. Žáci nehráli špatně, ale téměř každý útok zbytečně vedli přehuštěným středem, místo aby se pokusili hrát víc po křídlech. Ve druhém poločase naštěstí alespoň zpřesnili přihrávku a šli aktivněji za míčem, což jim přineslo zasloužené vítězství. Dospělý se nakonec rozhodl zůstat ještě i na následující zápas dorostenců, protože se stejně tak trochu ostýchal být při porodu.

(2)

Nespatřil novorozeně, ale dokonalého člověka. Nepodávali mu „dceru“, natož „potomka“, nýbrž dítě.

„Je to dítě,“ konstatoval Dospělý.

„Ano,“ řekla sálová sestra jakoby kysele. „Správně.“

„Sama skutečnost dítěte, bez zvláštních znaků, vyzařuje veselost,“ pokračoval radostně Dospělý. „Přechází na mne jako něco zlodějského, takže jsme okamžitě společně vytvořili spikleneckou skupinu.“

Cítil odpovědnost a divokou chuť dítě bránit.

Sálová sestra na něho zamyšleně hleděla. Potom se obrátila k matce.

„No,“ pravila, „nechám vás radši s manželem o samotě.“

Ležící žena s ústy do běla vyschlými ji s námahou zachytila za lem stejnokrroje.

„Prosím vás, ne! Odvedte ho,“ požádala ji.

Doma si dal vydatnou koupel, jako by právě přestál nejhorší štrapáci svého života.

(3)

Když dítě přišlo domů, život Dospělého se převrátil naruby. Místo aby chodil jak byl zvyklý do kina a po nocích bloumal po otevřených ulicích, jak si žádala jeho neklidná krev, vozil po bytě plačící dítě. Navíc si jeho žena neustále stěžovala, že ji na klinice připravili o první pohled dítěte: vlastním rozením prý propásla okamžik narození, a tak jí cosi jednou provždy uniklo. On ten první pohled novorozeněte ale spatřil. Byl to pohled tak světoborně skutečný, že každý, kdo ho viděl, musel vědět, jak se o dítě starat a kolik stupňů má mít voda na koupání. Ona ale ten první pohled neviděla, takže se musela řídit knihami odborníků, které on, jakkoli mohly být osvědčené, vesměs neuznával. Dokonce ho pobuřovaly coby nedovolené a opovážlivé zásahy do tajemství mezi ním a dítětem. Ona byla schopná řídit se cizími návody a strkat dítěti teploměr do konečnicku... Dospělý jde pomalu ztemnělým pokojem k postýlce a sám se přitom vidí seshora zezadu jako v monumentálním filmu – vytrhne jí teploměr z ruky a zastrčí ho dítěti do ucha, jak mu to napovídá intuice.

(4)

Jeho žena pro něj byla už jen „ta“. Jako by ji už nepotřeboval. Vždycky věděl, že jejich manželské soužití je lež. Distančovaně pozoroval, jak pečuje o dítě a uklízí byt.

Když jsou dítěti tři roky, začne na sobě pozorovat novou, neobvyklou chuť je vychovávat. Dítě si celé odpoledne hraje pohrouženo do sebe, Dospělý jako obvykle postává strnule stranou. Čas od času se dítě přece jen na něco zeptá a muž odpoví, jednoslabičně a zároveň vyčerpávajícím.

„Tati? Ploč maj lopuchy bladvíce?“

„Kol.“

„Aha. Tati, a co je Intelnet?“

„Huf!“

„Oplavdu? To jsem nevěděla.“

(5)

Nějaký čas bydlí se ženou a s dítětem u přátel, kteří se svobodně rozhodli zůstat bezdětní. Zdrží se u nich o pár týdnů déle, než se původně předpokládalo. Když bystré dítě plné nádherného humoru v nestřežené chvíli namaluje přátelům na zeď v obýváku oběšenou veverku, začnou s ním mluvit čím dál tišeji a věcněji. O dva dny později jim dítě s osvobodivou samozřejmostí rozřeže koženou sedací soupravu. Jejich němé kárání je lacině samozřejmé, bezcitné, perverzní a opovážlivé. Dospělý slyší od svých hostitelů stále častěji, že se vzdaluje od přítomnosti a přehlíží skutečnost. Dříve by na takové výtky asi přistoupil – ale po všech těch letech strávených s dítětem mu už nikdo nesměl říkat, co je skutečné. Jednoho dne to Dospělý nevydrží a zarecituje jim antického dramatika.

„Děti jsou přec všem lidem duší. Kdo to nepoznal, trpí sice méně, avšak jeho dobré bydlo je štěstí, které minul!“

„Hm,“ řekne přítelova žena. „Ale i tak se oba dáme pro jistotu vykastrovat.“

(6)

Poprvé v novém bytě. Temný listopadový den v nevytopené novostavbě.

„Br,“ říká dítě. „Mně je zima.“

Už jen ze skutečnosti, jak se mu kroutí vlásky, zaoblují ramena, z bosých nožiček vyskakuje na přihlížejícího ta nejstrašlivější bída jako v nějaké osudové tragédii.

„Tati?“ opakuje dítě. „Mně je zima.“

Dospělý začne o dítěti – a to je to jediné správné slovo – pochybovat. Ne však o něm coby jednotlivé bytosti, nýbrž coby nadřazené instanci. Jeho základní pocit vůči němu, ještě před jakoukoli náklonností, dosud byla bezpodmínečná, entuziastická důvěra. Aniž by měl nějaký názor na děti všeobecně, věřil právě v toto určité dítě. Copak se mu nezjevilo už v prvním okamžiku jako jeho osobní učitel?

„Tati, slyšíš mě?“

Každodennost se skládá výlučně z dětských zvuků a věcí ubíhajících v dětském rytmu, stále prudčeji.

„Tati, mně je strašná zima!“ zaječí dítě.

Tu se Dospělý přestane ovládat a uhodí ho vší silou do obličeje.

Vrata soudu jsou dokořán, s zhavými rozmachy pozounů.

(7)

V houfu vrstevníků projevuje nyní už šestileté dítě chvat a nemou-
drost. Někdy dokonce slepou paniku – jako například teď, když mu ostat-
ní děti svazují nohy a hlavou dolů ho na laně vytahují vysoko do větvoví
stromu. Teprve nyní se v dosud tak rovnoměrném tahu jeho příběhu
objevuje drama, uvědomuje si Dospělý, který scénu zpovzdálí pozoruje.
Dítě je „to, co je“ (totiž Všechno), ale zároveň je nuceno stát se něčím
jiným, a tudíž očividně už Ničím.

„Věšej vám dítě na strom, nevidíte?“ informuje Dospělého kolemjdou-
cí sousedka.

Dospělý přikývne. V koruně stromu se kýve jeho dítě a kuličky plata-
nů. Lesní pěšinka je okrově červená, posetá lesklými kalužemi.

„Ty děti dobře vědí, co je nespravedlnost. Páchají ji nejen v afektu,
nýbrž s rozmyslem, a nemají přitom ani vědomí nespravedlnosti, takže
jejich činy jsou často hrůznější než činy nejsprostších Janovanů,“ říká
sousedce Dospělý.

„Ježišmarjá, tak něco dělejte!“

„Dítě je nutno nechat být, což je ideálně pořádková energie,“ říká
Dospělý. „Samozřejmě účinná jen tehdy, když zůstávám všudypřítom-
ným. Uvidíte, že má bezstarostnost na dítě záhy přeskočí.“

„No to teda nevím. Zatím pořád jenom volá o pomoc...“

„Ale pohybuje se přitom s nebývalou fyzickou ohebností a i barva je-
jích vlasů a zvuk jejího hlasu je zřetelně svěžejší a sebevědomější...“

Nevidíte?“

„Ne.“

(8)

Na rok se od dítěte odloučí, aby se z něj nestal mystik a aby nežil spo-
kojeně v pouhém nazírání jako nadšený nebo pohroužený.

Odloučení dítěti nijak nevadilo.

(9)

Příštího jara jedou všichni tři na dovolenou k Baltu. Zatímco vlak pro-
jíždí mokrým, vlahým údolím, Dospělý spatří, jak si to vedle kolejí hbitě
upaluje dítě.

„Budiž pochváleno cizí, hopsající dítě!“ osloví ho nahlas.

Manželka vyhlédne z okna a potom se k Dospělému nakloní.

„Posloucháš mě?“

„Ano.“

„Myslím, že to bylo naše dítě.“

(10)

Ani v zimě se svou třídou na horách netrpělo zlem zvaným stesk.
První večer v cizím prostředí, ve společné ložnici, prý patřilo k posled-
ním, kteří se rozplakali – a i tak jenom „plakalo s ostatními“.

Také v průběhu následujícího roku se běžně stávalo, že se dítě po vyu-
čování vracelo s Dospělým domů jen s nechutí.

„Chceš snad ve škole zůstat přes noc?!“ zeptá se jednou Dospělý.

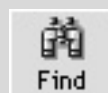
A z osloveného dítěte vyrazí jako z nejhlubších hlubin téměř hrozivý
nářek souhlasu.

NEON není pouze časopis, který držíte v rukou. NEON je značkou rodícího se multimediálního projektu.

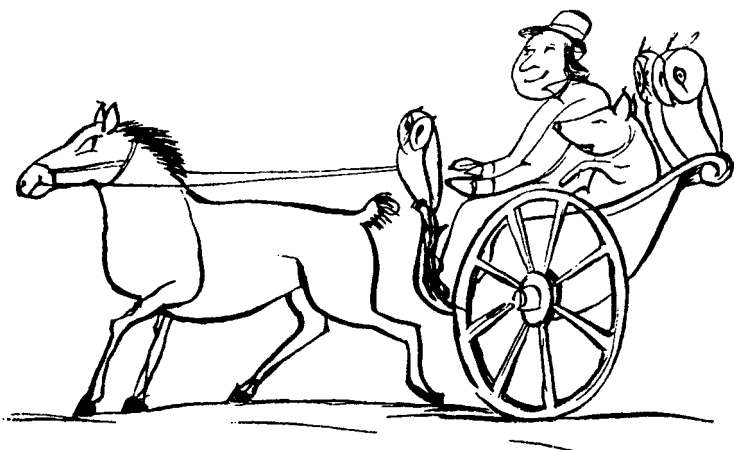
Už dnes nás najdete na internetu, naše adresa je:

<http://www.neon-mag.cz>

Brzy se potkáme v éteru.

Jednání o přesné podobě rozhlasového magazínu NEON se blíží ke konci.

Byl jeden dědeček z Koněprus,
naprosto nevěděl, co je vkus.
Neváhal vzít do bryčky
prase a tři sůvičky,
čímž velmi zneklidnil všechny z Koněprus.

Byl jeden dědeček v Čeladné
povahy temné a nevábné.
Pojídal u stoupy
mouchy a pavouky,
ten nelíbezný děd v Čeladné.

Byl jeden dědeček původem z Tivoli,
jen jeden hrášek chtěl, jen jednu fazoli.
Říkal: „Snísti dvě
škodí postavě!“
ten bedlivý dědeček původem z Tivoli.

Byl jeden dědeček původem z Rudné,
který měl nápady sporné až zruďné.
Klidně si vzal na louku
škopík místo klobouku,
ten zcela matoucí dědeček z Rudné.

Materiál převzat z National Geographic (prosinec 1994), kráceno.

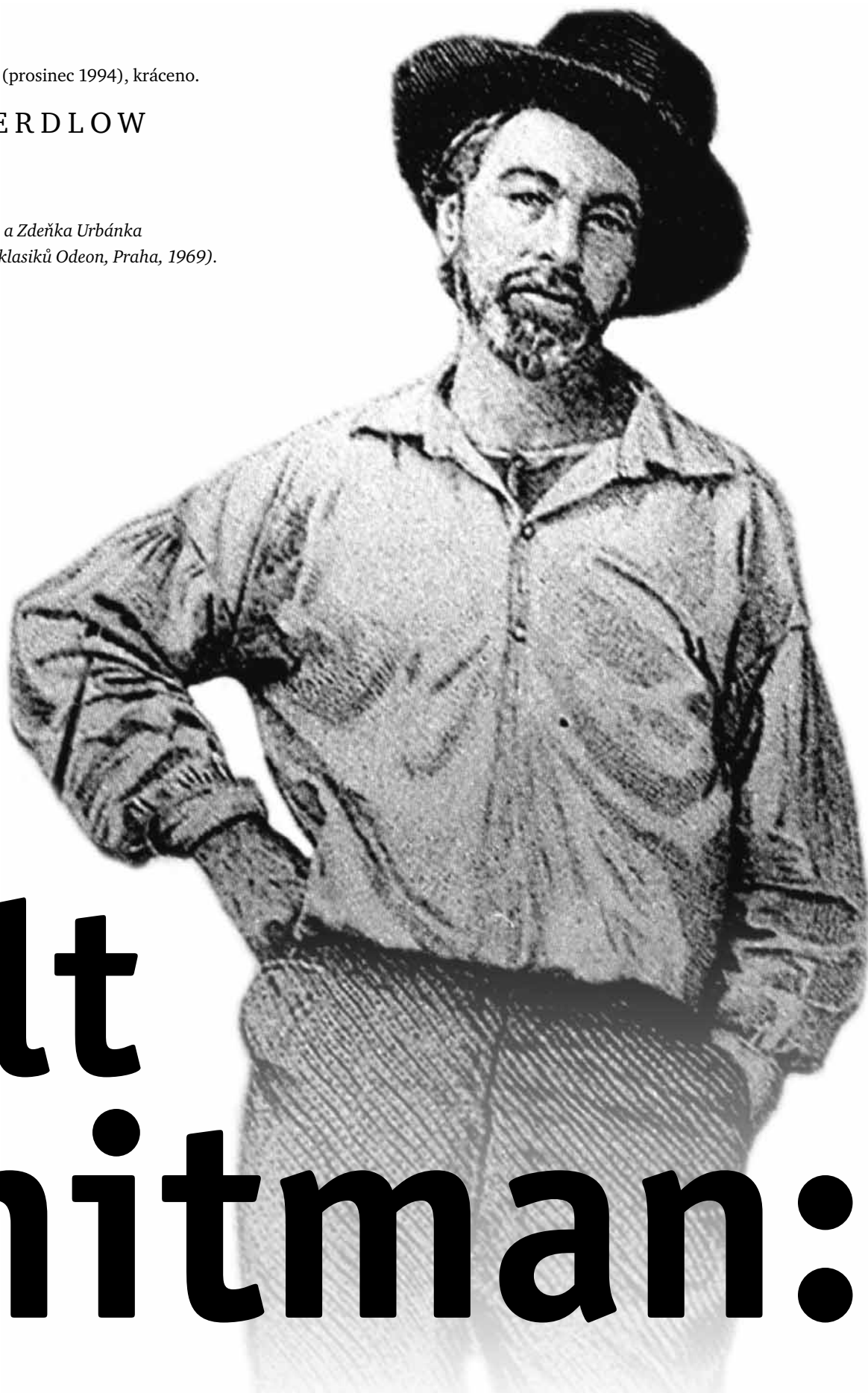
Autor: **JOEL L. SWERDLOW**

Fotografie: MARIA STENZEL

Překlad: IRENA PŘIBYLOVÁ

Citáty básní podle překladu Jiřího Koláře a Zdeňka Urbánka

(Walt Whitman: Stébla trávy, Knihovna klasiků Odeon, Praha, 1969).

Walt Whitman:

Básník Ameriky

Volnomyšlenkář, vlastenec, propagátor vlastní práce a revolucionář, který prohlásil, že tělo je svaté a jeho choutky stojí za napsání básně. Walt Whitman oslavoval republiku rovnoprávných, od podomních obchodníků po prezidenty. Jeho mistrovské dílo, Stébla trávy, nebylo ve své době doceněno, o století později však Whitmanův hlas stále zní – stejně svěží a zvukný jako hluk měst a rachot příboje.

„Cizinče,“ říká Walt Whitman v *Stéblech trávy*, „jestliže mne potkáš a chceš se mnou mluvit, proč bys nepromluvil? A proč bych já nepromluvil s tebou?“

Nikdy jsem neposлуoval. Whitmana a další básníky jsem navzdory vášni ke knihám četl jen pod nátlakem. V prvním ročníku na vysoké jsem dostal z literatury za tři a od té doby jsem si žádný kurz literatury nezapsal. *Stébla* mám pořád v knihovničce. Pasáž, kterou jsem si podtrhl během práce na domácím úkolu, září jako maják. Je to hlas, který mě volal už dávno, a já jej nevyslyšel.

Whitman udělal pro poezii totéž, co Miguel de Cervantes pro román, Bertolt Brecht pro divadlo a Pablo Picasso pro malířství: znovu určil pravidla. Co se týká stylu a všeho, co s ním souvisí, patří většina básníků dvacátého století v USA – a řada dalších po celém světě – k Whitmanovým následovníkům. *Stébla trávy* jsou navíc na amerických školách povinnou četbou. Sbírka byla přeložena do desítek jazyků.

Tyto překlady lemují police knihovny na starém statku ve West Hills na Long Islandu, kde se Whitman narodil. Přijel jsem sem hledat vodítka. Kdo byl Whitman? Co mi uniklo?

Koupi budovy zajistily v roce 1951 příspěvky od školních dětí a dům byl zachráněn před bulldozery. Budova má venkovská vrata a trámy vysekané sekýrou – vše udělal vlastníma rukama Walter Whitman starší, tesař a občas farmář. Když se Walt v roce 1819 narodil, žili Whitmanovi na Long Islandu téměř dvě stě let. V rodině vládl vlastenecký duch. Jeden z pěti Waltových bratrů se jmenoval George Washington Whitman, druhý Thomas Jefferson Whitman a další Andrew Jackson Whitman.

Dnes leží dům u čtyřproudové silnice, na druhé straně stojí nákupní středisko pojmenované podle Walta Whitmana. Uvnitř střediska pojíždá pět výrostků pizzu. Ptám se: „Znáte Walta Whitmana?“ Čtyři z nich slyšeli, že Whitman je „super“ básník, a další odpovídá: „Myslím, že je to chlapík, co mu patří tohle nákupní středisko.“

Když se zabydlím v motelu, mám opět čas zaměřit se na poezii. Během třiceti let, které mě dělí od angličtiny v prvním ročníku vysoké školy, jsem se pokusil číst poezii jen jednou.

V roce 1984 onemocněl můj nejbližší kamarád smrtelnou chorobou. Jeho přítelkyně našla útěchu v poezii a doporučila mi jistou sbírku. Zběžně jsem se podíval na jednu stránku, líbila se mi a asi týden jsem nosil básně v boční kapse kalhot. Jejich fyzická přítomnost mi poskytla útěchu, nikdy jsem však už nepřečetl víc než pár řádek.

Nyní sahám po Whitmanově básni *Z kolébky věčně se houpající*, kterou považují profesori literatury za jednu z Waltových nejlepších. „*Z hrdélka drozda, z melodie člunku, / Z půlnoci uprostřed září, / Nad neúprosnou písčinou a daleko v polích, kde dítě...*“

Očima přelétnu několik dalších stránek a snažím se nalézt, zda se někde něco děje. Při „vzduch voněl bezem“ usínám a při „Nízko visí měsíc, vyšel pozdě,“ sahám po dálkovém ovladači televize.

Cítím se provinile, ale v televizi je dobrý film, který mě baví.

I když se Whitmanovi přestěhovali do Brooklynu jen několik dní před Waltovými čtvrtými narozeninami, zůstala chlapci láska k venkovské krajině Long Islandu – „Mořská krásno! Rozprostřená a prosluněná“. Jako mladý muž často chodil plavat, sbírat škeble a chytat ryby. Běhal po opuštěných plážích Coney Islandu, a jak sám tvrdil, celé hodiny recitoval příběhy a mořským rackům Homéra nebo Shakespeara.

Vydávám se za Whitmanem na pláž. Hned chápu, proč mluvil na moře. Vlny jsou plné života, neustále připravené naslouchat a odpovídat. Přesto se jen málo z nás vydá na procházku po opuštěné pláži a bude recitovat básně. Mladý Walt zcela jasně vnímal život – a sám sebe – v hrdinských rozměrech. Procházej se se mnou, Walte, a řekni mi, jaké vnitřní hlasy jsi slyšel. Co se v tobě probouzelo?

Odpověď nenajdeme. Jak se zdá, vliv rodiny byl mizivý. Matka četla většinou náboženské publikace. Otec byl drsník, který hodně pil. Tři ze sedmi sourozenců byli nešťastně duševně zmrzačeni. Ani škola nebyla důležitá: odešel z ní v jedenácti letech. Přesto si Walt půjčoval při každé příležitosti knížky, četl svazky *Tisíce a jedné noci*, romány Jamese Fenimora Coopera a Sira Waltera Scotta – a to vše na něj zapůsobilo tak, že jen „vřel a vřel“.

Vyčerpaný a zestárlý válkou pózoval Whitman v roce 1869 se svým přítelem Peterem Doylem. Nemocný básník nachází přístřeší v Camdenu v New Jersey, v místě svého dřívějšího působení.

Nejvýrazněji Whitmana ovlivňovala každodenní cesta, která začínala na přívozech spojujících Brooklyn s Manhattanem. Přívozy – které fungovaly do dvacátých let našeho století – přepravily ve Whitmanově době ročně miliony pasažérů. Od přístaviště přívozu v Manhattanu Whitman pravidelně chodil několik krátkých bloků za Fowlerem a Wellsem, frenology, kteří porovnávali tvar lebek a určovali podle nich talent a rysy osobnosti. Jak se všichni tři shodli, spojovalo je „přátelství a duševní spřízněnost“ stejně jako „lenost a náklonnost k potěšením smyslnosti“.

Whitman pracoval nedaleko Fowlera a Wellse jako reportér a redaktor novin, později byl zaměstnán jako učitel a tiskařův učeďník, ale nijak jej to nezaujalo. Jeho žurnalistická činnost – psaní o požárech, zločinech, místní politice a otroctví, které nazýval „strašným zločinem“ – byla solidní, ale zanedbatelná. Whitman také psal nevýrazné povídky a je autorem protialkoholického románu *Franklin Evans*. Jeho první básně, které se objevily v několika newyorských denících – „*Kde však, ó Přírodo, kde má duše spočinout?*“ – byly nezralé, ale sebejisté.

V několika denících dali Whitmanovi výpověď za jeho slabou pracovní morálku. Jeden z kolegů o něm řekl, že je „tak líný, že je potřeba dvou mužů, aby mu při mluvení otevřeli čelisti“. Zaměstnavatelům se nelíbil ani jeho zájem o tematiku pracovních podmínek a korupce ve vládě. V letech 1842 až 1895 pracoval Whitman nejméně v deseti denících newyorské oblasti.

Nejrušnější newyorskou ulicí byla Broadway. Táhl se asi tři míle od přístaviště přívozu na 14. ulici. Lemovaly ji divadla, opery, hotely a restaurace. „Plavu po ní jako v moři,“ napsal Whitman.

Whitman chodil často do opery a rád si zazpíval věci od Rossiniho, Belliniho, Mozarta a Verdiho. Jeho hlavní vášní však byla konverzace s muži, jimž jejich práce poskytovala spoustu volného času. Sedával s kočími broadwayských omnibusů, s muži známými pod přezdívkami Vilda „od rány“ a Starý Slon, a zastavoval se na kus řeči za hasiči jen kousek od Broadwaye, na Canal Street.

Hasiči dnes vítají konverzaci s kolemjdoucími stejně jako v dobách Whitmanových. Navštívil jsem obsluhu požárních stříkaček a žebříků v nedalekých posádkách č. 24 a 5. Toho dne pokrývala průčelí hasičské zbrojnice černo-černá praporovina. Na chodník přetékaly

květiny, svíčky a lístečky se vzkazy. Před týdnem zemřeli dva z jejich mužů při hašení požáru a další utrpěl vážné popáleniny.

Jeden z hasičů, David Schleifer, mě bere dovnitř. Kuchyň je bez poskvrnky a připomíná domov početné rodiny, která potřebuje velký stůl. Když se ozval osudný telefonát, muži si právě připravovali oběd. Dave mi ukazuje dva asi dvaapůlcentimetrové seškvážené špalíky gumy, které zůstaly z bot jednoho hasiče. Žár byl tak velký, že z helmy zůstala jen roztavená spona pod bradu. „Co to znamená být odvážný?“ ptám se.

Odpovídá mi: „Udělat, co musíte, když s vámi ostatní lidé počítají.“

Ven mezi květiny někdo položil Whitmanovu báseň: „*Chápu velká srdce hrdinů, / Odvahu nynější doby a všech dob;... / Já jsem ten muž, já to protrpěl, já tam byl.*“

Plavu zpět do broadwayského moře a v davu hledám Whitmana. Vysoký metr osmdesát. Mohutná hrud. Váží devadesát kilo. Plandavé kalhoty zastrčené do holínek. Ruce v kapsách kartounového saka. Nese se jak páv. Rozepnutá košile odhaluje svalnatý krk a chlupatou hrud. Předčasně šedivějící bradka. Čerstvě oholené tváře. Velké oči s těžkými víčky. Tyto oči byly klíčem k jeho rozhovorům. Položil otázku, nechal člověka vplout do nebesky modrých duhouvek a poslouchal. Každý si hned připadal důležitě. Žárlím na lidi, kteří chodili po stejných ulicích a setkali se s ním.

Když začal Whitman někdy kolem třicítky psát *Stěbla*, nikomu to neřekl. K písni, která mu plynula zpod prstů, přispěla bible, četba klasiků, opera, vlastenectví, novinářské zkušenosti a láska k přírodě. Mnoho lidí píše ze soužení a trápení. Walta inspirovalo především to, díky čemu byl šťastnější či „pohrouženější“, jak jej popisovali lidé. Dělal ze svých básní především osobní konverzaci.

Proč začal Whitman náhle naslouchat svému vlastnímu hlasu? Většina umělců bojuje, vytváří neúspěšné pokusy se záblesky budoucí velikosti. Whitmanova proměna na génia vypadá nenásilně. Jako by se jen tak jednoduše přihodila. Whitman sám to neuměl nijak vysvětlit. „Dělal jsem jen to, co jsem dělal, protože jsem to dělal – to je celé tajemství,“ řekl později. Na fotografiích vidíme, že zhruba v této době měl mnohem lehčí a vstřícnější oči.

Stěbla trávy vydal Whitman asi po pěti letech, v roce 1855, přičemž sazbu dělal zčásti sám. Dvanáct básní zaplnilo třiaosmdesát stran. Whitman neuvedl jméno autora, jeho podobu

však ukazovala malá rytina: furiant s rukou v bok. Nepřítomnost autora podtrhla Whitmanovo přesvědčení, že mluvčím ve *Stěblech* jsou Všichni.

Před Whitmanem dodržovaly klasické básně přesná pravidla rýmu a metra a obvykle oslavovaly velkolepé, romantické objekty. V původní verzi *Stěbel* se žádná báseň nerýmuje, a pozornost je většinou zaměřena na tak pozemské starosti, jako je živobytí. „Kovářství, sklářství, hřebíkářství, bednářství, střešní klempířství, šindelářství,“ říká se ve *Zpěvu pro zaměstnání*. Sbírkou se vine přesvědčení, že americká demokracie představuje novou a neodolatelnou sílu: „*Odšroubujte zámky ze dveří, / Odšroubujte dveře z veřejí. / ...Vyslovuji pravěké heslo, dávám znamení demokracie.*“

Whitmanovy ambice odpovídaly jeho troublefalosti. Chtěl, aby občané této demokracie, takzvaní obyčejní lidé, začlenili *Stěbla* do svých každodenních rytů.

Zklamání na sebe nenechalo dlouho čekat. Whitmanova matka, u níž autor stále bydlel, měla knihu za „zmatenou“. Knihu nabízelo jen několik málo knihkupectví – vadil jim její obsah. Whitman tvrdil, že chudí lidé jsou stejně cenní jako bohatí a že ženy jsou rovnoprávné s muži. A ještě hůř, v době, která zakrývala holé nohy u piána, oslavoval lidské tělo. Podle jednoho kritika Whitman „přinesl do salonu kbelík se špinou“.

Fowlera s Wellsem okouzila Whitmanova chvála frenologie a *Stěbla* ve svých obchodech nabízeli. I když se prodalo jen málo výtisků, Whitman neztratil odvahu. Podle svého bratra George byl „tvrdohlavější než náklad cihel.“

Whitman mezi tím poslal *Stěbla* přednímu americkému básníkovi, Ralphu Waldovi Emersonovi. Nebyl důvod, aby Whitman čekal na odpověď. Ti dva se nikdy nepotkali a neměli žádné společné přátele.

„Musel jsem si protřít oči, abych viděl, zda tento sluneční paprsek není jen mámení,“ odepsal Emerson Whitmanovi z Concordu v Massachusetts. „*Stěbla* jsou nejmimořádnější kus důvtipu a moudrosti, jaký kdy Amerika stvořila.“

Whitman nikdy nebyl nijak zvlášť skromný a na své dílo psal nepodepsané recenze. Zveřejňovaly je mnohé deníky. „Konečně americký bard!“ psalo se v jednom a druhý prohlašoval: „Uvádíme velkého Filozofa – zřejmě velkého Básníka.“ Jisté slávy se však Whitman dočkal proto, že bylo snadné jej parodovat. Londýnský Examiner nabídl v roce 1857 svou vlastní verzi Whit-

manovy básně: „Čajník, pět šálků, miska s cukrem a poklička, čtyři talířky a šest hrníčků.“

Originální výtisk *Stébel*, jimž se lidé kdysi tak vysmívali anebo je ignorovali, má dnes cenu čtyřiceti tisíc dolarů. Stojím pod klenbou longislandské banky s Barbarou Mazor Bartovou, výkonnou ředitelkou Asociace rodiště Walta Whitmana. Jsem tu, abych si přečetl jednu z necelých sto padesáti uchovaných knih

Můj jazyk, každá kapka mé krve povstala z této hlíny, z tohoto vzduchu, / Zde zrozen z rodičů zde zrozených, ze zde zrozených rodičů a ti opět z rodičů zde zrozených, / Dokonale zdráv, právě sedmatřicetiletý, začínám / A doufám že do smrti nepřestanu.“

Slova jsou příjemná. Mají melodii. Přesto však nerozumím tomu, co čtu, a cítím se hloupě. Něco mě pohání dál. „Vyčkávající vyznání

z původních sedmi set devadesáti pěti výtisků *Stébel*.

Čtu na přeskáčku úvod a nalézám souhrn Whitmanovy filozofie:

„Milujte zemi, slunce a zvířata, pohrdejte bohatstvím a dávejte almužnu každému, kdo požádá, zastáňte se hlupáků a bláznů, věnujte svůj příjem a práci druhým, nenávidte tyrany, neznevažujte Boha, mějte trpělivost a shovívavost s lidmi, nesmekejte před ničím známým či neznámým nebo před jakýmkoli člověkem či množstvím lidí, jděte svobodně s talentovanými nevzdělanými lidmi a s mladými a s matkami od rodin... přezkoumejte znovu to, co jste se dozvěděli ve škole, v kostele či v jakékoliv knize, pusťte z hlavy jakoukoliv urážku své vlastní duše, a vaše vlastní tělo se stane jednou velkou básní.“

V úvodu také najdeme návod ke čtení *Stébel*. Whitman nám radí, abychom s nimi šli pod širé nebe. Jeho radou se řídím dnes večer. Vybral jsem si „Zpěv o mně“. Zkuste to také. Založte si stránku v časopise, jděte ven a čtete si nahlas se mnou.

„Sebe slavím a sebe zpívám, / Co já si troufám, ty též si troufni, / Neboť každý atom, který mně patří, i tobě patří. /

Bloumám a vábím svou duši, / Otálím, netečně opřen pozoruji čepel letní trávy. /

a školy, / Odcházím na chvíli, spokojen tím, co jste, ale nezapomínám, / Jsem přístav pro dobré i zlé a dovoluji si mluvit jakkoli nebezpečně, / Přirozenost bez zábran, s prvotní silou.“

Prosím vás, omluvte mě. Dál už nahlas číst nemůžu. V básni se mluví o domech a voňavkách a následuje popis osmadvaceti mladých mužů. Za záclonou je sleduje mladá žena. Zjišťuje, že jsou přitažliví. A dál? Následuje scéna, která se k předchozímu obrazu nevztahuje.

Já už nemám odvahu, ale Josif Brodskij (pozn. překl.: 1940-1996), básník a nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1987, mi říká, že Whitmana opravdu objevíme nejlépe při hlasité četbě. „Poezie je od toho, aby se četla nahlas,“ vysvětluje. „Člověka pohltní daleko víc, než když si čte v duchu. Slyšíme nejen obsah, ale celkovou zvukovou podobu slov. Nic se nevyrovná mluvenému slovu, i když si člověk mluví jen sám pro sebe.“

Podle Brodského, který je učitelem na Mount Holyoke College, jsem sešel z cesty, protože jsem očekával, že mi báseň nabídne příběh nebo drama, které by upoutalo mou pozornost. Jak říká, měl bych si místo toho uvědomit, že poezie nabízí věci jinde nedostupné: zhuštěnou scénu, city a příběh; záblesk něčeho většího, než jsme my sami; značku, která nám nedovolí

Dítě století změn: Whitman se narodil na rodinné farmě na Long Islandu (vlevo) v roce 1819, ale dětství strávil věčným stěhováním na Brooklyn a zpět, kde jeho otec, stavitel, nacházel příležitostnou práci. Whitmanův zrekonstruovaný rodný dům (vpravo) přitahuje každým rokem tisíce milovníků poezie.

Od floutka ke snílkovi: Whitman se znovu našel, když psal Stěbla trávy. Módní oblek, který nosíval v pozdních čtyřicátých letech (vlevo), vyměnil v padesátých letech za prostý oděv příslušníka nižší třídy (viz fotografie na protější straně). Walter se mění ve Walta.

v každém okamžiku spěchat. A uzavírá: „Poezie je mentální urychlovač. Pokud ho zvládneme, může nám vyléčit duševní muka či navodit radost.“

Brodskij však také říká, že je historicky doloženo, že poezii čte zhruba jedno procento dané populace.

„Proč je to procento tak malé, nabízí-li poezie tolik zvláštního?“ ptám se.

„Lidé nemají čas. Jsou přesvědčeni, že ostatní aktivity jsou mnohem užitečnější. Nechali se okrást. Měli by to s poezií zkusit ještě jednou.“

Brodskij si představuje pomoc tak, že by „básně ležely na místech, kde lidé zabíjejí čas“. Andrew Carroll, čtyřicetiletý rodák z města Washingtonu, s ním pracuje na projektu Americká poezie a gramotnost. Umístili deset tisíc sbírek poezie – v nich byly i Whitmanovy nejznámější verše – na noční stolky amerických hotelů. „Denně se nějaké knížky ztrácejí“, říká Carroll. „To je skvělé. Poezie se stává součástí života lidí.“

Jedna žena objevila knihu na stolku, vyšla s ní ven do přilehlých lesů a četla si básně nahlas. Jak řekla později, „každá báseň se dotkla té části mé duše, jíž se dlouho nic nedotýkalo“.

Carrollovo sebevědomí pramení z toho, že neví, co je považováno za nemožné. „Chceme, aby se poezie dostala do každého hotelového či nemocničního pokoje, do vězení, školní knihovny a domova důchodců v Americe“, říká.

Walt by byl šťastný, ale jak jsem zjistil, člověk potřebuje k četbě poezie víc než jen knihu a pokoj v motelu. Já potřebuji učitele angličtiny, jehož hrál Robin Williams v roce 1989 ve filmu *Dead Poets Society* (Společnost mrtvých básníků). Nařídil svým studentům, aby z učebnic poezie vytrhli úvod. „Naučte se myslet sami za sebe“, řekl Williams. Vysvětlil jim, že poezie může navodit romantiku, a zachytil Whitmanovu vášeň na tabuli: „Můj barbarský ŘEV zní nad střechami světa.“

„Ten film je dost pravdivý“, řekl mi Sam Pickering, opravdový učitel, jehož Williams zpodobňoval. „V roce 1965 mi bylo čtyřicet a učil jsem patnáctileté studenty na akademii Montgomery Bell v Nashvillu v Tennessee. Byl jsem plný nadšení. Jeden z mých studentů později použil své poznámky při psaní scénáře k filmu.“

Pickeringa jsem dostihl po telefonu v Perthu v Austrálii. Je zde na ročním studijním volnu z Connecticutské university. Něco v jeho hlase navozuje představu člověka, který neustále vyhledává nějakou zábavu.

„Když Robin Williams vyskočil ve filmu na stolek, to bylo podle vás?“

„Ano. Vyskočil jsem na stůl, abych studentům pomohl získat jiný pohled na věc. Když skočíte ve třídě na stůl, musíte si být velice jistý tím, že máte co říci. Učil jsem taky jednu třídu schovaný pod stolem, aby mě neviděli. Fungovalo to, ale po dvaceti minutách mě bolela záda.“

Pickering mi říká, že dnes, v triapadesáti, dává před Whitmanovým „řevem“ přednost Tennysonovým rytmickým uspávacím „Pojídačům lotosů“. Popisuje svou denní rutinu: „Nepracuji. Jsem velký tulák. Procházím se po ulicích města nebo si vezmu lupu a jdu do buše. Znam už každý strom, květinu i hmyz, takže je mohu oslavovat a pomoci ostatním je oslavovat.“

Je mu jasné, jaká bude má příští věta, a připouští: „Ano, úplně jako Whitman.“

„Co byste poradil lidem, kteří chtějí Whitmana objevit?“

„Myslete na to, že svou poezií oslavoval věci, které normálně nepovažujeme za poetické. Dejte si s tím práci a všimněte si světa kolem vás. Zjistíte, že obvyčejné je neobvyčejné.“

Zmiňuji se mu o své trojce z angličtiny. „Já jsem ji měl taky“, říká. „Ale nevzdal jsem to.“

Řídit se Pickeringovou radou je zábavné. Seznam věcí, které vidím ze svých schodů mi připadá jak začátek Whitmanovy básně. Na někoho čekám, a místo abych četl noviny, povídám si s cizími lidmi. Mluvíme o takových věcech, jako jsou otvory v květináčích a rodinné návštěvy, které jsou nanic, ale přesto celkově důležité. Další den se ocitám u pultu přeplněného bufetu. Naslouchám útržkům hovoru... Domnívám se, že takové chvíle mě Waltovi přibližují.

Patch Adams, devětačtyřicetiletý klaun, mi ukazuje, že pochopení Whitmana ve skutečnosti vyžaduje daleko více práce. Adams mě vítá u sebe doma v Arlingtonu ve Virginii. Měří sto osmdesát centimetrů, má knír ve tvaru řídítek, dlouhý jako koňský ohon, špičky nakroucené do pravého úhlu. Na sobě má hnědé manšestrové sako, jednu ponožku žlutou a druhou oranžovou, purpurovou košili, plandavé zelené kalhoty, které – jak mi brzy ukazuje – se dají vyhrnout až k hrudníku, takže jsou z nich náhle kraťasy, a hranatý klobouk s tajnou kapsou, v níž je schovaný falešný nos.

Diplom z lékařské fakulty má Adams založený někde ve sklepě spolu s více než dvanácti tisíci knih. „Jsem zapálený hledač radosti.“

Walt mi ukázal směr," říká Adams tichým hlasem. I když je chlap jak hora, musím se naklonit blíž, abych ho slyšel.

Adams pokračuje. „Whitman," říká a nechá slovo doznít, jako by už nebylo potřeba dodávat nic víc. „Kteří další básníci se zabývají radostí?" říká konečně. „Všichni ostatní popisují velikost problému. Whitman září jako reklama na řešení. Snažím se všude vířit jeho prach."

Když letíme s Adamsem do Morgantownu ve Virginii, má na sobě svůj klaunský kostým. V sále studentského svazu Západovirginské univerzity se k Adamsovi přidávají dvě stovky zdravotnických pracovníků. Přijeli sem na celodenní seminář o radosti. Při jedné ze svých akcí nás Adams nechá sednout; se zavřenýma očima se máme tělem dotknout nejméně čtyř dalších lidí. Potom myslíme na věci, ze kterých máme radost, zdržíme se u nich co nejdéle a pak je nahlas zakřičíme. V místnosti to brzo zní jako v jedné z Whitmanových básní.

Mnoho z Adamsova poselství připomíná poselství Whitmanovo: Máš hezké tělo. Jen ty sám se můžeš ponížít. Neodsuzuj, místo toho buď zvědavý. Pochybuj o přijímaných moudrech. Jak ale říká, nejdůležitější je vzít za svou Whitmanovu „cestu". „Každý má před sebou otevřené dveře," tvrdí Adams. „Užijte si život. Uskutečňte své sny. Objevte svou cestu a vydejte se po ní."

Adams se dá do recitace Whitmanova *Zpěvu silnice*: „*Pěšky a s lehkým srdcem se dávám na cestu, / Zdráv, svobodný, před sebou svět, / Před sebou dlouhou snědou cestu, vedoucí kam se mi zachce.*" Snižuje hlas, šeptá a nás to vtahuje blíž. „*Ode dneška neprosím o štěstí, já sám jsem štěstí, / Ode dneška víc nezařínkám, nic neodkládám, nic nepotřebuji.*" Tato chvíle je pro mne velkým objevem. Na to, aby se člověk podobal Whitmanovi, nepotřebuje básnické vlohy. Znamená to vydat se svou cestou a ocenit, co přijde.

Adamsův obličej odhaluje to, co mně osobně při četbě Whitmana schází. Ať už čtete nahlas nebo v duchu, musíte se účastnit. Na toto území se člověk nemůže vydat jako turista. Četba Whitmana není jako četba románu či sledování filmu. Člověk nemůže pasivně sedět a nechat příběh plynout kolem sebe. Z básníka i z vás musí vycházet rytmus a cit. Vložte do toho své naděje, zklamání a obavy. Jste součástí umění.

Moje hledání je nyní v mnoha ohledech u konce. Objevil jsem *Stébla*, tak osobní a tak intenzivní, a také jsem objevil Whitmana.

Nikdo nemůže říci, kde končí člověk a kde začíná tvůrčí proces. Whitman mluví ke mně. Jindy se z něj stávám já a mluvím ke druhým lidem.

Některé večery si čtu ve Whitmanovi jen pět minut. A i tehdy to ve mně „vře a vře".

Přestože v padesátých letech minulého století věnovalo Whitmanovi i těch pět minut jen velmi málo čtenářů, většinu času psal nové básně. Pokračoval ve svých výpadech na Broadway a přidal k nim novou večerní zastávku v pivnici u Pfaffa na Broadwayi, severně od ulice Bleecker, blízko dnešní SoHo. Newyorští spisovatelé se u Pfaffa shromažďovali kolem dlouhého stolu, kde se přeli a zpívali, zatímco číšnice roznášela pivo a brzlík. Básnické soutěže, v nichž autory odměňoval potlesk a volání slávy, často trvaly až do svítání.

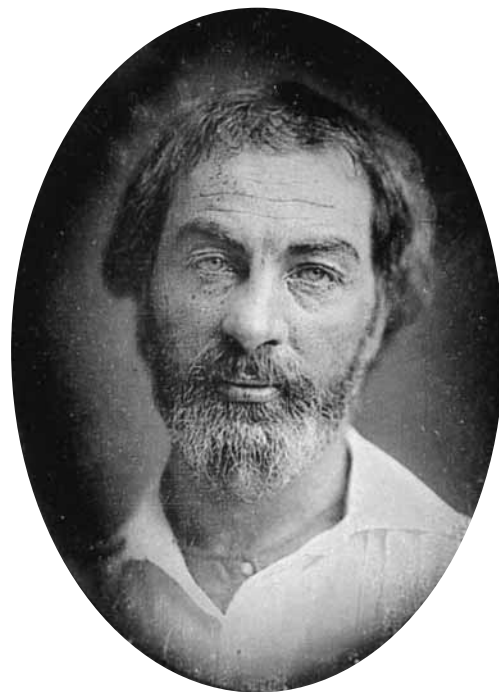
Whitman seděl tiše na jedné straně stolu, v klobouku a rozepnuté košili. Pravidelní návštěvníci Pfaffa ho považovali za génia – mnozí následovali příkladu Emersona a psali na něj pochvalné recenze – a vyzývali ho k recitaci básní, na nichž pracoval. Walt chodil také do dělnických barů, aby byl mezi lidmi, pro něž, jak byl přesvědčen, psal.

Místo Pfaffa je dnes v téže budově malý obchod s potravinami. Vysvětluji, co se kdysi odehrávalo ve sklepech. Prodávače to nezajímá. „Chcete si něco koupit?" ptají se. Tím je naše konverzace u konce.

Když se Whitman jednou v noci vracel po Broadwayi směrem k Brooklynu, uslyšel hlasitý křik kamelotů, kteří oznamovali, že útokem Konfederace na pevnost Sumter začala Občanská válka. Whitman si uvědomil, že se jeho milovaná Amerika nachází ve smrtelném nebezpečí, a rozhodl se trpět spolu s celým národem tím, že se vzdá „tučných jídel, pozdních večerů" a že bude pít jen vodu a mléko.

V prosinci 1862, dvacet krvavých měsíců od začátku války, si Whitman přečetl v novinách, že George Whitman – důstojník jednapadesátého pluku newyorských dobrovolníků – byl zraněn ve Fredericksburgu ve Virginii. Přestože se Walt často cítil od své rodiny vzdálen – a jak jednou řekl: „Pokrevní bratrství ještě neudělá z člověka opravdového bratra." –, vázalo ho k ní ve skutečnosti silné pouto. Okamžitě se vydal svého bratra hledat.

Jdu po stopách jeho kroků, na jih od města Washingtonu – kudy jel Walt lodí a vlakem – kolem farem, kopečků a městeček. Mezi Washingtonem a hlavním městem Konfederace, Richmondem, nabízí příroda pouze jednu hlav-

ní překážku: řeku Rappahannock. Čím víc se blížíme řece, tím víc prozrazuje okolní krajina, jak se geografie odrazila ve vojenské strategii. Armáda Unie se pokusila řeku přejít v nejsnazším místě, a to ve Fredericksburgu.

Velitelé Unie si zvolili za hlavní stan Chatham House, panství, které se dívalo přímo na řeku ve Fredericksburgu. Když sem Whitman dorazil, dozvěděl se, že jeho bratr utrpěl jen

balicího papíru, které potom spálil. Ve volných hodinách navštěvoval vojenské nemocnice. Ranění a nemocní vojáci často leželi na špinavých prostěradlech vedle kbelíků plných krvavých obvazů. Otevřené rány a zranění hnisaly. Mužiúpěli a křičeli. Někteří žertovali a téměř si nevšimli toho, že další, chlapci sotva patnáctiletí, umírají.

Whitman se mezi těmito muži procházel ja-

„První věcí, která mne udeřila v táboře do očí, byla torza lidských těl pod stromem před nemocnicí,“ napsal Whitman po návštěvě lazaretu v blízkosti Fredericksburgu. (vlevo)

Whitmanův bratr George přežil tuto bitvu i masakr v Antietamu. (vpravo)

povrchní zranění obličeje. Walt však viděl, jak dopadlo rozhodnutí generálmajora Ambrose Burnsidea, který poslal své muže střílet do kopce na síly Konfederace v zákopech za kameninou zdí.

„Bitevní jámy“ pojmulý téměř třináct set mrtvých vojáků Unie. Sníh pokryla těla tisíce zraněných. Mnozí byli venku celých pět dní. Ti, co měli štěstí, leželi na jehličí borovic. Chirurgové, kteří ošetřovali zranění paží a nohou amputacemi, stále ještě řezali. Operační sál pod širým nebem ohraničovaly pahorky z uřezaných rukou a nohou vedle plazivých větví katalpy.

Tato oblast přitahuje turisty i dnes, v prosincovém chladu. Obdivují katalpy a výhled z upravených trávníků Chatham House. Potom se vydají pěšky do města, kde si mohou koupit po pětasedmdesáti centech kulky z Občanské války.

Walta Whitmana však navždy poznamenalo to, co viděl. Doprovázel zraněné do Washingtonu, v jehož nemocnicích bylo více mužů než všech obyvatel města v roce 1850. Pronajal si pokoj, našel si na poloviční úvazek zaměstnání jako vládní úředník a dělal to, co dnes zvládají fotokopírky. Whitmanova pronajatá místnost měla postel, borovicový stůl a malá kovová kamínka. Vařil si čaj v mrňavém čajníku, vlastnil jednu misku a jednu lžici a jedl na kusech

ko „velký divoký bizon“, jak se později popsal. Šedý oblek. Sombrero s širokým okrajem. Neposkrvněná košile s květinou nebo zelenou větvičkou na kloppě. Vojenské holínky s černými safiánovými vršky. Stále mluvil, občas celou noc. Svě matce napsal, že ti muži „hladovějí a žízní po pozornosti; někdy je to jediná věc, která je v jejich podmínkách osloví.“ Pro mnoho osamělých vojáků, kterým se stýskalo po domově, zřejmě znamenala Whitmanova přítomnost a povzbuzující hovor víc, než mohli udělat lékaři.

Whitman neměl žádnou oficiální pozici. Občanské organizace, které se učily z britské zkušenosti v Krymské válce, vycházely vstříc potřebám válečného zdravotnictví. Jejich dobrovolníky byly většinou ženy středního a staršího věku. Stejně jako ony byl Whitman vystaven tyfu, zápalu plic, průjmů a dalším nemocem. Psychologická rizika byla také velká. Whitmana začala pronásledovat nespavost, slabost a „úzkosti v hlavě“. Nebyl schopný psát a přibral patnáct kilo.

Roky před tím, než se dostal k moci Lincoln, volal Whitman toužebně po „Prezidentu Vykupiteli“ ze „skutečného Západu, ze srubů, z mýtin, z lesů, z prérií“. Potom se jako na zavanou objevil Lincoln. Ti dva se nikdy osobně neseznámili. Během horkých letních měsíců

v hlavním městě však stával Whitman na rohu Vermont Avenue a ulice L a sledoval projíždějícího Lincolna na koni v doprovodu pětadvaceti nebo třiceti kavalistů s tasenými šavlemi. Jeli z Bílého domu do Vojenského domova, kde prezident spával. „Žádný z malířů přitom však ještě nezachytil hluboký, skrytý a nepřímý výraz ve tváři toho muže,“ napsal Whitman. „Je v ní něco navíc. Bylo by k tomu třeba veškerého z těch velkých portrétistů z časů před dvěma či třemi stoletími.“ Whitman se nicméně zachytil Lincolnův výraz alespoň slovy: „Má obličej venkovského Michelangela, tak ohromně ošklivý, až je krásný.“

Bloudím ulicemi Washingtonu a hledám domy, v nichž Whitman žil, nemocnice, v nichž pracoval. Z těch dob se zachovala jen jediná budova, nyní sídlo Národního muzea amerického umění a Národní portrétní galerie. Do roku 1888 zde byl Patentní úřad, v němž si veřejnost mohla prohlížet modely vystavené ve vysokých a těžkopádných zasklených skříních. Whitman obdivoval neoklasický styl budovy, připomínající Pantheon v Aténách, a označoval ji za „nejvznešenější z washingtonských budov.“

Její mramorové podlahy zaplnili během války ranění vojáci. Jedna místnost ve třetím podlaží vypadá přesně tak, jak ji viděl Whitman. Mramorové sloupky a oblouky sahají až ke stropu, do výšky kolem osmi metrů. 6. března 1865 byl Whitman v této místnosti na bále. „Dnes večer,“ napsal, „krásné ženy, parfémy, sladké housle, polka a valčík; tehdy však amputované končetiny, smutné obličejy, chrapot, skelné oči umírajících, chuchvalce hadrů, pach zranění a krve a tolik mladých chlapců uprostřed cizinců.“

Kdyby žil Walt dnes, našli bychom ho pravděpodobně mezi umírajícími „uprostřed cizinců“ v institucích, které se starají o lidi s AIDS. Zvuky: televize, výkřiky, kašel, šustění prostěradel, hlasy. Je tu cítit: zatuchlina, léky, tabák. V pokojích pacientů je slunce, hodiny, nůžky na nehty, cukroví, fotografie, prskavky, skládanky, krabice se sušenkami, knihy, papírové kapesníky, boty, krém na ruce a televizní program.

Postele jsou odděleny závěsy. Na chodbě se zastavili mladí lidé, kterým už je jedno, jak vypadají. Dva muži prosí o cigaretu. Mnoho pacientů zůstává celý den v posteli a jenom zírají před sebe. Další se celou noc dívají na televizi. Frankie, která se vytrácí ze života, usnula na vozíku blízko pracovny sester, bradu opřenou o prsa. V ruce drží plyšového medvídka a na hlavě má baseballovou čepici s barevnými skličky.

K nejčastějším návštěvníkům patří dobrovolníci, kterým někdo zemřel na AIDS. Když se ptám: „Proč se o to dál zajímáte,“ téměř jednohlasně zní: „Nevím.“

Pozdní večerní návštěva mě rozrušila a zjišťuji, že dělám totéž, co Walt. Procházím se sám pod hvězdami „tak jasnými, tak chladnými, tak tichými, tak uklidňujícími“.

S návštěvami nemocnice přestal Whitman po válce. Bezesné noci a úzkost, které mu zůstaly, bychom dnes charakterizovali jako potíže provázející posttraumatický syndrom. Bylo mu čtyřicet šest let, a vypadal jako stařec. Později řekl: „Chtěl bych zkusit psát, slepý, slepý, vlastními slzami.“

Někdy v té době napsal Alfred Lord Tennyson, britský dvorní básník, *Útok lehké brigády*. „*Brigádo! Kupředu leť! / Kdo staví tuto zmeť? / Voják tu neptal se, / co by být mělo. / Kdo moh' by zde se chvít, / v odmluvu důvod mít? / Cíl jich: se bít a mřít!*“ (překlad Jaroslav Vrchlický). Whitman na rozdíl od toho řekl, že válka je „z devíti set a devadesáti devíti částí průjmem“ a napsal, že „skutečná válka nebude nikdy zapísána v knihách“.

Pro výpovědi pravdivých příběhů, které zachycují brutalitu války, zvolil Whitman prózu – nejvýraznější jsou *Příkladné dny*. Jedna ukázka: „Po bitvě u Columbie v Tennessee, kde jsme odrazili útok dvou desítek rebelských brigád, zanechala druhá strana na zemi mnoho raněných, většinou v našem dosahu. Kdykoliv se někdo z těchto raněných pokusil jakkoliv pohnout, naši muži ho bez výjimky dorazili kulhou. Nenechali nikoho, aby se odplazil...“

Whitman také přidal ke *Stéblům* nové básně, revidoval staré a stále se neohroženě sám propagoval. Když měl číst svou báseň na slavnostním začátku akademického roku v Dartmouth College v roce 1872, přirovnal ho jeden anonymní novinový kritik k Homérovi a Shakespearovi zároveň. Jistě uhádnete, že autorem článku byl sám Whitman.

V roce 1873, v pouhých třiapadesáti, ranila Whitmana mrtvice. Přestěhoval se do Camden v New Jersey ke svému bratrovi Georgeovi a jeho ženě Louise. George Whitman byl potrubářským inspektorem v jedné camdenské továrně. Camden byl průmyslovým předměstím Philadelphie, v němž bydleli i další Whitmanovi, pokrevně nepříbuzní, kteří zde od roku 1842 vyráběli Whitmanovy vzorníky čokolád. Whitman se s nimi nikdy nesetkal.

V několika dalších letech ranila mrtvice Whitmana ještě několikrát a začal mít potíže

s chůzí. Do kostí mu pronikla bolestivá infekce tuberkulózy. Léčil se v nedalekém Dřevařském potoce. Potok je dnes schovaný mezi domy a silnicemi, nacházím však místo, kde se Whitman svlékal, pokrýval se blátem a zápasil s výhonky dubů a bílých ořešáků. „Když vyčerpáte všechno z obchodu, politiky, konvenčnosti, lásky a tak dál – a zjistíte, že nic z toho není nakonec uspokojující či se nedá trvale nosit – co zbývá?“ ptal se Whitman. „Zbývá příroda.“

Během života si Whitman vydělával psaním jen pár tisíc dolarů. Nízký prodej *Stébel* ovšem neznamenal konec problémům, které měl s cenzurou. V roce 1882 mu bostonský oblastní prokurátor přikázal vyškrtnout básně „*Žena čeká na mne*“, „*Obyčejné prostitutky*“, „*Laskání orlů*“ a ještě některé řádky z dalších básní. Whitman se bouřil: „Nejsprostší kniha je cenzurovaná kniha,“ řekl.

Cenzoři se během jeho života zaměřili hlavně na verše „Vyženu ženicha z postele a zůstanu s nevěstou sám“ a další heterosexuální řádky. „Nikdy jsem jeho knížku nečetla,“ napsala Emily Dickinsonová příteli, „ale bylo mi řečeno, že je hanebná.“ Whitmanovy dopisy a básně však naznačují, že autora fyzicky přitahovali muži. Odborníci se tímto momentem vážně zabývali a důkazy nacházeli hlavně v intimních pasážích Whitmanovy tvorby. Také čtenáři mají pocit, že svého Whitmana znají.

Zájem o Whitmanovu sexualitu je neobvykle silný. Koho miloval Michelangelo nebo Mark Twain? Ví to málokdo a málokoho to zajímá, Whitmanův osobní život však ještě stále podněcuje americkou úzkoprsost. V pravé poledne zabloudím do tmavého baru na ná březí v Camden, do jednoho z těch, jaké by Whitman pravidelně navštěvoval. Bar je plný mužů, kteří nemají žádné neodbytné povinnosti. Když odcházím, přestane barman na chvíli utírat sklenice. „Nechystáte se snad někde říkat, že je Whitman teplouš, co?“ říká. „Mám rád jeho poezii a vadí mi lidi, kteří říkají, že je teplouš.“

Diskuse vyvolaná cenzurou přinesla Waltovi ve své době tolik potřebnou pozornost veřejnosti, a spisovatele si nakonec všimli i intelektuálové. *Stébla* „mi obrátila svět vzhůru nohama,“ řekl nedlouho po vydání *Ostrova pokladů* Robert Louis Stevenson. Vincent Van Gogh, který tehdy zrovna maloval svou apokalyptickou *Hvězdnou noc*, si četl *Stébla* ve francouzském překladu. Řekl své sestře, že Whitman vidí „svět zdravé, tělesné lásky, silné a upřímné

„Dosud nebylo mezi muži krásnějšího starce,“ poznamenal jeden z návštěvníků Camdeny, kde Whitman postižen mrtvicí spokojeně dožíval. V roce 1982 zemřel v domě na Mickle Street.

– z přátelství – práce – pod velkou nebeskou klenbou zalitou světlem hvězd. Člověk se musí usmívat, tak je bezelstná a čistá.“

Lidé, pro něž Whitman psal – obyčejní lidé – ho však nečetli. Báseň „Ó kapitáne! Můj kapitáne!“, kterou napsal po Lincolnově smrti, byla jednou z mála básní oblíbených ještě za Whitmanova života. „Ó kapitáne, kapitáne! zlá plavba skončila, / Loď překonala všechny strasti, cenu nám dobyla.“ Jde také o jednu z pouhých dvou Whitmanových básní, které se ve *Stéblech* rýmují. Whitmanovi se zdála báseň příliš konvenční, a místo aby se těšil z úspěchu, řekl: „Skoro lituji, že jsem tu báseň napsal.“

Vzdor četným obtížím nenacházíme na fotografiích z konce Whitmanova života žádný pocit úzkosti ani hněv. Básník zůstal optimistou. Poslední věta ve Whitmanově konečné revizi *Stébel* zní „nejsilnější a nejsladší zpěv si ponechávám na závěr“. S tělesným úpadkem – „jako příkrov na mne padá podivná nečinnost“ – přišel o svůj řev, ne však o moudrost. „Cožpak ses učil jen u těch, kteří tě obdivují a jsou k tobě milí?“ ptá se. „Cožpak ti nedali ohromnou lekci ti, již tě odmítli a opírali se o tebe?“

Ačkoliv Whitman opěvoval rovnoprávnost, byl přece jen člověkem své doby. Nikdy nepodporoval myšlenku, aby se s právě osvobozenými otroky zacházelo jako s řádnými občany. Celý život také věřil tomu, že lidská povaha je určena tvarem našeho mozku. Když v roce

1892 zemřel ve věku dvaasedmdesáti let, poslali jeho mozek do Antropometrické společnosti ve Philadelphii. Doufali, že tam objeví, proč byl tak výjimečný.

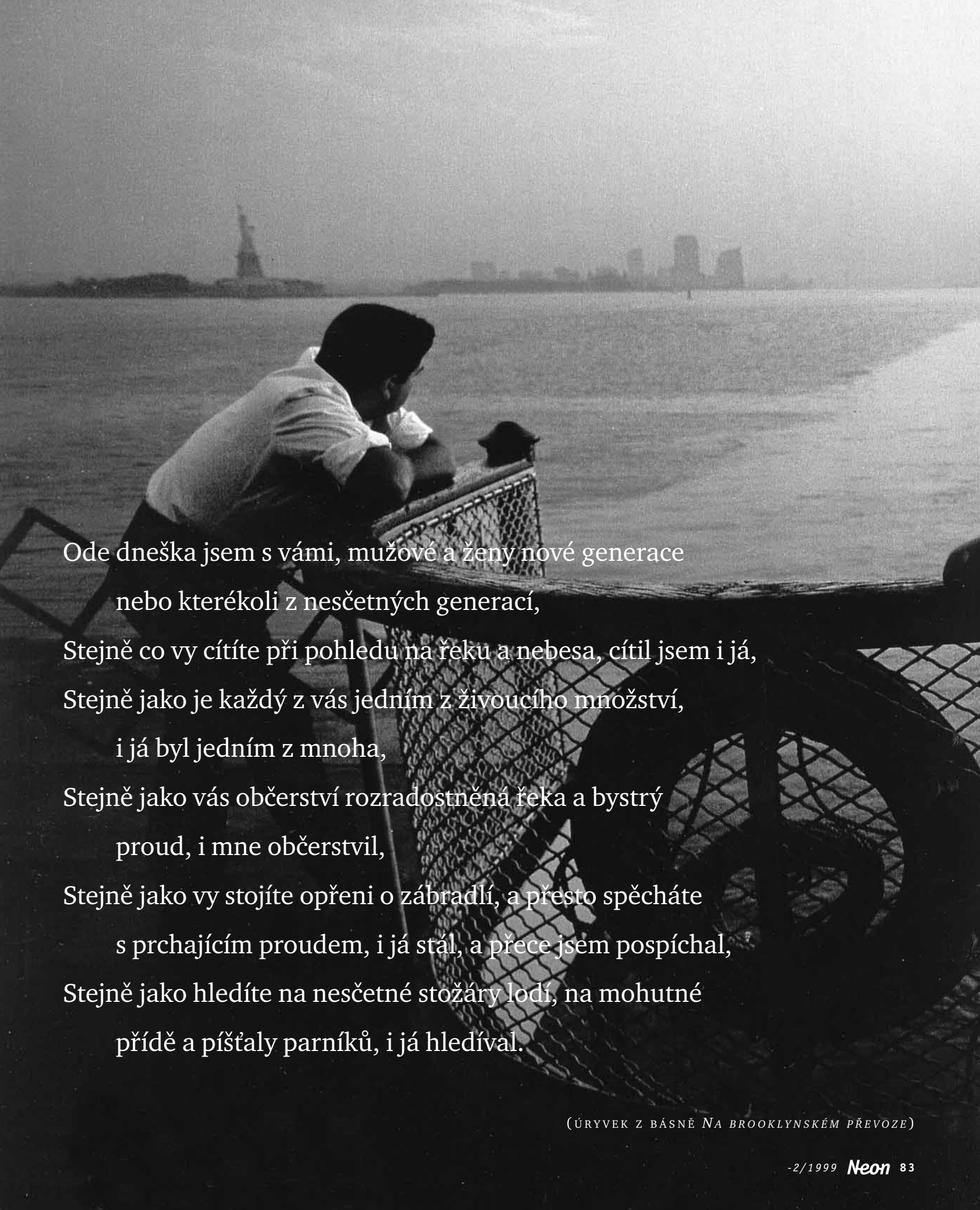
Počáteční rozbor ukázal, že Whitmanův mozek byl menší, než je průměr. Potom ho asistent v laboratoři omylem upustil, a tak mozek museli vyhodit.

Někdy v osmdesátých letech minulého století si Whitman uvědomil, že *Stébla* nebudou mít během jeho života nikdy davy publika. Upřel tedy veškerou naději do budoucnosti. „Opravdová zkouška přijde za sto let,“ nechal se slyšet.

Sto let uplynulo. Whitmanův vliv je pozoruhodný. Jeho osoba – důvěrník, společník přehlížených, pěvec lidské důstojnosti, obhájce rovnoprávnosti, milovník přírody – je součástí naší národní krajiny. „Je mnohem důležitější, než si většina Američanů uvědomuje,“ vysvětluje mi Roger Asselineau, profesor Sorbonny a autor *Vývoje Walta Whitmana*, v pařížské kavárně Levý břeh. „Studenti vidí ve Whitmanovi metaforu, z níž si mohou vyložit, co potřebují. Rovnoprávnost žen. Sexuální svobodu. Svobodu vyjadřování.“

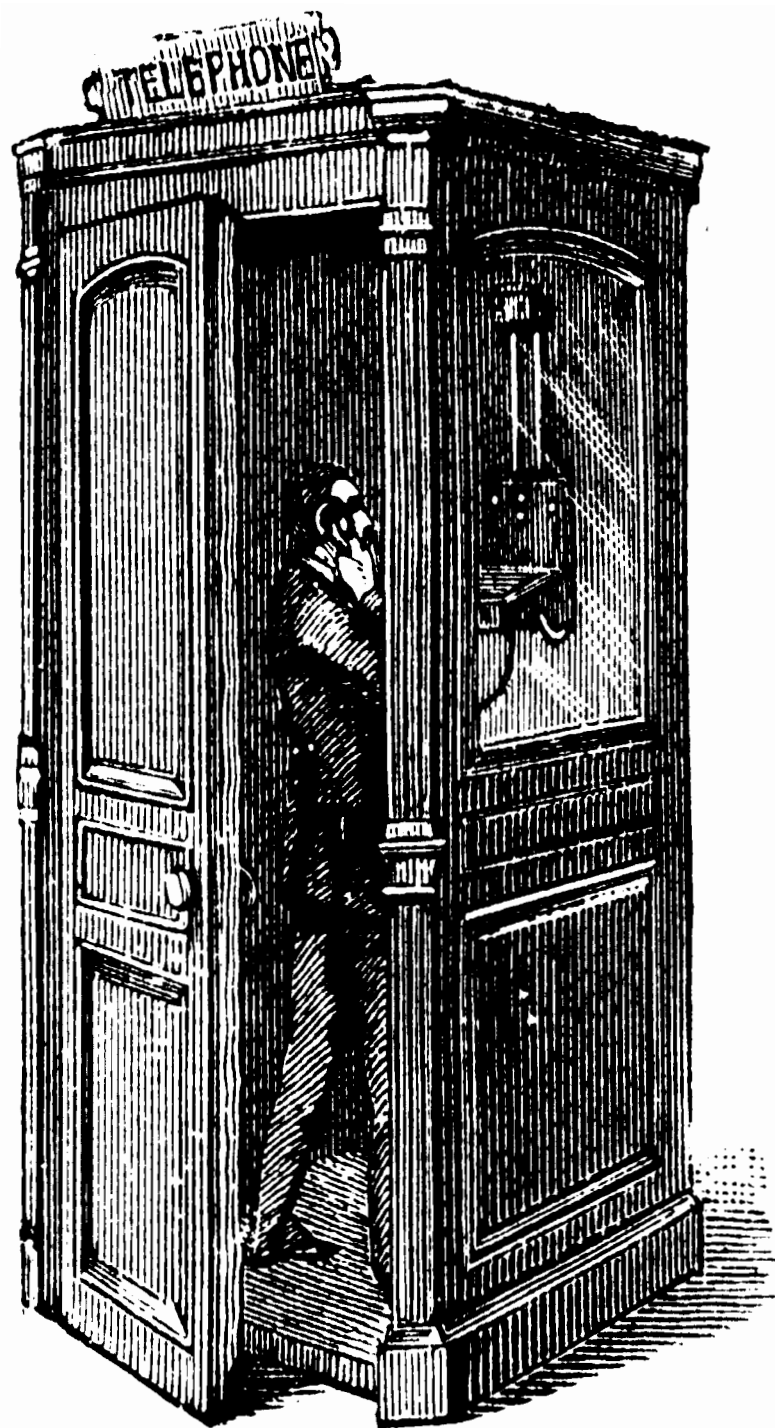
Whitman si však přál, abychom ho nosili v kapse na svých nočních toulkách. V tomto jsme ho jasně zklamali.

Je to naše ztráta. Vyjděte ven a čtěte si nahlas. Dobrodružství čeká. Možná objevíte netušený kousek sebe, který vám scházel. ■

Ode dneška jsem s vámi, mužové a ženy nové generace
nebo kterékoli z nesčetných generací,
Stejně co vy cítíte při pohledu na řeku a nebesa, cítil jsem i já,
Stejně jako je každý z vás jedním z živoucího množství,
i já byl jedním z mnoha,
Stejně jako vás občerství rozradostněná řeka a bystrý
proud, i mne občerstvil,
Stejně jako vy stojíte opřeni o zábradlí, a přesto spěcháte
s prchajícím proudem, i já stál, a přece jsem pospíchal,
Stejně jako hledíte na nesčetné stožáry lodí, na mohutné
přídě a píšťaly parníků, i já hledíval.

(ÚRYVEK Z BÁSNĚ NA BROOKLYNSKÉM PŘEVOZE)

SLOVENSKO

Morávkov Macbeth skutočnou udalosťou sezóny

Uhorková sezóna v Bratislave presiahla do septembra – knižky takmer nevychádzajú, divadlá chystajú prvé premiéry sezóny na neskorú jeseň. Výnimkou je len Stoka – alternatívna scéna, ktorej otcom-zakladateľom a princípálom je režisér Blaho Uhlár. Toto divadlo bolo za „mečiarizmu-hudecizmu“ (pre publikum spoza rieky Moravy: Ivan Hudec bol v roku 1994-1998 ministrom kultúry v Mečiarovej vláde a takmer sa mu podarilo zničiť všetko životaschopné v slovenskej kultúre) existenčne odkázané na sponzorské kvapky. Nový minister kultúry, herec Milan Kňažko, by aj čímisi prispel, ale... jeho rezort, ako aj celá štátna správa jednak nemá peniaze a tie, čo má, delí podľa starých zabehaných modelov. Vlastne som chcel povedať, že Stoka premiérovala svoju novú inscenáciu s bizarným názvom *Hetstato*. Zaujímavejšie veci sa budú diať koncom septembra. Vypukne ďalší ročník najprestížnejšieho divadelného festivalu Divadelná Nitra. V rámci nej sa na základe anketového hlasovania teatrologov a divadelných kritikov udeľujú Dosky, čiže ceny za najlepšie divadelné počiny uplynulej sezóny. Horúcim kandidátom je český režisér z Klicperovho divadla v Hradci Králové Vladimír Morávek – jeho (a Shakespearov) *Macbeth*, ktorého naštudoval so súborom Divadla Andreja Bagara v Nitre, bol skutočnou udalosťou sezóny. Bratislavská divadelná sezóna 1998-1999 bola veľmi diétna – trochu ju ochutil len režisér Juraj Nvota. Vo svojom mater-skom divadle Astorka-Korzo 90 jemne a citlivo uviedol von Horváthove *Historiky z Viedenského lesa* a hneď nato, akoby v jednom

ťahu, v Národnom hru *Liliom*, ktorú začiatkom tohto storočia napísal maďarský spisovateľ, novínár, kabarietér a dramatik Ferenc Molnár, Stredoeuropan telom i dušou a v čase, keď literatúra a umenie Strednej Európy, predovšetkým doznievajúceho Rakúska-Uhorska a najmä Budapešti a Viedne, tvorili zvláštny svet rafinovane dekadentných protikladov – tragiky a frašky, originalnosti a banality, krutosti a sentimentu, svet, v ktorom sa zjemňovali i zraňovali obnažené ľudské duše a dušičky. Nvota s veľkou empatiou stavia na scénu každodenný svet, kde sa v často banálnej, na pohľad nevýraznej všednosti ligocú rýdze zrníčka človečenskej osobitosti, neznásilňuje tento svet svojou interpretáciou, dôveruje hre a jej príbehu, presne v duchu Györgya Kővaryho, ktorý vo svojej monografii o dramatikovi Ferencovi Molnárovi napísal aj túto vetu: „Molnár uskutočnil múdry imperatív Huga von Hofmannstahla, že hĺbku treba ukryť, a to na povrchu.“

Svet, v ktorom sa pohybujú postavy Ferenc Molnára, nasával aj Ján Kalina, muž, ktorý autorsky, dramaturgicky a v neposlednej miere i organizačne podstatnou mierou prispel k vzniku a rozvoju moderného slovenského zábavného umenia, dnes by sme povedali - šoubiznisu. Jeho spomienky na detstvo a mladosť pod názvom *Obzri sa s úsmevom. Autobiografománia 1971-1974* vydal Albert Marenčin mladší, majiteľ a tuším jediný zamestnanec vydavateľstva s trochu bizarným názvom Prístrojová technika. Kalina si doprial v názve, ale aj v celom texte knihy „obzerať sa

Neon

...na drátě

s úsmevom“, hoci práve on mal dosť dôvodov reflektovať svoje osobné dejiny so smútkom a zatrpknuto. Najmenej dvakrát veľké dejiny zablokovali jeho občiansku i umeleckú dráhu. V čase fašistickej Slovenskej republiky mu jeho židovský pôvod predurčil lístok na vlaky, čo smerovali do osvieňčimských plynových komôr – zachránili ho pracovníci prešovského rozhlasu, ktorí mu vybavili výnimku ako „nepostrádateľnému“. V sedemdesiatych rokoch sa stal jednou z najtvrdšie postihnutých obetí husákovskej normalizácie. Nielenže ho za jeho protiokupačné postoje a za jeho literárnu tvorbu zbavili zamestnania vysokoškolského učiteľa a zakázali mu publikovať, ale po vykonštruovanom a základným občianskym slobodám odporujúcom súdnom procese odsúdili za „poburovanie“ na dva roky väzenia, z ktorých si viac ako rok odsedel. Aj po prepustení sústavne prenasledovali a diskriminovali jeho i jeho rodinu – pod týmto tlakom sa v roku 1978 vysťahoval do Spolkovej republiky Nemecko, kde

v roku 1981 umrel vo veku 68 rokov. Bol jedným z tých, čo na predvojnovom vidieckom Slovensku vytiahli humor spod slamených striech dedín a mestiečiek a posunuli ho do priestoru mestskej civilizácie. Prešov tridsiatych rokov, kde študent gymnázia, neskôr poslucháč práv v Prahe, Ján Kalina, pôvodným menom Ladislav Schwarz, začína ako autor a interpret humoristických literárnych žánrov, síce nebol Budapešťou, Viedňou, ba ani Prahou, nebol to však už ani Turčiansky Svätý Martin so svojimi národnofolkórnymi tradíciami. Mladý Kalina objavil atmosféru a poetiku moderného humoru dvadsiateho storočia, tak ako sa rodil vo viedenských, budapešťanských a pražských divadlách, šantánoch a kabaretoch, a má veľkú zásluhu na intelektualizácii slovenského zábavného umenia, na jeho postupnej premene z folklórnej (a pseudofolklórnej) na urbánnu.

Ján Štrasser
redaktor týdeníku Domino forum

mluvil o technológii humánnej genetiky. Doslova mj. řekl: „Je znakem naší technické epochy, že se lidé dostanou buď víc na aktivní, nebo na pasivní stranu selekce.“ Sloterdijk sám vyčítá německým novinářům, že píší pod diktátem Habermase, který chce dokázat, že slavná protivníková „Kritická teorie“ je stará a nespojená umírající dáma.

Téma fašismu se objevuje i v novém filmu mladého režiséra Rolanda Suso Richtera *Nic jiného než pravda*, jenž bude od 23. září k vidění v německých kinech. Známý herec Götz George v něm hraje Mengeleho, lékaře koncentračního tábora Osvětim. Mluví se o riziku pokusu ukázat tohoto

nesmírně krutého člověka jako muže se sympatickými rysy, snímek je oceňován jako něco formálně a obsahově úplně nového po dlouhých letech povrchních komedií s krásnými a bohatými hrdiny. Další pozoruhodný film, *Noční postavy* od Andreea Dresena, se věnuje německé současnosti. Děj je zasazen do prostředí „těch dole“ – do komunity nezaměstnaných, bezdomovců, uprchlíků a drogově závislých v dnešním Berlíně, jehož obraz se zde zásadně liší od rádob barevných kontur hlavního města po přestěhování německé vlády.

Olga Hochweis
spolupracovnice Deutschlandradio
Berlin

RUSKO

Kam oko dohlédne

Rusko prožívá různou a hrůznou dobu. Již dlouho. Letošní podzim je ještě různější, chaotičtější a nebezpečnější. Mladí vojáci leží na zádech a již nikdy nevstanou, umřela poslední první dáma SSSR. Obchody jsou přeplněny luxusním zbožím, kasina na všech moskevských bulvárech mají otevřeno 24 hodin denně a na stolech se pořád hraje... Lidé se baví, peníze se točí a my, Evropané, pořád přemýšlíme. Jiní lidé chodí po ulicích při zdi, bojí se usnout a plní čekárny u psychiatrů. To však všechny dohromady neodradí od návštěv divadel, koncertů, cirkusů, nepřetržité četby čehokoliv kdekoliv, neustálé hry v šachy a nekonečných diskuzí. Moskevský (a v jisté míře i ruský) člověk působí dojmem velmi zavlého sebevzdělávání. Kiosky s prodejem lístků na kulturní programy jsou středem zájmu nakupujících, v metru většina cestujících opírá své zraky o rozečtené stránky. Žánrová pestrost je fascinující; čte se všechno od matematicko-fyzi-

kálních tabulek přes filosofické spisy a poezii až po naprostý brak. Spornou otázkou ovšem zůstává dosažená míra kultivace a intenzita otisku takto přijatých vjemů. Jakmile vlak metra zastaví ve stanici, čtenář Puškina či Platóna vás při vystupování srazí do kolejiště, ušetří vám několik bodyčků, a když máte štěstí, tak vám jen párkrát šlápně na nohu. U východu vám nikdo nikdy nepodrží masivní dveře (vyjma cizinců: tak je znáte), což se při chvilkové nepozornosti může rovnat pokusu o těžké ublížení na zdraví. To vše beze slůvka omluvy a, co je daleko horší, bez pocitu nepatřičnosti či nevychovanosti. A do toho hraje bez ustání hudba, takže si řekněme, co teď v ruské pop-music vlastně letí. Poslední hit skupiny „Zakázaní bubeníci“ se jmenuje *Zabili černo-cha*. Slyšíte ho nejméně třicetkrát denně a není to nic pro rasismus ani proti němu. Jiná moskevská skupina „Máša a medvědi“ by se svým hitem *Ljubochka* mohla dobýt

NĚMECKO

Nový, riskantní pohled na Mengeleho

13. srpna 1999 zemřel Ignatz Bubis, předseda židovské obce v Německu. Ještě před smrtí vyjádřil své zklamání nad soužitím Židů a Němců v této zemi. „Za sedm let mého působení ve funkci předsedy se nezlepšilo nic,“ řekl. Německou veřejnost překvapilo, a možná dokonce šokovalo poslední přání pana Bubise, aby byl pohřben v Izraeli. Důvodem bylo násilné zničení hrobu jeho předchůdce Heinze Galinského neznámými pachatelé v Berlíně. Diskuze, která proběhla v posledních týdnech v německém tisku o životě Židů v Německu a o rozdí-

lu pojmů jako „Židé žijící v Německu“, „němečtí Židé“, „židovští Němci“ apod., demonstrovala znovu, že se o normálních vztazích ještě dlouho nedá mluvit.

Podobně angažovaná polemika se odehrává momentálně v konfliktu mezi německými filosofy Peterem Sloterdijkem a Jürgenem Habermasem. Sloterdijk je ostře kritizován za „fašistickou rétoriku“ své „Elmayer Rede“ s názvem „Regeln für den Menschenpark - Antwortbrief über den Humanismus“ (projev na bavorském zámku Elmau), ve které

světové hitparády, kdyby se píseň narodila tři tisíce mil západně od Moskvy. Máša je krásná, mladá dívka a umí zpívat, její Medvědi zase dobře hrají. Ovšem největší ruská bomba je v současnosti skupina „Mumij Troll“. Zpěvák Ilja Lagutěnko, absolvent univerzity ve Vladivostoku, disponuje hlasem, který se zdá být neklamným dokladem jeho příslušnosti ke čtyřprocentní menšině – ale chyba lávky. O Lagutěnkových spádech by jistě mohla vyprávět jeho černovlasá a černooká manželka. Ti dva si spolu mají co říct i na pódiu – a statisíce ruských fanoušků už o tom vědí své. Jejich společný koncert s kyjevskou skupinou „Vopli Vidopljaso“ v moskevských Lužnikách pro třicet tisíc fanoušků byl opravdu svátkem pro uši i pro oči. „Mumij Troll“ už hráli v New Yorku, Paříži a dalších metropolích, což samozřejmě zatím v Praze, natož v Brně nikoho nezajímá. Ale mělo by. Pokud totiž na posledním, šestém Maxidromu (což je největší rockový festival v Rusku pořádáný na olympijském

stadionu) zpívali čeljabinskí „ČAJF“ svých šest skladeb se sborovým doprovodem nejméně šedesát tisíc diváků ve světle takřka shodného množství plápolajících zapalovačů (přičemž do lidí bušili pendreký ostří hoši z ruské OMON, aby náhodou někdo nezapálil ledovou plochu), pak si dovolíme tvrdit, že první česká agentura, která se rozhlédne po ruské rockové scéně, slušně zbohatne. Ale to není ještě pořád všechno. Při návštěvě uměleckého šéfa „Souboru písní a tanců“ pana Alexandrova se můžete přímo v jeho kanceláři pokochat pohledem na záběry z někdejšího koncertu v Mariánském (svého času také Gottwaldově) údolí v Brně-Lišni, kam přišlo před léty více než 150.000 oddaných Moravanů a Čechů. Inspirace najdete v Moskvě opravdu hodně. Ono totiž všeho je v Moskvě a v Rusku hodně.

Boris Lupačev, Zygmund Horňák

Jak se dalo předvídat, francouzské mínění se s blížícím se rokem 2000 zabývá malichernými věcmi. Vlna humanitárního citění nastává přibližně každých dvacet let: naposledy to bylo v roce 1981, kdy do ulic vyšel milion lidí bránit Poláky před absurdním násilím válečného stavu vyhlášeného Jaruzelskim: letos srdce Francouzů bijí povzbuzována mimořádnou solidaritou s kosovskými Albánci: zajistili širokou a nečekanou podporu politice ozbrojeného zásahu proti Bělehradu. Jakmile však umlkla hesla a hlavy jsou těžké z příliš častých hovorů o politice, začínají Francouzi vzdorovat. Bojovná horečka opadla. Pocit účasti na spravedlivé, a navíc úspěšné válce oživil touhu s čistým svědomím se radovat z našeho pohodlného života, z naší země koňaku. Zatmění slunce nepřineslo konec světa, Nostradamus neměl pravdu: bavme se! Naši ruští přátelé mohou klidně zabít Čechy, ale my nezasáhne, abychom jim v tom zabránili.

Žijeme v době klouzání. To slovo pochází ze sportu („klouzavé“ sporty: lyže, windsurfing – na vodě, na trávě, na sněhu nebo na ledě), ale zdá se být vhodné jako charakteristika ideálního vztahu, který postmodernistická civilizace nastoluje mezi námi a světem, nedávno ještě tak drsným. To není typicky francouzské, je to dokonce neobyčejně mezinárodní tendence, metaforizovaná internetovým světem, ve kterém surfujeme, tím lehkým, prchavým světem, zbaveným zemské tíže, velebeným subtilností virtuální reality. Pouze bruslaři, kteří se jako střely řítí ulicemi Paříže, nám připomínají, že město neunikne vlně planetárního dna. Chcete-li být Pařížany, musíte nyní být štíhlí, pružní, oblečení do

nemačkových a jednoduchých oděvů z umělých materiálů, připůsobit se světu mobilního telefonu, který jemně a diskrétně držíme v dlani.

Starostové francouzských měst musí vybrat pár hezkých dívek, aby určili tu, která bude v příštích deseti letech sloužit jako model Marianne, národního symbolu Francie (poslední byla Brigitte Bardot a Catherine Deneuve). Kandidátky jsou sportovní, štíhlé, nudně krásné: ze čtyř si vzpomínám pouze na jméno jedné. Patricia Kaas, zpěvačka, nejkrásnější hlas Francie (podobný jako měla Edith Piaf, jistým způsobem však smyslnější), jejíž repertoár má však charakter doby: fádňí, neútočné, rozplizlé písničky.

V těchto měsících se v prestižních galeriích Grand-Palais (na začátku Champs-Élysées) zahajuje retrospektivní výstava věnovaná malíři Chardinovi (1699-1779). Ojedinělý jev: je to druhá výstava svého druhu za posledních dvacet let. Chardin, malíř harmonických výjevů, někdy matoucím způsobem realistických, představuje pro Francouze nejsmyslnější obraz, který 18. století poskytlo z každodenního života, a je jeden z těch, kteří je naučili pěstovat umění žít, skládající se z jednoduchosti a přilnutí k hladkému povrchu věcí. Můžeme však u něj najít i drsnější detaily, předměty, které zachycují světla a které popírají dojem plastické dokonalosti, který by mohlo umocňovat hledání krásy. Kéž by jim mohl připomenout, že něha následuje po hrubosti a podnítit je, aby se odpoutali od vášně k fluidnosti, které nechávají volný průchod.

*Xavier Galmiche
bohemista*

FRANCIE

Plastické starosti

Paříž, Italské náměstí, pátek večer – všechny páteční večery. Přišly jich tisíce. Kolik tisíc? Desítka? Několik desítek? Stal se z toho rituál. Jsou mladí, jsou pohybliví, nazuli si kolečkové brusle a na několik hodin je Paříž jejich. Již několik měsíců vidí ohromení Pařížané každý večer zjevnost se v samotném centru města tohoto pružného a nekonečně dlouhého hada, vlnícího se tepnami města. Had se vlní několik hodin. Neprozíraví řidiči jsou zablokováni tímto neústupným plazem, musí se obrnit trpělivostí a nechat jej převlnit. Převlnit až do posledního. Proud bruslařů, kteří se scházejí

v noci, připomíná jeden ze zástupů tropických mravenců, kteří postupují kupředu a po cestě všechno sežerou. Bruslaři nemají žádné zvláštní ideologické poselství, nedefilují z žádného důvodu, nevykřikují hesla. Jsou prostě zde jako obrovský had, krásný i děsivý na pohled.

Snad jsou odrazem doby. Paříž svlékla kůži, oblékla se do nové, zbavila se staré, která jí v očích návštěvníků dodávala kouzlo. Najednou je hladká, plastická, funkční a chladnější. Tento podzim dodává jejímu novému vzhledu věrohodnost.

Literární Cena Niké

Třetího října byla v Polsku již potřetí udělena nejvýznamnější polská literární cena – Nagroda Nike (Cena Niké). Získal ji Stanisław Barańczak za básnickou sbírku „Chirurgiczna precyzja“ (Chirurgická preciznost). Básník Barańczak žije již dlouhá léta ve Spojených státech a kvůli těžké nemoci nemohl cenu převzít osobně. Do Polska přijela pouze jeho žena Anna, která přečetla místo laureáta děkovný dopis. „Na konci dvacátého století se něco

podobného mohlo stát pouze v Polsku“, napsal Barańczak. „Na světě snad neexistuje druhý podobný stát, kde by autoři literární soutěže o nejlepší knihu roku zahrnovali pod pojem kniha rovněž básnickou sbírku. (...) Neexistuje zřejmě ani země, kde by mezi sedmi knihami, o nichž se hlasovalo ve finále soutěže, byla skoro půlka básnických sbírek nebo knih o poezii referujících.“ (Vedle Barańczakovy sbírky byla nominována také sbírka veršů

významného básníka Tadeusze Różewicze a kniha esejů o poezii literárního vědce Ryszarda Przybylského. „A konečně“, pokračoval Barańczak, „neexistuje zřejmě země, kde by sbírka básní obstála v tak silné konkurenci děl prozaických. Pro oceněné básně je to obrovská šance dostat se za hradby stísněného literárního ghetta a současně, a to je důležitější, velká šance, aby si široká veřejnost uvědomila tuto jednoduchou pravdu: Úcta, jakou společnost prokazuje poezii vznikající v národním jazyce, je výrazem jejího vztahu k literatuře, umění a kultuře v širším smyslu, je měřítkem

její vyspělosti a kultivovanosti.“ Společnost však hlasovala již tradičně jinak než odborná porota. V anketě čtenářů získala Cenu Niké prozaička Olga Tokarczuková za román „Dom dzienny, dom nocny“ (Denní dům, noční dům). Román byl oceněný navzdory známé skutečnosti, že v Polsku vznikají v posledních desetiletích hodnotná díla především v poezii. „Čtenářským kruhům“ je ale potřeba nechat jejich práva: horké léto strávily na pláži nebo v pohodlném křesle, nikoli se sbírkou básní, ale s dobrým, šikovně napsaným románem.

Wojciech Bonowicz

Bostonskou sazbu převzalo jedno obchodní nakladatelství ve Filadelfii a kniha byla ještě téhož roku vydána znovu. Bostonský zákaz a boj proti němu vzbudil o Whitmanova Stébľa trávy takový zájem, že z prvního filadelfského vydání se prodalo za jediný den tři tisíce výtisků.

Za honorář, který obdržel, koupil si básník malý skromný domek v Camden, kde trávil zbytek svých dnů...

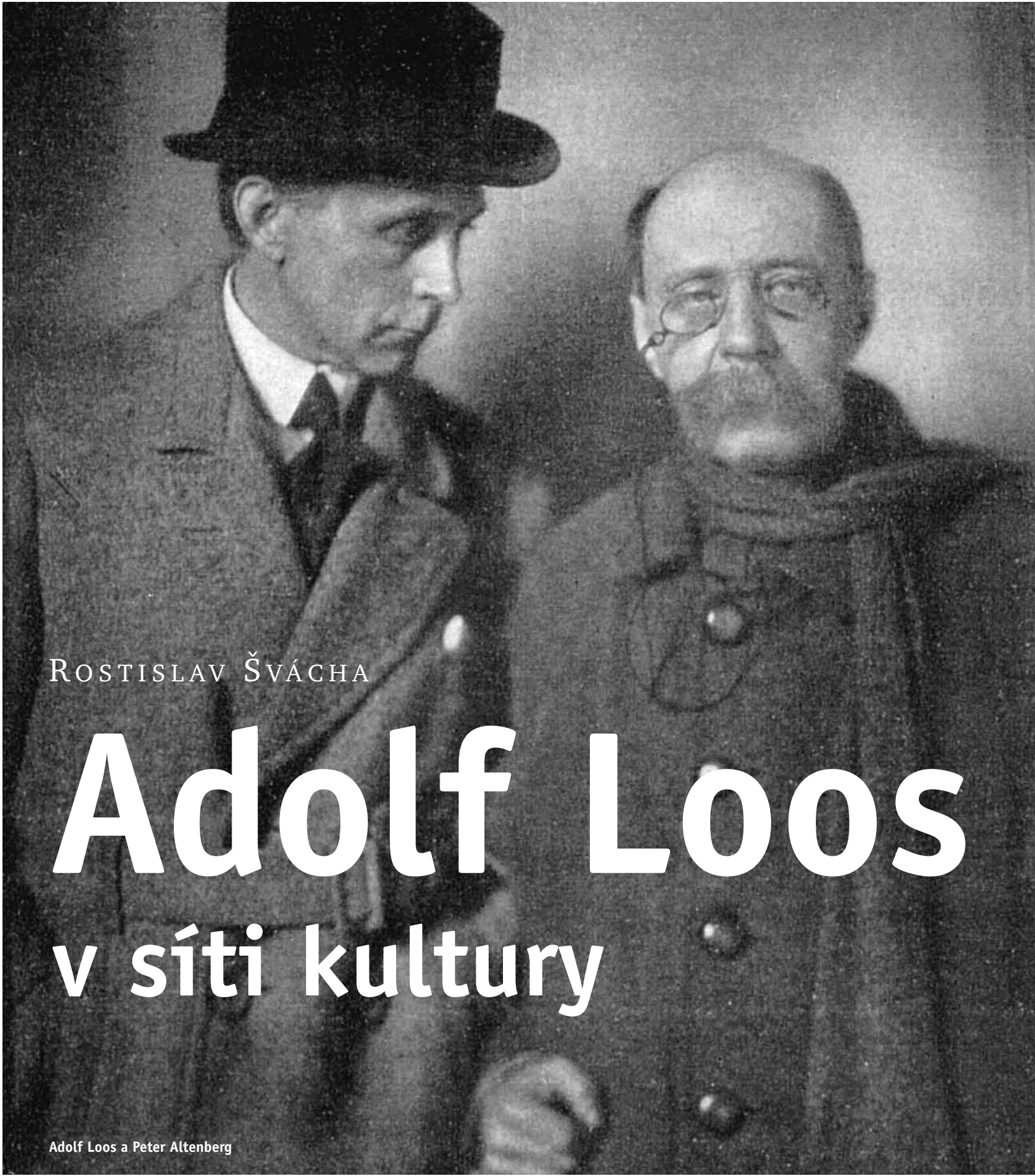
Abe Čapek

Altman modeloval v Leninově pracovně jeho hlavu a často musel rychle odejít, když k Leninovi přišli soudruzi. Lenin nikdy nezapomněl zalít hlínu...

Ilja Erenburg

Obě ženy s přirozeným půvabem, nohu přes nohu, pokuřovaly cigaretky a z dýmu, jemného jako semínka dýně, se pod stropem vytvářel nadýchaný obraz, Picasso prokládaný Braquem, a Picasso i Braque se v záhrobí tetelili blahem. Prostitutky totiž mají na starost nepřímé spojení s proslulými zemřelými a zhošťují se této role tím lépe, oč nevědoměji. Tak je to důmyslně zařízeno. Úradkem.

Petr Hrbáč

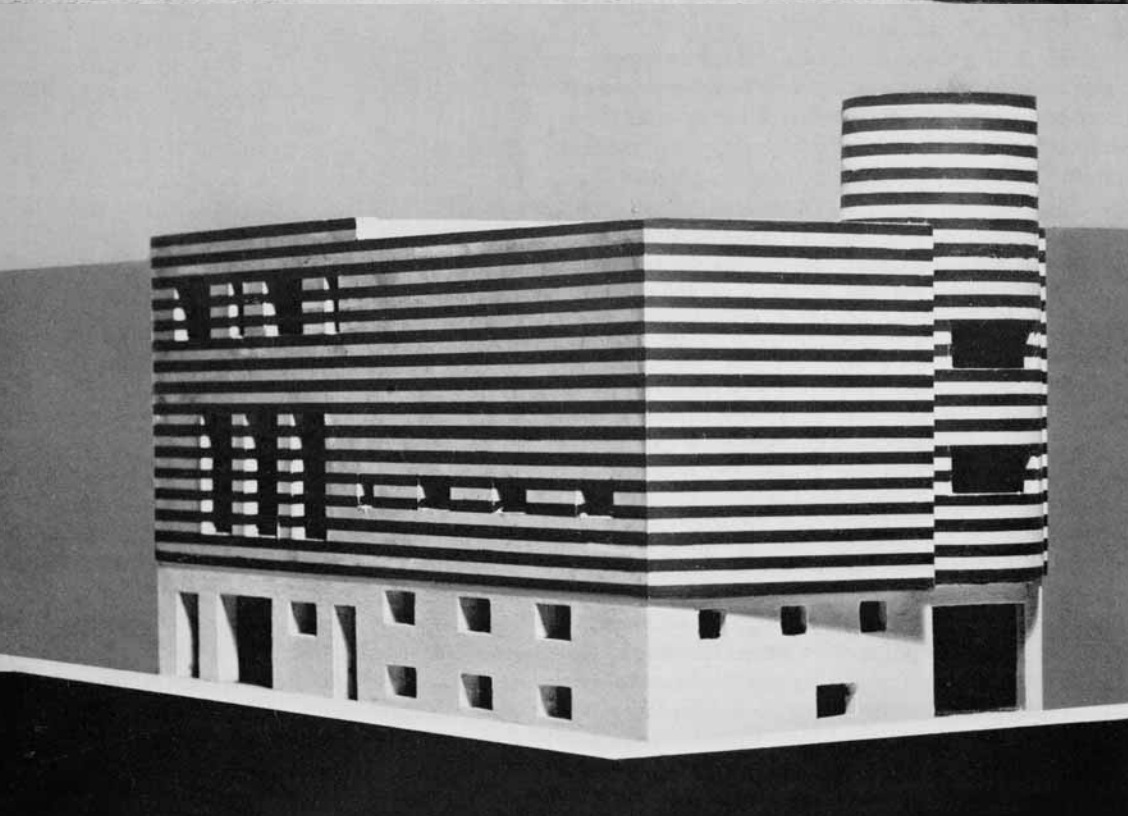

ROSTISLAV ŠVÁCHA

Adolf Loos

v síti kultury

Adolf Loos a Peter Altenberg

nahoře: Dům Tristana Tzary v Paříži, 1930

dole: model domu Josephiny Bakerové v Paříži, 1928

Použité fotografie z knih:

Adolf Loos – Das Werk des Architekten, Wien 1931

Adolf Loos – Leben und Werk, Wien 1982

Interiér domu Tristana Tzary v Paříži, 1930

Za posledních padesát let se u nás architektura vytratila ze sítě kulturních vztahů. Ani kulturní, ani výtvarnické časopisy o ní dnes netisknou téměř žádné články. Znalci výtvarného umění, filmu, literatury, divadla nebo hudby dovedou objevovat spojitosti mezi svými obory. Stopují představy a náměty přebíhající z jednoho oboru do druhého. Téměř nikoho však dnes u nás nenapadne, že podobnou roli vysíláče i přijímače dobových uměleckých vidin by mohla plnit také architektonická tvorba.

Před stoletím si stála jinak. Přežívala tehdy ještě tradiční stupnice uměleckých oborů, které architektura hostila pod svým pláštěm jako jejich královna. Výpůjčky a vazby mezi uměními zajišťoval i kavárenský způsob života tehdejších umělců a intelektuálů. Architekti kavárny nejen navrhovali a zařizovali, ale také v nich debatovali se svými přáteli-umělci a literáty. Pověst skvělého diskutéra, autora provokativních článků o bydlení a odívání i nekonformního architekta si mezi intelektuální smetánkou Vídně získával od konce devatenáctého století Adolf

Loos. Brněnský rodák a od roku 1918 občan Československé republiky se ve Vídni ocnul v roce 1896, po delším pobytu v USA. Od roku 1897 začal psát fejetony o anglosaské civilizaci pro deník *Neue Freie Presse*. Útočil v nich proti napodobování historických slohů, které podle jeho soudu proměnilo Vídeň v Potěmkinovo město, proti tvarovým násilnostem secese, jež prý zbytečně vymýšlí nové formy a kazí tak u věcí jejich účel, a především proti dekorativnosti a ornamentu, které se Loosovi jevily jako příznaky zločinnosti a barbarství. Stavěl se proti „zprasáčení praktického života ornamentem“, jak to vyjádřil vídeňský esejista a dramatik Karl Kraus, věhlasný nepřítel ornamentalizace v básnické a žurnalistické mluvě. Když Adolf Loos v prostém a bezozdobném slohu provedl svou první velkou práci – zařízení kavárny Museum na Karlově náměstí ve Vídni z roku 1898 –, secesní architekti ji posměšně nazývali „Café Nihilismus“. Nebylo divu; vybilené místnosti nezdobilo nic než Thonetovy židle.

Loos tvrdil, že moderní doba se podobá klasickému Řecku. „Viz Thonetovu židli! Nezrodila se z téhož ducha, z něhož povstala řecká židle s ohnutými nohami a opěradlem ztělesňujícím zcela prostě způsob sedění doby? Pohleďte na bicykl! Nevane z něho duch Periklových Athén?“ napsal v roce 1897. Obdobné hlubinné souvislosti mezi antikou a současností hledal tehdy jeho přítel Peter Altenberg, básník a milovník nočního velkoměstského života, jehož portrét od Gustava Jagersprachera dodnes zdobí interiér Loosova Amerického baru nedaleko Kärntnerstrasse z roku 1908. Vývěsní štít baru Loos opatřil elektricky prosvětlovanou reklamou, jednou z prvních v Evropě, a jeho maličký prostor důmyslně zvětšil velikými zrcadly.

K častým námětům Altenbergových próz a Krausových fejetonů patřil rozpor mezi „vnějškem“ jevové stránky života a „vnitřkem“ skrytých dramat lidské duše. Šlo o téma, k němuž se z jiné strany ve Vídni probíjel Sigmund Freud, na jehož psychoanalýzu se však Loosův přátelský kroužek díval podezíravě, protože

Oslava Loosových šedesátin v Müllerově vile v Praze, 1930. Stojící zleva: Bohumil Markalous-John, Karel Nádherný z Borutína, Josef Svatopluk Machar, Antonín Matějček. Sedící zleva: František Müller, Claire Becková-Loosová, Milada Müllerová, Adolf Loos, Karl Kraus, Sidonie Nádherná z Borutína, Valentina Humbllová-Mladotová, Gisela Markalousová.

podle jeho úsudků odhalovala v duších vídeňských měšťáků pouze banálnost a prázdnotu.

Napětí mezi strohým, téměř nepřívětivým vnějškem a komfortním a útulným vnitřkem se stalo základním rysem Loosových rodinných domů. Vídeňský Steinerův dům z let 1910-1911, Bauerova vila v Hrušovanech u Brna z roku 1917 nebo slavná Müllerova vila v pražské ulici Nad hradním vodojemem z let 1928-1930 se navenek tváří jako prosté krabice. To podstatné se děje uvnitř, v sálech a pokojích orámovaných mramorovými pilíři, mezi stěnami a stropy ze vzácných dřev a na podlahách pokrývaných perskými koberci. Do tohoto prostředí, ve kterém se snoubí „řecká“ klasičnost s anglosaským komfortem, Loos vsazoval krby, anglická rokoková křesílka, empírové lenošky a jiné klasické kusy nábytku bez ohledu na jejich různorodý sloh. Cíl spočíval v nestrojenosti a nevyumělkovanosti, v neměšťáckých hodnotách, kterým podle Loose rozuměli pouze moderní Angličané a Američané, anebo naopak příslušníci starých šlechtických rodin.

Pravidlo o strohém vnějšku stavby Loos porušil jen jedenkrát. V roce 1924 se načas přestěhoval do Paříže a navštěvoval tam vystoupení americké tanečnice Josephiny Bakerové. V podání Josephinina kapelníka Sidneyho Becheta tam uslyšel pravý americký jazz. Návrh domu pro svou novou přítelkyni, nakonec bohužel neprovedený, pojal Loos velmi jazzově. Vyzdobil jeho fasádu barevnými pruhy; motivem, který nám připomene koupací trikot, ale i americkou vlajku, jejíž skleněná stylizace svítí nad vchodem do Amerického baru ve Vídni.

Loose neuspokojovalo tradiční dělení domu na jednotlivá podlaží. Představil si vnitřek domu jako jeden velký prostor a do něho pak vkládal kaskády teras spojených kratičkými schodišti. Málokdo postihl smysl tohoto řešení lépe než vídeňský průkopník atonální hudby Arnold Schönberg. „Zde se v prostoru myslí, vynalézá, komponuje tak, jako by duchovní zrak měl před sebou prostor ve všech jeho částech a náraz jako celek,“ napsal Schönberg v roce 1930 o Loosovi.

Prostorovými kaskádami opatřil Loos pařížskou vilu básníka Tristana Tzary na avenue Junot pod Montmartrem z roku 1926 i Müllerovu vilu v Praze. V hale Müllerovy vily se při oslavě Loosových šedesátin v roce 1930 sešlo několik pozoruhodných osobností. Zahlédli bychom tam Karla Krause s jeho ochránkyní Sidonií Nádhernou z Borutína a jinými příslušníky české šlechty, básníka Josefa Svatopluka Machara, historika umění Antonína Matějčka, estetika Bohumila Markalouse, kterého známe i pod jeho spisovatelským pseudonymem Jaromír John. Markalous-John, Loosův přítel od počátku dvacátých let, přeložil do češtiny a vydal v roce 1929 soubor Loosových statí *Řeči do prázdna*. Ve své době to u nás byla povinná četba všech kulturních lidí.

A neškodilo by, kdyby se takovou povinnou četbou stala i dnes. Možná by to byla skulina, kterou by architektura mohla znovu proniknout do sítě kulturních vztahů.

■

Neon

Šéfredaktor: Bogdan Trojak

Redakce: Hana Machálková,
Jana Kostecká

Redakční rada: Ivan Wernisch, Přemysl
Rut, Petr Odillo Stradický ze Strdic, Petr
Koťátko a Martin Reiner.

Layout: Bedřich Vémola

Sazba a zlom: [Imprimatur]

Uzávěrka čísla: 1. 10. 1999

Adresa redakce: Neon, Štefánikova 8,
602 00 Brno, tel., fax: 05-41 23 50 79

E-mail:

předplatné@neon-mag.cz

dotazy@neon-mag.cz

Internet: www.neon-mag.cz

Inzerce: Neon, Štefánikova 8,
602 00 Brno, tel., fax: 05-41 23 50 79

Příjem materiálů: Redakce přijímá písemné příspěvky, fotografie apod. za předpokladu, že autorská práva k nim nejsou vázána na třetí osobu. Souhlas k otištění považuje redakce za automatický. Autor rovněž zaručuje, že jeho materiál nemá reklamní charakter. Honoráře podle dohody. Autor musí uvést adresu, rodné číslo, popřípadě i číslo účtu. Nevyžádané rukopisy se nevracejí, redakce nezaručuje jejich otištění. Autor bere na vědomí, že jeho příspěvek může být bezplatně použit v internetové verzi časopisu Neon. Jakékoliv další rozmnožování textu a fotografií jen s výhradním a písemným souhlasem vydavatele. Příspěvky označené jménem autora nevyjadřují bezpodmínečně mínění redakce.

Copyright: © Neon

Neon vychází měsíčně.

Cena jednotlivého výtisku: 100,- Kč

Roční předplatné (10 ks): 800,- Kč

Distribuce: KOSMAS, Lublaňská 34,
120 00 Praha, tel.: 02-29 19 25

Písmo: Charter a Officina Sans

Tisk: KarTis, K. H. Borovského 14/717,
733 21 Karviná-Fryštát

Vydává: Společnost na podporu realizace
multimediálního projektu Neon ve spolupráci s Kulturní nadací Martina Pluháčka

Veřejné domy dříve a nyní

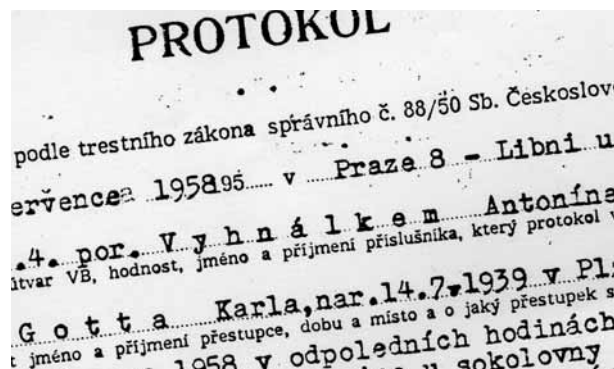
Co přinese pátrání v archivech a co návštěvy nejlepších nevěstinců 90. let? Jak fungovaly veřejné domy v čase poúnorového komunistického třetění? Na jaké neobvyklé techniky sexuálního úkoje naleznete v dnešních hanebnicích odbornice? Tyto a jiné otázky se pokusí společně zodpovědět Josef Kroutvor, Ladislav Verecký, Vladimír Fanta a další pánové v kauze posledního Neonu vydaného před rokem 2000. Vše doplní bohatá fotodokumentace.

Jak se pohybují po světě čeští umělci

První velká anketa. Redakce časopisu Neon jezdí v anglickém double-deckeru, Ivan Wernisch občas lítá bitevním vrtulníkem MI-24 a vítěz Plzeňského bienále 1998, brněnský malíř Miroslav Štolfa, zase miluje rychlé motocykly. A co ti další?

Mein Gott!!!

Opravdový ŠOK přináší rubrika dokumentů Černé na bílém. Policejní záznamy prozrazují, čím se v mládí zabýval Národní umělec KAREL GOTT. Nenechte si ujít!

Sodoma: předtím a potom

Kniha Jiřího Karáska ze Lvovic Sodoma, která vyšla počátkem tohoto století, byla první otevřeně homoerotickou básnickou sbírkou v dějinách českého písemnictví. Dobovým kontextem, rozporuplným ohlasem i knihou samotnou se v atraktivní stati zabývá Rudolf Vévoda.

Už ani slovo dál...?

Rozsáhlý rozhovor redaktora Rock & Popu Ondřeje Bezru se zpěvákem a muzikantem VLADIMÍREM MIŠÍKEM o úplně jiných věcech, než byste čekali. Vše orámováno množstvím unikátních a dosud nepublikovaných fotografií.